[illegible]

[illegible]
[illegible]

[illegible]

૭૮૬

મસનવી મવલાના રૂમ

જીલ્દ પહેલી ભાગ પહેલો.

ગુજરાતી પદ્ય અને ટીકા લખનાર:—

મુન્શી અમીરમીયાં હમ્દુમીયાં ફારૂકી.

ગોળ લીંબડા અહમદાબાદ

ફારસી અને ઉર્દુ પદ્યને ગુજરાતીમાં લખી પ્રગટ કરનાર

નિઝામુદ્દીન એ. કુરેશી.

પાંચપટી—અહમદાબાદ.

પ્રથમ આવૃત્તિ — પ્રત ૧૦૦૦

સને ૧૩૫૯ હિજરી — સને ૧૯૪૦ ઈસ્વી

આ પુસ્તક પાંચપટી અહમદાબાદમાં આવેલા **ધી દીન ઈલેક્ટ્રીક પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં** નિઝામુદ્દીન એ. કુરેશીએ છાપ્યું છે.

કીંમત બે રૂપીઆ.

અર્પણ પત્રિકા.

હું

આ પુસ્તક

મારા અઝીઝ ઈલ્મ

દોસ્ત સ્નેહી અને ઈસ્લામી

સાહિત્ય પ્રત્યે ભારે ઉત્સાહ ધરાવનાર

જનાબ શેઠ હાજી ઉમર એહમદ મેચીસવાલા

સાહબને તેમના મારા તરફના ખાસ

ઈખ્લાસ અને પ્રેમની યાદમાં

અર્પણ કરતાં

અતી આનંદ

પામું

છું.

નિઝામુદ્દીન કુરેશી

બે બોલ.

હઝરત મવલાના જલાલુદીન રૂમી રહે. ની મસનવી શરીફ માટે એટલુંજ કહેવું પુરતું છે કે ઈસ્લામી સાહિત્યમાં આનો દરજ્જો ઘણોજ બુલંદ છે. સુફીવાદમાં આજસુધી આવું પુસ્તક જગતે જોયું નથી. એક બુઝુર્ગે તો અહીં સુધી કહી દીધું કે મસનવી શરીફ ફારસી ભાષાનું કુરઆન છે અને વાંચનારને પણ ખરેખર એમજ સાબિત થાય છે.

મસનવીના ભાવાર્થને સમજવું અને સમજીને તેનો ગુજરાતી પદ્યમાં તરજુમો કે ટીકા લખવી એક કઠણ કામ છે પણ મારા મુરબ્બી મિત્ર જનાબ મુન્શી અમીરમીયાં હમ્દુમીયાં ફારૂકી સાહેબે આ કઠણ કામને આસાન બનાવી દીધું. મસનવી શરીફના પહેલા દફતરનો પદ્યમાં તરજુમો કરી નાંખ્યો અને કેટલાક ભાગની ટીકા પણ લખી નાંખી.

આ ગુજરાતી પદ્ય પ્રથમ મારા અઠવાડિક 'દીન' પત્રમાં કેટલાક સમય સુધી છપાતું રહ્યું. અને જ્યારે મેં 'નિઝામ' માસિક ચાલુ કર્યું ત્યારે તેમાં ફારસી ઉર્દુ બયતો સાથે તેને તેમાં સ્થાન આપ્યું જે વાંચકોને ભારે પસંદ પડયું પણ ઘણાં ભાઈઓને પાછલા અંકો ન મળી શકયા ત્યારે તેમણે આને પુસ્તક આકારે બહાર પાડવાની માંગણી કરી અને મેં પણ આ અમુલ્ય વાંચન પુસ્તક રૂપે જળવાઈ રહે એ હેતુને લક્ષમાં રાખી પહેલો ભાગ પ્રગટ કરી દીધો. જો મસનવી શરીફની પહેલી જીલ્દના આ પહેલા ભાગને ઉત્તેજન મળ્યું તો ટુંક વખતમાંજ એનો બીજો ભાગ પ્રગટ કરવાની આશા રાખું છું.

મનુષ્ય માત્ર ભુલને પાત્ર છે અને મારા અલ્પ જ્ઞાનના કારણે અનેક ભુલો રહી જવા પામી છે તો તે દરગુજર કરવાની હું વાંચક વર્ગને વિનંતી કરૂં છું.

નિઝામુદ્દીન કુરેશી

સાંકળીયું.

હ. મવલાના રૂમ (રહે.) નું જીવન ચરિત્ર

જગતમાં ફક્ર અને તસવ્વુફમાં પ્રખ્યાત થએલા અને મસનવીના કર્તા જેઓ મવલાના રૂમ (રેહ.) ના નામથી પ્રખ્યાત છે તેમનું મુળ નામ મોહંમદ, અને જલાલુદ્દીન ઉપનામ હતું તેઓ હઝરત અબુબક્ર સિદ્દીક (રહે) ના વંશમાં હતા.

હુસેન બલ્ખી જેઓ મવલાનાના દાદા હતા તે એવા પ્રખ્યાત સુફી હતા કે સુલતાન મોહંમદ ખારિઝમ શાહે પોતાની દીકરીનાં લગ્ન એમની સાથે કર્યા હતાં ને તેથી સુલતાન, મવલાનાનો વડવો થતો હતો.

મવલાનાના પિતા બહાઉદ્દીનના નામથી પ્રખ્યાત હતા, તેઓ મહા વિદ્વાન અને મુફતી હતા.

તેમને બયતુલ્લ માલમાંથી દૈનિક રકમ મળતી હતી. તે પર ગુજારો ચાલતો હતો. તે ખારિઝમ બાદશાહનો સમય હતો ને ઈમામ ફખરૂદ્દીન રાઝી પણ એ સમયમાંજ હતા. બાદશાહ બંનેને સમાન દ્રષ્ટિથી જોતો હતો. ઈમામ ફખરૂદ્દીન રાઝી અને શેખ બહાઉદ્દીનની માન્યતાઓ જુદી જુદી હોવાથી ઇમામ સાહેબ શેખ સાહેબથી કંઇક નારાજ રહેતા હતા. એક દીવસ શેખ સાહેબની વાઅઝમાં ઘણાં લોકોનો જમાવ જોઇ બાદશાહે ઇમામ સાહેબને કહ્યું કે—

"અજબ ભીડ છે!" ઇમામ સાહેબે કહ્યું કે "જો હમણાંથી એનો બંદોબસ્ત નહિં થાય તો, વખતના વહેવા સાથે મુશ્કેલી પડશે" તે ઉપરથી બાદશાહે ખજાનાની કુંચીઓ શેખ સાહેબને મોકલાવીને કહેવડાવ્યું, કે "બાદશાહીમાં ફકત આ કુંચીઓ હવે મારી પાસે રહી છે તે પણ આપને સોંપી દઉં છું" તે પરથી શેખ સાહેબે કહેરાવ્યું કે "જુમાને દિવસે વાઅઝ કરીને અહીંથી ચાલ્યો જઇશ" તે પ્રમાણે તેઓ જવા લાગ્યા એટલે તેઓની સાથે ખાસ ૩૦૦ બુઝુર્ગો પણ તૈયાર થયા. બાદશાહ હવે ઘણો પસ્તાવો ને આજીજી કરવા લાગ્યો પણ એમણે માન્યુ નહિ ને ચાલ્યા ગયા ને નેશાપુર પોહોંચ્યા. ત્યાં ખાજા ફરીદદીન અત્તાર (રહે૦) ની સાથે મુલાકાત થઇ. આ વખતે મવલાનાની ઉમર ૬ વરસની હતી. ફરીદુદી! અત્તાર સાહેબે પોતાનું રચેલું પુસ્તક અસરાર નામું એમને આપ્યું ને મવલાનાને જાળવવાને તેમની તરફથી ગફલત ન કરવા સુચના આપી. ને કહ્યું કે આ બાળક જગતમાં એક ધુમ મચાવી મુકશે.

અઢાર વર્ષની ઉમરે મવલાનાની શાદી થઇ ને હિજરી ૬૨૩ માં એમના મોટા દીકરા સુલતાન વલદનો જન્મ થયો. સુલતાન અલાઉદ્દીન કૈકુબાદના આમંત્રણથી મવલાનાં લારંદા છોડી કુનીઆ ગયા. બાદશાહને ખબર થઇ એટલે પોતાના અમીર ઉમરાવો સાથે સામે લેવા ગયો, તે શહેરના કોટની પાસ આવ્યા એટલે બાદશાહ ઘોડા પરથી ઉતરી પડયો ને એક ભવ્ય મકાનમાં ઉતારો આપ્યો. હિજરી ૬૨૮ માં મવલાનાના પિતા વફાત પામ્યા.

એવી રીતે મવલાના હિં. સ૦ ૬૦૪ માં બલ્ખમાં જન્મ્યા અને પ્રાથમિક કેળવણી પોતાનાં પિતા પાસેથી સંપાદન કરી. શેખ સાહેબના મુરીદોમાં સૈયદ બુર્હાનુદ્દીન મોહકિકક એક મહાન વિદ્વાન હતા. તેમની સેવામાં મવલાનાને તે પછી મુકયા. તેમણે મવલાનાના શિક્ષક ને રક્ષક તરીકે કામ કર્યું. પિતાની વફાત પછી વધારે વિદ્યા શીખવા માટે ૨૫ વરસની ઉમરે એશિઆઇ તુર્કસ્તાનમાં ગયા અને અલેપ્પો (હલબ) માં જઇ ત્યાંના હલાવીઆ મદ્રસાના બોર્ડિંગમાં મુકામ કર્યો.

એ મદ્રસા વિના અલેપ્પોના બીજા મદ્રસાઓમાં પણ મવલાનાએ કેળવણી લીધી અને ફિકાહ, હદીસ, તફસીર, વગેરેમાં પારંગત થયા પછી ૭ વરસ સુધી દમિશ્કમાં કેળવણી લીધી. એ વખતે એમની ઉમર ૪૦ વરસની હતી. મસનવી ઉપરથી જણાય છે કે એમણે અશાઇરાની વિદ્યામાં સંપુર્ણતા મેળવી હતી. પેગમ્બરોના કિસ્સાઓ જેવી રીતે સામાન્ય લોકોમાં પ્રચલિત હતા તેવાજ તેમણે પણ વર્ણવ્યા છે. મોઅતઝિલા સંપ્રદાય સામે એમને કંટાળો હતો.

સૈયદ બુર્હાનુદ્દીન પોતાના આ લાયક શિષ્યને મળવા લારંદામાં આવ્યા ને ૯ વરસ સુધી તરીકત ને સલુકની કેળવણી આપી. એમ કહેવાય છે કે એ વખતે મવલાના એમના મુરીદ પણ થયા.

શમ્સ તબ્રીજના પિતાનું નામ અલાઉદ્દીન હતું. શમ્સ તબ્રીજ સાહેબે તબ્રીજમાં કેળવણી લીધી પછી બાબા કમાલુદ્દીન નજદીના મુરીદ થયા. પણ પોતે પીરી મુરીદી કરતા ન હતા. વ્યાપરીને વેશે મુસાફરી કરતા હતા. ને જ્યાં જતા ત્યાં ધર્મશાળામાં મુકામ કરી કોટડીનું બારણું બંધ કરી મુરાકબા (એકાંત ભકિત) માં લાગી જતા, કદીક કદીક નાડાં ગુંથીને તેના વેચાણથી જે ઉપજે તે ઉપર આજીવિકા ચલાવતા, એક વખત દુઆ માંગી કે યા ખુદા કોઇ એવો માશુક મને મળે કે જે મારી સોબતમાં રહી શકે એટલે આપને ઇશારો થયો કે એશિઆઇ તુર્કસ્તાનમાં જાઓ. આજ્ઞાનુસાર પોતે કુનીઆ ગયા. રાત પડી ગઇ હતી તેથી ચોખાવાળાની સરામાં મુકામ કર્યો. મવલાનાને ખબર થઇ એટલે તેમની મુલાકાત માટે નોકળ્યા માર્ગમાં ભાવિક લોકો પગે પડતા હતા. હઝરત શમ્સ તબ્રીજે ઓળખી લીધા કે જેને હું ખોળતો હતો તેજ આ છે. પછી બંને બુઝુર્ગોની સારી રીતે મુલાકાત થઇ આ બનાવ હિજરી ૬૪૨ માં બન્યો, છ મહીના સુધી બન્ને બુઝુર્ગો સલાહુદ્દીન જરકુબ સોના ચાંદીના વરક બનાવનાર પનાગરના મકાનમાં રહયાં. એ મુદ્દતમાં ખાવું પીવું ત્યજી દીધું. સલાહુદ્દીન વિના બીજો કોઇ એ મકાનમાં જઇ શકતો ન હતો. આ પરિચયથી મવલાનાની હાલતમાં ફેરફાર થયો, પહેલાં ગાયન સાંભળતા ન હતા હવે ગાયન વિના ચેન પડતું ન હતું. હવે મવલાનાએ શીખવા શીખવવાનું છોડી દીધું ને શમ્સની સોબતમાં લીન રહેવા લાગ્યા. તેથી લોકોમાં ખળભળાટ થઇ ગયો અને લોકો કહેવા લાગ્યા કે એક ગાંડાએ મેલાના પર એવું જાદુ કર્યું છે કે કોઇ કામના રહેવા દીધા નથી. હઝરત શમ્સે ધાર્યું કે જો અહીં વધારે રહીશ તો નાહક ગડબડ થશે તેથી તેઓ ત્યાંથી દમિશ્ક જતા રહયા. આથી મવલાનાને બહુ શોક થયો ને એકાંત વાસી થઇ ગયા. કોઇની સાથે પણ સમાગમ રાખતા ન હતા કેટલાક સમય પછી શમ્સે મવલાનાને કાગળ લખ્યો તેથી મવલાનાને

પાછી સંભારણા થઇ, ને એવી એવી હૃદય દ્રાવક કવિતાઓ લખી કે જે લોકો શમ્સના વિરોધીઓ હતા તેમણે પણ આવીને મવલાનાની ક્ષમા માગી લીધી ને પછી એવું નક્કી થયું કે કેટલાક માણસોએ જઇને શમ્સને તેડી લાવવા સુલતાન વલદ (મવલાનાના મોટા દીકરા) એ કાફલો લઇને જાય. મવલાનાએ શમ્સને નામે એક કાગળ લખીને આપ્યો. તે લઇને શમ્સની સેવામાં હાજર થયા ને તેમને લઇને મવલાનાની પાસે ચાલ્યા. સૌ માણસો સવારીઓ પર હતા, પણ સુલતાન વલદ અદબના કારણે દમિશ્કથી કુનીઆ સુધી શમ્સની રકાબ ઝાલીને ચાલતા આવ્યા. મવલાનાને ખબર પડી તો બધા મુરીદો અને સેવકોને લઇને સામે લેવા આવ્યા ને ઘણા સમય સુધી બન્ને સારી રીતે રહ્યા.

વળી ફરી પણ ગડબડ થઇ, તેથી શમ્સ તબ્રીજ કુનીઆથી એકાએક અલોપ થઇ ગયા ને ઘણી ખોળ કરી પણ પત્તો લાગ્યો નહિ

મસનવીમાં જણાવ્યું છે કે શમ્સ જ્યારે પહેલી વખત દમીશ્ક જતા રહ્યા ત્યારે મવલાના પોતે દમિશ્ક જઇ તેમને કુનીઆમાં બોલાવી લાવ્યા હતા.

હિજરી ૬૪૪ ૬૪૫ માં શમ્સ તબ્રીજ અલોપ થયા. કેટલાક કહે છે કે મવલાનાના દીકરા અલાઉદ્દીન મોહંમદે તેમને શહીદ કરી નાખ્યા.

શમ્સના વિયોગથી ઘણા સમય સુધી મવલાના શોકાતુર રહ્યા. એક દિવસ ગભરાએલી હાલતમાં ઘેરથી નીકળ્યા રસ્તામાં સલાહુદ્દીન જરકુબની દુકાન હતી. તે ચાંદીને ટીપીને વરક બનાવતા હતા હથોડાના નિયમિત ટંકારથી મવલાના ઉપર ગાયનની અસર થઇ. ને ત્યાંજ હાલ ચડ્યો. સલાહુદ્દીન હથોડાના ટંકાર બંધ કર્યો નહિ, ને ઘણીક ચાંદી ટીપીને ખરાબ કરી નાખી છેવટે સલાહુદ્દીન બહાર આવ્યા ને મવલાના તેમને બાઝી પડ્યા ને બપોરથી અસર સુધી આ દોહરો બોલતા રહ્યા.

યકે ગંજે પદીદ આમદ, અઝીં દુકાને જરકુબી.
ઝહે સુરત, ઝહે મઅની, ઝહે ખુબી, ઝહે ખુબી.

શેખે પોતેની દુકાન લુંટાવી દીધી, ને મવલાનાની સાથે ચાલી નીકળ્યા. તેઓ બન્ને એકજ ઉસ્તાદના શાગિર્દ હોવાથી અને મવલાનાના પિતાના શિષ્યના શિષ્ય હોવાથી મવલાનાને એમની સંગતથી સંતોષ થયો અને ૯ વરસ સુધી સારી મિત્રાચારી રહી. મૌલાનાએ એ મિત્રાચારી દ્રઢ કરનારા ઉદ્દેશથી સલાહુદ્દીનની દીકરી સાથે પોતાના દીકરા સુલતાન વલદનાં લગ્ન કર્યાં. સલાહુદ્દીન હિ. ૬૬૪ માં ગુજરી ગય. મવલાનાની મસનવીમાં એમને એવી રીતે સંબોધ્યા છે જેવી રીતે એક મુરીદ પોતાના પીરને સંબોધે છે લોકોને આ વાત પણ પસંદ ન પડી ને ગડબડ મચાવી પણ છેવટે કાંઇ વળ્યું નહિં.

સલાહુદ્દીનની વફાત પછી પોતાના ખાસ ભાવિકોમાં એક હિસામુદ્દીન ચલપીની સોબત સ્વીકારી, અને જીવન પર્યંત એમની સાથે સંબંધ જારી રાખ્યો.

મસનવીમાં મવલાના એમનું વર્ણન પણ એક મુરીદ પોતાના પીરનું વર્ણન કરે તેવી રીતે માન પુર્વક કરે છે. હિસામુદ્દીન પણ મવલાનાની એટલી અદબ કરતા હતા કે ૧૦ વરસની તેમની સોબત દરમ્યાન કદી પણ મવલાનાના વજુ ખાનામાં વજુ કર્યું નહિ. ગમે તેવી ટાઢ કે તાપ હોય પણ પોતાના ઘેર જઇને વજુ કરી આવતા હતા.

કેટલાક દિવસ પછી મવલાનાની તબીઅત બગડી. પ્રખ્યાત હકીમોના ઇલાજ કર્યાં પણ ફાયદો થયો નહિ. શહેરના લોકોને ખબર પડી એટલે ટોળેટોળાં જોવા માટે આવવા લાગ્યા. તેમાં મોટા મોટા બુઝુર્ગ પણ હતા, એક માણસે પુછ્યું કે આપની પાછળ ગાદીએ કોણ બેસશે ?

જોકે પોતાના દીકરા સુલતાન વલદ બધી રીતે લાયક હતા છતાં પોતે હિસામુદ્દીન ચલપીનું નામ દીધું. લોકોએ વારંવાર એમના દીકરા માટે પુછયું પણ કાંઇ જવાબ આપ્યો નહિ. છેવટે ચોથી વખત પુછવાથી જવાબ આપ્યો કે તે પહેલવાન છે તેને વસીયતની જરૂર નથી.

મવલાનાને માથે ૫૦ દીનારનું દેવું હતું તે લેણદારે માફ કર્યું. હિસામુદ્દીન ચલપીને પુછયું કે આપના જનાજાની નમાઝ કોણ પઢાવે ? ત્યારે આપે મવલાના સદરૂદ્દીનનું નામ દીધું. એવી રીતે વસીઅતો કરીને હિ. ૬૭૧ ના જમાદીઉલ આખિરની ૫ મી તારીખ ને રવીવારને દિવસે આ જહાને ફાનીનો ત્યાગ કર્યો.

રાત્રે કફન દફનની તઇયારી કરીને સવારે જનાજો ઉપાડયો. નાના મોટા ગરીબ અમીર, વિદ્વાન ને અભણ સૌ શામીલ હતા અને ચીસો પાડીને રડતા હતા. હજારો માણસોએ પોતાના લુગડાં ફાડી નાંખ્યા. ખ્રિસ્તીઓ અને યહુદીઓ પણ જનાજાની આગળ ઇંજીલ ને તવરેત પઢતા હતા અને રડતા રડતા સાથે ચાલતા હતા. શાહ પોતે પણ જનાજાની સાથે હતો તેણે એ લોકોને પુછયું કે તમારે ને મવલાનાને શો સંબંધ હતો ? તેમણે કહયું કે એ તમારો મોહંમદ [સ. અ] હતો તો અમારો ઇસા (અ. સ) ને મુસા (અ. સ.) હતો જે પેટીમાં જનાજો મુકવામાં આવ્યો હતો તેને રસ્તામાં કેટલી વખત બદલવી પડી, ને તેના પાટીઆં છુટાં પાડી પ્રસાદનો પેઠે વહેંચી આપવામાં આવ્યા. સંધ્યા કાળે જનાજો કબ્રસ્તાનમાં પહોંચ્યો. શેખ સદરૂદ્દીન નમાજ પઢાવવા ઉભા થયા પણ ચીસ પાડીને બેશુધ્ધ થઇ ગયા તેથી કાજી સિરાજુદ્દીને નમાજ પઢાવી ૪૦ દિવસ સુધી લોકો કબરની જીયારત માટે આવતા રહયા.

મવલાનાને બે દીકરા હતા, અલાઉદ્દીન મોહંમદ ને સુલતાન વલદ. અલાઉદ્દીન મોહંમદ એટલા માટે પ્રખ્યાત છે કે તેણે હઝરત શમ્સ તબ્રેજને શહીદ કર્યા હતા. સુલતાન વલદ એક સપુત પુત્ર હતા. બાપની ખ્યાતિની આગળ જો કે તેમની ખ્યાતિ થઇ નહિ, પણ પુરે પુરા વિદ્વાન હતા. મવલાનાની વસીઅત પ્રમાણે અને આ નેક પુત્રના આગ્રહથી હિસામુદ્દીન ચલપી ગાદીએ બેઠા ને હિ. ૬૮૪ માં વફાત પામ્યા. તેથી સર્વની સંમતિથી સુલતાન વલદ ગાદીએ બેઠા. એમણે એક મસનવી લખી છે. જે પોતાના પિતાનું જાણે જીવન ચરિત્ર છે. એ હી. ૭૧૨ માં ૯૦ વરસની ઉમરે ગુજરી ગયા એમને ૪ દીકરા હતા.

ઇબ્ને બતુતાએ પોતાના સફર નામામાં લખ્યું છે કે મવલાનાના અનુયાયીઓ જલાલીઆ કહેવાય છે પણ આજે લઘુ એશિઆ, શામ, મિસર ને ઇસ્તંબોલમાં એ સંપ્રદાયના લોકોને મવલવીઆ કહે છે.

એ લોકો ઉનની ટોપી પહેરે છે જેમાં સાંધો કે જોડ હોતો નથી. મશાઇખો એ ટોપી પર અમામો પણ બાંધે છે એ લોકો જિક્ર કરતી વખતે કુંડાળું વળીને બેસે છે. તેમાંથી એક માણસ ઉભો થયો ને એક હાથ છાતી ઉપર મુકી બીજો લાંબો કરી નૃત્ય કરે છે, ને પોતાની જગાએથી ખસતો નથી, પણ ત્યાંજ ચક્કર ફરે છે, ગાનની વખતે વાંસળી કે દફ વગાડે છે.

જ્યારે આ સંપ્રદાયમાં કોઇ માણસ દાખલ થવાનું ઇચ્છે છે તો તેને ૪૦ દિવસ સુધી પશુરક્ષા કરવી પડે છે, ૪૦ દિવસ ફકીરોને દ્વારે પુંજો કાઢવો પડે છે ૪૦ દિવસ પાણી ભરવું પડે છે, ૪૦ દિવસ પાથરણાં પાથરવાં પડે છે, ૪૦ દિવસ બળતણ લાવવું પડે છે, ૪૦ દિવસ રાંધવાનુ કામ કરવું પડે છે, ૪૦ દિવસ બજારથી વસ્તુઓ ખરીદી લાવવી પડે છે, ૪૦ દિવસ ફકીરોની મંડળીની સેવા ચાકરી કરવી પડે છે. ને ૪૦ દિવસ દારોગા પણું કરવું પડે છે. જ્યારે આ મુદ્દત વીતી જાય ત્યારે તેને સ્નાન કરાવે છે ને બધી અગ્રાહ્ય વસ્તુઓથી તોબા કરાવે છે, ને પછી પોતાના ટોળામાં દાખલ કરે છે, પછી ખાનકાહની તરફથી નામો આપવામાં આવે છે ને ઇસ્મે જલાલી શીખવવામાં આવે છે.

મવલાનાને કેદી કોઈએ રાત્રે સુવાના લુગડાં પહેરીને સુતેલા જોયા નથી. પાથરણું કે ઓશીકું રાખતા ન હતા. જ્યારે ઉંઘ આવે ત્યારે બેઠા બેઠા ઉંઘી જતા હતા. નમાજનો વખત થતો એટલે તરત કિબ્લાની તરફ મોં ફેરવી દેતા હતા. ચહેરાનો રંગ બદલાઈ જતો હતો ને ખરી લીનતાથી નમાજ પઢતા હતા પોતાના પિતાની સાથે એક હજ કરી આવ્યા હતા. બીજી વખત હજ કરી હોય એમ જણાતું નથી.

અમીર ઉમરાવો ને બાદશાહોની તરફથી રોકડ આવતી તો રાખતા ન હતા. સલાહુદ્દીન જરકુબ કે હિસામુદ્દીન ચલપીને મોકલી આપતા હતા. કદીક પોતાના દીકરાઓના આગ્રહથી ઘરમાં તંગી હોય તો રાખી લેતા હતા મોંમાં હમેશા હરડે રાખતા હતા ઘરમાં કાંઈ પણ ન હોય તો બહુ રાજી થતા હતા, ને કહેતા હતા કે આજે આપણા ઘરમાં દરવેશીની ગંધ આવે છે. જબરા ખેરાત કરનારા હતા. પહેરેલાં લુગડાં પણ આપી દેતા હતા. તેટલા માટે કુરતો આગળથી ખુલ્લો રાખતા હતા કે ઉતારતાં વાર લાગે નહિ. ભરણ પોષણ માટે અવકાફમાંથી માસિક ૧૫ દીનાર મળતા હતા ને તેના બદલામાં ફતવા લખવાનું કામ કરતા હતા. કે મફતનો પગાર કહેવાય નહિ.

મવલાનાએ ફીહે માફીહે દીવાન અને મસનવી એ ત્રણ પુસ્તકો રચ્યાં છે. પહેલાં પુસ્તકમાં એમણે જે કાગળો મુઈનુદ્દીન પરવાનાને લખ્યા હતા તે છે એ પુસ્તક હવે મળતું નથી. એમાં ત્રણ હજાર લીટીઓ હતી.

દીવાનમાં પચાસ હજાર દોહરા છે અને તે શમ્સ તબ્રીજના દીવાનના નામથી પ્રખ્યાત છે. પણ એ મોટી ભુલ છે. એ દીવાન મવલાનાએ શમ્સ તબ્રીજના નામથી લખ્યું છે ને તેની ઘણીક સાબીતીઓ છે.

મસનવીએ મવલાનાનું નામ જગતમાં અમર કર્યું છે. અને એમની બીજી કૃતિને પ્રખ્યાત થવા દીધી નથી. એમાં લગભગ છવીસ હજાર દોહરા છે.

એમ માનવામાં આવે છે કે મવલાનાએ મસનવીનું છઠ્ઠું પુસ્તક મંદવાડના કારણથી અપુર્ણ રહેવા દીધું અને ફરમાવ્યું હતું કે એ કામ કોઈ બીજો માણસ કરશે. પણ એ માન્યતા ખોટી છે સત્ય હકીકત એ છે કે મવલાનાએ તંદુરસ્ત થયા પછી મસનવીનું કામ જારી કર્યું ને છઠ્ઠું પુસ્તક પુરું કરી સાતમા પુસ્તકનો આરંભ આ રીતે કર્યો છે.

અય ઝીયાઉલ હક હિસામુદ્દીં સઈદ   દવલતત પાયંદા ઉમ્રત બર મઝીદ

ફારસી કવિતાનો આરંભ બાદશાહોની સ્તુતિ ને તેમને રાજી કરવાના ઉદ્દેશથી થયો છે. ને તેથી પ્રથમ કસીદા લખવાનો રિવાજ પડ્યો. કેમકે અરબીમાં ઘણા સમયથી કસીદાનો દસ્તુર પડી ગયો હતો તેથી ગઝલ પણ કસીદાની સાથેજ શરૂ થઈ. તે પછી સુલતાન મેહમુદ ગઝનવી વીગેરે બાદશાહોને વિચાર થયો કે અમારા બાપ દાદાઓના વર્ણન કવિતામાં થાય તો સારૂં કે લોકોને મોઢે રહી જાય, તે ઉપરથી મસનવીનો પાયો નંખાવ્યો અને એમાં ફીરદોસીએ પ્રખ્યાતિ મેળવી પણ એ મસનવીમાં ફકત વર્ણન રૂપ કવિતા હતી. તસવ્વુફનું નામ પણ ન હતું પ્રથમ અબુલ સઈદ અબુલ ખેરે ચોપાઈમાં તસવ્વુફનું વર્ણન કર્યું અને ફારસી કવીતાઓમાં મસ્તીનો પ્રવેશ કર્યો પછી હકીમ સનાઈએ હકીકા નામે પુસ્તક રચ્યું જે તસવ્વુફનું પહેલું પુસ્તક છે. પછી ખાજા ફરીદુદ્દીન અત્તાર સાહેબે ઘણીક મસનવીઓ તસવ્વુફના વિષય પર લખી જેમાં 'મન્તકુત્તયર' પ્રખ્યાતિ પામી. પાછળ લખ્યા પ્રમાણે મવલાના જ્યારે પોતાના પિતાની સાથે અત્તાર સાહેબને મળ્યા ત્યારે અત્તાર સાહેબે પોતાનું પુસ્તક અસરાર નામું મવલાનાના પિતાને ભેટ આપી ભલામણ કરી હતી કે આપ આ બાળકને જાળવજો એ જગતમાં ઉથલ પાથલ કરી નાખશે.

હિસામુદ્દીન ચલપીએ એક દિવસ મવલાનાને કહ્યું કે મન્તકુત્તયર જેવી એક મસનવી આપ

લખ્યો. મવલાનાએ ફરમાવ્યું કે મને પણ રાત્રે એજ વિચાર આવ્યો હતો. અને તેજ વખતે

'બિશ્નવ અઝ નય ચું' હિકાયત મી કુનદ'

વગેરે કેટલીક કવિતા રચી. ઈરાનમાં શાહનામું, ગુલિસ્તાં, મસનવી, ને દીવાને હાફિઝે ખ્યાતિ મેળવી છે. પણ એ ચારેમાં સૌથી વધારે ખ્યાતિ મસનવીએ મેળવી છે. તેનો પુરાવો એટલા ઉપર થી મળશે કે એના ઉપર જેટલી ટીકા, ભાષ્ય ને ખુલાસા લખાયા છે તેટલા કોઈ પુસ્તક પર લખાયા નથી.

સુફીઓની ભાષામાં આરિફ (બ્રહ્મજ્ઞાની) ને વાંસળીની ઉપમા આપવામાં આવે છે, ને તેથી મવલાનાએ પોતાની મસનવીનો આરંભ વાંસળી બોલે છે એમ કહીને કર્યો છે.

મસનવીમાં જે ખાસ વિશેષતા છે તે બધી આ ઠેકાણે લખવાની જરૂર જણાતી નથી. પ્રસંગોપાત જ્યારે જરૂર જણાશે ત્યાં એનું વર્ણન કરવામાં આવશે.

મસનવી મવલાના રૂમ (રહે૦)

(ફારસી, ઉરદુ અને ગુજરાતી)

—:- ઉપોદ્ધાત -:—

(૧)

બિશનવઝ નય ચું હિકાયત મી કુનદ, વઝ જુદાઇહા શિકાયત મી કુનદ.
સુનતો ક્યા કહતી હે બાતેં બંસરી, બસ શિકાયત કર રહી હે હિજ્ર કી.
સાંભળો તો કહે છે શું આ વાંસળી, તે જુદાઇની કરે ફરીઆદ શી.?

(૨)

કઝ નયસ્તાં તા મરા બુબરીદા અન્દ, અઝ નફીરમ મર્દો ઝન નાલીદા અન્દ.
જબસે કાટા હય નયસ્તાંસે મુઝે, મર્દો ઝન રોતે હેં મેરે શોરસે.
જ્યારથી જંગલથી કાપી છે મને, મારા રૂદનથી દરેક માણસ રડે.

(૩)

સીના ખ્વાહમ શુરહા શુરહા અઝ ફિરાક, તા બ ગોયમ શરહે દર્દે ઇશ્તિયાક.
પારા પારા કરદે સીના જબ ફિરાક, તબ કહીં હો શરહ દર્દે ઇશ્તિયાક.
કટકા છાતીના વિયોગે મુજ કર્યો, કે કહું હું દર્દની વીતક સદા.

(૪)

હર કસે કુ દુર માંદ અઝ અસલે ખીશ, બાઝ જુયદ રોઝગારે વસ્લે ખીશ.
જો રહા હો અસ્લસે જો અપની દુર, અપના અહદે વસ્લ ઢુંઢેગા ઝુરૂર.
જે રહ્યો છે દુર નિજના મુળથી, શોધે છે સંયોગ નિત્યે તે મથી.

(૫)

મન બહર જમીઅતે નાલાં શુદમ, જુફ્તે ખુશ હાલાં વ બદ હાલાં શુદમ.
મેં હરેક મજલિસમેં ફરીયાદી હુઇ, ગમઝદોં ઓર ખુશ દિલોંકે સુંહ લગી.
હું દરેક મંડળીમાં જઇ રડતી રહી, સારા નરસાને સદા મળતી રહી,

(૬)

હર કસે અઝ ઝન્ને ખુદ શુદ યારેમન, વઝ દુરૂને મન નજુસ્ત અસરારે મન.
સબને યારી મુઝસે કી હરમે ગુમાં, પર ન ઢુંઢે મુઝમેં અસરારે નિહાં.
મિત્ર મારો જો કે હર કોઈ થયો, મર્મ મારો કોએ શોધ્યો નવ ખરો.

(૭)

સિર્રે મન અઝ નાલએ મન દૂર નીસ્ત, લેક ચશ્મો ગોશરા આં નુર નીસ્ત,
દુર નાલેસે નહીં રાઝે નિહાં, નુર ચશ્મો ગોશમેં લેકિન કહાં.
ભેદ મારો કયારે મુજ રૂદનથી દુર, કાનને ચક્ષુો કયથી પણ એ નુર.

(૮)

તન ઝ જાનો જાં ઝે તન મસ્તુર નીસ્ત, લેક કસરા દીદેજાં દસ્તુર નીસ્ત.
જાંસે તન ઓર તનસે જાં કબ હૈ નિહાં, પર નહીં કરતા. કોઇ દીદારે જાં.
ગુપ્ત તનથી જીવ, જીવથી તન નથી, જીવના દર્શન ન પામ્યું કો કદી.

(૯)

આતિશસ્ત ઇ બાંગે નાયો નીસ્ત બાદ, હરકે ઇ આતિશ ન દારદ નીસ્ત બાદ.
આગ હૈ આવાઝે નય કબ હૈ હવા, આગ યે જીસમેં ન હો વો ફના.
આગ મોરલી નાદ છે નવ તે હવા, આગ આ જેના ન હો, થાઓ ફના.

(૧૦)

આતિશે ઇશ્કસ્ત કન્દર નય ફતાદ, જોશિશે ઇશ્કસ્ત કન્દર મય ફતાદ.
ઇશ્કહી કી આગ હય જો નયમેં હૈ, ઇશ્કહીકા જોશ હય જો મયમેં હૈ.
ઇશ્કની છે આગ મોરલીમાં નકી, ઇશ્કનો ઉભાર છે સુરા મહીં.

(૧૧)

નય હરીફે હરકે અઝ યારે બરીદ, પરદહાયશ પરદહાએ મા દરીદ.
નય હરીફ ઉસકી જો દિલબરસે છુટા, ઉસકે પરદોં કે દિયે પરદે ઉઠા.
યાર જે બેયાર છે તેની છે નં, મારા પરદા ફાડયા તેના પરદાયે.

(૧૨)

હમચુ નય ઝેહરે વ તિર્યાકે કે દીદ, હમચુ નયસાઝો મુશ્તાકે કે દીદ.
કિસમેં હય ઝેહર ઓર અમ્રુત મિસ્લે નય, નય અજબ દમસાઝ ઓર મુસ્તાક હય,
વાંસળીને દીઠા વિષ ને ઔષધિ, મિત્ર ને આસકત સૌ માટે નકી.

(૧૩)

નય હદીસે રાહ પુરખું મી કુનદ, કિસ્સાહાએ ઇશ્કે મજનું મી કુનદ.
નયસે હય ઇઝહારે રાહે ખું ચકાં, ઇશ્કે મજનું કા યે કરતી હય બયાં.
વાત દુર્ઘટ માર્ગની તે તો કરે, ઇશ્ક મજનુનો કહે છે તે ખરે.

(૧૪)

દે દહાં દારેમ ગોયા હમચુ નય, યક દહાં પિન્હાસ્ત દર લબ હાએ વય.
હેં હમારે પાસ દો મુંહ મિસ્લે નય, એક મુંહ ઇસકે લબોંમેં જઝબ હય.
વાંસળી સમ મુખ બે અમ પાસ છે, એકનો એના અધરમાં વાસ છે.

(૧૫)

એક દહાં નાલાં શુદા સુએ શુમા, હાયે હુએ દર ફિગન્દા દર સમા.
એક મુંહ નાલાં હે સબકે રૂબરૂ, આસમાનોં પર હે શોરે હાએ હુ.
એક મુખ લોકો તરફ કરતું રૂદન, વ્યોમ પણ ગુંજી રહે સુણતાં કથન.

(૧૬)

લેક દાનદ હરકે ઉરા મનઝરસ્ત, કીં ફુગાંને ઇ સરે હમઝાં સરસ્ત.
જાનતે હેં વો જો હેં એહલે નઝર, ઇસ ફુગાંમેંભી વોહી હય એક અસર.
જાણતા એ જાણકારો બા ખબર, પામતા રૂદન મહીં એની અસર.

(૧૭)

દમદમા ઇ નાયે અઝ દમહાએ ઓસ્ત, હાએ હુએ રૂહ અઝ હય હયે ઓસ્ત.
હે ઉસીકા શોર નયમેંભી નિહાં, રૂહકી ફરિયાદ હય જીસ્કી ફુગાં.
વીણાના રણકારમાં એ સાદ છે, આત્મના આક્રંદની ફરિયાદ છે.

(૧૮)

મેહરમે ઇ હોશ જુઝ બેહોશ નીસ્ત, મરઝબાં રા મુસ્તરી ચું ગોશ નીસ્ત.
હે ખબર ઇસ હોશકી બેહોશકો, મુસ્તરી કાનોંસે બેહતર કોન હો ?
જાણકાર આ ભાનના બેભાન છે, જીભનો ગ્રાહક ખરો તો કાન છે.

(૧૯)

ગર ન બુદે નાલએ નયરા અસર, નય જહાં રા પુર ન કરદે અઝ શકર.
ગર ન હોતા નાલએ નયમેં અસર, નયસે કબ દુનિયાકો મિલ સકતી શકર.
હોત વીણા સાદમાં જો નવ અસર, વીણા દેતી જગને શી રીતે શકર.

(૨૦)

દર ગમે મા રોઝહા બેગાહ શુદ, રોઝહા બા સોઝહા હમરાહ શુદ.
હો ગયે ગમમેં હમારે દિન તબાહ, સોઝસે મિલ મિલ ગએ રોઝે સિયાહ.
શોકમાં વેળા કવેળા થઇ ગઇ, જીવતર દુઃખમાં ગયું જાણો નકી.

(૨૧)

રોઝહા ગર રફત ગો રવ બાક નીસ્ત, તુ બિમાં અયે આંકે ચું તુ પાક નીસ્ત.
દિન ગયે જાને દે ઇસ્કા ગમ નહીં, તુ ઠેહેર હય પાક તુઝસા ભી કહીં.
ગઇ ઉમર જાવા દો કાંઈ ડર નથી, રહેજે તું ! તુજથી કોઇ ઉત્તમ નહીં.

(૨૨)

હરકે જુઝ માહીઝે આબશ સયર શુદ, હરકે બે રોઝીસ્ત રોઝશ દેર શુદ.
જો નથા માહી હુવા વો સેરે આબ, જો રહા બે બેહરા ઉમ્ર ઉસકી ખરાબ.
મત્સય વિણ જે છે તે પાણીથી ધરાય, જે છે બે રોજી તે ફોકટ જાણ હાય.

(૨૩)

દર નયાબદ હાલે પુખ્તા હેચ ખામ, પસ સખુન કોતાહ બાયદ વસ્સલામ.
હાલે પુખ્તા કાર કયા સમઝેગા ખામ, મુખતસર યે દાસ્તાં કર વસ્સલામ.
જો ન પામે કેઈ કાચા પુખ્ત હાલ, વાત ટુંકી કર હવે હે મારા લાલ.

(૨૪)

બાદા દર જોશિશ ગદાએ જોશે મારત, ચર્ખ દર ગર્દિશ અસીરે હોશે મસ્ત.
જોશે બાદા મે હમારા જોશ હય. ચર્ખકી ગરદિશ અસીરે હોશ હય.
કેફના ઉભરા મહીં અમ જોશ છે, વ્યોમનું ચક્કર અસીરે હોશ છે.

(૨૫)

બાદા અઝ મા મસ્ત શુદ ને મા અઝુ,
કાલેબઝ મા હસ્ત શુદ ને મા અઝુ.
મસ્ત હય મય હમસે ઉસ્સે હમ નહિ,
જીસ્મ યે હે હમસે ઇસ્સે હમ નહિં.
મસ્ત અમથી છે મદીરા અમ નહિ,
તન છે આ અમથી ને તનથી અમ નહિં.

(૨૬)

બર સમાએ વાસ્ત હરતન ચીર વીસ્ત
તાઅમએ હર મુર્ગકે અંજીર નીસ્ત
હર કોઇ કાદર સમાઅત પર હે કબ
ખાતે હંય અંજીરહી કયા મુર્ગ સબ?
શું બધાને સાદ એ સંભળાય છે
સર્વ પંખીઓ શું અંજીર ખાય છે

(૨૭)

બંદ બુગસલ બાશ આઝાદ અયે પીસર
ચંદબાશી બંદે સીમો બંદે ઝર
તોડ બંદ આઝાદ હોજા અયે પીસર
કબ તલક આખીર અસીરે સીમો ઝર
કયદથી નીકળ કે તુ આઝાદ છે.
ચાંદી સોનામાં ફસાયો કેમ રે?

(૨૮)

ગર બરેઝી બહેર રા દર કુઝઇ
ચંદ ગુંજદ કીસમતે યક રોઝઇ
બંદ અગર દરયાબી કુઝેમેં કીયા
એક દિનમે ખતમ સબ હો જાયગા
તું જો એક દરયાને કુઝામાં ભરે
એક દિનથી તું વધુ લઇ નવ શકે.

(૨૯)

કુઝએ ચશ્મે હરીસાં પુર ન શુદ
તા સદફ કાને ન શુદ પુર દુર નશુદ
હીર્સમંદ આંખોકે કુઝે કબ ભરે
જબ સદફ કાને હુઇ મોતી મીલે
લોભીયાની આંખ શારીતે ભરાય
મોતી થાયે શીપ સંતોષી જો થાય

(૩૦)

હર કે રા જામા ઝે ઇશ્કે ચાક શુદ
ઉઝે હીર્સો અયબ કુલ્લી પાક શુદ
ઇશ્કસે દામન હુવાહે જીસકા ચાક
બસ વોહી સો અયબસે બીલ્કુલ હે પાક
જેનો જામો ઇશ્કથી બસ પાક છે.
પાક છે એ લોભ આદિથી ખરે

(૩૧)

શાદ બાશ અય ઇશ્ક ખુશ સવદ એમા
અય તબીબે જુમ્લા ઇલ્લત હાયેમા
શાદ હો અય ઇશ્ક અય સવદા નસીબ
અય હમારી કુલ બલાઓં કે તબીબ
ખુશ રહો હે ઇશ્ક શુભ સોદો છે તું
તું જે મારા કુલ મરજનો વઇદ છું

(૩૨)

અય દવાએ નખ્વતો નામુસે મા
અય તુ અફલાતુને જાલીનુસે મા
હે દવાએ નખ્વતો નામુસ તું
અય કે અફલાતુનો જાલીનુસ તું
તુંજ મારા ગર્વની સાચી દવા
તુંજ અફલાતુન જાલીનુસ હા

(૩૩)

જીસ્મે પાક અઝ ઇશ્ક બર અફ્લાક શુદ
કોહ દર રકસ આમદો ચાલાક શુદ
ઇશ્કસે ગરદુંપે જીસ્મે ખાક હે
રકસમે હે કોહ ઓર ચાલાક હે
માટીનું તન ઇશ્કથી આકાશ પર
પ્હોંચ્યું ને નાચ્યું ગીરી ચાલાકતર

(૩૪)

ઇશ્ક જાને તુર આમદ આશકા
તુર મસ્તે ખરરે મુસા સાયકા
ઇશ્ક જાને તુર હે અય મુબતેલા
તુરે સીના મસ્તે મુસા ગીર પડા
થઇ ગયો જવ તુરનો જીવ ઇશ્ક આ
મસ્ત પર્વત ખરરા મુસા સાયેકા

(૩૫)

સીર્રે પીન્હા નસ્ત અંદર ઝેરો બંમ
ઝેરો બમમેં રાઝ ઉસ્કા હે નિહાં
ભેદ છે ગુપ્ત સત્યનો બમ ઝેરમાં

ફાશ અગર ગોયમ જહાં બરહમ ઝનમ
ફાશ અગર કરદું તો બરહમ હો જહાં
સાફ કહીએ તો જગત માટે બલા

(૩૬)

આ લબે દમ સાઝે ખુદ ગર જુફતમે
મંય અગર મીલતા લબે દમ સાઝસે
તેના હોઠે હોઠ જો હું હોત તો

હમચું નય મન ગુફતની હા ગુફતને
મીસ્લે નય નગમે સુનાતા રાઝકે
વાંસળી પેઠે મર્મ હુ કહેત તો

(૩૭)

હરકે ઉ અઝ હમ ઝબાંને શુદ જુદા
હમ ઝબાંસે જો હુવા અપને જુદા
જે થયો સ્વભાષાવાળાથી જુદો

બે નવા શુદ ગરચે દારદ સદ નવા
સદ નવા હોકરભી વો હય બે નવા
લાખ વાચા હોય પણ મુંગો ગણ્યો

(૩૮)

ચુંકે ગુલ રફતો ગુલીસ્તાં દર ગુઝશ્ત
જબકે ગુલ રૂખસત હુવે ગુલઝારભી
ફુલ નવ હોયે બાગીચો નવ રહયો

નશનવી ઝીં પસ ઝે બુલબુલ સરગુઝશ્ત
બાગે બુલબુલ અબ ન જાયેગી સુની
બુલબુલો ત્યાં બોલે શી રીતે કહો

(૩૯)

ચુંકે ગુલ રફતો ગુલીસ્તાં શુદ ખરાબ
ગુલ હુવે રૂખસત હુવા ગુલશન ખરાબ
ફુલ જાતાં થઇ ગઇ વાડી ખરાબ

બુએ ગુલરા અઝકે જોયમ અઝ ગુલાબ
બુએ ગુલકા કુચ્છ પતા દેગા ગુલાબ
એ સુગંધીનો પતો દેશે ગુલાબ

(૪૦)

જુમલા માશુકસ્તો આશક પરદહ
સબ હે માશુક ઓર આશક પરદા હે
છે સકળે માશુક આશીક પરદો છે

ઝીંદા માશુકસ્તો આશક મુરદહ
ઝીંદા હે માશુક આશક મુરદા હે
જીવે છે માશુક આશક મુરદો છે.

(૪૧)

ચું નબાશદ ઇશ્કરા પરવાએ ઉ
ઇશ્ક કો ઉસ્કી ન જબ પરવા રહી
ઇશ્કની ઇચ્છા ન જેને કંઇ રહી

ઉ ચો મુર્ગે માન્દ બે પરવાએ ઉ
મુર્ગે બે પર રહે ગયા બદ કીસ્મતી
પાંખ વિણુ પક્ષી કહો તેને નકી

(૪૨)

પરરો બાલે મા કમન્દે ઇશ્કે ઓસ્ત
બાલો પર હંય ઇશ્કકી ઉસ્કે કમન્દ
કેશ ને પર પ્રેમની એક જાળ છે

મુ કશાનશ મીકશદ તાકુએ દોસ્ત
ખીંચતી હે ઉસ્કી જાનીબ બે ગુઝંદ
ખેંચીને તેની તરફ લઇ જાય છે.

(૪૩)

મનચે ગોયમ હોશ દારમ પેશો પસ
કીસ તરહ હો પેશો પસકા હોશ બસ
પેશો પસનું મુજને શી રીતે હો ભાન

ચું નબાશદ નુરે યારમ પેશો પસ
ગર ન હો વો નુરે તાબાં પેશો પસ
હોત સાથી યારના જો નુર જાણ

(૪૪)

નુરે ઉ દર યુમનો યુસરો તેહતો ફોક
નીચે ઉપર દાયેં બાએં ઉસકા નુર
નીચે ઉપર ડાબે જમણે તેનું નુર

બરસરો બરગરદનમ માનન્દે તોક
ગર્દનો સરમે હે તોક અય ઝી શઉર
મુજમાં છે સંપુર્ણ પતવ બસ જરૂર

(૪૫)

ઇશ્ક ખ્વાહદ કીં સખુન બેરૂન બુવદ
આઇનત ગમ્માઝ નબુવદ ચું બુવદ
ચાહતા હૈ ઇશ્કસે રૂસ્વા કરે
હો ન ગમ્માઝ આઇના તો કયા કરે
ઇશ્ક ચાહે છે કે પ્રકટ થાએ ભેદ
પણ નથી દર્પણની ઇચ્છાએ છે ખેદ

(૪૬)

આઇનત દાની ચરા ગમ્માઝ નીસ્ત
ઝાંકે ઝંગાર અઝ રૂખશ મુમ્તાઝ નીસ્ત
કયું નહિ ગમ્માઝ આઇના તેરા ?
ઉસ્કે મુહ પર ઝંગ હૈ લીપટા હુવા
કેમ દર્પણ ગુપ્ત તુજ કહેતું નથી ?
કાટમા તન તેનું ખરડાવા થકી

(૪૭)

આઇના કઝ ઝંગો આલાયશ જુદાસ્ત
પુર શુઆએ નુરે ખુરશીદે ખુદાસ્ત
હો કુદરતસે જબ આઇના જુદા
ઉસ્મે ચમકે નુરે ખુરશીદે ખુદા
કાટથી આઇનો જયારે સાફ થાય
તવ ખુદાના નુરનો સુરજ જણાય

(૪૮)

રવતુ ઝંગાર અઝ રૂએ ઉ પાક કુન
બાદ અઝાં આં નુર રા ઇદરાક કુન
ઝંગો આલાયશસે ઉસ્કો પાકકર
ઓર ફીર ઉસ નુરકા ઇદરાક કર
તનથી તેના કાટને તુ દુર કર
તે પછી તે નુર પર તું કર નઝર

(૪૯)

ઈં હકીકત રા શનવ અઝ ગોશે દીલ
તા બિરૂં આઇ બકુલ્લી ઝાબો ગીલ
ગોશે દીલસે સુન હકીકત બાર મહેલ
તા કે આબો ગિલસે તું આ યે નીકલ
દીલના કાનોથી હકીકત આ સુણો
જેથી પાણી માટીથી જુદા પડો

(૫૦)

ફહેમ અગર દારીદ જાંરા રહે દહીદ
બાદ અઝાં અઝ શવક પા દર રહે નહીદ
હો સમજ કુછભી તો જાંકો રાહદો
શોકસે બસ રેહમે ફીર પાઉં રખો
જો સમજ છે જીવને રસ્તો બતાવ
હોંસથી તેમાં કદમ આગળ ચલાવ

ઉપોદ્દઘાત.

ઇશ્કની ભાષામાં બ્રહ્મજ્ઞાની (આરિફ) ને વાંસળીની ઉપમા આપવામાં આવે છે. મવલાના સર્વેને ઉદ્દેશીને કહે છે કે જરા સાંભળો તો ખરા કે વાંસળી શું કહે છે ? તે કહે છે કે મારૂં મુળ વતન છે જંગલ, તેમાંથી મને કાપીને છુટી પાડી તેથી તેના વિયોગમાં હું રડું છું. તો હે સાંભળનારા જનો! ઘણી શરમની વાત છે કે વાંસળી તો પોતાના વતનના વિયોગમાં રડે અને બીજાને પણ રડાવે તો માણસ કે જે બધી સૃષ્ટિયોમાં ચઢિયાતો છે, તે આમ ચુપ રહે અને પોતાની અસલની તરફ ધ્યાન ન આપે એ કેવું શોચનીય છે ? જે માણસ પોતાની જન્મ ભુમિથી વિખુટો પડે છે તેને હમેશ એજ ધ્યાન રહે છે કે કયારે હું મારા વતનમાં જઇશ ? હું દરેક મંડળીમાં જઇને રડી અને ત્યાં દરેક માણસ પોતાની શક્તિ પ્રમાણે મારે મિત્ર થયો; પણ કોઇએ મારા અંતઃકરણની વાત જાણી નહી. જો તેમની ઇચ્છા મારા અંતઃકરણની છુપી વાત જાણવાની હોય, તો હું કહું છું, કે મારી આ રાગણી એજ મારો ગુપ્ત ભેદ છે કેમકે આ મારી રાગણી એ ઇશ્ક છે, ને ઇશ્ક છે તે ભેદ છે. પણ તને તેવા કાન અને તેવી આંખો મળી નથી; જેથી તું

એ સાંભળી ને જોઇ શકે. જો કે શરીર અને જીવ એક બીજાથી ભિન્ન નથી, પણ તે છતાં કોઈ માણસ જીવને જોઇ શકતો નથી. વાંસળીનો જે અવાજ છે તે એક આગ છે, જેનાથી માણસો દૂર નાસે છે, કોઇ હવા નથી કે માણસો રાજી થાય. પણ એ આગ એવી છે કે જેમાં એ ન હોય તે શુન્યની બરાબર છે. એવા માણસનો નાશ થાય તો સારૂં, વાંસળીની સ્થિતિ પોતાના મિત્રથી જુદા પડેલા માણસ જેવી છે. અને તેથી વાંસળીના જુદા જુદા પરદાઓમાંથી જે રાગણીઓ પેદા થાય છે, તેણે અમારા પરદા ફાડી નાંખ્યા છે. વાંસળીની રાગણીમાં વિષ અને અમૃત બંને ભરેલાં છે કારણ કે જ્યારે માણસ મરતીની હાલતમાં હોય છે, ત્યારે વાંસળીનો નાદ તેને માટે વિષની બરાબર છે, તેના કાળજાના કડકે કડકા કરી નાખે છે; અને જ્યારે તે ખુદાના પ્રકાશથી રોશન થાય છે ત્યારે એજ નાદ તેને માટે અમૃત બને છે. જગતમાં રૂદન કોઇને ગમતું નથી, પણ વાંસળીનું આ રૂદન એવું છે કે તેને સર્વ કોઇ ચાહે છે, ને સાંભળે છે. દુનીયામાં માણસો ત્રણ પ્રકારના છે. એક માછલી જેવા કે જે આખો દરિયો પી જાય તોય ધરાય નહીં. પાણીની બહાર નીકળે કે મરણ પામે તે આશિક લોકો છે. બીજા મત્સ્ય નહીં એવા, જેઓ થોડાક પાણીથી જીવી શકે છે એ ભકત લોકો છે. ત્રીજા તે લોકો કે જેમને આ દરિયાથી કાંઇ પણ મળ્યું નથી તે કાફિરો છે. પહેલો પ્રકાર પુત્ર બંજો કાચો છે, તું ચાંદી સોનાના લોભમાં ફસાયલો છે, તેમાંથી નીકળ, તું તારી તકદીરથી વધારે શી રીતે મેળવી શકશે? માનોકે તેં તારા કુજામાં આખો દરીયો ભરી લીધો, પણ તેમાં તારા કુજા જેટલુંજ સમાશે, તેથી વધારે નહિ. માટે લોભીની આંખ કદી ધરાતી નથી, જ્યાં સુધી કાળુ માછલીની છીપ ધરાય નહિ ત્યાં સુધી તેમાં મોતી થાય પણ નહિ. એક ઇશ્કજ એવી વસ્તુ છે કે જે બધી વસ્તુઓને બાળી મુકે છે. અને તેથી મોક્ષ આપનાર તેજ છે, એ હોય તો પછી લોભ રહી શકતોજ નથી, તો જ્યારે ઇશ્કમાં એવી ખુબી જોઇ કે તે મોક્ષ આપનાર અને દુનીઆની બધી બુરાઇઓને બાળી નાખનાર છે, તો મૌલાના ઇશ્ક માટે દુઆ કરે છે, કે ખુદા તને ખુશ રાખે. તું અમારે માટે સારો સોદો છે. આપણું શરીર માટીનું બનેલું છે ને તે એવી વસ્તુ છે કે તેને તમે ગમે તેટલા બળાથી ઉપર ફેંકશો તો એ તે નીચેજ આવશે. પણ એ માટીનું શરીર જ્યારે તેમાં ઇશ્કે પ્રવેશ કર્યો ત્યારે આકાશ ઉપર પહોચ્યું. કેમકે હઝરત ઈસા (અ. સ.) ચોથા આસ્માન ઉપર છે, વળી એજ ઇશ્કે જ્યારે તુર પહાડમાં પ્રવેશ કર્યો તો તે પણ નાચવા લાગ્યો, અમારી સ્થિતી વાંસળીના જેવી છે, તેને પણ બે મોં છે ને અમને પણ બે મોં છે, વાંસળીનું એક મોં વગાડનારના હોઠમાં હોય છે ને બીજું બહાર હોય છે, અમરૂં એક મોં પણ તે વાંસળીના માલેકની તરફ છે, ને બીજું જગતની તરફ છે, જો મારો મિત્રથી વિયોગ ન થયો હોત, તો હું વાંસળીની પેઠે મારો બધો મર્મ કહેત. પણ યારથી વિયોગ થયો તેથી હવે હું ગમે તેવો સુવકતા હોઉં તો પણ જાણે મુંગેજ છું, શરીરનું નામ ઇશ્ક છે, ને રૂહની જીંદગી બાકી છે, જેને ઇશ્કની ઇચ્છા નથી તે જાણે આંખો વિનાનું પક્ષી છે, જો મિત્રનો પ્રકાશ મારો સાથી ન હોય તો હું આગળ પાછળનું ધ્યાન શી રીતે રાખું? એ ભેદ મને માલમ પડવો જોઇએ, પણ મારા આત્માનું દર્પણ સ્વચ્છ નથી. માટે લાયક છે કે એ દર્પણનો કાટ દુર કરી દે જ્યારે તારી આરસી સ્વચ્છ થશે તો ખુદાના સુર્યનો પ્રકાશ તેના ઉપર પડશે, માટે અંતઃકરણના કાનથી મસનવીની હકીકત સાંભળો તો આ પાણી ને માટીથી છુટી જાઓ. જો તમારામાં બુધ્ધિ હોય તો તમારા જીવને રસ્તો દેખાડો અને સલુકના રસ્તામાં કદમ મુકો અને પાણી ને માટીથી બનેલું આપણું આ શરીર એ પાણી માટીથી છુટી જાય ને મિત્ર સત્યે મળી જાય.

હીકાયત એક બાદશાહનું દાસી ઉપર આશિક થવું, તેને ખરીદ કર્યા પછી દાસીનું માંદા પડવું, અને હકીમો પાસે તેનો ઉપાય કરાવવો

(૧)

(૫૧)

બિશનવેદ અય દોસ્તાં ઈ દાસ્તાં   ખુદ હકીકત નકદ હાલે મારત આં
હાં સુનો અય દોસ્તો યે દાસ્તાં   ખુદ હમારા હાલ હય ઇસમેં અયાં
સાંભળો હે દોસ્તો આ દાસ્તાન   જે હકીકત ખાસ છે તેનું બયાન

(૫૨)

નકદ હાલે ખેશ રા ગર પયબરેમ   હમ ઝે દુનિયા હમ ઝે ઉકબા બર ખુરેમ
અપની હાલત પર કરેં હમ ગોર અગર   પાયેં દુનિયા ઔર ઉકબાસે સમર
આપણી જો સત્ય વાતો જાણીએ   દીનને દુનિયાના મેવા પામીએ

(૫૩)

બુદ શાહે દર ઝમાને પેશ અઝીં   મુલ્કે દુનિયા બુ દશો હમ મુલ્કે દીં
થા બહોત પહેલે કહીં એક બાદશાહ   સાહિબે અકલીમે દુનિયા દીં પનાહ
પહેલાં સુલતાં થઇ ગયો છે ખાસ એક   દીન દુનિયામાં ખરો લાયક ને નેક

(૫૪)

ઇતતિફાકન શાહ રોઝે શુદ સવાર   બા ખ્વાસે ખીશ અઝ બેહરે શિકાર
ઇતતાફાકન એક દિન હો કર સવાર   સાથ યારોં કે ગયા કરને શિકાર
એક દીવસ બાદશાહ થઇને સવાર   મિત્રોની સાથે ગયો રમવા શિકાર

(૫૫)

બેહરે સયદે મી શુદ ઊ બરે કોહો દશ્ત   ના ગહાં દર દામે ઇશ્ક ઊ સૈદ ગશ્ત
કોહો સેહરા છાનતા થા બેહેરે સૈદ   હો ગયા ખુદ ઇશ્કકે ફંદે મેં કૈદ
ખોળતો જંગલમાં તે હુતો શિકાર   પણ થયો તે ઇશ્કને હાથે શિકાર

(૫૬)

યક કનીઝક દીદ શેહ દર શાહ રાહ   શુદ ગુલામે આં કનીઝક જાને શાહ
એક કનીઝક રાહમેં આઇ નઝર   મિટ ગયા સુલતાન ઉસકે હુસ્ન પર
એક દાસી માર્ગમાં નજરે પડી   દાસ, દાસીનો થયો તે રાજવી

(૫૭)

મુર્ગે જાનશ દર કફસ ચું મી તપીદ   દાદ માલો આં કનીઝક રા ખરીદ
થા કફસમેં મુર્ગેજાં બેતાબે દીદ   દેકર ઉસને મોલ લી લોંડી ખરીદ
પ્રાણપક્ષી તનમાં ગભરાયું જદા   પૈસા ખર્ચી દાસીને લીધી તદા

(૫૮)

ચું ખરીદ ઊરા વ બર ખુરદાર શુદ   આં કનીઝક અઝ કઝા બીમાર શુદ
જબ ખરીદા ઔર હુવા યુ બા મુરાદ   હો ગઇ બીમાર લોંડી ના મુરાદ
જ્યારે વેચાતી લઇ ફળ ચાખિયું   માંદી થઇ દાસી અને દુઃખ આવીયું

(૫૯)

આં યકે ખર દાશ્ત પાલાનશ નબુદ
જબ ગધા થા પાસ તો પાલા ન થા
ખર હતો, જ્યારે, નહોતું તવ પલાણ

યાકત પાલાં ગુર્ગ ખરરા દર રબુદ
જબ મીલા પાલા ગધા જાતા રહા
પામ્યો કાઠી, સિંહ ખરના લીધા પ્રાણ

[૬૦]

કુઝા બુદશ આબ મી નામદ બદસ્ત
કુઝા થા મીલતા ન થા પાની કહીં
લોટવો જ્યારે હતો પાણી નહિ

આબ રા ચું યાફત ખુદ કુઝા શિકસ્ત
મિલ ગયા પાની તો અબ કુઝા નહીં
પાણી પામ્યો કુજો તવ ફુટયો નકી

(૬૧)

શેહ તબીબાં જમ્આ કર્દ અઝ ચપ વ રાસ્ત
પસ હકીમોંસે કિયા શેહને બયાં
સઘળા વૈદ્યોને કહી રાજાએ વાત

ગુફત જાને હર દો દર દસ્તે શુમાસ્ત
હય તુમારે હાથ હમ દોનોં કી જાં
જીવ છે બંનેના તમ લોકોને હાથ

(૬૨)

જાને મન સેહલસ્ત જાને જાનમ ઓસ્ત
કયા હય મેરી જાન-જાને જાં હય વો
જીવ મારો સહેલ, મારો જીવ તે

દર્દ મન્દો ખસ્ત અમ દરમાનમ ઓસ્ત
દર્દ મન્દો ખસ્તા હું દરમાં હય વો
હું છું દરદી મારો તે ઉપચાર છે

(૬૩)

હર કે દરમાં કર્દ મર જાને મરા
જો કરે દરમાન મેરી જાનકા
જેણે મારા પ્રાણનું ઓસડ કર્યું

બુર્દ ગંજે દુર્રો મરજાને મરા
લે ખઝાના ગવહરો મરજાનકા
હીરા મોતી આપી સુખ તેને કરૂં

(૬૪)

જુમ્લા ગુફતન્દશ કે જાં બાઝી કુનેમ
બોલે સબ કરતે હય હમ બાઝીયાં
બોલ્યા તે સો કોશિશો કરશું અમે

ફેહમ ગર દારેમ અમ્બાઝી કુનેમ
અકલસે કર લેંગે ચારા સાઝીયાં
પહેલાં સૌ સંમત થઇને જાણીએ

(૬૫)

હરયકે અઝ મા મસીહે આલમેસ્ત
હમ મેં હર એક હય મસીહા વકતકા
છે દરેક અમમાં મસીહાની મિસાલ

હર અમલરા દર કફે મા મરહમેસ્ત
હર મરઝકી જાનતે હંય હમ દવા
ઔષધો હરએકના છે બે મિસાલ

(૬૬)

ગર ખુદા ખ્વાહદ ન ગુફતન્દ અઝ નઝર
ગર ખુદા ચાહે ન ભુલેસે કહા
ઇન્શા અલ્લાહ પણ ન બોલ્યા ગર્વથી

પસ ખુદા બન્મુદ શાં ઇજ્ઝે બશર
પસ દિખાયા હકને ઇજઝ ઇન્સાનકા
આજીજી તેઓની હક જાહેર કરી

(૬૭)

તર્કે ઇસતિસના મુરાદમ કિસવતેસ્ત
તર્કે ઇસતિસના કિસાવત હય અખી
ઇન્શા અલ્લાહ દિલ થકી જે ના કહે

ને હમીં ગુફતન કે આરિઝ હાલતેસ્ત
મુંહસે કેહ દેના ન હર્દ એક આરઝો
દિલની સખ્તી જાણવી તેના ખરે

[૬૮]

અય બસા ના વરદાહ ઇસતિસ્તા બ ગુફત
અકસર ઇસતિસના ન ઝાહિરમેં કહે
ઇન્શા અલ્લાહ જે કહે છે નેક જાત

જાને ઉ બા જાને ઇસ તિસ્નાસ્ત જુફત
વો ઓર ઇસ તિસ્ના બહમ વંય અસલમેં
હકની સાથે જીવ તેનો એક સાથ

	(૬૯)	
હરચે કરદન્દ અઝ ઈલાજો અઝ દવા		ગશ્ત રંજ અફઝુંના હાજત ના રવા
અલ મરઝ જો જો દવા લોગોંને કી		બઢ ગયા રંજ આરઝુ સબ રેહ ગઇ
યુક્તિઓ સર્વે કરી કરવા ઇલાજ		રોગ પણ વધતો ગયો બગડયો મિજાજ
	(૭૦)	
આં કનીઝક અઝ મરઝ ચું મુએ શુદ		ચશ્મે શાહ અઝ અશ્કે ખું ચું જુએ શુદ
હો ગઇ લોંડી મરઝસે જબ નિઢાલ		શાહકી આંખેં હુઇં રો રો કે લાલ
ઓગળીને દાસી થઇ જાણે કે વાળ		શાહને દિલગીરી થઇ તેથી કમાલ
	(૭૧)	
ચું કઝા આયદ તબીબ અબલહ શવદ		આં દવા દર નફએ ખુદ ગુમરાહ શવદ
કરતી હય નાદાં તબીબોંકો કઝા		ઓર દિખાતી હય અસર ઉલટા દવા
મોત આવે વૈદ્ય પણ મુર્ખ બને		ને અસર બાકી દવામાં નવ રહે
	[૭૨]	
અઝ કઝા સર કંગબીં સફરા ફુઝુદ		રૌગને બાદામ ખુશ્કી મી નુમુદ
શેહદ ઓર સિરકે સે ગરમી બઢ ગઇ		રૌગને બાદામ સે ખુશ્કી હુઇ
સિરકાથી તો પિત્તામા વૃદ્ધિ થઇ		તેલથી બાદામના ખુશ્કી થઇ
	(૭૩)	
અઝ હલીલા કબ્ઝ શુદ ઇતલાક રફત		આબ આતિશ રા મદદ શુદ હમચું નફત
જાયે મુશ્કિલ કબ્ઝ હડ સે હો ગયા		ઓર ભી દી અગ પાની ને બઢા
હરડેથી તો કબજીઅત પયદા થઇ		બળતરામાં વૃદ્ધિ થઇ પાણી થકી
	(૭૪)	
સુરતીએ દિલ શુદ ફુઝુનો ખ્વાબ કમ		સોઝિશે ચશ્મો દિલે પુર દરદો ગમ
હો ગયા દિલ સુસ્ત તર ઓર નીંદ કમ		સોઝિશ આંખોં મેં થી દિલમે દરદો ગમ
દિલની સુસ્તી તો વધી ને ઉંઘ કમ		બળતરા થઇ આંખમા ન દિલમાં ગમ
	[૭૫]	
શરબતો અદવીયઓ અરબાબે ઊ		અઝ તબીબાં રીખ્ત યકસર આબે રૂ
બે અસર શરબત હુવે નાકિસ દવા		ચારા ફરમાઉં કા મુહ ફક હો ગયા
એવી રીતે દાસીની કરતાં દવા		ખોઇ બેઠા આબરૂ વૈદ્યો બધા

હિકાયત ૧

મવલના કહે છે કે એક વાત સાંભળો જો કે તે બીજાની વાત છે પણ વિચાર કરીને જોશો તો જણાશે કે જાણે આપ વીતીજ છે જે માણુસ પોતાની સ્થિતિની શોધ ખોળ કરે છે તે બન્ને લોકોમાં લાભ મેળવે છે.

એક દિવસે બાદશાહ મૃગયા રમવા ગયો; રસ્તામાં એક સ્વરૂપવાન દાસી જોઇ તેથી આશક થયો, ને તેને વેચાતી લીધી. પણ પછી તે દાસી માંદી પડી. જ્યારે સવારી હતી ત્યારે પલાણુ ન હતું, ને પલાણુ મળ્યું ત્યારે સવારીના જાનવરને મારી નાંખ્યું. કુજો હતો ત્યારે પાણી ન હતું ને પાણી મળ્યું ત્યારે કુજો તુટી ગયો, બાદશાહે હકીમોને બોલાવી બધી હકીકત કહી, ને કહ્યું કે

દવા કરી એને આરામ કરો. એ મારો જીવ છે. હકીમોએ કહયું કે અમો બરાબર કોશિશ કરીશું. અમારા માંનો દરેક મસીહા (હઝરત ઇસા અ. સ.) મિસાલ છે. પણ તેઓ ગર્વમાં ઇન્શા અલ્લાહ કહેવાનું ભુલી ગયા; તેથી ખુદાએ તેમને નિરૂપાય કરી મનુષ્ય કેવું પ્રાણી છે તે જગતને દેખાડી આપ્યું. ઇન્શા અલ્લાહ જીભે ન કહેવાથી ભુલી ગયા છે એમ સમજવું નહિ. પણ પોતાની જાત ઉપરજ ભરોસો રાખી ખુદાની તરફ જરા પણ લક્ષ ન આપે એ કામ ખોટું છે. એમાં માણસના દિલની કાળાશ પ્રકટ થાય છે. કેટલાક માણસો જીભે ઇન્શા અલ્લાહ બોલતા નથી. પણ મનમાં સારી રીતે જાણે છે કે સર્વ શકિતમાન તો ખુદાજ છે. અમે તો કાંઇ નથી તેવા લોકોને ખુદાને વિશ્વાસ નથી એમ કહેવાય નહિ.

હકીમોના ઇલાજથી લાભ ન થતાં નુકસાન થવા લાગ્યું. દવાની અસર વિપરીત થઇ ગઇ ને લાભને બદલે નુકસાન થવા લાગ્યું.

દાસીના ઉપાયથી હકીમોનું લાચાર થવું, તેથી બાદશાહનું વલણ ખુદાની તરફ થવું અને સ્વપ્નામાં એક ગેબી પુરૂષનું જોવું અને તેના સહાયથી દાસીનું આરામ પામવું

(૭૬)

શેહ ચુ ઇજ્જે આં તબીબાં રા બદીદ, પા બિરેહના જાનિબે મસ્જીદ દવીદ.
શેહને જબ દેખા કે આજીઝ હેં તબીબ, ભાગા નંગે પાઉ મસ્જીદકો ગરીબ
શાહ લાચારી તબીબોની જોઇ, ખુલ્લે પગલે તે ગયો મસ્જીદ ભણી,

(૭૭)

રફત દર મસ્જીદ સુએ મેહેરાબ શુદ, સિજદેગાહ અઝ અશ્કે શેહ પુરઆબ શુદ
દાખીલે મહેરાબે મસ્જીદ જબ હુવા, સિજદેગાહકો આંસુઓંસે ભર દીયા
તે રડયો મસ્જીદ અને મહેરાબમાં, આંસુના દરયામાં ડુબ્યો બાદશા

(૭૮)

ચું બખેશ આમદ ઝે ગરકાબે ફના, ખુશ ઝબાં બુકશાદ દર મદહો સના
બેહવીયતકે બાદ આકર હોશમેં, કી ખુદાકી હમ્દ પુરે જોશમે
હોશમાં જ્યારે તે આવ્યો રાજવી, કરવા લાગ્યો બંદગી અલ્લાહની

(૭૯)

કય કમીના બખશીશસ્ત મુલ્કે જહાં, મન ચે ગોયમ ચું તુ મી દાની નિહાં.
અય કે હે અદના તેરી બખશીશ જહાં, કયા કહું તુ ખુદ હે સબકા રાઝદાં.
જગ પતિ લવલેશ હો તારી દયા, જાણું છું કે ગુપ્ત જાણે તું સદા

(૮૦)

હાલે માઓ હું તબીબાં સર બસર, પેશે લુત્ફે આમે તુ બાશદ હદર
મેરી હાલત ઓર તબીબોંકે ગિલે, હેચ હેં તેરે કરમ કે સામને
તારી કૃપા આગળે બારે ખુદા, શી છે હાલત મારી ને વૈદ્યોની આ

(૮૧)

અય હમેશા હાજતે મારા પનાહ, | બારે દીગર મા ગલત કરદેમ રાહ
તું હમારી હાજતોંકી હે પનાહ, | મુઝસે ફિર ખોઇ ગઇ હૈ ઠીક રાહ
તું હમેશા મારી હાલતની પનાહ, | તે છતાં ખાઇને ઠોકર ભુલ્યો રાહ

[૮૨]

લેક ગુફ્તી ગરચે મી દાનમ સરત, | ઝુદ હમ પયદા કુનશ બર ઝાહિરત.
હાલ હૈ તેરા કે ગો હું રાઝદાં, | ચાહિયે ફિરભી બઝાહિર કુચ્છ બયાં.
બોલ્યો તું, જાણું છું જો કે સૌની વાત. | પણ મનુષ્યે જીભે કહેવું સાક્ષાત.

(૮૩)

ચું બર આવરદ અઝ મીયાંને જાં ખરોશ, | અંદર આમદ બેહરે બખશાયશ બજોશ.
શોર ઉટઠા જબ દિલે ખામોશ મેં, | આ ગયા દરિયાએ રહેમત જોશમેં.
જવ કરી ફરિયાદ આવી દિલ થકી, | જોશમાં કૃપા કર આવ્યો તે ઘડી.

(૮૪)

દરમીયાંને ગિરયા ખ્વાબશ દર રબુદ, | દીદ દર ખ્વાબ ઉ કે પીરે રૂ નમુદ,
રોતે રોતે આંખ ઉસકી લગ ગઇ, | કી ઝિયારત એક મરદે પીરકી,
રડતાં રડતાં ઉંઘ આવી શાહને, | સ્વપ્નમાં એક મર્દ જોયો તેહણે,

(૮૫)

ગુફ્ત અય શેહ મુઝદા હાજાતત રવાસ્ત, | ગર ગરીબે આયદત ફરદા ઝે માસ્ત,
કેહે મુશદા શાહકો ઉસને કહા, | હમમેંસે આયેગા કલ એક બા ખુદા,
બોલ્યો, રાજી શાહ થા, પામ્યો મુરાદ, | કલે આવે એક, મુજ સમ રાખ યાદ,

(૮૬)

ચું કે આયદ ઉ હકીમે હાઝિકસ્ત, | સાદિકશ દાં કો અમીનો સાદિકસ્ત,
કલ જો આયેગા વો હે હાઝિક હકીમ, | જાનના બેશક ઉસે સાદિક હકીમ,
તે ખરો છે વૈદ્ય ને પુરો અમીં, | સત્ય તેને જાણજે જુઠો નહીં,

(૮૭)

દર ઇલાજશ સેહરે મુતલક રા બબીં, | દર મિઝાજશ કુદરતે હકરા બબીં.
દેખ ઉસના સેહર ઉસકે સિદકકા, | કુદરતે હકકા વો હોગા આઇના.
કર દવા તેની ને હિકમત હકની દેખ, | ને ફરક તેની તબીયતમાં તું પેખ.

(૮૮)

ખુફતા બુદ આં ખ્વાબ દીદ આગાહ શુદ, | ગશ્તા મમલુકે કનીઝક શાહ શુદ,
દેખતેહી ખ્વાબ ફવરન ચોંક ઉઠા, | કબાહી મમલુકે કનીઝક શાહ થા
જાગતો તો તે થયો જવ જાણકાર, | દાસ દાસીનો બન્યો તે નામદાર

(૮૯)

ચું રસીદ આં વાઅદગાહો રોઝ શુદ, | આફતાબ અઝ શરક અખતર સોઝ શુદ
સાઅતે વાઅદા જો આઇ દિન હુવા, | શર્કસે ખુરશીદ નિકલા નુર ઝા
દિન થયો ને જ્યારે તે આવી ઘડી, | સુર્યથી દુનિયા પ્રકાશિત થઇ ગઇ

[૯૦]

બુદ અંદર મનઝરા શેહ મુનતઝિર, | તા બ બીનદ આંચે બનમુદન્દ સિર
બાદશાહકા થા નિહાયત ઇનતિઝાર, | દેખીયે હોતા હે અબ કયા આશકાર
શાહ ઝરૂખે બેસી તેની દેખે વાટ, | કે નજર આવે મરદ જાયે ઉચાટ

(૯૧)

દીદ શખ્સે કામિલે પુર માયઈ,
ઉસને દેખા એક મરદે કામ્યાબ,
એક પ્રકાશિત પુરૂષ આવ્યો નજર,

આફતાબે દરમીયાને સાયઈ
સાયેમેં આતાહૈ મિસ્લે આફતાબ
અભ્રની છાયામાં સુરજ તેજતર

(૯૨)

મી રસીદ અઝ દુર માનિન્દે હિલાલ,
દુરસે આતા હે માનિન્દે હિલાલ.
દુરથી આવે છે તે જાણે હિલાલ,

નીસ્ત બુદો હસ્ત બર શકલે ખયાલ
વો હે પયદાઓ નિહાં મિસ્લે ખયાલ
કોઈ નથી ને છે તો છે જાણે ખયાલ

(૯૩)

નીસ્ત વશ બાશદ ખ્યાલ અંદર જહાં,
નીસ્ત બીં અકસર ખ્યાલાતે જહાં,
ખ્યાલ પર ફરતા જગતને દેખીલે,

તુ જહાને બર ખયાલે બીં રવાં
હન ખયાલેહામેં હે દુનિયા રવાં
જે જગતમાં નાસ્તિની પેઠ તે

(૯૪)

બર ખ્યાલે સુલ્હે શાનો જંગે શાં,
હે ખ્યાલોંહીપે સબકી સુલ્હો જંગ,
તેમનું છે લડવું મરવું ખ્યાલ પર,

બર ખ્યાલે નામે શાનો નંગે શાં.
હે ખ્યાલોંહીપે સબકા નામો નંગ.
આબરૂને નામ છે બસ ખ્યાલ પર.

(૯૫)

આં ખ્યાલાતે કે દામે અવલિયાસ્ત,
વો તખય્યુલ જો હે દામે અવલિયા
જે ખ્યાલોમાં ફંસાયે ઓલીયા,

અકસે મેહરૂયાંને બુસ્તાને ખુદાસ્ત.
અકસ હે હુસ્ને રિયાઝે ઝાતકા,
તે રવિ પ્રતિબિંબ ખુદાના બાગના

(૯૬)

આં ખ્યાલે રાકે શેહ દર ખ્વાબ દીદ,
શેહકો આયા ખ્વાબમેં જો થા ખ્યાલ,
સ્વપ્નમાં તે શાહે જે જોયો ખિયાલ,

દર રૂખે મેહમાં હમીં આમદ પિદીદ,
થા રૂખે મેહમાંમેં ઝાહિર હસ્બે હાલ.
તે બધો મેહમાનમાં જોયો તે હાલ.

(૯૭)

નુરે હક ઝાહિર બુવદ અંદર વલી,
નુરે હક ઝાહિર હે લેકિન આંખસે,
નુરે હકનુ ઓલીઆમાં દેખીલે,

નેકબીં બાશી અગર એહલે દિલી,
એહલે દિલકી દખ સકતે હૈં ઉસે.
જો હૃદય છે શુધ્ધ તો દેખીશ ત.

(૯૮)

આં વલીયે હક ચો પયદા શુદ ઝે દુર,
દુરસે જબ મર્દે હક ઝાહિર હુવા,
દુરથી જ્યારે વલી નજરે પડયો,

અઝ સરાપાયશ હમી મી રેખ્ત નુર.
થા સરાપાસે અયાં નુરે ખુદા.
નુર પગથી માથા સુધી તે હતો.

(૯૯)

શેહ બજાયે હાજીબાં દર પેશે રફત,
મિસ્લે દરબાં શાને ખુદ આગે બઢા,
શાહ ગયો સામો છડી દારોની રીત,

પેશે આં મેહમાને ગયબે ખ્વેશ રફત.
ગયબકે મહેમાનકો લેને ગયા.
ને તે ગેબી મેહમાં પ્રત્યે રાખી પ્રીત.

(૧૦૦)

ઝયફે ગયબી રા ચુ ઇસ્તિકબાલ કર્દ,
કરકે ઇસતિકબાલ મરદે ગયબકા,
જ્યારે અતિથિના સ્વાગતમાં ગયો,

ચુ શકર ગોઇ કે પેવસ્ત ઉબવર્દ.
ફુલ પર ગોયા શકરકી દી અદા
ખાંડનો ને ફુલનો સંગમ થયો.

(૧૦૧)

હર દો એહરે આશ્ના આમેઝ્તા. હરદો જાં બે દોખતન બરદોખતા.
દો સમન્દરથે કે બાહમ મિલ ગયે, દોનું વો આપસમેં પેવસ્ત હો ગએ.
તારા એક દર્યાના તે બંને મળ્યા, અણુ શાવેલા વસ્ત્ર સીવાઇ ગયાં.

(૧૦૨)

આં યકે ચું તિશ્નાહાં દીગર ચું આબ, આં યકે મખમુર વાં દીગર શરાબ.
એક પ્યાસા દુસરાથા મિસ્લે આબ, એક મખમુર ઓર એક જામે શરાબ.
એક તરસ્યો બીજો પાણીની મિસાલ, એક મસ્ત બીજો નિશો ઉતારે હાલ.

(૧૦૩)

ગુફ્તે માઅશુકમ તુ બુદસ્તી ન આં, લેક કાર અઝકાર ખેઝદ દર જહાં.
બોલા ઇસસે ઉસસે કુછ મતલબ નથા, હે મગર દુનિયામેં બાહમ વાસ્તા.
બોલ્યો મારો યાર છે તું, તે નહીં, કામથી એક કામ થાયે છે યહીં.

(૧૦૪)

અય મરા તુ મુસ્તુફા મન ચું ઉમર, અઝ બરાયે ખિદમતત બન્દમ કમર.
મુસ્તુફા તુ હે તો મેં મિસ્લે ઉમર, બાંધતા હું તેરી ખિદમતમેં કમર.
તું છે મારો મુસ્તુફા ને હું ઉમર, તારી સેવા માટે બાંધી છે કમર.

[૨]

જ્યારે બાદશાહે હકીમોને લાચાર થએલા જોયા ત્યારે ઉઘાડે પગે મસ્જીદમાં ગયો, ને તેની મેહરાબમા એટલો રડયો કે આંસુના દરીયામાં ડુબી ગયો. પછી જ્યારે હોશમાં આવ્યો ત્યારે ખુદાની બંદગી કરી કહેવા લાગ્યો, કે યા ખુદા તારી બખ્શિશો મારા ઉપર અપાર છે, તેં મને રાજ્ય આપ્યું છે. તું મારૂં ગુપ્ત જાણે છે. મારે કહેવાની કાંઇ જરૂર નથી. પણ તારો હુકમ છે કે હું માણસોની ગુપ્ત વાતો જાણું છું, છતાં માણસે પોતાની વિનતિ પોતાને મોઢે કરવી જોઇએ. તેથી હું મારી સ્થિતિ મારી જીભે તને જાહેર કરૂં છું. જો તારી જરા કૃપા થાય તો પછી આ હકીમો ને મારી હાલત બદલી જાય.

જ્યારે બાદશાહે આવા કાલાવાલા કર્યા, ત્યારે ખુદાની રહેમતનો દરીઓ જોશમાં આવ્યો ને બાદશાહને રડતાં રડતાં ઉંઘ આવી ગઇ. સ્વપ્નામાં તેને એક વૃધ્ધ માણસ નજરે પડયો ને તેણે કહ્યું કે કાલે સવારે જે માણસ તારી પાસે આવે, તેને અમે મોકલ્યો છે એમ જાણજે. તે પુરો અનુભવી ને અમાન છે. તે ઇલાજ કરશે ત્યારે તને જણાશે કે એ તે ઇલાજ છે કે નિર્મોધિત જાદુ છે. ને તને ખાતરી થશે કે ખુદાના કુદરતથી પળવારમાં શું નું શું થઇ જાય છે.

બાદશાહ સ્વપ્નામાંથી જાગ્યો ને તે દાસીના મંદવાડના કારણથી જાણે તેનો ગુલામ હતો તે આ આનંદમય સ્વપ્નું જોઇ રાજી રાજી થઇ ગયો, ને જાણે ગુલામ મટીને બાદશાહ થઇ ગયો.

સવારે તે માણસની રાહ જોતો બાદશાહ જરૂખામાં બેઠો હતો, એટલે સામેથી એક દુબળા સરખા માણસને આવતો જોયો તે જાણે અંધારામાં સુર્ય સમાન ને બીજના ચંદ્રમા જેવો હતો, જેમ બીજનો ચંદ્રમા અળાયો જેવો ઝીણો હોવાથી કદીક દેખાય છે ને કદીક દેખાતો બંધ થાય છે. તેમ એ દુબળા શરીર વાળો મહાત્મા પણ દુરથી આવતો એવો દેખાતો હતો કે ઘડીકમાં દેખાય ને ઘડીકમાં અદ્રશ્ય થઇ જાય

એવીજ રીતે દુનિઆનાં બધાં દ્રશ્યો પણ ભ્રમણા રૂપ છે. કદીક દેખાય છે ને કદીક અદ્રશ્ય થઇ જાય છે. કદીક પ્રેમ થાય છે ને કદીક લડાઇ થાય છે. જગતનું કારખાનું નકાર રૂપજ છે. ને તે માયા રૂપ ને ભ્રમણા રૂપ છે. પણ જે વિચારો ઓલીઆની જાળના છે ને તેમાં તેઓ લીન છે,

તે ખુદાના બગીચામાના ચંદ્ર મુખીની પ્રતિચ્છાયા જેવા છે ખુદાના જાત જાતના પ્રકાશ ઓલી-યાઓના અંતઃકરણ રૂપી દર્પણમા દેખા દે છે, ને તે નિત્ય ને દ્રઢ છે.

બાદશાહે સ્વપ્નામાં જે વિચાર કર્યો હતો તેજ તે ગેબી પુરૂષમાં દેખાયા, કેમકે જો આપણું અંતઃકરણ પ્રકાશિત હોય તો ખુદાનું નુર સારી રીતે જોઇ શકાય છે. બાદશાહ પોતાના મહેમાન ને માન આપવા માટે ચોબદારની પેઠે સામે ગયો. ને દર્શન કર્યા પછી તેની સાથે એવી રીતે મળી ગયો જેવી રીતે ગુલાબની સાથે ખાંડ મળીને ગુલકંદ થાય છે કે જે માંદપણાની દવા છે. બંને અર્થના દરીઆ હતા ને તેથી બંને એક બીજાના ગુપ્તને તરી ગયા. બંને શીવ્યા વગરના એક જીવ થઇ ગયા. બંનેમાંથી એક તરસ્યો હતો ને એક દરીઆંના પાણીની પેઠે પ્રવાસી હતો. એક મસ્ત હતો ને બીજો કેફ ઉતારી નાખનાર દારૂ હતો. બાદશાહે કહ્યું કે તું મારા હકમાં હઝરત મુસ્તુફા (સ. અ.) છે. ને હું હઝરત ઉમર (ર. અ,) છું. હઝરત ઉમર (ર. અ.) ઇસ્લામમાં દાખલ થાય તે માટે હઝરત રસુલે ખુદા (સ. અ.) એ દુઆ માંગી હતી. એવીજ રીતે મારે માટે દુઆ કરવા તમે પધાર્યા છો.

વિવેકના વખાણ અને અવિવેકની નિંદા

---

(૧૦૫)

અઝ ખુદા જુયેમ તવફીકે અદબ
હકસે તવફીકે અદબકી હે દુઆ
ચાહું છું વિવેક હું અલ્લાહથી

બે અદબ મેહરૂમ માન્દ અઝ લુત્ફે રબ
બે અદબ મેહરૂમે લુત્ફે રબ રહા
હક કૃપા અવિવેકી ઉપર નથી

(૧૦૬)

બે અદબ તનહા ન ખુદરા દાસ્ત બદ
બે અદબ ખુદહી ન બંદ કિરદાર હે
બે અદબ પોતેજ કાંઇ બદતર નથી

બલકે આતિશ દર હમા આફાક ઝદ
બલકે દુનિયા ઉસસે આતિશ ઝાર હે
બલકે તેથી દુનિયા આફતમાં પડી

(૧૦૭)

માયદા અઝ આસ્માં દર મી રસીદ
ચર્ખસે હોતાથા નાઝિલ માયદા
આસ્માંથી મંનો સલ્વા રોજ રોજ

બે શિરાઓ બયઓ બે ગુફતો શનીદ
બે મશક્કત, બે તરદદુદ બે દુઆ
આવ્યું વણ માંગે વિના નાણાને બેજ

(૧૦૮)

દર મિયાને કવમે મુસા ચંદ કસ
કવમે મુસામેં જો થે કુછ બે અદબ
કવમમાં મુસાની અવિવેકી હતા

બે અદબ ગુફતન્દ કો સેરો અદસ
દાલ ઓર લેહસન લગે કરને તલબ
તે મસુરની દાળ લસણ માંગતા

(૧૦૯)

મુનકતા શુદ ખ્વાનો નાં અઝ આસ્માં
આસ્માંસે ફિર ન ઉતરા ખ્વાનોનાં
મંનો સલ્વા બંધ જ્યારે થઇ ગયા

માન્દ રંજે ઝરઓ બીલો દાસ્માં
હો ગયા રંજે ઝિરાઅત બેકરાં
તો બધા ખેતીની ખટ પટમાં પડયા.

(૧૧૦)

બાઝ મુસા ચું શકાઅત કરદે હક
ફિર જો ઇસાને સિફારશ હકસેકી
ઇસાએ હકને સિફારશ જ્યવ કરી

ખ્વાં ફિરસ્તાદો ગનીમત બર તબક
ખ્વાનકી નેઅમત દુબારા મીલ ગઇ
મન્નો સલ્વા આવવા લાગ્યા ફરી

(૧૧૧)

માયદા અઝ આસ્માં શુદ આયદા
ખ્વાન ફિર અહ્‍લાકસે નાઝિલ હુવા
આસ્માંથી કાં ન થાયે ફાયદા

ચું કે ગુફ્‌ત અનઝિલ અલયના માયદા
જબ કહા હમ પર ઉતાર અય કિબારિયા
કે કહે અનઝિલ અલયના માયદા

(૧૧૨)

બાઝ ગુસ્તાખાં અદબ બુગઝાસ્તન્દ
બે અદબ ગુસ્તાખ માનિન્દે ગદા
તવ અદબમાં કરવા લાગ્યા તે કમી

ચું ગદાયાં ઝિલ્લાહા બરદાસ્તન્દ
ટુકડે રખને લગ ગયે ઇરકે બચા
રાખતા ભીખારી પેઠે જાળવી

[૧૧૩]

કર્દ ઇસા લા બ ઇશાંરા કે ઇં
બોલે ઈસા યે હે ફઝલે એઝદી
ત્યારે ઇસાએ કહ્યું, તે કામનો

દાયમસ્તો કમ ન ગરદદ અઝ ઝમીં
યે ન કમ હોગા રહેગા દાયમી
જીવતર સુધી જમણ ઘટશે ન એ

(૧૧૪)

બદ ગુમાની કરદનો હિર્સ આવરી
હિર્સ કરના ઔર હોના બદ ગુમાન
ધારણા ખોટી અને લાલચનું કામ

કુફ્ર બાશદ નિઝદે ખ્વાને મેહતરી
કુફ્રે નેઅમત હે બ રબ્બે દો જહાન
છે ખુદાની પાસે કૃતઘ્ની તમામ

(૧૧૫)

ઝાં ગદા રોયાંને નાદીદા ઝે આઝ
થે નદીદે ઔર ભિકારી હિર્સ મન્દ
લોભ ને ભિક્ષા હતી તેમને પસન્દ

આં દરે રેહમત બર ઇશાં શુદ ફરાઝ
ઉનપે દરવાઝા હુવા રેહમતકા બન્દ
દ્વાર કૃપાનું થયું તે માટે બંધ

[૧૧૬]

નાનો ખ્વાં અઝ આસમાં શુદ મુનકતા
બંદ ફિર ખ્વાને ઇલાહી હો ગયા
મંનો સલ્વા આવવાનું બંધ થઇ

બાદ અઝાં ઝાં ખ્વાંન શુદ કસ મુનકતા
ફિર ન પહેંચા ઉસસે ઉનકો ફાયદા
ભુખે મરવા લાગ્યા ખોરાકી ગઇ

(૧૧૭)

અબ્ર બર નાયદ પએ મન્એ ઝકાત
બે ઝકાતીસે નહીં ઉઠતી ઘટા
વરસે ના વરસાદ, ના આપે જકાત

વઝ ઝિના ઉફતદ વબા અંદર જહાત
ઔર ઝિનાસે ફેલ જાતી હે વબા
મરકી આવે જો વધે વ્યભિચાર જાત

(૧૧૮)

હર ચે બર તુ આયદ અઝ ઝુલ્માતે ગમ
તુજપે યે તારીકીએ ગમ પય બ પય
શોક ને અંધકાર છાયે તુજ ઉપર

આં ઝે બેબાકી વ ગુસ્તાખીસ્ત હમ
તેરી ગુસ્તાખી વ બે બાકીસે હય
તારી બે અદબી સમજ રાખી ખબર

(૧૧૯)

હરકે બે અદ્બ કુનદ બર રાહે દોસ્ત
રેહઝને મરદાં શુદો નામર્દ ઓસ્ત

રાહે હકમે જ્સ્સે બે અદબી હુઈ
રેહઝને દુનિયા હે ઓર નામર્દ ભી

યારના મારગમાં નિડરતા કર
મર્દ ના લુટારૂ તે નામર્દ છે

(૧૨૦)

અઝ અદબ પુરનુર ગશ્તસ્ત ઈં ફલક
વઝ અદબ માઅસુમો પાક આમદ મલક

હે અદબહી સે યે ગરદું તાબનાક
સબ ફરિશ્તે ઇસસે હૈં માઅસુમો પાક

છે અદબથી દેખો પ્રકાશિત આકાશ
છે ફરિસ્તા સભ્યતાથી પાક ખાસ

(૧૨૧)

બુદ ઝે ગુસ્તાખી કુસુફે આફતાબ
શુદ અઝાઝીલે ઝે જુરઅત રદ્દે બાબ

વજહે ગુસ્તાખી હે સુરજકા ગહન
જુરઅતે શયતાં બની નોકે મહન

છે ગ્રહણ સુરજનું બે અદબીનું ફળ
ને થયો શયતાં એ કારણથી વિફળ

(૧૨૨)

હરકે ગુસ્તાખી કુનદ અંદર તરીક
ગર્દદ અંદર વાદીએ હેરત ગરીક

બે અદબ રાહે ખુદામેં જો હુવા
વાદીએ હેરતકી તેહમેં જા પડા

જે તરીકતમાં કરે અસભ્યતા
રણમાં હેરતના ભટકતો રહે સદા

(૧૨૩)

હાલે શાહો મેહમાં બરગો તમામ
ઝાંકે પાયાને ન દારદ ઈ કલામ

હાલે શાહો મેહમાં લિખ્ખો તમામ
ખત્મ યે તો હો નહીં સકતા કલામ

શાહના મેહમની કહે હાલત તમામ
પુર્ણ જેથી થાય આ સુંદર કલામ

(૩)

મવલાના ફરમાવે છે, કે અમારી હમેશા ખુદાથી એ દુઆ છે કે તું વિવેક આપ કેમકે 'બે અદબ બે નસીબ, બા અદબ, બા નસીબ' અવિવેકી માણસ ખુદાની કૃપાથી બે નસીબ રહે છે. અરે તે એકલોજ બે નસીબ રહે તો ખેર, પણ તેના છાંટા બીજાને પણ ઉડે છે ને આખા જગતને બાળીને ભસ્મ કરી નાંખે છે.

હઝરત મુસા [અ.] ના ઉમ્મતીઓ માટે વગર માગે ને વગર કીમતે ખાસું તઈયાર જમણ આકાશમાંથી આવતું હતું. જેને મંનો સલ્વા કહેતા હતા. વ અન્ઝલ્નાં અલયકુમુલ્લ મન્ના વસ્સ-લવા પણ તેમની ઉમ્મતના કેટલાક અવિવેકી માણસોએ શિકાયત કરી, કે અમને રોજને રોજ એકજ જમણ ભાવતું નથી, અમારે તો લસણ મસુર વગેરે પણ વારા ફરતી જોઈએ. કુરાન શરીફમા છે, કે તેમણે માંગણી કરી કે મન બકલિહા, વ કિસ્સાએહા, વ ફુમહા, વ અદસહા, વ બસલહા' આવી થોડાક લોકોની બેઅદબીના કારણથી આકાશમાંથી જે ભાણું આવતું હતું, તે બંધ થઇ ગયું અને ખેતી કરી પેટ ભરવું પડયું ને પાવડા દરાંતી વગેરેનો ઉપયોગ કરવો પડયો.

પછી હઝરત ઈસા (અ. સ.) નો સમય આવ્યો એટલે તેમના હવારીઓની વિનંતી પરથી ખુદાની દરગાહમાં અરજ કરી કે એ થાળ પાછો આવે, એવી કૃપા કર. તે પરથી એ થાળ ઉત રવા લાગ્યો, જેમાં રોટલી શેકેલું માંસ, માછલા, મધ, સિરકો, વાટેલું મીઠું ને મરચાં પણ આવતાં હતાં. એ બધી વસ્તુઓ વાદળના એક થાળમાં મુકી તે ઉપર વાદળનો બીજો થાળ ઢાંકી આવવા લાગ્યો, પણ એમની ઉમ્મતમાં પણ કેટલાક અવિવેકી હતા. તેમણે ભીખારીની પેઠે બીજા દીવસ માટે સંતાડી રાખવા માંડ્યું. હઝરતે ફરમાવ્યું કે ખુદાએ મારી વિનતી સાંભળી "રબ્બના અન્ઝિલ

"અલયના મઇદા" નાઝીલ કર્યો છે, તે તેના ખજાનામાંથી હમેશા આપશે. આમ સંતાડી રાખવાન ટેવ ખોટી છે. ખુદાની બખ્શીશથી શંકાશિલ થવું ને લોભ કરવો એ કુફ્ર છે. આપણે એક સર દારની તરફથી પણ આવી રોજ આવતી બખ્શિશ માટે શંકા રાખતા નથી, તો આતો હાકેમોને હાકેમ છે, માટે શંકા રાખવી એ ખોટું કામ છે, પણ તે લોકો સમજ્યા નહિ, તેથી એ થાળ આપવાનું કામ બંધ થઇ ગયું.

જુઓ કે શહેરમાં થોડાકજ માણસો જકાત આપે એવા ધનીક હોય છે; પણ તેમાંથ થોડાક જણ જકાત નથી આપતા, તો દેશમાં અનાવૃષ્ટિ થાય છે, ને દુકાળ પડે છે. એમ થોડ જણના અવકૃત્યથી આખું જગત પીડાય છે. તેમજ જગતમાં થોડાકજ માણસ વ્યભિચારી હો છે, પણ તેમના પાપના કારણથી જગતમાં મરકી ફેલાય છે, ને અસંખ્ય માણસોનો ઘાણ નીકળ જાય છે. માટે આપણાં ઉપર જે કાંઇ દુઃખ પડે તે આપણીજ નીકરતાને અને અવિવેકનું પરિણામ છે; માટે મિત્રો નકકી કરેલા સીધા રસ્તાથી જે આડે રસ્તે ચાલે છે, તેને વાટપાડુ સમજવે જોઇએ.

જુઓ કે સુર્ય ચંદ્ર કેવા નિયમિત રીતે ચાલે છે. તેઓ ખુદાના બાંધેલા કાયદાથી જરા પણ ચળતા નથી; ને અવિવેક કરતા નથી. ખુદાના હુકમ પ્રમાણે ફરિસ્તાઓ બરાબર વર્તે છે તેથીજ તેઓ નિર્દોષ અને પવિત્ર છે. આજ્ઞા ન માનવાથી સુર્ય જેવી પ્રકાશિત વસ્તુને પણ ગ્રહણ લાગે છે ને એજ કારણથી શેતાન ઉપર ફિટકાર થાય છે, કેમકે જ્યારે એને હુકમ થયો કે હઝરત આદમ અલે૦ ને સિજદો કર, ત્યારે તેણે આજ્ઞા માની નહિ. અવિવેકથી જવાબ આપ્યો કે "અના ખયરૂમ મિન્હો, ખલકતની મિન્નારે વ ખલકતહુ મિન તીન" હું એનાથી શ્રેષ્ઠ છું, મને તેં આગથી બનાવ્યો છે, અને તેને માટીમાંથી' એવું કહીને ખુદાનો હુકમ માન્યો નહિ. એવી રીતે ખુદાએ જે રસ્તો નકકી કરેલો છે, તેથી આડો ચાલનાર દુઃખી થાય છે, ને આશ્ચર્યના દરીઆમ ડુબેલો રહે છે. આ વર્ણન ઘણું લાંબુ છે, તેનો પાર આવે એમ નથી. માટે બાદશાહને તેના પરોણાની હકીકત પુરી કરવી જોઇએ.

ગેબી પુરૂષથી બાદશાહની મુલાકાત.

(૧૨૪)

શેહ ચું પીશે મેહમાને ખીશ રફત, શાહ બુદ ઉ લેક બસ દુરવેશ રફત.
બાદશાહ જબ અપને મેહમાંસે મિલા, ઇસ તરહ જયસે મિલે શેહસે ગદા.
જવ અતિથિની કને તે શાહ ગયો, શાહ, પણ ભીખારીની પેઠે નમ્યો.

(૧૨૫)

દસ્ત બુસશાદો કિનારાનશ બિરફત, હમચુ ઇશ્ક અંદર દિલો જાનશ ગિરફત.
હાથ ચુમે ઓર ગલે ઉસસે મિલા, ઇશ્કકી માનિન્દ દી આંખોમેં જા.
હાથ છોડીને બગલમાં દાબિયા, ઇશ્ક સમ દિલમાં ને જીવમાં રાખિયા.

(૧૨૬)

દસ્તો પીશાનીશ બોસીદન ગિરફત, બઝ મકામો રાહ પુરસીદન ગિરફત.
હાથ ઓર પેશાનીકો બોસે દિયે, પુછા હાલે રાહ ફિર મેહમાનસે.
હાથ ને પેશાની તેની ચુમીને, હાલ રસ્તાનો બધો પુછયો પછે.

(૧૨૭)

પુર્સ પુરસાં મી કશીદશ તા બ સદ્ર, ગુફત ગંજે યાફતમ અમ્મા બ સબ્ર.
લે ગયા વો સદ્ર ઉસકો ખીંચકે, ઓર કહા પાયા ખઝાના સબ્રસે.
દ્વાર પર વાતો કરીને લાવિયો, ને કહ્યું ધીરજથી દોલત પામિયો.

(૧૨૮)

સબ્ર તલ્ખ આમદ વલેકિન આકિબત, મેવએ શીરીં દેહદ પુર મન ફઅત.
સબ્ર કડવા થા મગર અંજામ કાર, મેવએ શીરીં હુવા હમ આશકાર.
છે સબુરી કડવી, કિન્તુ છેવટે, મીઠાં ફળ આપે, નફો તેથી મળે.

૧૨૯

ગુફત અય નુરે હકો દફએ હરજ, માઅનીએ અસ્સબ્રો મિફતાહુલ ફરજ.
ફિર કહા અય નુરે હક મુશ્કિલકુશા, સબ્ર હય ફરહતકી કુંજી બરમલા.
શાહ બોલ્યો તેની આગળ તે સમે, સબ્ર મિફતાહુલ ફરજ છે સત્ય છે.

૧૩૦

અય લિકાએ તુ જવાબે હર સવાલ, મુશ્કિલ અઝતુ હલ શવદ બે કીલોકાલ.
હય તેરી સુરત સવાલોં કા જવાબ, મેરી મુશ્કિલ તુઝસે હલ હોગી શિતાબ.
શાહ બોલ્યો પુછું શું તુજને જનાબ, ચેહરો તારો સૌના પ્રશ્નોનો જવાબ.

૧૩૧

તરજુમાને હર્ચે મારા દર દિલસ્ત, દસ્તગીરે હર કે પાયશ દર ગિલસ્ત.
તુ હય મેરે રાઝે દિલકા તરજુમા, મુશ્કિલોં મેં દસ્તગીરે બે કસાં.
તુ કહે છે તેજ જે દિલમાં વસે, પગ ફસાયે તેને તારો કર ગ્રહે.

૧૩૨

મરહબા યા મુજતબા યા મુરતુઝા (ર.), ઇન તગબ જાઅલ કઝા ઝાકલ ફિઝા.
મરહબા અય બર ગુઝીદા મરહબા, તુ ન આતા આ ચુકીથી બસ કઝા.
મરહબા હે મુજતબા હે મુરતઝા, તુજ વિના મુજને કહું જગની મજા.

૧૩૩

અન્તા મવલલ કવમે મલ-લા યશતહી, કદરબા કલ્લા લ ઇલ્લમ યનતહીં.
જો કે તુઝસે રેહનુમા કો છોડ દે, બિલ યકીં કેઅરે હલાકતમેં ગિરેં.
કવમનો સરદાર તું છે બે ખતા, ભ્રષ્ટ તે તુજ સમ થવા ચાહે કદા.

૧૩૪

ચું ગુઝિશ્ત આં મજલિસો ખ્વાને કરમ, દસ્તે ઉ બિગ્રિફતો બુર્દ અંદર હરમ
ખ.સા ઓર મજલિસ હુઇ બરખાસ્ત જબ લે ગયા ઉસકો મેહલમેં બે તઅબ
જયારે મજલિસ ઉઠીને સૌ કો ગયા, લવ જનાનામાં લઇ તેને ગયા

(૪)

જો કે એ બાદશાહ હતો છતાં મેહમાનની આગળ એક ભિખારીની પેઠે ઘણો આજેજી કરતો ગયો, ને કહેવા લાગ્યો. કે મેં ધીરજથી ખજાનો મેળવ્યો. હે હકના નુર, બેશક ધીરજ સખની

કુંચી છે. હે મહાત્મા તારો ચહેરો જોતાંજ આશા પુરી થઇ જાય છે. તને કહયા વિનાજ અમારી મુશ્કેલી દુર થઈ જાય છે. અમારા મનની ગુપ્ત વાત તું જાહેર કરી દે છે, ને શોકમાં ફસાએલાનો મદદગાર થઇ જાય છે.

હે વીણી કાઢેલા ને સર્વોત્તમ તમે ભલે પધાર્યા. તું ન આવ્યો હોત તો મારો કાળ આવી ચુક્યો હતો, ને મારે માટે આકાશ જમીન ક થઇ જાત. તું કોમનો સરદાર છે. જે તારો સરદાર થવાની ઇચ્છા કરે તે બેશક ભ્રષ્ટ છે. છતાં જો તે પોતા ા વિચ ાથી પ છે નહિ ફરે તો 'લ નસ્ફઅન બિન્નાસિયતા નાસિયતિન' તેના માથ.ના વાળ ઝાલીને ખેંચતાં ખેંચતાં તેને દોજખમાં લઇ જશે.

ગયબી વૈદ્યને બીમારની પાસે બાદશાહનું લઇ જવું.

૧૩૫

કિસ્સએ રંજુરો રન્જુરી બખ્વાન્દ, બાઅદ અઝાં દર પીશે રંજુરશ નશાન્દ.
દાસ્તાં બીમારીઓ બીમારકી, કેહકે ફિર ઉસકો બિઠાયા પાસકી.
દુઃખીને દુઃખની કહીને વાતો, તેને તેની પાસે જઇ બેસાડીઓ.

૧૩૬

રંગે રૂઓ નબ્ઝો કારૂરા બ દીદ, હમ અલામાતશ હમ અસ્બાબશ શનીદ.
નબ્ઝો કારૂરાભી દેખા રંગભી, પુછે આસાર ઓર સુને સબ ઢંગભી.
નાડીને પેશાબનો જોઇને રંગ, ો ચિકિત્સા જોઈ પુછ્યો તેનો ઢંગ.

૧૩૭

ગુફ્ત હર દારૂકે ઇશાં કરદે અન્દ, આં ઈમારત નીસ્ત વીરાં કરદે અન્દ.
બોલા જો કુછ દી ગઇ ઈસકો દવા, ઉસને ઇસકો ઓરભી વીરાં કીયા.
બોલ્યો જેઓએ ઉપાય એનો કર્યો તેમણે આ ઘર બગાડયું જાણજો.

૧૩૮

બે ખબર બુદન્દ અઝ હાલે દરૂં, અસ તઇઝુલ્લાહા મિમ્મા યફતરૂં.
બે ખબરથે સબ મિઝાજો હાલસે, ઇફતરાસે હક અમાં હર એકકો દે.
દર્દ એનું ગુપ્તનું નવ જાણીયું, હું દગાથી એમના બચવા ચહું.

૧૩૯

દીદ રંજો કશ્ફ શુદ બર વે નિહુફત, લેક પિન્હાં કર્દોબા સુલતાં ન ગુફત.
દેખતેહી હાલ સારે ખુલ ગયે, લેક ઉસે પોશીદા રખ્ખા શાહસે.
જોઈ બીમારી છુપું જાહેર થયું, છાનું રાખી બાદશાહને નવ કહ્યું.

૧૪૦

રંજીશ અઝ સફરાઓ અઝ સવદા નબુદ, બુએ હર હેઝમ પીદીદ આયદ અઝ દુદ.
થા ન યે સફરા વ સવદા મુ બ મુ, હર ધુવાં દેતા હે હર લકડીકી બુ.
પિત્ત વાયુની તે બીમારી નથી, બાષ્પથી પકવાન્ન બો જાણો નકી.

૧૪૧

દીદ અઝ ઝારીશ કો ઝારે દિલસ્ત, તન ખુશસ્તો ઉ ગિરફતારે દિલસ્ત.
રોનેસે સમઝાકે હે આઝારે દિલ, જીસ્મ અચ્છા હે યે હે બિમારે દિલ.
જાણ્યું રડવાથી કે છે બીમાર દિલ, તન નિરોગી છે મગર આજારી દિલ.

૧૪૨

આશ્કી પેદાસ્ત અઝ ઝારીએ દિલ, નીસ્ત બીમારી ચું બિમારીએ દિલ.
આશકી હે દિલકી ઝારીસે અયાં, દિલકી બીમારી સી બીમારી કહાં.
દિલના રડવાથી છે જાહેર આશિકી, દુઃખ નથી બીજું કોઇ જાણો દિલી.

૧૪૩

ઇલ્લતે આશિક ઝે ઇલ્લત હા જુદાસ્ત, ઇશ્ક ઉસ્તુરલાબ અસરારે ખુદાસ્ત.
આશિકોંકા રોગ હે સબસે જુદા, યે હે ઉસ્તરલાબે અસરારે ખુદા.
રંજ આશિકનું છે રંજોથી જુદું, ઇશ્ક છે ઘડિયાળ હકના મર્મનું.

૧૪૪

આશકી ગર ઝીં સરો ગર ઝાં સરસ્ત, આકિબત મારા બદાં શેહ રેહબરસ્ત.
આશકી ઇસ તરહાકી યા ઉસ તરહકી, રેહબરી કરતી હે કુએ શાહ કી.
હો મીજાજી કે હકીકી આશિકી, રાહ દેખાડે હકીકતની ખરી.

૧૪૫

હર ચે ગોયમ ઇશ્કરા શરહો બયાં, ચું બ ઇશ્ક આયમ ખિજલ બાશમ અઝાં.
ઇશ્કકી જો કુચ્છ કરૂં શરહો બયાં, ઇશ્કમેં આકર હું નાદિમ બે ગુમાં.
ઇશ્ક બે પરવા છે ચાહો તે કહો, જવ ફસો એમાં તો ઝંખવાણા થશો.

૧૪૬

ગરચે તફસીરે ઝબાં રોશન ગરસ્ત, લેક ઇશ્કે બે ઝબાં રોશન તરસ્ત.
રોશની દેતી હે તફસીરે બયાં, ફિરબી રોશન તરહે ઇશ્કે બે ઝબાં.
ઇશ્ક રોશન ગર જબાં છે જાણજો, જીભ વિણ પર ઇશ્ક તો જાહેર ખરો.

૧૪૭

ચું કલમ અંદર નવિસ્તન મી શતાફત, ચુંબઇશ્ક આમદ કલમ બરખુદ શિગાફત.
ઓર તો જલદી કલમ લિખતા રહા, ઇશ્ક તક પહોંચાતો સીનાફટ ગયા.
જે કલમ લખવામાં હુતી દોડતી, વાત આવી ઇશ્કની થાકી ગઇ.

૧૪૮

ચું સખુન દર વસ્ફે ઇં હાલત રસીદ, હમ કલમ બિશકસ્તો હમ કાગઝ દરીદ.
બાત જબ પહોંચી યહાંતક બેશોકમ, ફટ ગયા કાગઝબી ઓર ટુટા કલમ.
વાત આ હાલત ની લખવા લાગી જો, ટુટી લેખણ પત્ર પણ ફાટી ગયો.

૧૪૯

અકલ દર શરહશ ચુ ખર દર ગિલ બખુફત, શરહે ઇશ્કો આશકી હમ ઇશ્ક ગુફત.
અકલ ઇસકી શરહેમેં દિલગીર હે, ઇશ્ક અપની આપહી તફસીર હે.
બુદ્ધિ ત્યાં કંચડના ખર પેઠે થઇ, ઇશ્કની હાલત ફકત ઇશ્કે કહી.

૧૫૦

આફતાબ આમદ દલીલે આફતાબ, ગર દલીલત બાયદ અઝ વે રૂ મતાબ.
આપ સુરજ હે દલીલે આફતાબ, મુંહ ન ફેર ઉસસે સનદ લે બે હિજાબ.
સુર્ય ઉગ્યો સાબિતી એ સર્યની, પરદા વિણ જુઓ એ બીજી સાબિતી.

૧૫૧

અઝ વે અર સાયા નશાને મી દેહદ, શમ્સ હર દમ નુરે જાને મી દેહદ.
ઉસસે ગર સાયેકા મિલ્તા હે નિશાં, શમ્સસે હાસિલ હે હરદમ નુરે જાં.
આવે છે પ્રકાશ એની સાબિતી, જીવ પણ પ્રકાશ પામે સુર્યથી.

૧૫૨

સાયા ખ્વાબ આરદ તુરા હમચુ સહર, ચું બર આયદ શ સ ઇન શક્કલ કમર.
સાયા ખ્વાબ આવુર હે માનિન્દે સહર, શમ્સ જબ નિકલા હુવા ગાયબ કમર.
ઊંઘ લાવે છાયા વ્હાણાની મિસાલ, સુર્યથી ફાટે શશી આવે જો બહાર.

૧૫૩

ખુદ ગરીબે દર જહાં ચું શમ્સ નીસ્ત, શમ્સે જાં બાકીસ્ત કુરા અમ્સ નિસ્ત.
શમ્સ સા હે કોન દુનિયામે અજીબ, શમ્સે જાં એક હાલ પર હે અય હબીબ.
સુર્યની પેઠે ન કોઇને સફર, જીવ સુરજ બાકી બીજા બે તફર.

૧૫૪

શમ્સ દર ખારેજ અગરચે હસ્ત ફર્દ મિસ્લે ઉ હમ મી તવાં તસ્વીર કર્દ.
શમ્સ ઝાહિરમેં હે ગરચે બે મિસાલ પર તસવ્વુર તો નહી ઉસકા મુહાલ.
સુર્ય જાહેરમાં જુઓ તો એક છે ધારણામાં જેથી ત આવી ...

૧૫૫

લેક આં શમ્સે કે શુદ અરશ અસીર નબુવદશ દર ઝેહેનો દર ખારિજ નઝીર.
શમ્સ અયસા મસ્ત જીસસે અરશમાં ઝેહનો ખારિજમેં નઝીર ઉસકી કહાં.
સુર્ય પણ તે એવો છે વ્હાલો મને જગમાં તેની જોડ ના મુજને દિસે.

૧૫૬

દર તસવ્વુર ઝાતે ઉરા ગંજ કુ તા દર આયદ દર તસવ્વુર મિસ્લેઉ.
ઉસકી ગુંજાયશ તસવ્વુર મે કહાં, તા હે મિસ્લ ઉસકા તસવ્વુરમેં અયાં.
જાન તેની તુ ખજાના જાણીલે, ધ્યાનમાં દ્રષ્ટાંત આવે બસ ખરે.

૧૫૭

શમ્સ તબરેઝીકે નુરે મુતલક અસ્ત, આફતાબસ્તો ઝે અનવારે હક અસ્ત.
શમ્સ તબરેઝી કે યકસર નુર હે, સુરજ એક અનવારસે મઅમુર હે
શમ્સ તબરેઝીકે તદન નુર છે, છે ખુદાના નુરથી એક સુર્ય ત.

૧૫૮

ચું હદીસે રૂએ શમસુદ્દીં રસીદ, શમસે ચારમ આસમાં સરદર કશીદ.
રૂએ શમસુદ્દીં તક આઇ જબ બાત. ચરખે ચારમ પર હુવા પુરશોર માત.
શમ્સ તબ્રેઝીના કિસ્સા જબ કહયો, અસ્ત ચોથા અર્શમાં સુરજ થયો.

૧૫૯

વાજીબ આમદ ચુંકે બુરદમ નમે ઉ, શરહે કરદન રમ્ઝે અઝ ઇનઆમે ઉ.
ઉસકા નામ આયાતો અબ લાઝિમ હુવા, શરહે કરના હાલ ઉસકે ખુલકકા
નામ તેનું હમણા મેં લીધું અહીં, તેની બખ્શિશનું કરૂં વર્ણન જરી.

૧૬૦

ઈં નફસ જાં દામનમ બરતાફતસ્ત, બુએ પયરાહાને યુસુફ યાફતસ્ત.
રૂહને ખીંચા હે દામન મુ બ મુ, આ ગઇ પયરાહને યુસફકી બુ
ચાળ મારી ઝાલી ત્યારે જાણી લે, ગંધ યુસુફની મળી કુરતાથી છે.

(૧૬૧)

કઝ બરાએ હક્કે સોહબત સાલહા, બાઝ ગો રમઝે અઝાં ખુશ હાલહા.
હક્કે સોહબત મુદ્દતુંકા કર અદા, ફિર સુના ખુશ હાલીયોં કા માજરા.
તેમની વરસો સુધી સંગત રહી, તે હકીકત રાજી થઈને મેં લખી.

(૧૬૨)

તા ઝમીનો આસ્માં ખન્દાં શવદ, અકલો રૂહો દીદા સદ ચન્દાં શવદ.
તાકે ખન્દાં હોં ઝમીનો આસ્માં, અકલો રૂહો દીદા હો જાયેં જવાં.
થાય આનંદ ધરતીથી વાદળ સુધી, હર્ષ પામે આત્મા ચક્ષુ બુધ્ધિ.

(૧૬૩)

ગુફતમ અય દુર ઓફતાદા અઝ હબીબ, હમ ચુ બીમારે કે દુરસ્ત અઝ તબીબ.
કેહ રહા હું મે યે મેહજુરો ઝબું, ચારા ગર સે દુર એક બીમાર હું.
મેં કહ્યું હું મિત્રથી વિયોગી યાર, વૈદ્ય વિણ છે તુ જગતમાં રોગદાર.

(૧૬૪)

લા તુકલ્લીફની ફઇન્ની ફિલ ફના, કલ્લત અફહા મી ફલા ઉહસી સના.
દે ન તકલીફ અબ કે હું ગર્કે ફના, ફેહેમ હય કમઝોર આજિઝ અઝ સના.
દે ન મુજને કષ્ટ પામું નાશ હું, ઇંદ્રિયોમાં કોઇ નથી પણ બળ રહયું.

(૧૬૫)

કુલ્લો શયઇન કાલહુ ગયરિલ મફીક, ઇન તકલ્લફ અવ તસલ્લફ લા યલીક.
અકલહી બિલકુલ નહો જીસકી બજા, ગર કરે તકલીફ કયા હાસલ ભલા.
બુધ્ધિ ઠેકણે ન હોયે જેહની દુઃખ ઝીલે તો કદર શું તેહની

(૧૬૬)

હર ચે માગોયદ મુવાફિક ચું ન બુદ, ચું તકલ્લુફ નેક ના લાયક નુમુદ.
કેહના સુન્ના જબ મુવાફિક હી નહીં, ફિર તો ગુંજાયશ તકલ્લુફકી નહીં.
વાત એ શુધ્ધિમાં તેઓએ કહી, જો કરૂં વર્ણન તો તે લાયક નથી.

(૧૬૭)

મન ચે ગોયમ યક રગમ હુશિયાર નીસ્ત, શરહે આં યારે કે આંરાં યાર નીસ્ત.
કયા કહું એક રગ નહીં હે હોશિયાર, હાલ ઉસકા જીસકા કોઇ હય ન યાર.
શુ કહું નસ મારી એક હુશ્યાર નહિં, યાર અનુપમ વાર્તા બોલું હું શી ?

[૧૬૮)

ખુદ સના ગુફતન ઝેમન તર્કે સનાસ્ત, કીં દલીલે હસ્તીઓ હસ્તી ખતાસ્ત.
હે મેરી મદહત મેરી તરકે સના, યે હય હસ્તી ઓર હસ્તી હય ખતા.
હું કરૂં સ્તુતિ ને સ્તુતિ તજવી છે, આસ્તિનો છે આ પુરાવો, પણ ન તે.

(૧૬૯)

શરહે ઈ હિજરાં વ ઇ ખુને જીગર, ઇ ઝમાં બુગઝાર તા વકતે દિગર.
શરહે ફુરકત, કિસ્સએ ખુને જીગર, મુલતવી કરદે, કહુંગા ફિર મગર.
દિલનું દુઃખ વિયોગનું સઘળું બ્યાન, તુ ફરી કહેજે હવે ચુપ રહે જબાન.

(૧૭૦)

કાલા અત ઇમની ફ્ઇન્ની જાએઉન, ફ્અ તજિલ ફલ વકતો સયફુન કાતેઉન.
રૂહને માંગી ગિઝા જલદી કરો, વકત હય શમશીર બુરરાં દોસ્તો.
જીવ બોલ્યો એતો મુજ ખોરાક છે, જલદી મારો મુજને તું ખોરાક દે.

(૧૭૧)

સુફી ઇબ્નુલ વકત બાશદ અય રફીક, નીસ્ત ફરદા ગુફતનઝ શર્તે તરીક.
સુફી ઇબ્નુલ વકત કેહલાતા હય સાફ, કલ પે રખના હય તરીકત કે ખિલાફ
જે સમો વર્તે તે સુફી જાણજો, કામ તેના હક પસંદ સઘળાં જુઓ.

(૧૭૨)

તુ મગર ખુદ મરદે સુફી નીસ્તી, નકદરા અઝ નિસયા ખીઝદ નીસ્તી
મરદે સુફી તું નહી પર અય નિગાર, નકદકી જાં કોન લેતા હય ઉધાર
મુલતવી તે કામ નવ રાખે કદા, જે ઉધાર આપે નકદ ખુએ ખરા.

(૧૭૩)

ગુફતમશ પોશીદા ખુસ્તર સિર્રેયાર, ખુદ તો દર ઝિમને હિકાયત ગોશદાર
કેહ દિયા પહેલેસે મેંને રાઝે યાર. ખુદ કર અબ ઝિમને હિકાયતમેં શુમાર
મિત્રના સૌ ભેદ મેં છાના કહયાં, કે હિકાયત પેટામા જાહેર થયા

(૧૭૪)

ખુશ્તર આં બાશદ કે સિર્રે દિલબરાં, ગુફત આયદ દર હદીસે દીગરાં
હું યેહી બેહતર કે રાઝે દિલબરાં, દુસરોં કે તઝકિરે મેં હો બયાં
મિત્રોનું વર્ણન છે ઉત્તમ તેજ આણ, વાતોમાં બીજાની તેનાં હો વખાણ

(૧૭૫)

ગુફત મકશુફો બિરેહના બે ગુલુલ, બાઝ ગો રનજમ મદેહ અય બુલ ફુઝુલ
રૂહ બોલી કરફો ઉરિયાની કુબુલ, ફિર સુના મુઝકો ન દે રંજે ફુઝુલ
જીવ બોલ્યો વાત સૌ જાહેર કરો, પરદો રાખી નવ મને દુઃખી કરો

(૧૭૬)

પરદા બરદારો બિરેહના ગો કે મન, મી ન ગનજમ બા સનમ દર પયરહન
હાં ઉઠા પરદા મચલ કર કર બયાં, રેહકે સાથ ઇસકે સમાઉં અબ કહાં
ખોલી પરદાને તે બે પરદા કહો, કુરતા નો પરદો એ નવ ચાહું શુણો

(૧૭૭)

ગુફતમ અર ઉરિયાં શવદ ઉ દર અયાં, ને તુ માની ને કિનારત ને મીયાં
મેં યે કેહતા હું વો હો ઉરિયાં અગર, તુ હો બાકી ઔર ન આગોશો કમર
જ્યારે તે પરદા વિના જાહેર થાય છે, ત્યારે તેનો સ્વાદ તો સમજાય છે

૧૭૮

આરઝુ મી ખ્વાહ લેક અંદાઝા ખ્વાહ બર ન તાબદ કોહ રા યક બર્ગે કાહ
આરઝુ કર લેકિન અંદાઝે કે સાથ કોહ કયા પલટેગા એક પત્તેકે સાથ
પાત્ર થા ઇચ્છા કરે જો તેહની કેમ ઉપાડે તણખલું તો ગિરિ

૧૭૯

આફતાબે હક્ક વ ખ્હં આલમ ફરોખ્ત
કે યે જીસ સુરજસે દુનિયાકો ઝિયા
જગમાં છે, સુરજ થકી પ્રકાશ આ

અન્દ કે ગર બીશ આયદ જુમ્લા સોખ્ત
એક ઝરા ભડકે તો દે સબ કુચ્છ જલા
પણ તે પાસ આવે તો દુનિયા ભષ્મ થાય

૧૮૦

તા ન ગરદદ ખુને દિલ જાને જહાં
ખુને દિલ ૪બતક નહો જાને જહાં
જગના જીવો નાશ ના થઇ જાય તે

લબ બદોઝો દીદા બર બંદ ઇં ઝમા
હોંટ સીલે બંદ કર લે અંખડીયાં
માટે તારી જીભને તું રોકી દે

૧૮૧

બીશ અઝીં આશોબો ખું રેઝી મઝો
અબ બહોત આશોબો ખું રેઝી ન કર
એથી વિશેષ તો ખર.બી ના કરો

બીશ અઝીં અઝ શમ્સ તબ્રેઝી મગો
શરહે હાલે શમ્સે તબ્રેઝી ન કહે
શમ્સ તબ્રેઝીથી વિશેષ ના કહો

૧૮૨

ઇં ન દારદ આખિરઝ આગાઝ ગો,
યે રે ં પાયાં િરેસે કર બ્યાં
વર્ણવી આદ્યાંત એ સૌ વાતને

રવ તમામે આં હિકાયત બાઝ ગો
હાં સુનાદે ફિર વોહી સબ દાસ્તાં
કર હિકાયત પુરી જલદી મિત્ર એ

(૫)

આ હીકાયતની સમજુતી

જ્યારે તે મજ્લિસ ને વાતચીત પુરી થઇ, ત્યારે બાદશાહ મેહમાનને ઘરમાં લઇ ગયો જે કારણથી આ રે.ગ લાગુ પડયો હતો તે બધી હકીકત કહી, ને આજારીની પાસે બેસાડયો. ગેબી તબીબે રોગ, ચહેરો, નાડી, પેશાબ વગેરે તપાસી રોગના કારણોની ચિકિત્સા કરી, કહયું આગલા વૈદ્યોએ એના દવા કરી છે તે શરીરને સુધારે એવી નહિ પણ નાશ કરે એવી હ(તેઓને એના છુપી હકીકતની ખબર નથી. તેથી રોગ ઓળખી શકયા નથી તેમણે મોટી મો આપ વડાઈની વાતો કરી છે તેથી હું પનાહ માગું છું.

એ રોગ પિત્ત કે વાયુનો ન હતો પણ બીજોજ હતો તે હકીકત વૈદ્યે બાદશાહને કહી ના જેવી રીતે રસોડની સુગધથી કયુ પકવાન છે. તેની ખબર તેમજ દરેક વસ્તુનું ખાસ ઓળખા હોય છે. તેણે દાસીના નિસાસા નેં રૂદન પરથી જાણી લીધું કે આ રોગ દીલનો છે. શારિરિ વ્યાધિ નથી. શરીર તો નિરોગી છે. દિલની બીમારી જેવી બીજી બીમારી નથી. દિલના રડવા ઇશ્ક જાહેર થાય છે. આશિકોની બીમારી ને રૂદન બધી બીમારીઓથી ભિન્ન છે. બીજા રોગો પિત્ત ને વાયુની ખબર પડે છે પણ ઇશ્ક ખુદાના ગુપ્ત ભેદોને જાહેર કરે છે.

ગમે ઇશ્ક મિજાજી હોય કે હકીકી પણ છેવટે તે એકજ બિંદુએ જઇ મળે છે તે મિજા ઇશ્ક પણ હકીકી સુધી લઇ જાય છે. ઇશ્કનો ગમે તેટલો ખુલાસો કરીએ, પણ જ્યારે આપ એમાં ફસાઇએ છીએ, ત્યારે એને માટે આપણે જે કાંઇ કહ્યું હતું તેને માટે પશ્ચાતાપ થાય જીભમાં એવી શકિત છે કે ગમે તેવી ગુંચવણવાળી વાત પણ સમજાવી શકે છે. પણ ઇશ્ક એ વસ્તુ છે કે જીભ નથી છતાં જીભ કરતાં વધારે વાચાળ છે. લેખણ પણ લખવામાં ઘણી સુરી પણ જ્યારે ઇશ્કની હકીકત લખવા માંડે છે, ત્યારે તે પણ તુટી જાય છે, ને કાંઇ લખી શકતી નથ કલમ જ્યારે એ હકીકત લખવા તત્પર થઇ, તો તે તુટી ગઇ અને કાગળ ફાટી ગયો. વ

બુધ્ધિની હાલત તો ઇશ્કની આગળ એવી છે કે જાણે કાદવમાં ગરક થઇ ગએલો આંધળો ગધેડો કે ફાંફાં મારે પણ કાંઇ ચાલે નહિ.

તેથી જ્યારે જીભ, લેખણ, વાચા ને બુધ્ધિ ઇશ્કનું વર્ણન કરી શકયો નહિ, તો ઇશ્કેજ ઇશ્કને આશિકીનું વર્ણન કર્યું.

ઇશ્ક તો એક અનુપમ વસ્તુ છે. પણ દાખલા તરીકે સુર્યને જુઓ કે આકાશ પર છે. ને એક સુર્ય ઇશ્ક છે, જે મોમિનના અંતઃકરણમાં સ્થાનવાસી છે. સુર્યથી છાંયડો દેખાય છે ને રાત પણ દેખાય છે. પ્રેમરૂપી સુર્ય એવો છે કે તેમા છાયા કે અંધારૂ નથી.

આ સુર્ય સામે જે છાંયડો છે તે ઉંઘ લાવનાર ને ગફલત પેદા કરનાર છે. કેમકે પ્રભાવને ઉંઘ બહુ આવે છે. સુર્ય જેવો કોઇ આશ્ચર્યકારક પદાર્થ જંગલમાં નથી. એથી પ્રકાશ પડે છે ને જગતને અસંખ્ય લાભ થાય છે. એ દરેક વસ્તુનો આત્મા છે છતાં હમેશાં એક સ્થિતિમાં રહેતો નથી. પણ ઇશ્કનો સુર્ય એવો છે કે તે સદા પ્રકાશિત રહે છે. અને ગઇ કાલ અને આવતી કાલ સૌ સમાન છે.

શમ્સ તબ્રીજી તદ્દન અપરિમિત નુર છે જ્યારે શમ્સ તબ્રીજના રૂપનું વર્ણન કરવાના જોગ આવ્યો, તો કહું છું કે સુર્ય આકાશમાં પ્રકાશતો હતો તે પણ આપનું રૂપ જોઇને શરમાઇ ગયો. એવા એક મહાન પુરૂષનું વર્ણન કરવા હું તઇયાર થયો છું. જાણે યુસુફ ' અ સ. પેરરણની સુગંધી આવી છે જેથી આંખો ઉઘડી ગઇ છે, ને દિલ ખુશ થઇ ગયું છે, અની .રુએ સુખી સોહબત રહી છે માટે એમનું વર્ણન કરૂં કે બુધ્ધિ આંખો ને આત્મા પ્રકાશિત થાય

વઇદથી માંદો દુર પડે ને જેવો નિરૂપાય થાય તેવો હું પણ મિત્રથી દુર પડેલો છું માટે હે જીવ તું મને તકલીફ ન દે. કેમકે હું નાશ પામવાની તઇયારીમાં છું. ને મારી બુધ્ધિ ને ઇંદ્રિયો બહેર મારી ગઇ છે, શમ્સે જે વાતો કહી છે તે એ શુધ્ધિમાં કહી છે, હવે તેમાં મીઠું મરચું ભભરાવી ને હું કહું તો એ યોગ્ય નથી માટે હું એના વખાણ કરવાનું છોડી દઉં, એજ એનાં વખાણ કર્યા બરાબર છે, કેમકે વખાણ કરવાં એ અસ્તિત્વનો પુરાવો છે, ને હું તો તેમાં નાશ પામી ગયો છું તેથી હું કાંઇ કહી શકતો નથી.

જીવે ઉત્તર આપ્યો કે, હું એ વર્ણનનો ભુખ્યો છું, માટે જલદીથી મને મારો ખોરાક આપ. કેમકે કાળરૂપી તલવાર પોતાનું કામ કર્યે જાય છે, અને સુફી લોકો સમયને ઓળખે છે, તેથી પોતાનું કામ ખુદાને સ્વાધીન કરી દે છે, તે જાણે છે કે ઉધાર આપવામાં કેટલીક વખતે નાણું ડુબે પણ છે માટે તે પોતાનું કામ મુલ્તવી રાખતો નથી.

મેં કહયું કે યારનો ભેદ ગુપ્ત રાખવો જોઇએ ને મેં ઉપરની હિદાયતમાં તે ગુપ્ત રીતે વર્ણવ્યો છે કેમકે એથી એ ભેદ સૌ કોઇ જાણી શકશે નહિ. જીવે કહયું કે નહિ નહિ, એ પરદો ઉઠાવી લઇ બધું ખુલ્લે ખુલ્લું કહી દે કેમકે માશુક નાશુકની સાથે પહેરણનો પણ પરદો રાખી શકતો નથી, ત્યારે મેં કહયું કે એ ભેદ ખુલ્લી રીતે કહીશ તો તું પણ રહી શકીશ નહિ, માટે તને લાયક છે કે જે વસ્તુની ઇચ્છા કરે તેને લાયક પોતાને બનાવી દે તણખલાથી પર્વતનો ભાર ઉંચકી શકશે નહિ સુર્ય જ્યાં સુધી પોતાની કક્ષામાં ફરે છે, ત્યાં સુધી સુખદાયક છે પણ પોતાની જગાએથી ખશે તો આખું જગત બળી જાય તું જે ભેદ પુછે છે, તે કહેવાથી જગતના પ્રાણ જતા રહે ને આપત્તીમા સપડાઇ જાય. માટે હોઠ શીવી લે, ને આંખો બંધ કર, અને શમ્સ તબ્રીજની વધારે વાત ન પુછ.

શમ્સ તબ્રીજ કોણ હતા ને મવલાના સાથે તેમને શો સબંધ હતો, તે પુસ્તકના બારંભમાં મવલાનાના જીવન ચરિત્રમાં લખવામાં આવ્યું છે.

લોંડીનો રોગ ઓળખવા માટે વૈદ્યે કરેલી એકાંતની માંગણી.

૧૮૩

ચું હકીમ અઝ ઇ સુખન આગાહ શુદ
વઝ દરૂં હમ દાસ્તાને શાહ શુદ
જબ તબીબ ઇસ બાતસે આગાહ હુવા
બાદશાહ સે ઇસ તરહ કેહને લગા
જવ હકીમ આ વાતનો જ્ઞાતા થયો
દિલથી તે સુલતાનનો આહક થયો

૧૮૪

ગુફત અય શેહ ખિલવતે કુન ખાનારા
દુર કુન હમ ખ્વેશો હમ બેગાના રા
મુઝકો હય દરકાર એક ખિલવત સુનો
અપના બેગાના જહાં કોઇ ન હો
બોલ્યો, રાજન ઘર તુ તારૂં ખાલી કર
તારા કે બીજા જે હોયે છોડે ઘર

૧૮૫

કસ ન દારદ ગોશ દર દેહલીઝ હા
તા બપુરસમ અઝ કનીઝક ચીઝ હા
કોઇ દાલાં પે ન રખ્ખે અપના કાન
મેં મરીઝા કી સુનુંગા દાસ્તાં
ઉંબરે પણ વેણુ મારૂં નવ શુણે
જઇને પુછું લોંડીને સૌ વાત તે

૧૮૬

ખાના ખાલી કર્દ શાહો શુદ બિરૂં
તા બ પુરસદ અઝ કનીઝક ઉ ફુસું
શાહને ઉસ ઘર કો ખાલી કર દિયા
તા કનીઝક કા ફુસું હો બરમલા
ઘર કર્યું ખાલી ને શાહ બાહર ગયો
તેથી લોંડીને તે પુછે માજરો

૧૮૭

ખાના ખાલી કર્દ યક દઇયાર ને
જુઝ તબીબો જુઝ હમાં બીમાર ને
અપને ફવરન કર દીયા ખાલી વો ઘર
સિર્ફ એક બીમાર થા એક ચારાગર
ઘરમાં કોઇ અન્ય ના રહ્યું જદા
વૈદ્ય ને લોંડી ફકત બાકી રહ્યાં

૧૮૮

નર્મ નર્મક ગુફત શહેરે તુ કુજાસ્ત
કે ઇલાજે એહલે હર શેહરે જુદાસ્ત
પુછા ઉસસે હય કહાં તેરા વતન
કયોં કે હય સબ કા જુદાગાના ચલન
પુછ્યું તારૂં ગામ કયાં છે તે કહે
ગામે ગામોના ઉપાયો ભિન્ન છે.

૧૮૯

વન્દરાં શહેરઝ કરાબત કીસતત
ખવેશીઓ પયવસ્તગી બા ચીસ્તત
કિસસે હય ઉસ શહેર મેં રિસ્તા તેરા
કિસકી હય તુ ખવેશ કિસકા આશ્ના
કોણુ તારા શહેરમાં સંબંધી છે
કોણુ સાથે તારૂં સગપણ છે કહે

૧૯૦

દસ્ત બર નબ્ઝશ નિહાદો યક બયક
બાઝમી પુરસીદ અઝ જોરે ફલક
હાથ રખકર નબ્ઝ પર વો એક એક
પુછતા થા ઇસ સે ઇસકા ઝિસ્તો નેક
હાથ મુકી નાડી ઉપર ને પ્રત્યેક
વાતો તેને પુછતો ખોટી કે નેક

૧૯૧

ચું કસેગ ખાર દર પાયશ ખલદ
પાયે ખુદરા બર સરે ઝાનુ નેહદ
જબ કિસી કે પાઉં મેં કાંટા ચુભે
પાઉં કો વો અપને ઝાનુ પર રખે
જ્યારે પગમાં કાંટો ભોંકાયે કોઇ
પગને રાખે જાંઘ પર તે આદમી

૧૯૨

વઝ સરે સોઝન હમી જોયદ સરશ
ઢુંઢતા હે ફિર સુઇ સે ઉસકા સર
સોયથી કાંટાને શોધી કાઢશે

દર ન્યાબદ મી કુનદ બા લબ તરશ
જબ નહીં મિલતા તો લબ કરતા હે તર
ના જડે તો થુંક ઉપર ચોપડે

૧૯૩

ખાર દરપા શુદ ચુનીં દુસ્વાર યાબ
પાઉ મેં કાંટેસે જબ હોવે ખલિશ
પગના કાંટા તો મળી જાયે કદી

ખાર દર દિલ ચું બુવદ વા દેહ જવાબ
ફિર બતાવો ખારે દિલકી કયા સપિશ ?
દિલનો કાંટો હાથ લાગે રીત શી ?

૧૯૪

ખારે દિલરા ગર બ દીદે હર ખસે
દેખ સકતા ખારે દિલ હર એક અગર
દિલનો કાંટો સૌને જો આવત નજર

કે ગમાં રા દસ્ત બુદે બર કસે
ગમ ન યું પડતે જહાં કી જાન પર
કષ્ટ દુનિયાન પડત આવું ન પર

૧૯૫

કસ બઝેરે દુમ્મે ખર ખારે નિહદ
ઝેરે દુમ્મે ખર જો રખ્ખે કોઇ ખાર
પુછમાં ખરની જો કાંટો ભોંકીએ

ખર નદાનદ દફએ ઉ બરમી જહદ
તો ગધા ઉછલે સમઝ કર ના ગવાર
કુદે ખર પણ નાશ શી રીતે કરે ?

૧૯૬

ખર ઝે બેહરે દફએ ખારએઝ સોઝો દર્દ
દર્દ જબ કરતે હેં ફિર ટીસું સે ઝખ્મ
દુર કરવા કાંટો ગર્ધવ કષ્ટથી

જુફતા મી અંદાખ્ત સદ જા ઝખ્મ કર્દ
હે લગાતા જીસ્મ પર લાતોં સે ઝખ્મ
લાતો ઉછાળી બને પોતે દુઃખી

૧૯૭

આં લકદ કે દફએ ખારે ઉ કુનદ
ખારકો કબ લાતેં કર સકતી હેં દુર
નાશ કાંટો લાત શા રીતે કરે?

હાઝકે બાયદ કે બર મરકઝ તનદ
હાં કોઇ હાઝક જો પહોંચે તો ઝરૂર
હોય જો ઉસ્તાદ તેને ખેંચી લે

૧૯૮

બર જેહદ વાં ખાર મોહકમ તર કુનદ,
દોડ કર જલદી ઉખાડે ખારકો,
કુદવાથી કાંટો દઢ થાએ નકી,

આકિલે બાયદ કે ખારે બર કુનદ.
જો હે આકિલ વો નિકાલે ખારકો.
યોગ્ય છે કાંટાને ખેચીલે કોઇ.

૧૯૯

આં હકીમે ખારે ચીં ઉસ્તાદ બુદ,
વો હકીમે ખારેગી ઉસ્તાદ થા,
કાંટો જોવામાં હકીમ ઉસ્તાદ હતો,

દસ્ત મી ઝદ જા બજા મી આઝમુદ.
દેખતા થા હાથ રખ કર જા બજા.
હાથ મુકીને દરેક સ્થળ પેખતો.

૨૦૦

ઝાં કનીઝક બર તરીકે દાસ્તાં,
દોસ્ત બનકર ઔર હોકર મહેરબાં,
વાતો વાતોમાં તે લોંડીને જરા,

બાઝમી પુરસીદ હાલે દોસ્તાં.
પુછતાથા ઉસસે દિલકો દોસ્તાં.
મિત્રોની પણ વાત તે પુછતોં કદા.

૨૦૧

બા હકીમ ઉ રાઝહા મી ગુફત ફાશ,
ચારાગરસે કેહ રહીથી વો કનીઝ,
વાત તે કહેતી હતી રસ્તાની એ,

અઝ મકામો ખ્વાજગાનો શહેર તાશ.
હાલ શહેરો ખાદિમો ખ્વેશો અઝીઝ.
શહેરની મારગની ને માલિકની તે.

૨૦૨

સુએ કિસ્સા ગુફતનશ મી દાદ ગોશ, સુએ નબ્ઝે જસ્તનશ મી દાશ્ત હોશ.
સુન રહાથા સારા કિસ્સા વો તબીબ, ઉંગલીયુંકો નબ્ઝકે રખકર કરીબ.
કાનથી તે વાતો સાંભળતો હતો, તે ગતિને નાડીની નિહાળતો.

૨૦૩

તાકે નબ્ઝ અઝ નામે કે ગરદદ જિહાં, ઉ બુવદ મકસુદે જાનશ દર જહાં.
તાકે ઝીરકે નામપર હો નબ્ઝ તેઝ, સમઝે વો મકસુદ જાને શોઅલા રેઝ.
નાડી ધડકે નામ કોનું સાંભળી, તેના ઉપર ધ્યાન છે બસ હર ઘડી.

૨૦૪

દોસ્તાને શહેરે ખુદ રા બર શિમુર્દ, બાદ અઝાં શેહરે દિગરરા નામ બુર્દ.
દોસ્ત ગિનકર પહેલે અપને શહેરકે, નામ ઉસને ઔર શેહરોં કે લીયે.
મિત્ર પોતાનાં ગણાવ્યા ગામ નામ, તે પછી બીજી જગાનાં કહ્યાં ગામ.

૨૦૫

ગુફત ચું બીરૂં શુદી અઝ શેહરે ખ્વેશ, દર કુદામી શહેર મી બુદી તુ બેશ.
પુછા જબ નિકલી તુ અપને શહેરસે, કિસ જગા કટતે થે પેહલે દિન તેરે.
પુછ્યું જ્યારે ઘેરથી નીકળી છે તું, કોણ ગામોમાં રહી વિશેષ હું.

૨૦૬

નામે શેહરે ગુફતા ઝાં હમ દર ગુઝશ્ત, રંગે રૂઓ નબ્ઝે ઉ દીગર નિગશ્ત.
નામ ઉસને શહેરકા તો લે લિયા, રંગે નબ્ઝો રૂખ મગર વેસા રહા.
નામ તે શહેરોનાં જ્યારે કહી રહી, બદલી નવ નાડીની રંગત ને ગાત.

૨૦૭

ખ્વાજગાંનો શેહર હારા યક બયક, બાઝ ગુફ્ત અઝ જાવ અઝ નાનો નમક.
ઝિક્ર એહલે શહેર આયા યક બયક, ફિર કહા કુચ્છ કિસ્સએ નામો નમક.
શહેરવાલાઓનો પુછ્યો તેણે હાલ, ખાધું પીધું તેના પણ પુછ્યા સવાલ.

૨૦૮

શહેર શહેરો ખાના ખાના કિસ્સા કર્દ, ને રગશ જુંબીદો ને રૂખ ગશ્ત ઝર્દ.
શહેર શહેર ઔર કિસ્સા ઘર ઘરકા કહા, નબ્ઝો રૂખકા પર વોહી આલમ રહા.
ઘેર ઘેર ને ગામોની વાત સૌ, પુછતાં જાણ્યું નહીં તેણે કશું.

૨૦૯

નબ્ઝે ઉ બર હાલે ખુદ બુદ બે ગઝન્દ, તા બ પુરસીદઅઝ સમરકન્દે ચુકન્દ.
નબ્ઝ અપને હાલ પર થી ઉસ્તુવાર, આ ગયા નામે સમર કન્દ એક બાર.
નાડી તેની જેવી ને તેવી રહી, ને સમરકન્દ સુધીની વાતો કહી

૨૧૦

આહે સર્દ બર કશીદ આં માહરૂ, આબ અઝ ચશ્મશ રવાં શુદ હમ ચુ જુ.
ઉસને ખેચી આહે સર્દ એક બારગી, જુએ અશ્ક આંખોંસે જારી હો ગઇ.
ત્યારે નિશ્વાસ નાંખી બોલી દર્દથી, અશ્રુ ધારા વહેવા લાગી આંખથી.

૨૧૧

ગુફત બાઝરગાનમ આં જા આવર્દીદ, ખ્વાજએ ઝર ગર્દરાં શહેરમ ખરીદ.
બોલી જબ પહોંચા હમારા કાફલા, મોલ એક ઝરગરને મુઝકો લે લિયા.
બોલી સોદાગર મને ત્યાં લાવિયો, સોનીને ત્યાં મુજને વેચવા ચાલિયો.

૧૧૨

દર બરે ખુદ દાશ્ત શશ માહો ફરોખ્ત, ચું બગુફત ઈં ઝાનિરો ગમ બર ફરોખ્ત.
છે મહીને રખ કે ફિર બેચા મુઝે, યે કહા ઓર રોઈ ફરતે રંજસે.
છ મહીના રાખીને વેચી મને, બોલતા અગ્નિએ પકડયું જોર તે.

૨૧૩

નબ્ઝ જસ્તો રૂએ સુર્ખશ ઝર્દ શુદ, કઝ સમરકન્દીએ ઝરગર ફર્દ શુદ.
નબ્ઝ ઉછલી લાલ મુહ પીલા હુવા, યાદ ઝરગર ઓર સમરકંદ આગયા.
નાડી ધડકી રંગ પીળો થઈ ગયો, જાણ્યો તેણે તેથી સોનીનો પતો.

૨૧૪

ચુંઝે રન્જુર આં હકીમ ઈં રઝ યાફત, અસ્લે આં દર્દો બલારા બાઝ યાફત.
ચારા ગરકો જબ હુવા માઅલુમ હાલ, ખુલ ગઇ અસ્લે હકીકત બાલબાલ.
જાણીતો જ્યારે હકીમ એથી થયો, રોગની જડને ખરી પામી ગયો.

૨૧૫

ગુફત કુએ ઉ કુદામસ્તો ગુઝર, ઉ સરે પુલ ગુફતો કુએ ગાતફર.
પૂછા વો રહેતા હે કિસ જાનિબ કિધર, બોલી પુલ પર દરમીયાને ગાતફર.
બોલ્યો ફળીઉં તે કયુ ને રસ્તો આહ, બોલી ફળીઉં 'ગાતફર' સર પલ છે રાહ.

૨૧૬

ગુફત આં કે આં હકીમે બા સવાબ, આં કનીઝક રાકે રૂસ્તી અઝ અઝાબ.
અઝ રહે અલતાફ બોલા વો તબીબ, છુટ ગઇ તુ રંજસે અય ખુશ નસીબ.
ત્યારે તે વિદ્વાન વઇદ એમ બોલિયો, બેડીથી કે રાજી થા, રોગજ ગયો.

૨૧૭

ગુફત દાનિસ્તમ કે રંજત ચીસ્ત ઝુદ, દર ઇલાજત સેહરહા ખ્વાહમ નમુદ.
તેરી બીમારીકા ભેદ અબ ખુલ ગયા, સેહરસે કરતા હું અબ દરમાં તેરા.
જાણી તારા રોગની મેં છે દવા, જાદુની પેઠે કરૂં તુંજ ફાયદા.

૨૧૮

શાદ બાશો અય મનો ફારિગ કે મન, આં કુનમ બા તુ કે બારાં બા ચમન.
ખુશ હો, મેં તુઝપર કરૂંગા એશા કમ, બાગ પર જો અબ્ર કરતા હે કરમ.
ખુશ રહો, નિડર રહો નિશ્ચિંત રહો, તે કહું જે વૃષ્ટિથી ખેતરને હો.

૨૧૯

મન ગમે તુ મી ખુરમ તુ ગમ મખુર બર તુ મન મુશફિક તરમ અઝ સદ પિદર.
મેં તેરા ગમ ખ્વાર હું તુ ગમ ન ખા, બાપસે હું મહેરબાં તુઝપર સિવા.
છે મને તારી ફિકર તુ છોડ શોક, બાપની પેઠે તું ગણુ નવ જાણુ લોક.

૨૨૦

હાં વ હાં ઇન રાઝ રા બા કસ મગો, ગરચે શાહ અઝ તુ કુનદ બસ જુસ્તુજુ.
હાં મગર ઇસ ભેદકો રખના નિહાં, બાદશા સે બી ન કરના કુચ્છ બ્યાં.
જાણી મે આ ભેદ તારો કોઈને, કહેતી નહી, રાજાએ જો પુછે તને.

૨૨૧

ચું કે અસરારત નિહાં દર દિલ શવદ, આં મુરાદત ઝુદતર હાસિલ શવદ.
ભેદ તેરે દિલમેં ગર પિન્હાં રહે, જલ્દ હાસિલ હોંગે સબ અરમાં તેરે.
ભેદ દિલમાં જો છુપાવી રાખે તું, ઇચ્છા જલ્દી પાર પડશે હું કહું.

૨૨૨

ગુફત પયગમ્બર હરાંકો સિર નિહુફત, ઝુદ ગરદદ બા મુરાદે ખ્વેશ જુફત.
બોલે પયગમ્બર હૈ જો ખોલે ન રાઝ, વો તમન્નાઉં મેં હોગા સર ફરાઝ.
બોલ્યા પયગમ્બર છુપાવે ભેદ જે, પામે ઇચ્છિત ચીજ તે જગમાં ખરે.

૨૨૩

દાના ચું અંદર ઝમીં પિન્હાં શવદ, બાદ અઝાં સર સબઝીએ બુસ્તાં શવદ.
જબ ઝમીં મેં દાના પિન્હાં હો ગયા, ફિર ચમન બનકર નુમાયાં હો ગયા.
ધરતીમાં જે બી રહે છુપાઇ ને, લીલું થઇને ઝાડનું તે રૂપ લે.

૨૨૪

ઝરો નુકરા ગર નબુદન્દે નિહાં, પરવરિશ કે યાફતન્દે ઝેરે કાં.
સોને ઓર ચાંદી ન ગર હોતે નિહાં, પરવરિશ ફિર કાન મેં પાતે કહાં.
ચાંદી સોનું છાનાં નવ રહેતા અગર, તો ધરામાં રહેત કેવાં સર બસર.

૨૨૫

વઅદહાએ લુત્ફહાયે આં હકીમ, કર્દ આં રંજુર રા અયમન ઝે બીમ.
ચારાગરને વાઅદે કુચ્છ અયસે કિયે, બચ ગઇ લોંડી મરઝ કે ખૌફ સે.
આપ્યાં તે વચનનાં જાણો જરૂર, લોંડીના દિલથી કરી સૌ બીક દુર.

૨૨૬

વાઅદહા બાશદ હકીકી દિલ પિઝીર, વાઅદહા બાશદ મજાઝી તાસાગીર.
હૈં હકીકી વાઅદે દિલકી આબોતાબ, હૈં મજાઝી વાઅદે વજહે ઇઝતિરાબ.
સાચો છે જે વાયદો આપે ખુશી, વાયદા જુઠાથી થાયે દિલગીરી.

૨૨૭

વાઅદએ એહલે કરમ ગંજે રવાં, વાઅદએ ના એહલ શુદ રંજે રવાં.
વાઅદએ એહલે કરમ હૈ એક ગંજ, વાઅદએ ના એહલ જીતેજી કા રંજ.
મહાશયોનો વાયદો ખુએ છે રંજ, નીચનો વાયદો કરે દિલગીરી ગંજ.

૨૨૮

વાઅદેરા બાયદ વફા કરદન તમામ, વર ન ખ્વાહી કર્દ બાશી સર્દો ખામ.
વાઅદે કરને ચાહીયેં પુરે તમામ, જો ન કામિલ કરપે હો, હૈ સર્દ ખામ.
પુરો કરવો વાયદો, એ યોગ્ય છે, ના કરે પુરો તો જાણો નીચ તે.

(૬)

જ્યારે વઇધે જાણ્યું કે એને કોઇ શારીરિક વ્યાધિ નથી; ત્યારે તેણે બાદશાહને કહ્યું કે તમે બધા અહીંથી જતા રહો. પોતે લોંડીને એકાંતમાં લઇ ગયો. તે પછી બધી હકીકત પુછવા માંડી. તેને કહ્યું કે તારો દેશ કયો છે, તે બતાવ, કેમકે દેશ દેશની આબો હવા પ્રમાણે ઉપચાર પણ જુદા જુદા હોય છે.

જ્યારે કોઇના પગમાં કાંટો ભોંકાય છે, તો તે પગને જાંઘ ઉપર મુકી સોય વડે કાંટો કાઢે છે. જો કાંટો ન જણાય તો થુંક ચોપડી શોધી કાઢે છે. પણ આ કાંટો તો પગનો ન હતો પણ દિલમાં ભોંકાયલો હતો. તે શોધી કાઢવા માટે વઇધની આ બધી યુકિતઓ હતી. ગધેડાની પુંછડીમાં કાંટો ભરાયો તો તેને કાઢવા લાતો ઉછાળે છે. પણ તેથી તો તે કાંટો દ્રઢ થાય છે. જો કોઇ ઉસ્તાદ માણસ તે કાંટો [કે ઝાંખરૂં] કાઢીશે ના ગધેડો બચે.

હકીમે લોંડીની નાડ હાથમાં લઇને તેની સાથે વાતો કરવા માંડી. ને તેને મિત્રોની હકીકત પુછવા માંડી તેના જોએલાં શહેરો નોકર ચાકર રાજા વગેરેની હકીકત પુછી, હકીમ આ બધી વાતો કાને સાંભળતો હતો. પણ તેની મુખ્ય મતલબ એ હતી કે કોનું નામ સાંભળીને તેની નાડ ધડકે છે, ને ચહેરાનો રંગ બદલાય છે તે જાણવું, તેણે પોતાના વતનનું નામ લીધું. એવીજ રીતે જ્યાં જ્યાં રહી હતી તે બધી હકીકત કહી; પણ નાડી ધડકી નહિ. એમ કરતાં કરતાં સમરકંદ આવી ત્યાં સુધીની હકીકત કહી. સમરકંદનું નામ આવતાંજ નિસાસા ભરી નહેરની પેઠે આંખોમાંથી આંસુ સારવા લાગી, અને કહ્યું કે ત્યાં મને એક સોદાગર લાવ્યો, ને સોનીઓના એક શેઠને ત્યાં મને વેચી તેણે છ મહીના મને રાખીને પછી વેચી નાખી આ બોલતાંજ તેના શોકના અગ્નિ પ્રગટયો અને નાડી કુદવા લાગી, ચહેરાનો રંગ પીળો થઇ ગયો.

જ્યારે હકીમે આજારીનો ભેદ જાણી લીધો ત્યારે તેને તે મહેલ્લાનું નામ પુછયું. તેણે કહ્યું. કે તે ફળીઆનું નામ 'ગાતફર' છે અને રસ્તાનું નામ 'સરપલ' છે. ભેદ સાંભળી વઇધે કહ્યું, કે હવે તું રોગથી મુકત થઇ

વઇધે તેને ધીરજ આપી કહયું કે હવે હું જાદુની પેઠે તને જરા વારમાં આરામ કરી આપીશ તે જોજે. જેવી રીતે વરસાદથી બગીચાને લાભ થાય છે તેવી રીતે હું તને લાભ કરીશ. સો બાપ જેટલી કૃપા કરે તેટલી હું તારા પર કરીશ. પણ જો જે ખબરદાર બાદશાહ પણ પુછે તો તેને આ ભેદ કહીશ નહિ. તો તારી મનકામના જલદી સિદ્ધ થશે; કેમકે હઝરત રસુલે ખુદા (સ. અ.) એ ફરમાવ્યું છે કે 'જેણે પોતાનો ભેદ ગુપ્ત રાખ્યો તેણે પોતાની મુરાદ મેળવી.' બી માટીમાં ગુપ્ત રહે છે, તેથી મોટું વૃક્ષ થાય છે. ચાંદી સોનું ખાણમાં ગુપ્ત રહે છે તો ચાંદી સોનું કહેવાય છે. નહિ તો કાંકરાની પેઠે પડી રહેત

આ હકીકત સાંભળી દાસીને શાંતિ થઈ કેમકે સાચા વાયદા મન પસંદ હોય. પણ જુઠા વાયદાની તો વાયદો કરનારને પણ ખાતરી હોતી નથી, દાનવીરોનો વાયદો સાચો ને દુર્જનોના જુઠો હોય છે જુઠા વાયદા માટે રાહ જોતાં જોતાં પ્રાણ પણ જતા રહે છે.

વૈદ્યે લોંડીનો રોગ ઓળખ્યો ને તેથી બાદશાહને વાકેફ કર્યો.

૨૨૯

આં હકીમે મહેરબાં ચું રાઝ યાફ્તં, સુરતે રંજે કનીઝક બાઝ યાફ્તં.
ભેદ પાકર વો હકીમે મહેરબાં, ઉસ કનીઝકકા ફ્રવા જખ રાઝદાં
તે હકીમે ભેદ જ્યારે જાણીયો, રોગથી લોંડીના તે વાકિફ થયો

૨૩૦

બાઅદ અઝાં બરખાસ્ત અઝમે શાહ કર્દ, શાહરા ઝાં શમ્મએ આગાહ કર્દ
ઉઠકે આયા રૂબરૂએ બાદશાહ, ઔર ઉસે કુચ્છ કુચ્છ બતાયા માજરા
તે પછી તે બાદશાહ પાસે ગયો, ભેદથી રાજાને સૌ વાકિફ કર્યો

૨૩૧

શાહ ગુફત અકનું ચિગો તદબીર ચીસ્ત,   દર ચુની ગમ મુઝ્એ તાખીરે ચીસ્ત
ઉ્સે પુછા અબ કરે તદબીર કયા,   અયસે દુખમેં કીજીયે તાખીર કયા
બોલ્યો શાહ કે એની શી તદબીર છે ?   ઢીલ એવા કામમાં લાયક ન છે

૨૩૨

ગુફત તદબીર આં બુવદ કા મર્દ રા,   હાઝર આરેમ અઝ પયે ઈં દર્દ રા
બોલા યે તદબીર હમ ઉસ મર્દ કો,   હમ યહાં બુલવાયેં ફિર જો હો સો હો
વૈદ્ય બોલ્યો એની એ તદબીર છે,   લાવીએ સોનીને તો દુઃખજ ટળે

૨૩૩

કાસિદે બફિરસ્ત કબ્બારશ કુનદ,   તાલિએ ઈં ફઝલો ઈસારશ કુનદ
હુકમ કાસિદ કો દિયા કેહદે ઉસે,   શેહકે લુત્ફો ફઝલ પર તકીયા કરે
મોકલો કાસદ કરે તેને ખબર,   લાભથી બખ્શિશના છોડે નિજનું ઘર

૩૩૪

મર્દે ઝરગરગ બખ્વાં ઝાં શહેર દુર,   બાઝરો ખિલઅત બી દેહ ઉરા ગુરૂર.
મર્દે ઝરગર કો બુલાકર શહેર સે,   ખિલઅતો ઇન્આમ શાહી ઉસ્કો દે.
જલદી સોનીને બોલાવો ગામથી,   આપીને બખ્શિશ નવાજો રાયજી.

૩૩૫

ચું બ બીનદ સીમો ઝર આં બે નવા,   બેહરે ઝર ગરદદ ઝે ખાનોમાં જુદા.
દેખ કર યે સીમો ઝર વો બે નવા,   ઘરસે હો જાયેગા બેહરે ઝર જુદા.
જોશે જ્યારે માલ દોલત બે હિસાબ,   છોડીને ઘર આવશે સોની શિતાબ.

૩૩૬

ઝર ખિરદરા વાલઓ શયદા કુનદ,   ખાસા મુફલિસ રા કે ખુશ રૂસવા કુનદ.
અકલ કો ઝર વાલઓ શયદા કરે.   ખાસ કર મુફલિસકો બસ રૂસ્વા કરે.
જલદી સોનીને બોલાવો ગામથી,   આપીને બખ્શિશ નવાજો રાયજી.

૩૩૭

ઝર અગરચે અકલ મીઆરદ વ લેક,   મર્દે આકિલ બાયદ ઉરા નેક નેક.
માના ઝર સે અકલ બઢતી હે વલે,   મર્દ વો જો ઇસકે નુકસાં સે બચે.
જો કે ધનથી આવે છે બુધ્ધિ મગર,   બુદ્ધીશાળી હોય જો કોઇક નર.

(૭)

જ્યારે હકીમ દાસીના રોગથી જાણીતો થયો ત્યારે તેણે રાજાને જઇને બધી હકીકત કહી. બાદશાહે પુછ્યું કે એનો શો ઉપાય કરવો ? ત્યારે વૈદે કહ્યું કે કાસદો મોકલો ને સોનીને ધનની ને તમારી બખશીશોની લાલચ આપીને અહીં બોલાવો. તે આવશે ત્યારે તેને ચાંદી સોનુ આપી રાજી કરવો જોઇએ, કેમકે સોનુ એવી વસ્તુ છે કે તેમાં બુધ્ધી ફસાઇ જાય છે ખાસ કરીને નીર્ધન તો તેમાં ગરક થઇ જાય છે. ને જગતમાં ફજેત થાય છે એવી કઇ બુરાઇ છે કે ધનના લોભથી ગરીબ કરતો નથી. વળી દોલત એવી વસ્તુ છે કે તેથી જો માણસ જ્ઞાની હોય તો તેની બુધ્ધીમાં વૃદ્ધી થાય છે. નહીં તો દોલત ફસાદની જડ છે.

બાદશાહે સમરકંદથી સોનીને બોલાવી લાવવા કાસિદો મોકલ્યા

[૮]

૨૩૮

ચુંકે સુલતાં અઝ હકીમ આંરા શનીદ, પન્દ ઉરા અઝ દિલો અઝ જાં ગુઝીદ
જબ સુની સુલતાંને તદબીરે હકીમ, કર ગયા તસ્લીમ ઉસ્કો વો સલીમ,
વૈદ્યથી આ વાત જ્યાં શાહે સુણી, સત્ય દિલથી તેને સ્વિકારી લીધી

૨૩૯

ગુફ્ત ફરમાને તુરા કરમાં કુનમ, હરચે ગોઇ આં ચુનાં કુન આં કુનમ
બોલા તેરા હુકમ હે હુકમે શાહી, તુ જો કુચ્છ ફરમાયગા હોગા વોહી
બોલ્યો તારી આજ્ઞાને માનું છું જે કહે તે કરવાને તૈયાર છું.

૨૪૦

પસ ફિરિસ્તાદ આં તરફ યક દો રસુલ હાઝિકાંનો કાફિયાને બસ ઉદુલ
એક દો કાસિદ કિયે શાહી ઉધર, થે જો દાના ઓર લાયક ખુબતર
બુદ્ધિશાળી જે હતા કાસદ ખરા, એવા એક બેને તે ગામે મોકલ્યા

૨૪૧

તા સમર કન્દ આમદન્દ આં દો અમીર, પેશે આં ઝરગર ઝે શાહનશાહ બશીર
પાસ ઝરગર કે ગયે દોનો અમીર, ઓર દિયા ઉસ્કો પયામે દિલ પીઝીર
તે સમર કન્દ પહોંચિયા બંને જણા, સોનીને પેગામ રાજાના કહ્યા

૨૪૨

કયે લતીફ ઉસ્તાદે કામિલ મારેફત, ફાશ અંદર શહરહા અઝ તુ સિફત
તુ બડા ઉસ્તાદ કામિલ હે યહાં સબમેં હે મશહુર તેરી ખુબીયાં
તુ અજબ ઉસ્તાદ કારીગર ખરો, છે હુનર પ્રખ્યાત જગમાં તાહરો

૨૪૩

નક ફુલાં ગેહ અઝ બરાએ ઝરગરી ઇખતિયારત કર્દ ઝીરા મહેતરી
કી ફુલાં સુલતાંને બંદા પરવરી, તુઝકો બુલવાયા હે બહરે ઝરગરી
એક શાહે જોવાને કારીગરી, તુંને બોલાવ્યો છે કરવા બહેતરી

૨૪૪

ઇનક ઇ ખિલઅત બ ગીર દ ઝરરો સીમ, ચું બેયાઇ ખાસ બાશીઓ નદીમ
લે યે ખિલઅત, યે ઝરો માલો મનાલ, શાહકી ખિદમતમેં જાકર હો નિહાલ
લે આ ખિલઅત ને લે આ દોલત ને માલ, ને અમારી સાથે તું જલદી થી ચાલ

૨૪૫

મર્દ માલો ખિલઅતે બિસ્યાર દીદ, ગર્રા શુદ અઝ શહેરો ફરઝન્દાં બુરીદ
માલો ખિલઅત દેખકર એ ઇનતિહા, હો ગયા બચ્ચોંસે વો ઝરગર જુદા
દાહ ચરકી માલ દોલત જોઇને, ગવમાં આવીને છોડયું શહેર તે

૨૪૬

અંદર આમદ શાદમાં દર રાહ મર્દ, બે ખબર કાં શાહ કરદે જાંશ કર્દ
શાદ શાદ આયા વો ચલકર રાહરાહ, કયા ખબર થી જાન લેગા બાદશાહ
રાજી રાજી થઇને ત્યાંથી ચાલ્યો, એ ન જાણ્યું જીવ જાશે આપણો

૨૪૭

અસ્પ તાઝી બર નિશસ્તો શાહ તાખ્ત, ખું બહાએ બેશરા ખિલઅત શનાખ્ત
અરબી ઘોડે પર વો બેઠા ઓર ચલા, ખું બહા કો સમઝા ખિલઅત બરમલા
બેસી ઘોડા પર ખુશીથી ચાલિયો, જીવ મારે પારિતોષક પામિયો

૨૪૮

અય શુદા અંદર સફર બાસદ રઝા, ખુદ બ પાયે બેશ તા સુઅલ કઝા
કર રહાથા તય સફર બાસદ રઝા, અપનેહી પાઊંસે વો સુએ કઝા
જાણુનો તો હું કરૂં છું આ સફર, પણ ન સમજ્યો મોતના મોંમાં છે ઘર

૨૪૯

દરખ્યાલશ મુલ્કો ઇઝ્ઝો સરવરી, ગુફ્ત ઇઝરાઇલ રવ. આરે બરી.
આ ખ્યાલો મેં ગુરૂરે સરવરી, બોલે ઇઝરાઇલ હાં ચલનો સહી.
માલ દોલત ધ્યાનમાં એના હતા, બોલ્યો જમ કે પામશે એ લાડવા.

૨૫૦

ચું રસીદ અઝ રાહ આં મરદે ગરીબ, અંદર આવુરદશ બે પેશી શેહ તબીબ.
રાસ્તા તય કર કે પહોચા જબ ગરીબ, શાહ કે આગે ઉસે લાયા તબીબ.
જબ સફરથી શહરમાં પહોચ્યો ગરીબ, શાહની પાસે લઇ ગયો તેને તબીબ.

૨૫૧

પેશી શાહનશાહ બુરદશ ખુશ બનાઝ, તા બસોઝદ બર સરે શમ્એ તરાઝ.
આયા પેશી શાહ વો બા ફખરો નાઝ, જાન દેને કો સરે શમ્એ તરાઝ.
શાહની પાસે લઇ ગયો રાજી કરી. બાળે તે શમા પર જઇ મારની.

૨૫૨

શાહ દીદ ઉરા વ બસ તાઅઝીમ કર્દ, મખઝને ઝરરા બદો તસ્લીમ કર્દ.
દેખકર સુલતાનને તાઅઝીમ કી, માલો દવલત બખશ કર તકરીમ કી.
શાહે જોઇ માન તેને આપીયું, ને ખજાના સોંપીને તેને કહ્યું.

૨૫૩

પસ બે ફરમુદશ કે બર સાઝદ ઝે ઝર, અઝ સવારો તવકો ખલ ખાલો કમર.
ફીર કહા સોને સે કર તૈયાર જા, પટકા કંગન તોક પાઝેબ ઓર છડા
દાગીના આ જાતના તૈયાર કર, બાજુબંધ ને હાંસડી ને અન્ય તર.

૨૫૪

હમ ઝે અનવાએ અવાની બે અદદ, કાં ચુનાં દર બઝમે શાહનશાહ સઝદ
અબસે બરતન ખુબસુરત તુ બના, બઝમે શહનશાહકો જો હોં સઝા
વાસણો પણ એવાં તુ તઇયાર કર. બાદશાહને યોગ્ય હોયે જે મગર

૨૫૫

ઝર ગિરફ્ત આં મર્દ શુદ મશ્ગુલેકાર, બે ખબર અઝ હાલતે ખ્રં કારઝાર
લે કે સોના વો હુવા મશ્ગુલે કાર, કુચ્છ નથા માલુમ હાલે કારઝાર
કરવા લાગ્યો સોનું લઇ કારીગરી, મુર્ખ સોની ભેદ નવ સમજ્યો જરી

૨૫૬

પસ હકીમશ ગુફ્ત અય સુલ્તાને મેહ, આં કનીઝક રા બખ્રં ખ્વાજા બદેહ
બાદશાહસે ચારાગરને ફિર કહા, ઇસકો દેદો વો કનીઝે મેહલકા
તે પછી વૈદ્યે કહયું એમ શાહને, લાંડીને આપો હવે સોનારને

૨૫૭

તા કનીઝક દર વિસાલશ ખુશ શવદ,
આબે વસલશ દફએ ધં આતિશ શવદ
વસ્લસે ઈસ્કે મસર્રત પાયગી
આગ આબે વસ્લસે બુઝ જાયગી
થાય રાજી લોંડી તેના સંગથી,
થાય અગ્નિ શાંત સંગવારિ થકી

૨૫૮

શેહ બદો બખશીદ આં મેહરૂએરા,
જુફ્ત કર્દ આં હર દો સોહબત જુએરા
દી કનીઝ ઉસ્કો જો શેહને બરમલા,
એક કી સોહબતમેં આયા દુસરા
લોંડીને સોનીને આપી જે ઘડી,
મિત્ર બંને ખુશ થયા આનંદથી

૨૫૯

મુદ્દતે શશ માહ મીરાંદન્દ કામ,
તા બ સેહત આમદ આં દુખ્તર તમામ
છે મહીને તક રહે વો શાદ કામ,
સેહત ઉસ લોંડીને પાઇ લા કલામ
છ મહીના સુધી તે સાથે રહયા,
લોંડી નીરોગી થઇ પામી દવા

૨૬૦

બાદ અઝાં અઝ બેહરે ઉ શરબત બ સાખ્ત
તા બખુરદ્દ પેશે દુખ્તર મી ગુદાખ્ત
ચારાગરને ઉસકો એક શરબત દિયા,
જીસ્કો ઝરગર પીતેહી ઘુલને લગા
આપ્યો શરબત તે પછી તે સોનીને,
લાગ્યો ઓગળવા પડીને માંદો તે

૨૬૧

ચું કે ઝિશ્તો ના ખુશો રૂખ ઝર્દ શુદ,
અંદક અંદક દરદિલે ઉ સર્દ શુદ
દેખ કર ઉસકો ખરાબો ખુર્દકો ઝર્દ,
રફ્તા રફ્તા દિલ હુવા લોંડીકા સર્દ
જયારે કદ રૂપો થઇ પીળો પડયો,
ઇશ્ક પણ લોંડીનો તવ મોળો પડયો

૨૬૨

ઇશ્ક હાયે કઝ પયે રંગે બુવદ,
ઇશ્ક નબુવદ આકેબત નંગે બુવદ
ઇશ્ક જો માનુસ આબો રંગ હય,
ઇશ્ક વો હરગિઝ નહી એક નંગ હય
ઇશ્ક જે સૌંદર્યના કારણથી થાય,
રૂપ જાતાં અણગમો તેથી જણાય

૨૬૩

કાંશકે આં નંગ બુદે યક સરી,
તા ન રફ્તે બરવે આં બદ દાવરી,
કાશ યકસર નંગ હેંતા બરમલા,
તાકે ઝરગર પર ન આતી યે બલા
જાણતો પહેલાંથી પશ્ચાતાપ એ,
જુલ્મ તેના પર ન થાત એવી રીતે

૨૬૪

ખું દવીદ અઝ ચશ્મ હમચુ જુએ ઉ,
દુશ્મને જાને વે આમદ રૂએ ઉ
ખુંનકી નહેર આંખોંસે બહેને લગી,
ઇસકી સુરત ઇસકી દુશમન હો ગઇ
રકતધારા આંખોથી જારી થઇ,
રૂપ સોનીનું થયું તેને અરિ

૨૬૫

દુશ્મને તાઉસ આમદ પર્રે ઉ,
અય બસા શેહરા બ કુશ્તા ફર્રે ઉ
દુશ્મને જાં મોરકે હેં પરે પર,
જાન લે શાહોંકી ઉનકી કર્રો ફર
મોરનું પીછું છે શતરૂ મોરનો,
કત્લ શાહોને કરાવે વઇભવો

૨૬૬

ગુફ્ત આં આહુ મનમ કઝ નાફે મન
રીખ્ત આં સઇયાદ ખુને સાફે મન
બોલા ઝરગર મેં હરન થા મુશ્ક બુ,
નાફસે સઇયાદને ખેંચા લહુ
બોલ્યું મૃગ કે પારધિએ મુજને
માર્યો છે કસ્તુરી લેવા વાસ્તે

૨૬૭

અય મન આં રૂગાહે સેહરા કઝ કમીં
સોમડી થા મેં કે હીલેસે મરા,
લાંકડી હું છું જગતમાં લોક જે,

સર બુરીદન્દમ બરાએ પોસ્તીં
પોસ્તીં બન્નેકો સર કાટા ગયા
ચર્મને માટેજ મારે છે મને

૨૬૮

અય મન આં પીલે કે ઝખ્મે પીલબાં,
થા મેં હાથી પીલબાંને ખું મેરા,
હું છું હાથી લેવાને મુજ હાથી દાંત,

રેખ્ત ખુનમ અઝ બરાએ ઉસ્તુખાં
હડડીયોં કે વાસ્તે સબ લે લિયા
મારે છે લોકો મને તો સાક્ષાત

૨૬૯

આંકે કુસ્તસ્તમ પયે માદુને મન,
ખું કિયા હય જીસને નાહક કે લિયે,
મારોં છે જેણે મને તે વાસ્તે,

મી નદાનદ કે ન ખુસપદ ખુને મન,
રંગ લાએગા નહીં માલુમ ઉસે,
ખુન મારૂં રહેશે નવ બદલો લિયે,

૨૭૦

બર મનસ્ત ઈમરોઝો ફરદા બરવયસ્ત,
આજ મેરા હય તો કલ ઉસકા ઝીયાં,
આજ મુજપર કાલ તે પર વીતશે,

ખુને ચું મન કસ ચુની ઝાયે કે અસ્ત,
ખુન મેરા જાયમા કબ રયગાં
ખુન મારૂં એળે તો કેમે જશે ?

૨૭૧

ગરચે દીવાર અફગનદ સાયા દરાઝ,
સાયા હો દીવારસે કિતનીહી દુર,
ભીંત પડછાયો પ્રભાતે લાંબો થાય,

બાઝ ગરદદ સુએ ઉ આં સાયા બાઝ
ફિર સુએ દીવાર આયેગા ઝુરૂર
તે બપોરે ભીંતની નીચે સમાય

૨૭૨

ઈં જહાં કોહસ્ત ફેઅલે મા નિદા,
કોહ હે દુનિયા અમલ અપને નિદા,
જગ છે પર્વત કામ અમારાં સાદ છે,

સુએ મા આયદ નિદાહારા સદા
હર સદાકો હય હમીં તક લોટના
પડઘા તે પાછા પડે છે જાણી લે

૨૭૩

ઈં બ ગુફતો રફત દરદમ ઝેરે ખાક,
યે કહા ઓર હો ગયા ઝરગર હલાક,
એમ કહીને સોની તો ગુજરી ગયો,

આં કનીઝક શુદ ઝે દર્દો રંજ પાક
હો ગઇ લોંડી મલાલો ગમસે પાક
લોંડીનો પણ રોગ તો સારો થયો

૨૭૪

ઝાં કે ઇશ્કે મુર્દગાં પાયન્દા નીસ્ત,
દેર પા ગમ મરનેવાલોંકા નહીં,
ઇશ્ક મડદાનો ન જાણે પાયદાર,

ઝાંકે મુરદા સુએ મા આયંન્દા નીસ્ત
કયોં કે મુરદા વાપીસ આ સકતા નહીં
મડદું પાછું તો ન આવે અન્ય વાર

૨૭૫

ઇશ્ક ઝિન્દા દર રવાનો દર બસર,
ઇશ્ક ઝિન્દા રૂહો રવહાને નઝર,
જીવતાનો ઇશ્ક સાચો જાણજો,

હર દમે બાશદ ઝે ગુનચા તાઝા તર
હર ઘડી ગુન્ચેસેભી હે તાઝા તર
કે કળી પેઠે રહે તાજો જુઓ

૨૭૬

ઇશ્ક આં ઝિન્દા ગુઝી કો બાકીયસ્ત
ઇશ્ક ઉસસે કર કે જીસસે હય બકા
ઇશ્ક તે જીવતનો કર જે બાકી છે,

વઝ શરાબે જાં ફિઝાયત સાકીયસ્ત
જો પિલાતા હય શરાબે જાં ફિઝા
મદ્ય પાનાર આત્માનો સાકી છે

૨૭૭

ઇશ્ક આં બુગઝીં કે જુમલા અમ્બીયા. યાફતન્દ અઝ ઇશ્કે ઉ કારો કયા

ઇશ્ક ઉસ્સે કર કે જીસસે અમ્બીયા, ઈશ્ક કરકે હો ગયે કાર આશના

ઈશ્ક તેનો કર કે સૌ પયગમ્બરો, પામ્યા જેના ઇશ્કથી ઉત્તમ ફળો

૨૭૮

તુ મગો મારા બદાં શેહ બારનીસ્ત, બા કરીમાં કારહા દુશ્વાર નીસ્ત

યેં ન કેહ કિસકો વહાં તક બાર હય, કયા કરમવાલોંકો કુચ્છ દુશ્વાર હય?

રાહ સુધી પહોંચી નવ શકીએ અમે, ના કહો, મુશ્કિલ કરીમોને ન એ

(૮)

એ સાંભળીને બાદશાહ બોલ્યો કે હું તારા હુકમને ફરમાનનું રૂપ આપું છું, પછી બાદશાહે સમરકંદની તરફ હુશીઆર કાસદોને મોકલ્યા. તેઓ સોનીને જઇને મળ્યા, ને તેની કારીગરીના વખાણ કર્યાં ને કહ્યું કે બાદશાહે તને બોલાવી લાવવા અમને મોકલ્યા છે. સોની ખીલઅત ને ઇનામની વસ્તુઓ, ચાંદી સોનું વગેરે જોઇ રાજી થયો, તે બધાને દેખાડવા લાગ્યો. પણ બાદશાહ મારો જીવ લેવા માટે આ યુકિત કરે છે તેની તે અજ્ઞાનીને ખબર નથી. તે જાણે ઘોડા ઉપર બેસી તેને દોડાવે છે અને પોતાના ખુનના દંડની રકમ છે. તેને ખિલઅત સમજે છે જાણે પગે ચાલીને કાળના મોંમાં જાય છે. ને જાણે જમ તેને કહે છે કે દોલત બાંધવા ગોદડું લઇ જજે.

સોની આવ્યો એટલે હકીમ તેને બાદશાહની પાસે લઇ ગયો. દાસી કે જે રંભાના જેવી અથવા તરાજ શહેરની સુંદરી જેવી રૂપાળી હતી. તેના માથા ઉપરથી સોનીને દીવાની પેઠે બાળીને ઉતારે. શાહે પણ તેને માન આપ્યું, ને સોનું આપીને કહ્યું, કે આમાંથી કંકણ વગેરે દાગીના તથા બાદશાહને લાયક વાસણો બનાવી આપ. સોની પોતાના કામમાં લાગ્યો, પણ પોતાનું શું થવાનું છે તેથી અજ્ઞાન હતો. પછી વઇદના કહેવાથી સુલતાને દાસી પણ સોનીને આપી દીધી. કે જેથી એક બીજાના સહવાસથી આનંદમાં રહે. એવી રીતે છ મહીના સુધી સાથે રહયો, ને તેથી દાસીનો બધો રોગ જતો રહયો.

દાસીને આરામ થવા પછી વઇદે સોનીને એક એવી દવા ખવરાવી કે તેથી રંગ પીળો થવા લાગ્યો, ને તેનું રૂપ જતું રહ્યું. તેને આવો રોગી જોઇને દાસીનું મન પણ તેની તરફથી ખસી ગયું; ને ઇશ્ક જતો રહયો.

એવી રીતે જે પ્રેમ ફકત સૌંદર્યના કારણથી થાય છે, તે ઈશ્ક નથી પણ હવસ છે. તેથી જ્યારે સૌંદર્ય જતું રહે છે ત્યારે હવસ પણ મટી જાય છે. પણ જે હકીકી ઇશ્ક છે તે નિત્ય છે તેમાં વિકાર થતો નથી. પણ બાદશાહને દાસી સાથે જે પ્રેમ હતો તે સૌંદર્યના કારણથી ન હતો કેમકે દાસી પણ માંદી પડી ને વાળ જેવી દુબળી થઇ ગઇ હતી, પણ બાદશાહને તેની સાથે જે પ્રેમ હતો તે કમી થયો ન હતો જો બાદશાહને અણગમો થયો હોત તો સોનીનો જીવ લેત નહી સોનીનો જીવ સોનીના રૂપના કારણથી ગયો જેવી રીતે મોર પીંછાના કારણથી, બાદશાહો પોતાના ધન સંપતિના કારણથી, કસ્તુરી મૃગ કસ્તુરીના કારણથી રાની બિલાડાં તેના ચર્મના કારણથી (પશ્મીના) અને હાથી, હાથી દાંતના કારણથી માર્યાં જાય તેમ તે કેહતો હતો કે જેણે મને નિરાહી મારે માર્યો છે, તેને ખબર નથી કે મારૂં લોહી નિરાંતે સુઇ રહેશે નહિ તે અવશ્ય પોતાનું રૂ પ્રકાશશે. જે આજે મારે માટે છે તે કાલે એને માટે થશે. મુજ નિરપરાધીનું ખુન મિથ્યા જશે નાહિ જે પ્રમાણે ભીંતનો પડછાયો લાંબો થાય છે તેથી ભીંતે બહેકી જવું ન જોઇએ, કેમકે અંતે એ પડછાયો ભીંતની નીચે આવી જશે. તેવીજ રીતે પોતાનાં કૃત્યો ગમે તેટલી દુર ફેંકો, પણ

પાછાં પોતાનીજ પાંસે આવે છે. આ જગત પહાડ છે ને અમારાં કૃત્યો ધ્વની છે માટે તેનો પડઘો અમારા બોલવા પ્રમાણેજ પડશે એવી એવી બોધદાયક વાતો કરીને સોની મરી ગયો ને દાસી નીરોગી થઇ ગઇ તેને સોનીની કોઇ પણ પરવા રહી નહિ તેમજ તેનો ઇશ્ક પણ રહ્યો નહિ.

મરી ગએલો પાછો આવતો નથી કે જોવાથી ઇશ્ક તાજો થાય તેથી મરી ગયો એટલે તેના ઉપરનો પ્રેમ પણ રહેતો નથી, અલબત જીવતો ઇશ્ક હમેશ આંખ ને જીવમાં કળીની પેઠે તાજો રહે છે. કળીનું મોં તો બંધ થાય છે પણ ઇશ્કથી કળીનું રૂપ રોજ રોજ વૃદ્ધિ પામે છે.

માટે માણસે જીવતાનો ઇશ્ક કરવો જોઇએ કે જે નિત્ય છે તે તને એવો શરાબ પીવરાવશે કે તેથી તું હમેશ કાયમ રહીશ. પણ માણસ જો કે હાલ જીવે છે પણ છેવટે તે મરણાધીન છે, તેથી તેનો ઇશ્ક પણ નિત્ય નથી માટે તું એનો ઇશ્ક કર જેથી બધા ઓલિયાઓ શકિતમાન થયા છે. હિંમત હારીને એમ નહી કહે કે એવા ઇશ્ક સુધી તો હું શી રીતે પહોંચીશ ? પણ જરા વિચાર તો કર કે તે કરીમ છે તેને કોઇ કામ અઘરૂં નથી. તેની જરાક કૃપાથી બધું કામ થઇ જાય છે.

સોનીને માર્યો તે ખુદાની પ્રેરણાથી માર્યો સ્વાર્થ માટે નહીં.

૨૭૯

કુશ્તને આં મર્દ બર દસ્તે હકીમ, — ને પએ ઉમ્મીદ બુદો ને ઝ બીમ.
ચારાગર કા મારના ઉસ મર્દકો, — થા ન મતલબકે લિયે લાગો સુનો.
તે હકીમે જો કે માર્યો સોનીને, — બીક કે આશાના કારણથી ન તે.

૨૮૦

ઉ નકુશતશ અઝ બરાયે તબ્એ શાહ, — તા નયામદ અમરો ઇલહામઝ ઇલહ.
વ સ્તે શેહકે ન ઉસ્કો મારતા, — ગર ન આ જાતા ઉસે હુકમે ખુદા.
તેણે કયારે માર્યો શાહને વાસ્તે, — પ્રેરણા નવ જ્યાં સુધી થઇ તેહને.

૨૮૧

આં પીસરરા કુશ ખિઝર બબુરીદે હલ્ક, — સિર્રે આં રા દર નયાબદ આમ ખલ્ક.
ખિઝરને કાટા જો લડકે કા ગલા, — ભેદ ઉસ્કા સબકો કબ માઅલુમ થા.
ખિજરે કાપ્યું છોકરાનું જ્વ ગળું, — ભોળો કેમ સમજે કે એ કેમજ થયું ?

૨૮૨

આં કે અઝ હક યાબદો વહીયો ખિતાબ, — હરચે ફરમાયદ બુવદ અયને સવાબ.
હકસે જો હાસલ કરે વહીયો ખિતાબ, — ઉસ્કા હરએક ફેઅલ હય અયને સવાબ.
જેણે પામી પ્રેરણા હકની હુકમ, — જે કરે તે કામ જાણે તેને સમ.

૨૮૩

આંકે જાં બખ્શદ અગર બુકશદ રવાસ્ત, — નાયબસ્તો દસ્તે ઉ દસ્તે ખુદાસ્ત.
માર ડાલે યા જીલાદે હય રવા, — કયોંકે ઉસ્કા હાથ હય દસ્તે ખુદા.
ચાહે બખ્શે ચાહે મારે તે ખરૂં, — કામ તેનું કામ છે અલ્લાહનું.

૨૮૪

હમ ચુ ઇસ્માઇલ પેશશ સર બિનેહ, — શાદો ખનદા પેશે તેગશ જાં બિદેહ.
મિસ્લે ઇસ્માઇલ કરદે સર નિસાર, — જાન ઉસ્કી તેગ પર હંસ હંસકે વાર.
માથું ઇસ્માઇલની પેઠે નમાવ, — તે ખુશીથી તું અસિ વારિ ચલાવ.

૨૮૫

તા બ માનદ જાનત ખંદાં તા અબદ,
તાકે તેરી જાન ખુશ હો દાયમા,
કે રહે આ જીવન ખુશ તારો સદા,

હમ ચૂ જાને પાક એહમદ બા અહદ
જયસે હક સે જાને પાકે મુસ્તુફા.
જેમ અહમદનો અહદથી જીવ આ.

૨૮૬

આશિકાં જામે ફરહ આંગેહ કશન્દ
પીતે હંય ઉશ્શાક સાગિર અયશ કે
જામ આનંદનો પીએ આશિક તદા

કે બ દસ્તે ખ્વેશ ખુબાં શાં કશન્દ
કત્લ હો જબ દિલ રૂબા કે હાથસે
હાથે વ્હાલાના સહે જે આપદા

૨૮૭

શાહ આં ખું અઝ પયે શેહવત ન કર્દ
ખુન શેહને એહરે શેહવત કબ કિયા
શાહે કામાવેશમાં માર્યો નથી.

તુ રિહા કુન બદગુમાનીઓ ન બર્દ
બદ ગુમાની છોડ અન્દેશા ઉઠા
શંકા આવા કામમાં કરવી નહીં

૨૮૮

તુ ગુમાં કરદી કે કર્દ આલુદગી
તુ ગુમાં કરતા હય થી આલુદગી
કર ન શંકા કે ગુનો તેણે કર્યો

દર સફા ગશ કે હલદ પાલુદગી
છોડતી હય મેલ કબ પાલુદગી
મેલ નિર્મળમાં મળે કેમજ કહો?

૨૮૯

ગુઝર અઝ ઝન્ને ખતા અય બદ ગુમાં
બદ ગુમાનીયાં ખતાસે દર ગુઝર
શંકા કરવી મિત્રો મારા છોડી દો

ઇન્ના બાઅઝઝ ઝન્ને ઇસ્મુન રા બખ્વાં
બદ ગુમાની હય ગુનાહ કુર્આન ગેર કર
કેટલીક શંકાઓ છે અપરાધ જે

૨૯૦

એહરે આનસ્ત ઇં રિયાઝત વીં જફા
બસ લિયે હે સબ યે મેહનત ઓર જફા
આ જફા કારણ વિના જાણો નહીં

તા બર આરદ કોરા અઝ નુકરા જુદા
ખાક મેં ચાંદીકો કર લેં તા [illegible]
ચાંદો ભટ્ઠીમાં જઇ થાયે ખરી

૨૯૧

એહરે આનસ્ત ઇમતિહાને નેકો બદ,
નેકો બદકા ઇમતિહાં હય ઇસ લિયે,
છે પરિક્ષા સારા નરસાનીજ આ.

તા બ જોશદ બરસર આરદ ઝરઝબદ
મેલ ઉપર લાયે સોના જોશ સે
એમ સોનાનો જણાયે સાર આ

૨૯૨

ગર ન બુદે કારશ ઇલહામે ઇલાહ,
ગર ફુવા હોતા ન ઇલહામે ઇલાહ,
જો રજાથી હકની તે પામ્યો ન મોત,

ઉ સગે બુદે દર આઇન્દા ન શાહ
વો સગે દીવાના કેહલાતા ન શાહ
કુતરું હડકાયુ કહીએ શાહ ન હોત

૨૯૩

પાક બુદ અઝ શેહવતો હિરસો હવા,
શેહવતે હિર્સો હવાસે પાક થા,
લોભ લાલચ વિણ હતો તે તો પવિત્ર,

નેક કર્દ ઉ લેક ને કે બદ નુમા
ઉસ્ને નેકી કી થી લેકિન બદનુમા
કામ તો સારું કર્યું જાહેર વિચિત્ર

૨૯૪

ગર ખિઝર દર એહરે કસ્તીરા શિકસ્ત,
તોડ ડાલી ખિઝરને દરિયામે નાવ,
ખિઝરે હોડીનો કર્યો દર્યામાં નાશ,

સદ દુરૂસ્તી દર શિકસ્તે ખિઝર હસ્ત
થે મગર ઇસ તોડનેમેં સો બનાવ
તે દુરૂસ્તી જાળવી નવ વાંક ખાસ

૨૯૫

વેહમે મુસા બા હમા નુરે હુનર, શુદ અઝાં એહજુબ તુ બે પર મ પર
વેહમ મુસા જીસમેં થા નુરે કમાલ, જબ રહા નાકિસ તો તેરી કયા મજાલ
મુસા પયગમ્બર હતા ભુલ્યા મગર, ઉડ ના પાંખો વિના તુ બેહુનર

૨૯૬

આં ગુમે કર ખસ્ત તું ખુનશ મ ખ્વાં મસ્તે અકલસ્ત ઉ તુ મજનુનશ મદાં
કુલ હય વોહ સુર્ખ ખુન ઉ કો ન જાન, વો હે મસ્તે અકલ ઉસે મજનું નજાન
પુષ્પ છે સુંદર ન તેને રક્ત જાણ, બુધ્ધીનો છે મસ્ત ગાંડો તુ ન જાણ

૨૯૭

ગર બુદે ખુને મુસલમાં કામે ઉ, કાફિરમ ગર બુર્દ મે મન નામે ઉ
ખુને મુસ્લિમ હી જો હોતા ઉસકા કામ, હોતા મેં કાફિર જો લેતા ઉસકા નામ
હોત જો મોમીનનું ખું કરવાનું કામ, થાત કાફિર લેત જો હું તેનું નામ,

૨૯૮

મી બ લરઝદ અર્શ અઝ મદહે શકી, બદ ગુમાં ગરદદ ઝે મદહશ મુત્તકી
અર્શ હિલતા હય શકીકી મદહસે. મુત્તકી હય બદ ગુમાં ઉસકે લિયે
અર્શ કંપે ભુંડાને સારો કહે, સાચા શોકો એથી શંકા શીલ બને

૨૯૯

શાહ બુદો શાહ બસ આગાહ બુદ, ખાસ બુદો ખાસએ અલ્લાહ બુદ
શાહ થા ઓર શાહ ભી આગાહ થા, ખાસ થા ઓર ખાસએ અલ્લાહ થા
શાહ હતો તે શાહ જાણીતો હતો, ખાસ હતો ને ખાસ અલ્લાહનો હતો

૩૦૦

આં કસેરા કશ ચુનીં શાહે કશદ સુએ તખ્તો બેહતરીં જાહે કશદ
જીસકો અપની સિમ્ત ખીંચેગા ખુદા સુએ તખ્તો જાહ ખીંચે બરમલા
જેને મ.ર્યો એવા સમજુ રાજને ઉંચી પદવી તે બેલાશક પામશે

૩૦૧

નીમ જાં બસ્તાનદો સદ જાં દહદ આંચે દર વેહમત ન્યાયદ આં દહદ
લે કે આધી જાન દે જાનેં હઝાર જો ન આએ વહેમ મેં દે વો વિકાર
જીવ અર્ધો લે તો તે સો જીવ દે સ્વપનામાં પણ તું ન ધારે આવે તે

૩૦૨

કેહરે ખાસે અઝ બરાએ લુત્ફે આમ શરએ મીદારદ રવા બુગઝાર ગામ
એકકા ખું બેહરે આરામે જહાં શરએ મેં જાયઝ હય આગે ચલ મીયાં
કેર પણ જાણે દયા સામાન્ય પર યોગ્ય છે તે શરઅ ન વહમ કર

૩૦૩

મર ન દીદે સુદે ઉ દર કહેરે ઉ કે શુદે આં લુત્ફે મુતલક કેહર જુ
કેહર મેં કુચ્છ ફાયદા હેતા ન ગર લુત્ફે હક કયોં કહેર કરતા સર બસર
કેરમાં જો ફાયદો તેના ન હોત તો દયાળુ કેર શી રીતે કરત

૩૦૪

તિફલ મી લરઝદ ઝ નેશે એહતિજામ માદરે મુશફિક દરા ગમ શાદમાન
નાઇ કે નશ્તરસે બચ્ચા કાંપ ઉઠે શાદ કામ ઇસ ગમમેં લેકિન માં રહે
બાળ રૂએ છે હજામતથી સદા રાજી મા થાએ છે તેથી સર્વદા

૩૦૫

તુ કયાસ અઝ ખ્વેશમી ગીરી વલેક — દુર દુર ઉફતાદએ બિનગર તુ નેક
ખુદ તુ કર લેતા હય જો ચાહે કયાસ- — દુર કયોં જાતા હય આ જા મેરે પાસ
તે તો તારા જેવો તને જાણીયે — ગોઝથા જો કેમ તું ભુલો પડયો

૩૦૬

પેશતર અઝમા બ ગોયમ કિસ્સએ — બુ કે યાબી અઝ બયાનમ હિસ્સએ
પહેલે એક કિસ્સા સુનાઉં મેં તુઝે — શાયદ ઇસસે કુછ પતા તુઝકો ચલે
આવ એક કિસ્સો કહું તુને નવો — લાભ વર્ણનથી મળે તુને ખરો

[૯]

એ હકીમે સોનીને માર્યો તે કોઇ પ્રકારના લોભથી માર્યો ન હતો, કે દાસીને આરામ થશે તો મને ઇનામ મળશે. અથવા ધાસ્તીને લીધે માર્યો ન હતો કે દાસી ને આરામ નહિ થાય તો બાદશાહ મને નુકશાન કરશે. પણ ખુદાની પ્રેરણા થયા પછી એણે કામ કર્યું છે, જેવી રીતે ખિજરે (અ. સ.) એક છોકરાનો જીવ લીધો હતો તે ભેદ સામાન્ય લોકો શી રીતે સમજી શકે ? માટે ખુદાના હુકમથી જે માણસ કાંઇ કામ કરે છે તે યોગ્યજ હોય છે. એવી રીતે આ કામ ખુદાના હુકમથી થયું છે. ને ખુદાને તેમ કરવાનો હક છે. કારણ કે જે જીવન આપે તે જીવ લઇ પણ શકે; કેમકે જીવ એણેજ આપ્યો છે. અને ખુદાના તરફથી તેનો નાયબ જો એવી રીતે જીવ લે તો તેને તેમ કરવાની સત્તા છે.

માટે જ્યારે આપેલો જીવ, ખુદા પાછો લેવાની ઇચ્છા કરે તો આપણુને લાયક છે કે હઝરત ઇસ્માઇલ (અ. સ) ની પેઠે માથું નમાવી દઇએ. એથી આપણા જીવ સદા આનંદમાં રહેશે. જેવી રીતે અહમદ (સ. અ) કે જે પવિત્ર જીવ છે તે અહદની સાથે રહે છે. અર્થાત ખુદાનું સામીપ્ય પામે છે. કેમકે ખુદા ફરમાવે છે કે 'શું તું જાણતો નથી કે જે એના ખરા આશિક છે તેમ જ્યારે તેમનો માશુક પોતાને હાથે મારે છે ત્યારેજ તેઓ ખુશાના જામ ભરી ભરીને પીએ છે ને રાજી થાય છે.

તેવીજ રીતે બાદશાહે પણ આ ખુન કરાવ્યું, તે મનકામના સીધ્ધ કરવા માટે કરાવ્યું નથી. તેણે તો જે કર્યું તે ગયબી પુરૂષના કહેવાથી કર્યું કમકે તેનું અંતઃકરણ પવિત્ર હતું. માટે માણુએ શંકાશીલ બનવું નહિ 'કેમકે કેટલીક શંકાએ પણ અપરાધમાં ગણાય છે.' તે કુરાનમાં વાંચીને યાદ રાખે કેમકે ગુપ્ત જાણનારા મહાત્માઓ પોતાની ભક્તિ વડે પોતાના ગુપ્તને ભઠ્ઠી બનાવી દે છે, ને જે એમાં પડે છે તે શુધ્ધ ચાંદી થઇને નીકળે છે. વળી શંકા તો મન સાથે સંબંધ રાખે છે, એ કાંઇ પ્રેરિત વસ્તુ નથી.

જો એ બાદશાહનું કૃત્ય પ્રેરણાથી ન હોત તો એ બાદશાહ શેનો ? એતો એક કુતરા જેવો ગણાત ને તેને ગેબી પુરૂષ વિષેનું આવું સાચું સ્વપ્નું શી રીતે આવત ? માટે બાદશાહનું આ કામ જો કે જાહેરાતમાં તો અયોગ્ય દેખાય છે, પણ ખરૂં જોતા સારૂં હતું. ખિજરે (અ. સ.) એક માણસની હોડી ભાંગી નાખી હતી તે દેખીતું તો ઠીક ન ગણાય, પણ ખરૂં પુછો તો એ એક હોડી ભાંગવી સો હોડીઓ દુરૂસ્ત કરવાં કરતા સારૂં હતું. એ બનાવમાં ખિજર (અ. સ.) તો નબી હતા ને હઝરત મુસા (અ. સ.) નબી ને રસુલ હતા. છતાં એ રહસ્યથી ખિજર (અ૦ સ૦) વાકેફ હતા, ને હઝરત મુસા (અ. સ.) ના વાકિફ હતા તો પછી તું સાધારણ માણસ થઇને વગર પાંખે કેમ ઉડે છે ? બાદશાહ તો એક નિર્મળ ફુલ જેવો હતો તેને તું ગાંડો કેમ ગણે છે ? જો તે બાદશાહ મુસલમાનોનો ખુની હોત, તો હું તેને નિરપરાધી શી રીતે કહેત !

અહ્દે જો હું તેનું નામ પણ લેત તો કાફિર થઇ જાત શું હું જાણતો નથી કે દુષ્ટના વખાણથી અર્શ કંપે છે ! ને પરહેજગાર માણસ એવા કષ્ટનાં વખાણ કરીએ તો શંકાશીલ થાય છે.

માટે ખુદા જેને બોલાવે છે તેને ઉચ્ચ પદવી તરફજ બોલાવે છે તે તારો એક જીવ લેશે તો સો જીવ આપશે અને પોતાની પાસે બોલાવીને એવી બખ્શિશ આપશે જેનો તને વિચાર પણ આવ્યો નહિ હોય.

ખુદા કોઇના ઉપર કોપ કરે છે તો તેનું કલ્યાણ કરવા માટે કરે છે. કેમકે તે તો દયાનો ભંડાર છે. બાળક, હજામને જોઇને રડે છે પણ મા તેનો ફાયદો જાણે છે માટે બાળકના રડવાથી રાજી થાય છે, માણસને આપણે કષ્ટ આપીએ પણ ખુદા કોઇને કષ્ટ આપતો નથી તેના કેરમાં તો સેંકડો લાભો છુપાએલા છે, હું તને એક કિસ્સો કહું છું તે સાંભળ.

ગાંધીની હિકાયત અને તુતીએ તેલ ઢોળી નાંખ્યું તેનું વર્ણન

---

(૧૦)

૩૦૭	
બુદ બકકાલે મગઉરા તુતીયે	ખુશ નવાએ સબઝે ગોયા તુતીયે
પાસ એક બનિયેકે તુતી એક થા	ખુશ કલામો સબ્ઝ રંગો ખુશ નવા
એક સરઇયા પાસે એક તુતી હતી	ખાસ સુભાષા ને લીલા રંગની
૩૦૮	
બર દુકાં બુદે નિગેહબાને દુકાં	નુકતા ગુફતે બા હમાં સોદાગરાં
વો દુકાં પર થા નિગેહબાને દુકાં	ગાહકોંસે બાતેં કરતા બેગુમાં
તે હતી રખવાળ તે દુકાનની	ગ્રાહકોથી કરતી તે વાતો ઘણી
૩૦૯	
દર ખિતાબે આદમી નાતિક બુદે	દર નવાએ તુતીઆં હાઝિક બુદે
આદમી કોબલી વો લેતાથા પુકાર	મિસ્લે તુતી રહેતાથા વો નગમા બાર
માણસોની બોલી તેને યાદ હતી	તુતીઓમાં તેની પ્રતિષ્ઠા હતી
૩૧૦	
ખ્વાજા રોઝે સુએ ખાના રફતા બુદ	બર દુકાં તુતી નિગેહબાની નમુદ
ઘર ગયા થા એક દિન સાહેબ દુકાં	ઓર તુતીને હિફાઝત કી વહાં
વાણીયો એક દિન ગયો પોતાને ઘેર	તુતીને દુકાનની સોંપી ફિકર
૩૧૧	
ગુરબએ બર જસ્ત નાગાહ અઝ દુકાં	બેહરે મુશી તુતીયક અઝ બીમે જાં
નાગહાં ચુહે પે એક બિલ્લી ગિરી	ખોફસે તુતીકી જાંપર બન ગઇ
કુદી ઉંદર જોઇને બિલ્લી તહાં	તુતી ડરવા લાગી ત્યારે ભેજમાં
૩૧૨	
જસ્ત અઝ સદરે દુકાં સુએ ગુરેખ	શીશાહાએ રોગને બાદામ રેખ્ત
એક તરફ ભાગી વો અપની જગાહસે	રોગને બાદામકે શીશે ગીરે
નાસીને એક બાજુએ છુપી ગઇ	ત્યાં પડી કુલ્લેલની એક હાંલ્લી

૩૧૩

અઝ સુએ ખાના બયામદ ખાજા અશ
ઘરસે આયા લોટકર સાહિબ દુકાં
વાણીઓ પાછો ફર્યો જવ ઘર થકી

બર દુકાં બિનશિસ્ત ફારિગ શાદો ખુશ
બેઠા વો અપની દુકાંપર શાદમાં
બેઠો દુકાને તે આનંદીત થઇ

૩૧૪

દીદ પુર રોગન દુકાનો જાશ ચર્બ
દેખા રોગનસે દુકાં બિલકુલ હે તર
તેલથી દુકાનને તરબોળ જોઇ

બર સરશ ઝદ ગશ્ત તુતી કલ ઝે ઝર્બ
કર દિયા તુતીકો ગંજા મારકર
તુતીને મારી અને ગંજી કરી

૩૧૫

રોઝ કે ચંદે સખુન કોતહ કર્દ
માર ખાકર હો ગયા તુતી ખમોશ
બોલવું તુતીએ જયારે કમ કર્યું

મર્દે બક્કાલ અઝ નદામત આહ કર્દ
જીસકી ચુપસે ગુમ હુવે બનીયેકે હોશ
ગાંધીએ ત્યારે કર્યું રૂદન શરૂ

૩૧૬

રીશ બરમીકંદો મી ગુફ્ત અય દરેગ
નોચતા થા ડાઢી ઓર કેહતાથા હાય
દાઢી પીખીને નિસાસા નાંખતો

કફતાબે નેઅમતમ શુદ ઝેરે મેઘ
છુપ ગયા નેઅમતકા વો ખુરશીદ વાય
બોલ્યો વાદળમાં શશી છુપાઇ ગયો

૩૧૭

દસ્તે મન બિશકસ્તા બુદે આ ઝમાં
ટુટ જાતા હાથ મેરા ઉસ ઘડી
હાથ તુટ્યો હોત મારો તે ઘડી

ચું ઝદમ મન બર સરે આં ખુશ ઝબાં
મેંને જબ તુતી કે સર પર ચોબ દી
હું તમાચો તેને ન મારત કદી

૩૧૮

હદિયા હા મીદાદ હર દુરવીશ રા,
નઝરેં દેતાથા વો હર દુરવીશકો,
દાન દરવેશોને લાગ્યો આપવા,

તા બયાબદ નુત્કે મુર્ગે ખીશરા
તા ખુલ દે તુતીએ દીલ રીઘકો
કે કરે આરંભ તુતી બોલવા

૩૧૯

બાઅદ સે રોઝો સે શબ હયરાનો ઝાર,
તીન દીન ઓર રાત સર ગરદાનો ઝાર,
ત્રણ દિવસ ત્રણ રાત તે દુઃખી થયો,

બર દુકાં બિન શિસ્ત બુદ નોમી દવાર
બેઠા વો અપની દુકાં પર બે કરાર
હાટ પર દિલગીર થઇ બેસી રહયો

૩૨૦

બા હઝારાં ગુરસઓ ગમ ગશ્ત જુફ્ત,
ગુરસઓ ગમ ખાકે કહતા થા કે અબ,
શોકમાં ડુબેલો શોકાતુર તે,

કયે અજબ ઇં મુર્ગ કય આયદ બગુફ્ત
કિસ તરહ બોલે યે તુતી હય અજબ
ક્યારે તુતી બોલે એવી ઇચ્છા છે

૩૨૧

મી નમુદ આં મુર્ગરાં હરગું શિગુફ્ત,
કરતા થા ઇરકો શિગુફ્તા ગો હઝાર,
રાજી કરતો તુતીને હર રીતથી,

વઝ તઅજ્જુબ લબ બદન્દાં મી ગિરફ્ત
દાબતાથા મુંહમેં ઉંગલી બાર બાર
હોઠ પોતાના કરડતો હર ઘડી

૩૨૨

દમ બદમ મી ગુફ્ત અઝ હર દર સખુન,
ઇસસે નોહ હર તરાહકી કરતાથા બાત
હર ઘડી તુતીની આગળ બોલતો,

તાકે બાશદ કન્દર આયદ દર સખુન
ખામોશી સે શાયદ ઇસકો હો નજાત
બોલે કાંઇક તુતી એવું ઇચ્છતે

૩૨૩

બર ઉમીદે આંકે મુર્ગ આયદ બ ગુફ્ત, ચશ્મે ઉરા બાસવર મીકર્દ જુફ્ત
ઈસ તમન્નામેં કે વો બોલે કભી હરકો તસવીરેં દિખાતા થા નઈ
બલકે વાતો કરવાની ઉમેદ પર, લાવીને દેખાડતો રૂપો દિગર

૩૨૪

નાગહાને જુ લકાયે મી ગુઝશ્ત, બા સરે બે મુ અસાને તાસો તશ્ત
એક કલન્દર ફિર જો ગુઝરા રાહસે, સરથા ગંજા ઓર સુરાખે તશ્તકે
આવ્યો એવામાં ફકીર ઉઘાડે સર, ટાળ ને મોવાળા નહિ માથા ઉપર

૩૨૫

તુતી અન્દર ગુફ્ત આમદ દર ઝમાં બાંગ બર વે ઝદ બ ગુફ્તશ દર અયાં
ઉસ ઘડી તુતી યકાયક બોલ ઉઠા યું પુકાર ઉસકો વો કહને લગા
બોલી તુતી જોઈ તે ભિક્ષુકને કેહવા લાગી રે કરીને એ રીતે

૩૨૬

કઝ ચે અય કલ વા કલાં આમેખતી તું મગર અઝ શીશા રોગન રેખતી
સુન તુ ગંજે તુ જો ગંજોંસે મિલા તુનેભી કુપ્પા લુંટાયા તેલકા
કેમ તુ ગંજાઓમાં ગંજો મળ્યો તેલનો શીશો શું તે પણ ઢોળિયો,

૩૨૭

અઝ કયાસશ ખન્દા આમદ ખલ્કરા કો ચુ ખુદ પિન્દાશ્ત સાહબ દલ્કરા
આઈ ઇન બાતોંસે લોગોંકો હંસી કયાસી કુછ ગંજેસે ઉસને બાત કી
ધારણાથી તેની સૌ વિસ્મિત થયા જાણી નિજ સમ એણે ભિક્ષુકની દશા

૩૨૮

કારે પાકાં રા કયાસ અઝ ખુદ મગીર ગર ચે આશદ દર નવિશ્તન શેર શીર
પાક લોગોંપર કયાસ અપના ન કર શેર લિખનેમેં હે મિસ્લે શીર અગર
નેક ને નવ જાણવું પોતા સમો શેરને શીર જોડણીમાં સમ છે જો

૩૨૯

જુમ્લા આલમ ઝીં સબબ ગુમરાહ શુદ, કમ કસે ઝઅબદાલે હક આગાહ શુદ
લોગ સારે ઇસ લિયે ગુમરાહ હેં કમ હેં જો અબદાલસે આગાહ હેં
બુધી દુનિયા એજ કારણથી પડી, નેક માણસથી તે અંજાણી રહી

૩૩૦

હમસરી બા અંબીયા બરદાશ્ત તન્દ, અવલિયારા હમચુ ખુદ પિન્દાશ્તન્દ
અંબીયાસે કર રહે હેં હમસરી, અવલિયા અપને સે સમઝે આદમી
કરવા નબીઓની બરાબરી તે ગયા, અવલિયાને પોતા સમ ગણતા હતા

૩૩૧

ગુફ્ત ઇનક મા બશર ઇશાં બશર, મા ઓ ઇશાં બસ્તએ ખ્વાબેમો ખુર
કેહ દિયા તુમભી બશર હમભી બશર, એકસી રખતે હેં દોનોં ખ્વાબો ખુર
માણસો એ છે અમે માણસો છીએ ઉંઘ ને આહારમાં ખપ બંનેને

૩૩૨

ઈં ન દાનિસ્તંદ ઇશાં અઝ અમા, હસ્ત ફર્કે દરમિયાં બે મુન્તહા
યે ન સમઝે આંખ પે કોતાહ થી ફર્ક હય માનિન્દે અફલાકો ઝમીં
અંધને તો ગુપ્ત સુઝે શી રીતે ? ફેર જે બંનેમાં છે દેખાય શે ?

૩૩૩

હર દો શું ઝમ્બુર ખુરદન્દ અઝ મહલ
ભિડને ઓર મખ્ખીને રસ એકજા લિયા
મક્ષિકા ચુસે છે બંને એક ચીજ

લેક શુદ ઝાં નેશ ઝાં દીગર અસલ
એકસે નેશ ઓર શહેદ એકસે બના
દંશ વસ્તુ એકની, મધ એકનીજ

૩૩૪

હર દો ગું આહુ ગયા ખુ દન્દ આબ
દો હરન પીને હંય પાની એક જા
ઘાસ પાણી ખાય હરણાં બંને એક

ઝીં યકે સુરગીં શુદો ઝાં મુશ્કનાબ
એકસે મુશ્ક એકસે ગોબર બના
લીડી એક થી કસ્તુરી બીજાથી દેખ

૩૩૫

હર દો ને ખુરદન્દ અઝયક આબ ખુર
ગો બઢે થે બાંસ દોનો એક જા
બંને પાણી એક કુવાનું પીયે

આં યકે ખાલી વ આં પુર અઝ શકર
એકમેં શકકર થી ખાલી દુસરા
વાંસ થાયે શેરડી પણ એથી છે

૩૩૬

સદ હઝારા ઇં ચુનીં અશબાહ બીં
અયસીહી લાખોં મિસાલેં હંય ગવાહ
છે અસંખ્ય એ વાતો જાણે દાખલા

ફરકે શાં હફતાદ સાલા રાહ બીં
જીન્મેં સત્તર સાલકા હૈ ફર્ક રાહ
માર્ગો બંનના છે જુદા જુદા

૩૩૭

ઇં ખુરદ ગરદદ પલીદી ઝું જુદા
યે જો ખાયે તો હો પયદા ગંદગી
ખાય મળ ને મુત્ર એકના ખધ્ધથી

વાં ખુરદ ગરદદ હમા નુરે ખુદા
વો જો ખાયે તો બને નુરૂલહી
નુર અલ્લાહનું બને છે અન્યથી

૩૩૮

ઇં ખુરદ ઝાયદા હમા બુખલો હસદ
યે જો ખાયે તો બઢે બુખ્લો હસદ
ખાય આ કૃપણ ને ઇર્ષાળુ બને

વાં ખુરદ ઝાયદ હમા નુરે અહદ
વોહ જો ખાએ તો મિલે નુરે અહદ
તેને ખાએ નુર અલ્લાહનું બને

૩૩૯

ઇં ઝમીને પાકો આં શોરસ્તો બદ
યે ઝમીં હય પાક વો ખિત્તા હય બદ
ધરતી આ છે પાક તે ખારી જમીં

ઇં ફરિશ્તા પાકો આં દેવસ્તો દદ
યે ફરિશ્તા ઓર વોહ હય દેવો દદ
આ ફરિશ્તા પાક તે રાક્ષસ નઠો

૩૪૦

હર દો સુરત ગર બહમ માનદ રવાસ્ત
સુરતેં દોનોં રહેં તો હય બજા
પાણી ખારૂં હોય કે મીઠું મગર

આબે તલખો આબે શીરીં રા સફાસ્ત
મીઠે ખારી દોનોં પાની હંય સફા
બંનેનો દેખાવ સરખો સર બસર

૩૪૧

જુઝ કે સાહબ ઝવક કે શનાસદ બયાબ
સાહબે ઝવક ઇસસે હય સિર્ફ આસ્ના
જેની સ્વાદેન્દ્રિય સાબિત હોય છે

ઉશ નાસદ આબે ખુશ અઝ શોરા આબ
તલખો શીરીં આબકો હય જાનતા
ખારા મીઠામાં કરે વિવેક તે

૩૪૨

જુઝકે સાહબ ઝવક કે શનાસદ તઉમ
જો હય એહલે ઝવક વો હય જાનતા
જેની સ્વાદેદ્રિય કાયમ હોય છે

શહેદરા ના ખુરદા હય દાનદ કે મોમ
શહેદકો હય મોમસે હે પેહ છાનતા
મીણ મધને તે ખરેખર ઓળખે

૩૪૩

સેહરરા બા મોઅજીઝાં કરદા કયાસ
મોઅજીઝેકો સહેર પર કરકે કયાસ
મોજિઝાને આપે તે જાદુનું નામ

હર દોરા બર મક્ર બિનહાદા ઇસાસ
મક્ર પર દોનોંકી રખદી હય અસાસ
જાદુગરને અંબીયા સમઝે સમાન

૩૪૪

સાહેરાં બા મુસા અઝ અસતીઝ હા
જબ લડે મુસાસે સાહિર બે નવા
જાદુગર મુસાથી લડવા આવીયા

બર ગિરફતા ચું અસાએ ઉ અસા
એક અસા ઉનકે અસા સા લે લિયા
જ્યેષ્ટિકા મુસાની પેઠે લાવિયા

૩૪૫

ઝીં અસા તા આં અસા ફરકીસ્ત ઝરફ
ઇસ અસા ઔર ઉસ અસામેં ફર્ક હય
ફેર બંને જ્યેષ્ટિકામાં છે ઘણો

ઝીં અમલ તા આં અમલ રાહે શગર્ફ
ઇસ અમલ ઔર ઉસ ફિઝામે ફર્ક હય
ફેર એ બંને અમલમાં જાણજે

૩૪૬

લાઅનતુલ્લા ઇં અમલરા દર કફા
ઇસ અમલ પર લાઅનતેં અલ્લાહકી
'લાઅનતુલ્લાહ' આ અમલ પર સઉ કરે.

રહેમતુલ્લાહ આં અમલ રા દર વફા
ઉસ અમલપર રેહમતેં અલ્લહકી
"રેહમતુલ્લાહ" તે અમલપર સૌ પડે

૩૪૭

કાફિરાં અંદર મરી બુઝીના તબઅ
ફિતરતે કુફફાર બંદરકી સી થી
વાંદરાની છે નકલ, સરખામણી

આફતે આમદ દરને સીના તબઅ
વો તબીઅત સીનેમેં આફત બની
કાફિરોની બુદ્ધિ છે લજ્જામણી

૩૪૮

હરચે મરદુમ મી કુનદ બુઝીના હમ
કરતે હંય બંદરકી નકલે આદમી
માણસોની પેઠે વાનર પણ કરે

આં કુનદ કઝ મર્દ બીનદ દમ બ દમ
દેખ લેતે હંય જો કરતે હંય વોહી
જેવું જુએ તેવું તે કરશે ખરે

૩૪૯

ઉ ગુમાં બુરદા કે મન કરદમ ચુ ઉ
જાનતે હંય નકલ કરલી ઠિક યકાં
જાણે છે કરીએ છીએ નરની મિસાલ

ફર્ક રા કે બીનદ આં અસતીઝા જુ
ફર્ક વો મેહસુસ કર સકતે નહીં
ફેર શો છે તે ન જાણે તે કુચાલ

૩૫૦

ઇં કુનદ અઝ અમ્ર વાં બહેરે સતીઝ
હુકમસે કરતા હય એક, એક હિર્સસે
આજ્ઞાથી તે કરે, આ જંગથી

બર સરે અસતીઝા રૂયાં ખાક બીઝ
ખાક એહલે હિર્સ પર તુ ડાલ દે
ધુળ નાંખો જંગથી કરતા થકી

૩૫૧

આં મુનાફિક, બા મુવાફિક દર નમાઝ
હો મુવાફિકસે મુનાફિક હમ નમાઝ
જે ગુજારે છે મુનાફિકો નમાજ

અઝ પયે અસતીઝા આયદ નય નયાઝ
આયગા લડનેકો, ને બેહરે નિયાઝ
ને મુવાફિકથી લડે છે જાણ આજ

૩૫૨

દર નમાઝો રોઝઓ હજ્જો ઝકાત
હોં નમાઝો રોઝા યા હજ્જો ઝકાત
હજ અને રોઝા નમાઝો ને ઝકાત

બા મુનાફિક મોમિનાં દર બુરદે માત
સબમેં મોમિનસે મુનાફિકો હય માત
લાભ મોમિનને મુનાફિકને તો બધ

૩૫૩

મોમિનાં રા બુર્દ બાશદ આકિબત
મોમિનોંકી બુર્દ કયા હય આકિબત
મોમિનોંને આકેબતમાં જીત છે

બા મુનાફિક માત અંદર આખિરત
દુસરોંકી માત કા ઘર આખિરત
ને મુનાફિક આખિરતમાં હારશે

૩૫૪

ગરચે હરદો બર સરે યક બાઝિઅન્દ
એક ઇન દોનોંકે હંય ગો એકસે
જો કે બંને એક શેત્રંજમાં રમે

લેક બાહમ મરગઝી વ રાઝી અન્દ
મરગઝી યેહ હય વો રાઝી હય વલે
બંને વચ્ચે પુર્વ પશ્ચિમ ફેર છે

દ૫૫

હરયકે સુએ મકામે ખુદ રવદ
દોનોં અપની અપની જાનિબ જાઇંગે
ચાલે છે નિજના મુકામો પર દરેક

હર યકે બર વફક નામે ખુદ રવદ
અપને અપને નામકા ચમકાઇંગે
ચાલે છે પોતાના નામો પર પ્રત્યેક

૩૫૬

મોમિનશ ખ્વાનન્દ જાનશ ખુશ શવદ
જબ કહેં મોમિનતો ખુશહો ઉસકી જાન
તેને જો મોમિન કહે તો રાજી થાય

વર મુનાફિક તુન્દો પુર આતિશ શવદ
હો મુનાફિક કેહનેસે ના શાદમાન
ને મુનાફિક કહીએ તો તે તો ચિડાય

૩૫૭

નામે આં મેહબુબ અઝ ઝાતે વેયસ્ત
ઉસકા નામ ઉસ ઝાતસે મેહબુબ હય
નામ પ્યારૂં તેનું તેની જાતથી

નામે ઇં મબગુઝ ઝાફાતે વેયસ્ત
ઇસકા નામ આફાતસે મબગુબ હય
નામ દુષિત તેનું તો દુર્ગુણ થકી

૩૫૮

મીમો વાવો મીમો નું તશરીફ નેસ્ત
મીમો વાવો મીમો નું તશરીફે ખાસ
અક્ષરોમાં છે ન મોમીનની વડાઇ

લફ્ઝે મોમિન જુઝ પયે તારીફે નીસ્ત
લફ્ઝે મોમિનમેં હય એક તારીફ ખાસ
શબ્દ મોમિનમાં ફકત જાણો વડાઇ

૩૫૯

ગર મુનાફિક ખ્વાનીયશ ઇંનામે દું
હય મગર લફ્ઝે મુનાફિકકા યે હાલ
જો મુનાફિક કહીએતો તેને એ નામ

હમચુ કઝદમ મી ખલદ દર અંદરૂ
દિલમેં ચુભ જાતા હય બિચ્છુકી મિસાલ
કરડે વીંછી પેઠે ને દુઃખ દે તમામ

(૧)

એક સરઇયાની પાસે મીઠું બોલનાર લીલા રંગની તુતી હતી. તે દુકાનનું રક્ષણ કરતી ને ગ્રાહકોની સાથે મીઠું બોલી રાજી કરતી હતી. તે માણસોની પેઠે વાચાળ હતી, ને તુતીઓમાં તેની વાત સત્ય મનાતી હતી. એક દિવસ સરઇયો ઘેર ગયો હતો, ને તુતી દુકાન જાળવતી હતી તેવામાં ઉંદરને જોઇને એક બિલાડી કુદી, એટલે તુતી બીકના કારણથી ઉડીને સંતાવા ગઇ. તે

બદામના તેલનો શીશો ફુટી ગયો. જ્યારે વેપારી ઘેરથી આવ્યો તો તેણે જોયું કે તેલ ઢોળયું છે, બધી દુકાન ચીકણી થઇ ગઇ છે. એટલે તેણે ગુસ્સે થઇને તુતીના માથા પર એક તમાચો માર્યો તેથી તેના માથાના વાળ ઉખડી ગયા ને ટાળ પડી ગઇ.

આથી તુતીએ બોલવાનું બંધ કર્યું આથી વેપારીને ઘણી દિલગીરી થઇ જંખવાણો થઇ દાઢી પીંખીને કહેવા લાગ્યો કે બખ્શિશનો સુર્ય ઢંકાઇ ગયો. મારા હાથ કપાઇ ગયા હોત તો સારૂં થાત કે તુતીને મારત નહિં. પછી તે ફકીરોને દાન આપવા લાગ્યો. કે તેમની આશિષથી તુતી બોલતી થાય. તુતીની આગળ નાના પ્રકારની વાતો કરતો ને જાત જાતનાં ચિત્રો દેખાડતો; કે જેથી તે બોલે એવી રીતે દુકાન પર ત્રણ રાત્રિ દિવસ શોકાતુર બેસી રહયો. એવામાં એક ફકીર માથે ટાળ પડેલી તે તરફ આવ્યો. તેને જોઇ તુતી બોલી ઉઠી કે હે ગંજા તું શી રીતે ગંજો થયો ? શું તેં પણ તેલનો શીશો ફેડી નાખ્યો હતો ? આ વચન સાંભળીને બધા હસવા લાગ્યા કે તુતીએ પોતાના જેવો એને પણ સમજી લીધો.

માટે પવિત્ર માણસોને પોતાના જેવા ન સમજવા જોઇએ. ફારસી લિપિમાં શીર (દુધ) ને શેર (સિંહ) ની જોડણી એકજ છે. પણ બંનેના ગુણ જુદા છે આજ કારણથી જગત ભુલું પડયું છે, ઘણાજ ઓછા માણસો ખુદાના બન્દાઓને ઓળખે છે જો કે તેઓ પણ આપણામાંજ ભળી ગએલા છે. લોકોએ નબીઓના બરાબરીનો દાવો કર્યો ને ઓલીઆઓને પોતાની બરાબર ગણ્યા ને કહયું, કે એ પણ માણસ છે ને અમે પણ માણસ છીએ. આહાર નિદ્રામાં સમાન છીએ. કેમકે કુરઆનમાં પેગંબરો માટે કહયુ છે કે 'તમે પણ અમારી પેઠે માણસ છો? વળી બીજે ઠેકાણે કહ્યું છે કે 'આ રસુલ કેવા કે ખાય છે પીએ છે ને બજારોમાં ફરે છે'

એ આંધળાઓ બરાબરીનો દાવો કરે છે. પણ એમનામાં ને અમારામાં જે ફેર છે તે સુઝતો નથી. જુઓ કે માંખો બે જાતની છે. ને એકજ ઠેકાણેથી તેમને પોષણ મળે છે, છતાં એકમાંથી મધ થાય છે ને બીજીમાંથી દંશ. મૃગ બે જાતના છે રૂપ રંગમાં સરખા ને એકજ ખેતરમાં ચરે છે, છતાં એક લીંડીઓ કરે છે ને એકમાંથી કસ્તુરી થાય છે.

જગતના બધાં મનુષ્યેનો સામાન્ય ખોરાક એકજ છે, છતાં સામાન્ય લોકોમાં મળમુત્ર થાય છે, ને પવિત્ર લોકોમાં ખુદાનો પ્રકાશ પેદા થાય છે. સામાન્ય માણસોમાં કૃપણતા ને ઇર્ષ્યા પેદા થાય છે, ત્યારે પવિત્ર લોકોમાં ખુદાનું નુર પેદા થાય છે. જેવી ધરતી હોય તેવું ફળ થાય છે 'પવિત્ર લોકો ફરિસ્તા જેવા પવિત્ર ને નિરપરાધી છે ને સામાન્ય લોકો રાક્ષસ ને હિંસક પશુઓ જેવા છે, જો કે રૂપ રંગે સમાન છે, પાણી ખારૂં હોય કે મીઠું બંને પારદર્શક છે. પણ પીવાથી ખબર પડે છે કે આ ખારૂં છે ને આ મીઠું છે. સ્વાદેયન્દ્રિય તીવ્ર હશે તોજ મધ ને ભાણમાં ફેર છે તે જાણી શકશે.

એવીજ રીતે અવિવેકી લોકોએ જાદુ ને મોજિજાને સમાન ગણ્યા. જયારે હઝરત મુસા (અ.સ.) એ ફિરઓનને યદે બેજા ને અસાનો મોજિજો દેખાડયો, ત્યારે તે કહેવા લાગ્યા કે એતો જાદુ છે, પણ જયારે જાદુગરોએ જોયું કે હઝરત મુસા (અ. સ.) ની લાકડી તો મોટો સાપ બની જાય છે, ત્યારે તેમણે પણ લડાઇની વખતે લાઠીઓ ઝાલી ને જાદુના બળથી ચાલતી દેખાઇ; પણ પોતાની લાકડીને હઝરત મુસા (અ. સ.) ની લાઠીમાં ફેર છે તે સમજયા નહિ. તેમના એ કામ ઉપર ખુદાની લાનત છે, ને તે મોજિજા પર ખુદાની રહેમત છે.

કાફિરોના જઠર લોભથી વાંદરાના જેવાં થઇ ગયાં છે, તેથી વાંદરાની પેઠે જલદી જલદી ખાય છે ને ગલોફાં ભરી લે છે, વળી તે માણસોની પેઠે નકલ કરે છે. તેથી જાણે છે કે અમે માણસની બરાબર છીએ, પણ માણસમાં ને તેમનામાં શો ફેર છે તે જાણતા નથી એવીજ રીતે પવિત્ર માણસો જે કામ કરે છે તે ખુદાની આજ્ઞાથી કરે છે ને કાફિરો લડવા માટે કરે છે તેવીજ

રીતે મુનાફિક માણસ મુસલમાનોની પેઠે નમાઝ પઢે છે, પણ તે ખુદાને માટે પઢતો નથી પણ લડવા માટે પઢે છે, તેમજ હજ, જકાત, રોજા બધામાં તેનો ઇરાદો લડવાનોજ હોય છે, આવી રીતે રંત્રંજની એક તરફ મુનાફિક છે ને બીજી તરફ મુવાફિક છે મોમિનની આખતમાં જીત છે, ને મુનાફિકની હાર છે, એક મરગજી ને બીજો રાજી છે. ઇમામ ફખરૂદ્દીન રાજી ઇલ્મે કલામના સ્થાપક] મુનાફિકનું ઠેકાણું દોજખ ને મોમિનનું ઠેકાણું જન્નત છે.

મોમિનને મોમિન કહો તો ખુશ થાય છે, જાણે કળી ખીલી ગઇ, મુનાફિક ને મુનાફિક કહો તો નારાજ થશે જાણે આગ પર બેસાડી દીધો મોમિનનું નામ તેની જાતથીજ વહાલું છે, ને મુનાફિકનું નામ તેને લાગેલી આફતોના કારણથી અણગમતું છે, જો મોમિનને મુનાફિક કહી પોકારો તો વીંછી કરડયા જેવી વેદના થશે.

૩૬૦

ગર ન આં નામ ઇશતિકાકે દોઝખસ્ત
પસ ચરા દર વે મઝાકે દોઝખસ્ત
પર નહિં મસ્તક જહન્નમસે યે નામ
કયોં મઝાકે દોઝખ ઉસમેં હય તમામ
જો મુનાફિક નામ દોઝખથી નથી
તો અસર એમાં છે કેમ દોઝખ તણી

૩૬૧

ઝસ્તીયે ઈ નામે બદ અઝ હર્ફનીસ્ત
તલખીએ આં આબે બેહરઝ ઝર્ફનીસ્ત
હર્ફસે ઇસ નામકી ઝસ્તી નહીં,
તલખ પાની ઝર્ફસેભી હય કહીં
દુષ્ટતા નામોના અક્ષરમાં નથી,
પણી ખારૂં પાત્ર સંગતથી નહીં

૩૬૨

હર્ફે ઝર્ફ આમદ દરૂં માઅની ચુઆબ,
બેહરે માઅની ઇન્દહુ ઉમ્મુલ કિતાબ
હર્ફ હંય જું ઝર્ફ માઅની મિરસેઆબ
હય સમન્દરકી મિસલ ઉમ્મુલ કિતાબ
અક્ષરો છે પાત્ર અર્થ એનો છે આબ,
જાણે સાગર છે કલામુલ્લાહ કિતાબ

૩૬૩

બેહરે તલ્ખો બેહરે શીરીં હમ ઇનાં,
દરમીયાં શાં બરઝખુલ્લા યબગેયાં.
તલ્ખો શીરીં બહેર હંય દોનોં રવાં,
બીચમેં હય હદ્દે ફાસિલ એક અયાં.
મીઠી ખારી જાણવી નદીઓ સમાન,
બંને વચ્ચે જાણજો પરદો નિદાન

૩૬૪

વાંકે ઇં હરદો ઝે યક અસલે રવાં,
દર ગુઝર ઝીં હરદો તા અસ્લે આં
ચુકે યે દોનોં હંય અસલન ખુદ રવાં,
ઇનકે માઅની તક પહોંચ જા બે ગુમાં
એક મુળથી નીકળે બંને નદી
છોડી એ બંનેને દે, મળ ભાવથી

૩૬૫

ઝારે કલ્બો, ઝરરે નેકો દર અયાર,
બે મહક હરગિઝ ન દાની ઝેઅતિબાર
યે હય ખાલિસ યા હય સોના મેલદાર,
બે કસોટી કે ન હોગા એતિબાર
છે ખરૂં કે ખોટું સોનું જાણવા,
વિણ કસોટી જાણીએ શા પેર આ?

૩૬૬

હર કિરા દર જાં ખુદા બિન હદ મીહક.
હર યકીં રા બાઝ દાનદ ઊ ઝે શક
રૂહકી જીરકો કસોટી દે ખુદા,
શકકી જા ઉસમેં યકીં ભર જાયગા
સત્ય જેને હક તઆલાથી મળે.
તેને શંકા કાંઇ નવ બાકી રહે.

૩૬૭

આંચે ગુફત તિસતફતે ફલબિક મુસ્તુફા,
પુછ દિલસે કેઠ રહે હંય મુસ્તુફા,
પુછ ફતવો બુદ્ધિથી બોલ્યા નબી,

આં કસે દાનદ કે પુર ખુ અઝ વફા
ઇસ્કો વો સમઝે જો હો ઓહલે વફા
સમજે તેને બા વફા માણુસ નકી

૩૬૮

દર દહાને ઝિન્દા ખાશાક અર જેહદ,
ઝિંદા કે મુહમેં જો તિનકા જા પડે,
જો તણખલું જીવનના મુખમાં પડે,

આંગે આરામદ કે બીરૂનશ નેહદ
ગર ન થુકે ચેન કબ આયે ઇસે
ચેન ચુંકયા વિણ તે પામે શી રીતે?

૩૬૯

દર હઝારાં લુક્મા યક ખાશાકે ખુર્દ
સેંકડોં લુકમોંમે તિનકા મુખતસર,
એક તણુ જો સેંકડો કોળીયામાં જાય,

ચું દર આમદ હિસ્સે ઝિન્દા પય બબુર્દ
પડતે હી ઝિન્દા કી હિસકો હો ખબર
જીવતું મેં તેને પરખી લે લહાય

૩૭૦

હિસ્સે દુનિયા નર્દબાને ઇં જહાં,
હય જહાંકી નર્દબાં દુનિયાકી હિસ,
આ જગતની સીડી જગની લાગણી,

હિસ્સે ઉકબા નર્દ બાને આસ્માં
આસ્માં કી નર્દબાં ઉકબા કી હિસ
નભની સીડી આખિરતની લાગણી

૩૭૧

સેહતે ઇંન હિસ બ જોયેદ અઝ તબીબ
સેહત ઇસ હિસકી સમજતે હંય તબીબ
લાગણી આંનીને શોધે છે તબીબ,

સેહતે આં હિસ બજોયેદ અઝ હબીબ
જાનતા હય સેહત ઉસ હિસકી હબીબ
શુધ્ધતા તેની તલબ કરવી હબીબ

૩૭૨

સેહત ઇં હિસ ઝે માઅમુરીયે તન,
સેહત ઇસ હિસકી હય બસ તન પરવરી,
શુધ્ધતા આ લાગણીની છે અરોગ,

સેહતે આં હિસ ઝે તખરીબે બદન
સેહત ઉસ હિસકી હેય ખ્વારી જીસ્મકી
શુદ્ધતા તેની ખરાબી તનનો જોગ

૩૭૩

શાહે જાં મર જીસ્મરા વીરાં કુનદ,
જીસ્મકો કરતા હે વીરાં શાહે જાં,
જીવ રૂપી શાહ કરે વેરાન તન,

બાદ વીરાનેશ આબાદાં કુનદ
કરકે વીરાં ફિર બસાતા હય જહાં
તેં પછી તેનું કરે છે તે જતન

૩૭૪

અય ખુનક જાંનેકે બેહરે ઇશ્કે હાલ,
વો મુબારક હય જો બેહરે ઇશ્કે હાલ,
માલ દોલત નિજની તે ઉડાવી દે,

બુઝલ કર્દ ઉ ખાનુમાંનો મુલ્કે માલ
સબ લુટા દેતા હય ઘર ઓર મુલ્કોમાલ
ઇશ્કને માટે તે ઉત્તમ જીવ છે

૩૭૫

કર્દ વીરાં ખાના બેહરે ગંજે ઝર,
ઘર કરે વીરાં બરાએ ગંજે ઝર,
ઘર ખજાના માટે તો ઉજડ કર્યું,

વઝ હમાં ગનજશ કુનદ માઅમુર તર
ફિર ઉસી મુહ સે કરે માઅમુર તર
તે ખજાનામાંથી પછી તેને ભર્યું

૩૭૬

આબરા બબુરીદો જુરા પાક કર્દ,
પાની ગંદા હોઝકા કાટા ગયા,
નહેરને કરી સાફ પાણી રોકિયું,

બાઅદ અઝાં દર જુ રવાં કર્દ આબે ખર્દ
ફિર ઉસે શફ્ફાફ પાનીસે ભરા
તે પછીથી વહેતું પાણી છોડિયું.

૩૭૭

પોસ્ત રા બિશગાફ પયકાંરા કશીદ,
પોસ્ત તાઝા બાઅદ અઝાનશ બર દમીદ
ખાલ ચીરી ઔર લિયા પયકાં નિકાલ,
આ ગઇ ફિર ઉસમે તાઝા ઔર ખાલ
ચામડી ચીરીને ભલો કાઢિયો,
આવી તાજી ત્વચ ત્યાં માનો તો।

૩૭૮

કિલ્આ વીરાં કર્દો અઝ કાફિર સતદ,
બાઅદ અઝાં બર સાખ્તશ સદ બુર્જો સદ
લેકે કાફિરસે ઉજાડા કિલ્એકો,
ખુદ બનાકર ફિર સજાયા કિલ્એકો
કાફિરોથી કિલ્લો લઇ ઉજડ કર્યો,
ત્યાં કર્યો તે બાદ બીંતો બુરજો

૩૭૯

કારે બેચુરાં કે કેફીયત નહદ,
ઇં કે ગુફતમ હમ ઝુરૂરત મી દિહદ
શરહ કયોંકર હો ખુદાકે કામકી
યે જો કુછ મેંને કહા થા લાઝમી
ગુપ્ત આવી વાત શી રીતે કહું
આટલું ના છુટકે મે છે કહયું

૩૮૦

ગેહ ચુનીં બિનુમાયદો ગેહ ઝિદદે ઇં,
જુઝ કે હયરાની ન બાશદ કારે દીં
ગાહ યુ ઓર ગહ યું હય કારે દીં,
હયરતેંહી હયરતેં હંય બિલ યકીં
કોઇ કરે તેથી જુદું હમણાં પછી
દીનના કામોમાં વિસ્મયતા ખરી

૩૮૧

નય ચુનીં હયરાં કે પુસ્તશ સુએ ઓસ્ત
બલ ચુનીં હયરાનો ગર્કો મસ્તે દોસ્ત
ઇસસે બે પરવાઇ હયરાની નહીં,
બલકે હોના મસ્ત ઓર ગરકે યકીં
એવો નવ બે શુદ્ધ વિમુખ જે તેથી થાય
એવો બેશુદ્ધ લીન તેમાં થઇ તે જાય

૩૮૨

આં યકેસ રૂએ ઉ શુદ સુએ દોસ્ત,
વીં યકેરા રૂએ ઉ ખુદ રૂએ ઓસ્ત
એક કા રૂખ દોસ્તકી જાનિબ હુવા,
દુસરેકા રૂખ બના રૂએ ખુદા
એક નિજ મુખ યારના સામે ધરે.
બીજાઓ તો પોતાને બસ તે ગણે

૩૮૩

રૂએ હર યક મી નિગર મી દાર પાસ;
બુ કે ગરદી તુ ઝે ખિદમત બુ શનાસ
સબકે મુંહ કો દેખ ઓર ફિર ગોર કર,
ખિદમતે હકકી મિલે ના કુછ ખબર
મોં દરેકનું જોઇને તું કર ખિયાલ.
એવી સેવાથી થઇશ તું એહલે હાલ

૩૮૪

દીદને આલિમ ઇબાદત ઇં બુવદ,
ફાહે અબવાબે સઆદત ઇં બુવદ
દીદ એહલુલ્લાહ ઇબાદત હય બડી,
હો મયસ્સર તો સઆદત હય બડી
દાનાનાં દર્શન ઇબાદત જાણજે,
નેક બખ્તીની નીશાની માનજો

(૨૧)

મુનાફિકનું નામ દોજખના ઝાડની કુંપળ છે. તેથી તેમાં દોજખનાં ચિન્હો જણાય છે. મ, ન, ફ, ક, અસર કાંઇ એવા નથી કે તેમના કારણથી એમાં બુંડાશ હોય કેમકે અક્ષરો તો પાત્ર છે પણ તેનો અર્થ તે અર્થના પાણીનો દરિઓ. તો ઉમ્મુલ કિતાબ તે લવહે મહફુઝ છે.

દર આ બે છે. માઠો એટલે ઇમાન અને ખારા એટલે કુફ્ર, એ બંને જગતના સાથે સાથે

વહે છે, તે બંનની વચ્ચે બેધ્ય ને ગુમરાહીનો પરદો છે તેથી એ બંને મહાસાગરો એક બીજા પર વિજય મેળવી શકતા નથી. બંનેનું મુળ એકજ છે પણ તું આ બંનેને પાઠી દઇ કોઇના પણ બંધનમાં રહીશ નહિ પણ એ બંનેને મેળવનાર જે અર્થ છે તેની તરફ ચાલ. ખરા ખોટા સોનાની પરીક્ષા કસોટી વિના થઇ શકતી નથી તેજ પ્રમાણે માણસોના કામોની પણ પરિક્ષા થશે ખુદાએ દરેકના અંતઃકરણમાં એક કસોટી મુકેલી છે. અને તે બુધ્ધિ છે, જેને વિદ્વાનો ફરિશ્તો કહે છે, તેની ને ઇમાનની મદદથી માણસ પોતાના કામોને ઓળખી શકે છે કે તે સારાં છે કે નઠારા. 'અસતફતા કલ્બક' હઝરતે ફરમાવ્યું છે કે તું તારા અંતઃકરણથી ફતવો પુછ. જ્યારે કોઇ કામ ગુંચવણીનું આવી પડે તો અંતઃકરણની સલાહ લેવીને તે કહે તે પ્રમાણે કરવું. ખુદાનો હુકમ પુરેપુરો માનવો એમ સમજુ માણસ માને છે. જીવતા માણસના મોમાં કચરો પડે તો જ્યાં સુધી તે કઢી નાખે નહિ, ત્યાં સુધી ચેન પડતુ નથી, એવી રીતે સો કોળીઆમાં એક તણખલું જાય તો તેની ખબર ઇંદ્રિયોને પડે છે તો તેજ પ્રમાણે તારી જ્ઞાનેદ્રિયોને પણ જાગૃત કર. જગતની લાગણી જગતની સીડી છે જેટલી એની ઉન્નતિ થશે તેટલીજ જગતમાં ઉન્નતી થશે. પરલોકની લાગણી જેટલી તીવ્ર થશે તેટલીજ આકાશની નીસરણી દ્રઢ થશે.

જગતની લાગણીમાં જો વિકાર થાય તો તેનું ઓસડ વૈદ્યો પાસેથી મેળવવું જોઇએ ને પરલોકની લાગણીમાં વિકાર થાય તો તેની દવા વહાલાઓથી મેળવવી જોઇએ. શરીર રૂષ્ટ પુષ્ટ, નીરોગી ને આનંદી થશે તો લાગણી પણ ઉત્તમ પ્રકારની ઉદ્‌ભવશે; પણ શરીર નબળું ને ઉપવાસ ને તપથી ક્ષીણ થએલું હશે તો પરલોકની લાગણી તીવ્રતર થઇ જશે.

શરીરનો રાજા જીવ છે તે પ્રથમ તો શરીરને વેરાન કરે છે તે પછી આબાદ કરે છે માટે જણે પોતાનું ઘરબાર, ધનદોલત ઇશ્કના મુકાબલામાં આપી દઇ ઇશ્કને રાજી ખુશીથી ખરીદી લીધો, ને દોલતને માટે પોતાનું ઘર ઉજડ કર્યું, ને પછી તેજ ધન વડે આબાદ કર્યું તે ખરેખરો ભાગ્યશાળી છે માટે જેણે ઘણા દીવસથી નહેરમાં ભરાઇ રહેલું ગંદુ પાણી કાઢી નાંખી તેમાં નિર્મળ પાણી ભર્યું તે ભાગ્યશાળી છે. તેણે શરીરમાં ભોંકાયલું તીર કાઢી નાંખ્યું ને ત્યાં સારો કિલ્લો ને બુરજ બનાવ્યાં.

ખુદા કેવો છે, કેટલો છે, કેમ છે તે કહી શકાતું નથી. તેની કૈફિયત નથી તેનું વર્ણન શી રીતે થાય? દીનના મામલામાં આશ્ચર્ય વિના બીજું શું હોય? જેઓ આ હકીકત સમજે છે તે મસ્ત ને બેશુદ્ધ છે પણ તેના વિમુખ થાય એવા બેશુધ્ધ નથી પણ તેનાજ ધ્યાનમાં લીન થએલા છે. બીજું ભાન નથી.

ઇસ્લામમાં બે પ્રકારના લોક છે. એક એવું માને છે કે બધું તેની તરફથી છે તેમને શરીઅતવાળા કહે બીજા કહે છે તેજ બધું છે તે આશિકો છે એકનું મો તેના તરફ છે ને બીજા તે પોતેજ તે છે તું બંને પ્રકારના લોકોના મોં જો એમના પ્રતાપથી તારૂં પણ કલ્યાણ થશે.

૩૮૫

ચું બસે ઇબ્લીસ આદમ રૂએ હસ્ત, | પસ બહર દસ્તે ન શાયદ દાદ દસ્ત
હાં બહોત ઇબલીસ હંય આદમ નુમા, | હાથ હય હર હાથમેં દેના ખતા
માણસોના રૂપમાં શેતાં ઘણાં, | હાથ ના દે એવા જનના હાથમાં

૩૮૬

ઝાંકે સઇયાદ આવુરદ બાંગે સફીર, | તા ફરેબદ મુર્ગરા આં મુર્ગ ગીર
બોલ કર સઇયાદ બોલી મુર્ગ કી, | જાલમેં લાતા હય ચિડીયુંકો કભી
તું જગતને પારધિની પેઠે જાણ, | મીઠું બોલી પક્ષીના તે લે છે પ્રાણ

૩૮૭

બિશ નવદ આં મુર્ગ બાંગે જીન્સે ખ્વેશ — અઝ હવા આમદ બયાઅદ દામે પેશ
મુર્ગ સુનતા હય વોહ બાંગે દિલ પિઝીર — હિર્સસે હોતા હય ફંદેમેં અસીર
સાંભળીને પક્ષીઓ પક્ષીના સાદ — જાળમાં આવીને ફસાયે ના મુરાદ

૩૮૮

હર્ફે દરવીશાં બદુઝદદ મર્દે દું — તા બખ્વાનદ બર સલીમે ઝાં ફુસું
સુનકે દુરવેશોંકી બાતેં મર્દે દું — અચ્છે અચ્છોં પર હે કર દેતા ફુસું
એવી રીતે ચોરી સુફીના વચન — ભોળા લોકોને ઠગી લે છે તે મન

૩૮૯

કારે મરદાં રોશની વ ગર્મી અરત — કારે દુનાં હીલઓ બેશરમી અરત
કામ હય મરદુંકા ગરમી રોશની — મકરો બેશરમી હય ખસલત દુનકી
સત્પુરૂષોથી મળે છે રોશની — બહાના બેશરમી મળે નીચો થકા

૩૯૦

શેરે પશમી અઝ બરાએ કદ કુનન્દ — બુ મુસયલમ રા લકબ એહમદ કુનન્દ
શેર કી લેં ખાલ મકો કદ કરેં — બુ મુસયલમ કા લકબ એહમદ કરેં
માગી કંથા, ટોપી, માળા કામળી — બુ મુસયલમ નામ એહમદ નું ધરી

૩૯૧

બુમુસયલમ રા લકબ કજ્ઝાબ માન્દ — મર મુહમ્મદ રા ઉલુલ અલબાબ માન્દ
બુ મુસયલમ કા લકબ કાઝિબ રહા — ઓર મુહમ્મદ સાદિકો આકિલ હુવા
બુ મસયલમ જુઠો કહેવાયો સદા — ને મુહમ્મદ બુદ્ધિના દરિયા ઠર્યા

૩૯૨

આં શરાબે હક ખિતામશ મુશ્કનાબ — બાદેરા ખતમશ બુવદ ગન્દો અઝાબ
હંય શરાબે હક પે મુહરેં મુશ્કકી — ઓર ઇસ મય પર અઝાબે દાયમી
તે શરાબે હક ને કસ્તુરીની મોહર — આફતોની મોહોર તે જુઠા ઉપર

જગતમાં ઘણાક શેતાનો માણસના રૂપમાં દેખા દે છે. માટે ગમે તેવાના હાથમાં હાથ આપીશ નહિ, એટલે મુરીદ થઇશ નહિ. તેથી અવળે માર્ગે ચડીશ નહિ, જુઓ કે પારધીઓ પક્ષીને પકડવા માટે જેવી જાતનો પંક્ષી જંગલમાં નજરે પડે છે, તેવી બોલી બોલે છે તેથી બિચારાં ભોળા પક્ષીઓ પોતાના સ્વજાતીય પક્ષીઓનો અવાજ સમજી આકાશમાંથી જમીન પર આવે છે. ને જાળમાં ફસાઇ જાય છે તેવીજ રીતે એવા નઠારા શેતાનો પણ નીસાસા નાંખે છે, કદીક હુ હુ કરીને ડોલે છે, ને મોટા માણસો જેવી વાતો કરી ભોળા લોકોને ઠગે છે. પણ જે લોકો ખરે ખરા સંપુર્ણ છે તેમની સોબતથી અંતઃકરણ પ્રકાશિત થાય છે. જ્યારે એવા ઠગારા લોકોની સંગતથી દગા ફટકા ને નિર્લજતા વિના બીજું કશું મળતું નથી એ લોકો ભીખ માંગવા માટે સિંહનું ચામડું ઓઢીને સિંહ બનેલા છે ને એવા બુમુસયલમ પોતાનું નામ અહમદ રાખે છે પણ બુમુસયલમ તો કજ્જાબ (મહાન જુઠો) ના નામથી જાણીતો થયો ને હઝરત અહમદ (સ. અ.) તો ઉલુલ અલબાબ [મહા બુધ્ધિશાળી] ના નામથી પ્રખ્યાત છે. આપ એવા શરાબ છે કે જેના ઉપર કસ્તુરીની મહોર કરેલી છે, તેથી તેની સુગંધી જગતમાં ફેલાએલી છે પણ બુમુસ્લમાનો શરાબ એવો છે જેના ઉપર ગંદી વસ્તુથી મહોર કરેલી છે, તેથી તેની દુર્ગંધ ને કષ્ટથી આખું જગત હેરાન થઇ રહયું છે.

એક યહુદી બાદશાહની હિકાયત કે જે ખ્રિસ્તી લોકો ઉપર ધર્માંધ પણાથી જુલમ કરતો હતો. ઉસ્તાદ ને શાગિર્દની હિકાયત સાથે.

(૧૩.)

૩૯૩

ખુદ શાહે અઝ જહુદાં ઝુલ્મે સાઝ, દુશ્મને ઇસા વ નસરાની ગુદાઝ
થા યહુદી એક ઝાલિમ બાદશાહ, ઇસા ઔર નસરાનીયોંકા કીના ખ્વાહ
બાદશાહ જાલિમ યહુદી એક હતો, જે હતો દુશ્મન ખ્રીસ્તી ધર્મનો

૩૯૪

એહદે ઇસા બુદ નોબત આને ઉ, જાને ઇસા ઉઓ મુસા જાને ઉ
એહદે ઇસા મેંથા વો શેહ હુકમરાં, મુસા ઔર ઇસા હંય દોનોં એકજાં
તે સમય ઇસા પયગમ્બરનો હતો, પણ અનુયાયી હતો તે મુસાનો

૩૯૫

શાહ એહવલ કર્દ દર રાહે ખુદા, આં દો દમસાઝો ખુદાઇ રા જુદા
ગોયા વો ભેંગા ખુદાકી રેહમેં થા, દુસરે કો એકસે સમઝા જુદા
પક્ષપાત અલ્લાહના રસ્તામાં કર્યો, હકના બે મિત્રોમાં જાણ્યો ભેદ જો

૩૯૬

ગુફ્ત ઉસ્તાદ એહવલે રા કંદરા, રૂબરૂ આરઅઝ વસાક આં શીશેરા
એક ભેંગેસે કહા ઉસ્તાદને, લા ઇસ આઇનેકો મેરે સામને
બોલ્યો એક ઉસ્તાદ બાળાને યહીં, શીશો લાવો બહાર ઘરમાંથી યહીં

૩૯૭

ચું દરૂને ખાના એહવલ રફ્ત ઝુદ, શીશા પેશે ચશ્મે ઉ દોમી નમુદ
ઘરકે અંદર જબકે વો ભેંગા ગયા, દો નઝર આયા ઉસે એક આઇના
ઘરમાં તે બાળો ગયો દોડીને જવ, એક શીશો બે નજરે આવ્યાજ તવ

૩૯૮

ગુફ્ત એહવલ ઝાં દો શીશા તા કુદામ, પેશે તુ આરમ બકુન શરહે તમામ
બોલા વો ભેંગા કે દો હંય આઇને, કોનસા લાવું બતા તો દિજીયે
બોલ્યો બાળો શીશા છે ત્યાં બે ધર્યો, હું કયો લાવું તે ફરમાવો જરા

૩૯૯

ગુફ્ત ઉસ્તાદ આં દોશીશા નીસ્ત રવ, એહવલી બુગઝારો અફઝું બીં મશવ
દો નહીં શીશે કહા ઉસ્તાદ ને, ભેંગે પનસે દેખના તું છોડ દે
બોલ્યો તે ઉસ્તાદ શીશા બે નથી. છોડ દી ગુણને તું બાડા બધ ઘડી

૪૦૦

ગુફ્ત અય ઉસ્તા મરા તાઅના મઝન ગુફ્ત ઉસ્તા ઝાં દો યકરા બર શિકન
જબ કહા ઉસને ન દો તાઅને તુઝે બોલા ઉસ્તાદ એક કો જા તોડ દે
બોલ્યો તે ઉસ્તાદ તું મેણા ન માર. બોલ્યો શિક્ષક એકને તુ ફોડ યાર

૪૦૧

ચું યકે બિશ કસ્ત કરદો શુદ દો ચશ્મ
એક કો તોડો તો દોનું છુપ ગયે.
એકને ફોડયો તો બંને ફુટયા.

મર્દ એહવલ ગરદદ અઝ મેલાનો ખશ્મ
આદમી હોતા હય અહવલ ચશ્મસે
ક્રોધ ને લાલચથી બાડા જન થયા

૪૦૨

શીશા યક બુદો બ ચશ્મશ દો નમુદ,
એક થા શીશા તો દોકી દીદ થી,
એક હતો શીશો જણાયા તેને બે,

ચું શિકસ્ત આં શીશારા દીગર નબુદ
એક જબ ટુટા દુઇ જાતી રહી
એકને ફોડે તો બીજો કયાં રહે ?

૪૦૩

ખશ્મો શેહવતં મર્દ રા એહવલ કુનદ,
ગુસ્સઓ શેહવતસે ભેંગા આદમી,
જનને ગુસ્સો, કામ, બડા તો કરે,

ઝિસ તિકામત રૂહ રા મબદલ કુનદ
ખોડતા હય ઇસતિકામત રૂહકી
આત્માની શાંતિ તે ખુએ ખરે

૪૦૪

ચું ગરઝ આમદ હુનર પોશીદા શુદ,
જબ ગરઝ આઇ હુનર પિન્હાં હુવા,
જબ ગરજ આવી હુનર નાસી ગયા,

સદ હિજાબ અઝ દિલ બ સુએ દીદા શુદ
એક હિજાબ આખોંસે દિલતક આ પડા
લાખ પરદા દિલથી આંખો પર પડયા

૪૦૫

ચું દેહદ કાઝી બદિલ રૂશવત કરાર,
જબકે રૂશવત પર હો કાઝીકા મદાર,
લાંચ લેવી કાજીના જવ મનમાં છે.

કે શનાસદ ઝાલિમ અઝ મઝલુમે ઝાર
ઝાલિમો મઝલુમકા હો કયા શુમાર
જાણે કયારે જુલ્મી ને આજીજને તે

૪૦૬

શાહ અઝ હિકદે જહુદાના ચુનાં
શાહ કીનેસે યહુદીયત કે હાં
શાહ ઇસરાઇલોના કારણ થયો,

ગશ્ત એહવલ કલ અમાં યારબ અમાં
યું હુવા ભેંગાકે યારબ અલ અમા
એવો બાડો કે ન કોઇ વાતજ કહો

૪૦૭

સદ હઝ.રાં મોમિને મઝલુમ કુશ્ત,
જાનસે ઇસાઇ લાખોં માર કર,
સેંકડો લાચાર મોમિન મારિયા,

કે પના હમ દીને મુસા રાવ પુશ્ત
દીને મુસાકી વો બનતાથા સિપર
મુસાના મઝહબને કરવા ફાયદા

યહુદીઓમાં એક જુલમગાર બાદશાહ હતો તે ઇસાઇઓનો નાશ કર્તો અને દુશમન હતો તે સમય હઝરત ઇસા (અ. સ.) નો હતો પણ ખરૂં પુછો તો હઝરત ઇસા (અ. સ.) ને હઝરત મુસા [અ. સ.] એકજ હતા. તે બંને પ્યારા રસુલ હતા. પણ આ બાદશાહ કે જે ખુદાના માર્ગમાં અહવલ (એક વસ્તુ બે દેખાય તેવી આંખ વાળો માણસ બાડો, ત્રાંસો) હતો તેથી બંનેને જુદા જુદા સમજતો હતો.

એક શિક્ષક પોતાના એક બાડા શિષ્યને કહયું કે ઘરમાંથી એક શીશો લાવ તે ઘરમાં ગયો તો ત્યાં તેને એક શીશો હતો તે બે દેખાયા તેણે આવીને પુછયુ, કે કયો શીશો લાવું ? શિક્ષકે કહયું કે એકજ શીશો છે તે લાવ તેણે કહયું કે ત્યાં તો બે શીશા છે, તું મારી મશ્કરી ન કર ત્યારે શિક્ષકે કહયું કે એ બેમાંથી એકને ફોડી નાંખ. અને બીજો મને આપ, તેણે એક શીશો ફોડી નાખ્યો, એટલે ત્યાં કંઇ પણ રહયું નહિ કેમકે શીશો તો એકજ હતો તેની આંખોમાં ખામી હોવાથી બે દેખાતા હતા.

તેવીજ રીતે માણુસો પણુ મનની ઇચ્છા ને ક્રોધથી બાડા થઇ જાય છે, તે એકને બે જુએ છે, ક્રોધને ઇચ્છાનું બળ વધે છે, ત્યારે આત્મામાં દ્રઢતા ને સમાનતા રહેતી નથી. એવીજ રીતે જ્યારે ગરજ પણુ પોતાનું બળ અજમાવે છે, ત્યારે બધા સદ્દગુણો ઢંકાઇ જાય છે, તે એ ગરજના કારણુથી આંખ ઉપર પડદા પડી જાય છે, કેમકે જ્યારે ન્યાયાધીશ પોતેજ લાંચ લેવા તઇયાર થાય તો જુલમગાર ને પીડીતની તરફ તે શી રીતે ધ્યાન આપશે ? એવીજ રીતે ગરજુ માણુસ પણુ પોતાનું કામ સાધી લેવા માટે ગાંડો બની જાય છે.

એવીજ રીતે યહુદી બાદશાહ પણુ ઇચ્છા ને દુશ્મનીથી ગાંડો થઇ ગયો હતો. તેણે લાખો ઇસાઇઓને વગર વાંકે મારી નાખ્યા તે પોતાને હઝરત મુસા (અ. સ.) ના ધર્મનો મદદગાર ગણુતો હતો પણુ તેનું આ કહેવું અસત્ય હતું. કેમકે એ બંને પેગંબરોનો ધર્મ એકજ હતો એ તે બાડા પણુાના કારણુથી બે જોતો હતો.

પ્રધાને બાદશાહને છળકપટ કરવાનું શીખવ્યું

(૧૪)

૪૦૮

ઉ વઝીરે દાશ્ત રેહઝન દંગ્વા દેહ, કો બર આબ અઝ મક બર બસ્તે ગિરેહ
શાહકા થા એક વઝીરે પુર દગા, જો ગિરાહ પાનીમેં દેતાથા લગા
બાદશાહનો એક હતો પ્રધાન લાંઠ, જે દગાથી દેતો તો પાણીમાં ગાંઠ

૪૦૯

ગુફ્ત તરસાયાં પનાહે જાં કુનન્દ, દીને ખુદરા અઝ મિલક પિન્હાં કુનન્દ
બોલા અબ ઇસાઇ લેતે હૈ પનાહ, અપને મઝહબકો છુપાકર બાદશાહ
બોલ્યો ખ્રિસ્તી મોતના કારણ ખરે, ધર્મ નિજનો શાહથી છુપાવશે

૪૧૦

બા મિલક ગુફ્ત અયે શહે અસરાર જુ, કમ કુશ ઇશાં રાઓ દરત અઝ ખું મશો
જાનતા હય તુ જો સારા માજરા, કત્લસે ઇસાઇઓંકે હાથ ઉઠા
કાંઇ પણુ છાનું નથી તુજથી જરા, ખ્રિસ્તીઓના કત્લથી તુ દુરથા

૪૧૧

કમ કુશા ઇશારાં કે કુશ્તન સુદ નીસ્ત, દીં ન દારદ બુએ મુશ્કો ઉદ નીસ્ત
કત્લ કરના ઇનકા અબ બેસુદ હય, દીન મેં કયા બુએ મુશ્કો ઉદ હય
માર નવતું, મારવું સારૂં નથી, ધર્મ સુગંધી કે કસ્તુરી નથી

૪૧૨

સિર્રે પિન્હાનસ્ત અંદર સદ ગિલાફ, ઝાહિરશ બા તુસ્તો બાતિન બર ખિલાફ
રાઝ પોશીદા હય પરદેમેં યહાં, સામને ઝાહિર હય બાતિન મેં નિહાં
ધર્મ છે પરદામાં એવો ગુપ્ત કે, મિત્ર જાહેર શત્રુ અંદરથી ખરો

૪૧૩

શાહ ગુફ્તશ પસ બિગો તદબીર ચીસ્ત, ચારએ ઇન મક્રો ઇન તુનવીર ચીસ્ત
શાહ બોલા ફિર હય અબ તદબીર કયા, ચારા કયા ઇસ મક્ર ઇસ તનવીરકા
શાહ બોલ્યો એની કાંઇ યુક્તિ બતાવ, કે કરૂં ઉપાય કમ વિદ્યાથી સાવ

૪૧૪

તા ન માનદ દર જહાં નસરાનીયે, નય હુવયદા દીનો નય પીન્હાની એ
તા ન બાકી કોઇ ઇસાઇ રહે, ઝાહિરો પોશિદા દુનિયાકે બિચે
બાકી દુનિયામાં રહે નવ પાદરી, ગુપ્ત કે જાહિરમાં ના હોય ઇસ્વી

૪૧૫

ગુફત અય શેહ બોશો દસ્તમ રાબ્બુર, બીની અમ બિશ્કાફો લબ અઝ હુકમે મુર
બોલા અય સુલતાં અગર હય યે ગુમાં, કાટ મેરી નાક લબ હાથ ઔર કાં
બોલ્યો હે શાહ કાપ મારા નાક કાન, કાપ મારા હોઠને કર તું નિદાન

૪૧૬

બાદ અઝાં દર ઝેરે દાર આવુર મરા, તા બખ્વાહદ યક શફાઅત ગર મરા
મુઝકો સુલી પર ચઢાદે એ ખતર, ફિર કરે કોઇ સિફારશ ઝુદ નર
તે પછી શુળીની પાસે મુજને લાવ, ત્યાં કરે કોઇ મદદ બાઇને રાવ

૪૧૭

બર મુનાદી ગાહ કુન ઇંકાર તું, બર સરે રાહે કે બાશદ ચાર સુ
આમ રસ્તે પર હોં સબ યે સખ્તીયાં, જીનસે રસ્તે ચાર હાંતે હો રવાં
કરતું ઢંઢેરા પીટાવી મારૂં કામ, ચો દિશામાં થાય જેવી ધુમધામ

૪૧૮

આંગહમ અઝ ખુદ બરાં તા શહેર દુર, તા દર અંદાઝમ દર ઇશાં સદ ફુતુર
ફિર મુઝે તુ શહેરસે કર અપને દુર, ફિરમેં ઇનમેં જાકે ડાલુંગા ફિતુર
મોકલી દે શહેરથી તું મુજને દુર. જઇને એ લોકોમાં નાખું હું ફિતુર

૪૧૯

ચું શવન્દ આં કવમ અઝમન દીં પિઝીર, કારે ઇશાં સર બસર શોરીદાગીર
દીનકો સમઝીંગે મુઝસે અઝમતેં, કામમેં દંનંદ પડેંગી - શોરીશેં
દીન જ્યારે મુજથી એઓ શીખશે, કામ સઘળા એમનાં બગડી જશે

૪૨૦

દરમીયાં શાં ફિતનઓ શોર અફગનમ. કાહિનાં ખીરા શવન્દ અંદર ફનમ
ડાલદુંગા ઉનમેં ઝગડા ઓર ફસાદ, મુઝસે શરમાઇંગે કાહન બદ નિહાદ
માંહોમાંહે હું કરાવીને કુસંપ. તે કરૂં હું કામ કે પામે ન જંપ

૪૨૧

આંચે ખ્વાહમ કર્દ બા નસરાનીયાં, આં નમી આયદ કુનું અંદર બયાં
હોગી જો નસરાનીયોંકે સાથ ચાલ. ઉસકા હય ઇસ વકત કેહ દેના મહાલ
ખ્રિસ્તીઓની સાથે હું એવું કરૂં, સાંભળીને આભો થઇ જાયેજ તું

૪૨૨

ચું શુમારન્દમ અમીનો રાઝદાં, દામે દીગર ગું ને હમ દર પેશે શાં
મુઝકો જાનીંગે અમીનો રાઝદાં, ઇનસે ફેલાઉંગા જાલ એક નાગહાં
જ્યારે મુજને મિત્ર પોતાનો ગણે, એક દગો બીજો કરૂં તે જોઇલે

૪૨૩

વઝ હયલ બા ફરેબમ ઇશાં રા હમાં વનહદ ઇશાં અફગનમ સદ હમ હમા
હીલેસે ફેકર ઇન્હેં અકસર ફરેબ શરસે મેં કરદુંગા ઇનકો બે શકેબ
છળ કપટથી એમને તાબે કરૂં બાકીતોની આગ હું સળગાવી દઉં

૪૨૪

તા બ દસ્તે ખ્વેશ ખુને ખ્વેશતન
બર ઝમીં રેઝન્દ કોતાહ તા સખુન
અપને હાથોંસે કરીગેં અપના ખું
હે સખુન કોતાહ આગે કયા કહૂં
હાથથી પોતાના તે પોતે મરે,
નાશ નિજના હાથથી નિજનો કરે

(૧૪)

તે ખ્રિસ્તિઓના નાશ કરનાર યહુદી બાદશાહનો એક પ્રધાન એવો તો લાંઠ હતો કે જે પાણીમાં ગાંઠ વાળવાનું અશકય કામ પણ કરી શકતો હતો. તેણે કહ્યું, કે હે બાદશાહ તું ખ્રિસ્તિઓને માર નહિ. તેઓ જીવ બચાવવા માટે પોતાનો ધર્મ છુપાવશે. ધર્મ એ કાંઇ કસ્તુરી કે અગર જેવી ખુશબુદાર વસ્તુ નથી કે સ્વતઃ પ્રકાશ થાય એ તો સેંકડો પરદાઓમાં છુપાએલી વસ્તુ છે. તેઓ જાહેરમાં તારી સાથે રહેશે ને ગુપ્તમાં ખ્રીસ્તિજ રહેશે.

એ સાંભળીને શાહે કહ્યું, કે કોઇ એવી યુકિત બતાવ, કે આપણે ફળીભુત થઇએ. હું એવું ઇચ્છું છું કે જગતમા એક પણ ખ્રિસ્તિ રહે નહિ.

ત્યારે પ્રધાને કહ્યું, કે હે બાદશાહ મારા કાન, નાક, ને હાથ કાપી મારા હોઠ પણ ચીરી નાખ, ને પછી મને ઢંઢેરો પિટાવીને શુળી પાસે લઇજા, ત્યા કોઇની સાથે બંદોબસ્ત કરી રાખજે કે તે મને શુળી આગળ આવીને બચાવી લે, ને મારો જામિન થઇ છુટો કરે. તે પછી તુ મને ગામમાંથી કાઢી મુક. પછી જો જે કે હું એમનામાં કેવું તોફાન કરૂં છું. !

જ્યારે હું એમનામાં એવી ભુંડી હાલતે જઇશ, ત્યારે તેમને ધર્મોપદેશ કરીશ ને મને પોતાને ખ્રિસ્તિ જાહેર કરીશ તેઓ મારો ઉપદેશ સાંભળશે ને ખરાબ થશે હું એમનામાં એવા વિરોધ ને વાધા નાખીશ કે શેતાન પણ આશ્ચર્ય પામશે. અર્થાત હું ખ્રિસ્તિઓ સાથે જે કરીશ તે બધું હાલ કહી શકતો નથી. જ્યારે એમનો મારા ઉપર સંપુર્ણ વિશ્વાસ ચોંટશે ને મને પોતાના ભેદુ જાણશે ત્યારે એક બીજો દાવ રમાશ ને એમને એવા તો દાવપેચ રમાડીશ કે તેઓ પોતાને હાથેજ પોતાનો નાશ કરશે.

પ્રધાને ખ્રિસ્તીઓની સાથે દગો ફટકો કર્યો તે વિષે.

[૧૫]

૪૨૫

પસ બ ગોયમ મન બિસર નસરાનીયમ
અય ખુદાએ રાઝદાં મીદાનીયમ
યું કહુંગા ઉન્સે મેં ઇસાઇ થા
જાનતા હય ઉસ્કો બસ મેરા ખુદા
હું કહીશ જઇને કે હું છું ઇસ્વી
હે, ખુદા જાણે છે તુ મુજને નકી

૪૨૬

શાહ વાકિફ ગશ્ત અઝ ઇમાને મન
વઝ તઅસ્સુબ કર્દ કસ્દે જાને મન
બાદશાહકો જબ હુઇ ઉસ્કી ખબર
બન ગયા વો મેરા દુશ્મન સખ્ત તર
શાહ મારા ધર્મથી વાકિફ થયો
મારવા મુજને ઇરાદો તવ કર્યો

૪૨૭

ખ્વાસ્તમ તા દીં ઝે શેહ પિન્હાં કુનમ
આંચે દીને ઓસ્ત ઝાહિર આં કુનમ
મેંને ચાહા દીં છુપાવું શાહસે
ઓર કેહ દું દીનપર હું આપકે
શાહથી મેં ગુપ્ત રાખ્યો ધર્મને
ધર્મ તેનો કરતો હું જાહેર બધે

૪૨૮

શાહ બુએ બુર્દ 'અઝ અસરારે મન' મુત્તહમ શુદ પેશે શેહ ગુફતારે મન
હો ગઈ શાહકો ખબર ઇસ રાઝકી મુત્તહમરૂ દાદ મેરી હો ગઇ
શાહ મારી વાતથી વાકિફ થયો તેને મારી વાતમાં શક આવીયો

૪૨૯

ગુફત ગુફતે તુ ચુનાં દર સોઝનસ્ત અઝ દિલે મન તા દિલે તુ રોઝનસ્ત
બોલા તેરી બાત હય સોઝનમેં નાં છેદ સા હય દો દિલોંકે દરમાયાં
રોટલામાં સોય તેવી વાત છે મારાથી તમ દિલ સુધી એક વાર છે

૪૩૦

મન અઝાં રોઝન બદીદમ હાલે તુ હાલે દીદમ કે ન્યોશમ કાલે તુ
દેખતા ઇસ છેદસે હું તેરા હાલ હાલકો દેખ સુનું કયું તેરા કાલ
જોયું તે કાણાથી મેં તમ દિલ સુધી તો હવે હું સાંભળું તમ વાત શી

૪૩૧

ગર ન બુદે જાને ઇસા ચારા અમ ઓ જહુદાના બ કરદે પારા અમ
રૂહે ઇસા ગર ન હોતી ચારાગર વો યહુદી ફેંક દેતા કાટ કર
જો ન મુજને હોતા ઈસાની સહાય શાહ કરત કડકા શરીરના હાય હાય

૪૩૨

બેહરે ઇસા જાં સિપારમ સર દેહમ સદ હઝારાં મિન્નતશ બર જાં નેહમ
બેહરે ઇસા જાનભી દું સરભી દુ ઉસકે લાખ એહસાન જીને પર રખું
તેથી ઇસા માટે જીવ આપું છું હું માનું છું ઉપકાર તેનો સત્ય હું

૪૩૩

જાં દરેગમ નીસ્ત અઝ ઇસા વલેક વાકિફમ બર ઇલ્મો દાનશ નેક નેક
જાન ઇસાસે નહીં પ્યારી મગર ઉસકે ઇલ્મે દીંસે કુચ્છ હો બા ખબર
જીવ ઇસાથી મને વ્હાલો નથી જાણું છું વિદ્યા હું તેના દીનની

૪૩૪

હયફ મી આમદ મરા કાં દીને પાક દરમીયાને જાહિલાં ગરદદ હલાક
મુઝકો હય અફસોસ અયસા દીને પાક જાહેલોંમે પડકે હો જાયે હલાક
છે મનો પસ્તાવો તેનો ધર્મ આમ નાશ પામે મુર્ખ લોકોમાં તમામ

૪૩૫

શુક્ર યઝદારાં વ ઇસારા કે મા ગશ્તે એમ ઇં દીને હકરા રેહનુમા
શુક્ર હય ઇસાકા ઓર અલ્લાહકા હમ હુંય અયસે દીને હકકે રેહનુમા
ઇસા અને અલ્લાહનો ઉપકાર છે હું થયો એ ધર્મનો જ્ઞાતા ખરે

૪૩૬

વઝ જહુદો અઝ જહુદાં રસ્ત એમ તા બઝુન્નાર ઇં મીયાંરા બસ્ત એમ
અબ યહુદીયતસે ઇસકી છુટ કર બાંધી હય ઝુન્નારસે અપની કમર
હું યહુદી પંજામાંથી છુટિયો કંઠી તેની તોડી મુકિત પામિયો

૪૩૭

દવર દવરે ઇસાઅસ્ત અય મરદુમાં બિશનવેદ અસરારે કયશે ઉ બજાં
યે હય લોગો દવર દવરે ઇસ્વી ઉસકે મઝહબ કે સુનો કુચ્છ બેદભી
રાજ છે ઇસાનું ચારે ગમ સુણો વાતો એના ધર્મની સૌ સાંભળો

૪૩૮

ચું શુમારન્દમ અમીનો મુક્તદા સર નિહન્દમ જુમ્લા જોયન્દ એઅતિદા
જબ અમીનો મુક્તદા જાનેંગે વો ફિર હિદાયતકો મેરી માનેંગે વો
જાણશે એ લોકો મુજને પેશ્વા તો નમાવી માથું લેશે ફાયદા

૪૩૯

ચું વઝીર આં મક્ર રા બર શેહ શિમુર્દ અઝ દિલશ અંદેશા રા કુલ્લી બબુર્દ
મક્રસે યે બાત જબ ઉસને કહી બાદશા કે દિલકોભી અચ્છી લગી
આ દગાની વાત પ્રધાને કહી શાહની તો એક દમ ચિંતા ટળી

૪૪૦

કર્દ બા વે શાહ આં કારે કે ગુફ્ત ખલ્ક હયરાં માન્દ ઝાં રાઝે નિહુફ્ત
જો કહાથા ઉસને વોહ શેહને કિયા ઓર ઝમાના ઉસપે હયરાં રેહ ગયા
શાહે તેના કહેવા પ્રમાણે કર્યું પણ ન લોકોએ જરાએ જાણિયું

૪૪૧

કર્દ રૂસ્વાયશ મિયાને અંજુમન તા કે વાકિફ શુદ ઝે હાલશ મરદોઝન
કર દિયા રૂસ્વા સરે મેહફિલ ઉસે મરદોઝન સબ ઉસસે વાકફ હો ગયે
સાદ પાડી શહેર મધ્યે ફેરવી ને ફજેતી તે પછી તેની કરી

૪૪૨

રાંદ ઉરા જાનિબે નસરાનીયાં કર્દ દર દઅવત શુરૂ ઉ બાદ અઝાં
ફિર ગયા વો જાનિબે નસરાનીયાં ઉસને દી લોગોંકો દઅવત બાદ અઝાં
તેને ખ્રીસ્તી લોકોમાં પહોંચાડિયો બોધનો આરંભ ત્યાં જઇને કર્યો

૪૪૩

ચું ચુનાં દીદન્દ તરસાયાને ઝાર મીશુદન્દ અન્દર ગમે ઉ અશ્કબાર
દેખકર ઇસાઇ ઉસ્કા હાલેઝાર ગમસે હોતેથે સરાસર અશ્કબાર
ખ્રિસ્તીઓએ જયારે જોયા એવા હાલ મિત્ર તેના થઇ ગયા સર્વે કમાલ

૪૪૪

હાલે આલમ ઈં ચુનીનસ્ત અય પિસર કઝ હસદ મી ખીઝદ ઈં હા સર બસર
હાલતે દુનિયા યેહી હય અય પિસર યે હસદ કે હંય નતીજે સરબસર
જાણજો એવી જગતની વાત છે થાય છે ઇર્ષ્યાથી પેદા એ ખરે

[૧૫]

પ્રધાને બાદશાહને કહ્યું, કે હું તેમને કહીશ કે હું ખ્રિસ્તી છું એ વાત ખુદા જાણે છે બાદશાહ મારા ધર્મથી જાણીતો થયો, તેથી તેણે મને કતલ કરવાનો ઇરાદો કર્યો મારા ને તમારા અંતઃકરણ બચ્ચે એક રસ્તો છે તે વડે હું તમારા દિલની વાત જાણું છું. ખરી વાત એ છે, કે ઇસાના આત્માએ મારો બચાવ કર્યો નહિં તો બાદશાહ મારા કકડા કરી નાખત હું હઝરત ઇસા [અ. સ.] માટે મારા પ્રાણ પણ આપવા તૈયાર છું. પણ મેં વિચાર કર્યો કે જો હું મારા પ્રાણ નીછાવર કરી નાખીશ તો એ ધર્મ એમના એમ રહી જશે ને મારા જેવો બીજો વિદ્વાન ન હોવાથી એ ધર્મ અજ્ઞાનીઓમાં પડીને નાશ પામશે. માટે હું તેમના ઉપકાર માનું છું કે તેમણે પોતાના ધર્મની સેવા કરવાનું દુર્લભ કામ મને સોંપ્યું હું યહુદી બલાને છુટયો છું પણ હું ખરો ખ્રિસ્તી છું ને આ સમય હઝરત ઇસા (અ. સ) નો છે માટે તેમના ધર્મની વાતો સાંભળો.

હે બાદશાહ જ્યારે હું એવી વાતો કહીશ, ત્યારે તેઓ મને પોતાના આગેવાન જાણી મારી વાતો સાંભળશે.

એ સાંભળી બાદશાહે તેના કહેવા પ્રમાણે કરી તેને પોતાના શહેરમાંથી કાઢી મુકયો જ્યારે તે ખ્રિસ્તીઓમાં ગયો, ત્યારે ખ્રિસ્તીઓ તેના આવા હાલ જોઇ દયા ખાવા લાગ્યા.

માટે હે ભાઇઓ વિચારી જુઓ, કે જગતની આવી સ્થિતિ છે માણસ ઇર્ષ્યાના કારણથી કેવા કેવા કામ કરે છે ! તે પોતાનું પણ નુકસાન કરે છે. આ પ્રધાન પોતાની આવી નઠારી હાલત કરી, તે પણ ઇર્ષ્યાના કારણથી કરી.

ખ્રિસ્તીઓનું પ્રધાનના પાસે ભેગા થવું. ને પ્રધાન તેમની આગળ ભેદ જાહેર કરે છે તે વિષે.

૪૪૫

સદ હઝારાં મર્દે તરસા સુએ ઉ, અંદક અંદક જમ્અ શુદ દર કુએ ઉ
જમ્એ ઇસાઇ હુવે વાં સો હઝાર, ભીડથી કુચેમેં ઉસ્કે બેશુમાર
સેંકડો ખ્રિસ્તીઓ તે પ્રધાન પાસ, આવીને ભેગા થયા સૌ આમ ખાસ

૪૪૬

ઉ બ્યાં મી કર્દ અસ્રારે ઇંજીલ, મર ઇશાં રા ઉ બ ગુફ્તન ઝુન્નારો નમાઝ — ઉ બ્યાં મી કર્દ બા ઇશા બ રાઝ, સિરેં ઇંઝલીયુંનો ઝુન્નારો નમાઝ
વો બ્યાં કરતા થા ઇન લોગોંસે રાઝ, માઅનીએ ઇન્જીલો ઝુન્નારો નમાઝ
કરતો તે ઇંજીલનું વર્ણન તમામ, કહે તો ખ્રિસ્તિ ધર્મના ભકિતનું નામ

૪૪૭

ઉ બ્યાં મી કર્દ બા ઇશાં ફસીહ, દાએમન અઝ ફેઅલો અકવાલે મસીહ
ઉન્સે વો કરતાથા ગુફતારે ફસીહ, ઝિક્રે ફેઅલો ઝિક્રે અકવાલે મસીહ
કરતો વર્ણન હર ઘડી સૌ સાચી વાત, કાર્ય ને ઉપદેશ ઇસા સાક્ષાત

૪૪૮

ઉ બ ઝાહિર વાએઝે એહકામ બુદ, લેક દર બાતિન સફીરો દામ બુદ
વો બ ઝાહિર વાઇઝે એહકામ થા, ઔર બાતિનમેં સફીરે દામ થા
આજ્ઞાઓ જો કે તે કહેતો હતો, ગુપ્ત રીતે પણ શિકારી તે હતો

૪૪૯

બેહરે ઇં માઅની સહાબા અઝ રસુલ, મુલતમિસ બુદન્દ મક્રે નફસે ગુલ
થા યેહી બાઇસ કે અસહાબે નબી, પુછતે રહેતેથે હાલત નફસકી
મુસ્તુફાથી સૌ સ્હાબી પુછતા, કે બતાવો કાર્ય શયતાં નફસના

૪૫૦

કુચા આમેઝદ ઝે અગરાઝે નિહાં, દર ઇબાદત હા વ દર ઇખલાસે જાં
કયા મિલા દેતા હય અગરાઝે નિહાં, યે ખુલુસે બંદગીમેં ના ગહાં
ગુપ્ત ભકિતમાં ગરજ જયારે ભમે. કેમ ઇબાદતમાં મજા આવે અરે

૪૫૧

ફઝલે ઝાહિર રા નજસ્તન્દે અઝુ, અયબે બાતિન રા બ જસ્તન્દે કે ગુ
ફઝલ ઝાહિરકા ન કરતેથે સવાલ, અયબે બાતિનકીથી કરતે દેખ ભાલ
સદગુણો જાહેરને નોંતા ખોળતા, ગુપ્ત દુષણને ફકત ટંટોળતા

૪૫૨

મુ બ મુ ઝરરા બ ઝરરા મક્રે નફસ, મી શનાસીદન્દ ચું ગુલ અઝ કરફસ
મુનકે મક્રો નફસકા એક એક રાઝ, શ્વાસસે કુશ્વોંકા કરતે ઇમતિયાઝ
પ્રપંચોનો હરએક દગો ફટકો ખરો, જાણતા તે ગંધની પેઠે ખરો

૪૫૩

સુહ્બતઝાં હસલે હુઝેફા બા હસન, તા બદાં શુદ વઅઝો તઝકીરશ હસન
કુઅ્ઝ હઝીફાને હસનસે યે કહે, જીનસે વઅઝ ઇનકે બહોત મકબુલ થે
લાભ જે પામ્યા હુઝેફાથી હસન, એજ કારણથી હતાં ઉત્તમ વચન

૪૫૪

સુ શિનાફાને સહાબા જુમલા શાં, ખીરા અશતન્દે દરાં વઅઝો બ્યાં
નુકતા રસ ત્યારે સહાબી આપકે, દમ બ ખુદ રહેતેથે ઇનકે વઅઝસે
તે સહાબીમાં હતા જે જાણકાર, બોધથી આશ્ચર્ય પામ્યા સુ વિચાર

(૧૬)

જ્યારે પ્રધાને બોધ આપવો શરૂ કર્યો, ત્યારે લાખો ખ્રિસ્તિઓ તેની પાસે એકઠા થયા. તે તેમની આગળ ઇંજીલ ને ભકિતઓનું વર્ણન કરવા લાગ્યો. જાહેરમાં તો તે એક કથા હતી, પણ ખરૂં પુછો તો પક્ષીઓને પકડવાની જાળ હતી.

સહાબીઓ પણ એજ કારણથી મનરૂપી ભટકતા ભુતના પ્રપંચો માટે હઝરત રસુલે ખુદા (સ. અ.) ને પુછતા હતા. કેમકે એમને સમજ પડતી નહોતી, કે અમારી શુધ્ધ અંતઃકરણની ભકિતને મલિન કરી દે , તેમાં એ ભમતા ભુતની કાંઇ ગરજ છુપાએલી છે કે કેમ ? જાહેરની ભકિત માટે સહાબીઓ વધુ પુછતા ન હતા. પણ જે એઓ ગુપ્ત છે તે વિષે પુછ પરછ કરતા હતા. અને તેથી જેવી રીતે તાજા ફુલને અજમાવવાથી સુગંધ ઓળખાઇ જાય છે, તેમ તેઓ સેહલાઇથી અંતઃકરણની શુધ્ધિ અશુધ્ધીને ઓળખી શકતા હતા. અંતઃકરણની એબોથી વાકિફ થવાની ઇચ્છા રાખનાર સહાબીઓમાં એક હઝરત હુઝેફા (ર. અ.) હતા. તેઓ હમેશા અંતઃકરણના છળકપટ વિષેજ હઝરત રસુલે ખુદા (સ. અ.) ને પુછતા હતા અને તેથી તેઓ એ વિષે એટલું બધું જ્ઞાન ધરાવતા હતા, કે મોટા મોટા સહાબીઓ પણ તેમનું એ વિષેનું પ્રવચન સાંભળી દિંગ થઇ જતા હતા.

યહુદી પ્રધાન સાથે ખ્રિસ્તીઓનો મેળ મેળાપ થવાનું વર્ણન

(૧૭)

૪૫૫

દિલ બદો દાદન્દ તરસાયાં તમામ, ખુદ ચે બાશદ કુવ્વતે તકલીદે આમ
ઉસકો દિલ દે બૈઠે ઇસાઇ તમામ, યે હે દેખો કુવ્વતે તકલીફે આમ
ખ્રિસ્તી સૌ એના અનુયાયી થયા. પુછયા વિણ ઘેટાના ટોળાં સમ વળ્યા

૪૫૬

દર દુરૂને સીના મેહરશ કાશતન્દ, નાયબે ઇસાશ મી પિન્દાશ તન્દ
બો કે દિલમે બીજ ઇશ્કે ઇશ્ક કે નાયબે ઇસા ઉસે કેહને લગે
રાખતા દિલમાં હતા તેઓ મહેર, નાયબે ઇસાજ કહેતા એની પેર

૪૫૭

ઉ પિસર દજ્જાલ યક ચશ્મે લઇં. અય ખુદા ફરિયાદ રસ નેઅમુલ મુઇં
વો તો થા એક ચુખ્મે દજ્જાલે લઇં, અય ખુદા ફરિયાદ અય નેઅમુલ મુઇં
છોકરો દજ્જાલ કાણાંનો હતો હે ખુદા તું છે અમારો આશરો

૪૫૮

સદ હઝારાં દામો દાનાસ્ત અય ખુદા મા ચું મુરગાને હરીસે બે નવા
લાખોંહી હંય દામો દાના અય ખુદા, હમમેં મુરગાને હરીસ બે નવા
જાળ ફેલાયો છે, દાણા છે, પડયા. પક્ષી છે એ લોભ લાલચના બધા

૪૫૯

હમ ચુ આદમ પા બરતએ દામે તો એમ,
હમ હૈં હરદમ કયદ તેરે દામ મેં
જાળમાં બેશક છે, સપડાયો, દરેક,

હર યકે ગર બાઝો સી મુર્ગે શવેમ
બાઝ યા સીમુર્ગ જો કુચ્છભી બને.
બાજ ને શુ હુમુર્ગનો અહીં શો વિવેક ?

૩૬૦

મી રિહાની હર દમે મારા વ બાઝ
તુ રહા કરતા હય કરકે સરફરાઝ
હર ઘડી તું છોડી દે અમને અમે,

સુએ દામે મી રવેમ અય બે નિયાઝ
ખુદહી ફંસજાતે હંય હમ અય બે નિયાઝ
પાછા આવી જાળમાં સપડાઇએ

૪૬૧

મા દરીં અંબારે ગંદુમ મી, કુનેમ
જમએ હંય અંબાર મેં ગંદુમ કરેં
રોજ ઘઉં કરીએ છીએ ભેગા અમે,

ગંદુમે જમ્અ આમદા ગુમ મી કુનેમ
ફિર ઘસી ગંદુમકો એકદમ કમ કરેં.
પણ જે છે કોઠાર તેને ભુલીએ

૪૬૨

મી બયન્દેશેમ આખિર મા બહોશ,
સોચતે હંય ફિર બસદ હોશો અમલ,
એ ન જાણ્યું બુદ્ધિએ કિન્તુ કદા,

કીં ખલલ અઝ ગંદુમસ્ત અઝ મકે મુશ
ગેહુંમેં ચુહે ને ડાલા હય ખલલ
ઘઉંમાં તો ઉંદર નો ડર રહે છે સદા

૪૬૩

મુશ તા અંબાને મા હફરા ઝદસ્ત
ચુહે કે રખનેસે નુકસાં હો ગયા.
ઉંદરે કાણું કર્યું ! કોઠારમાં,

વઝ ફનશ અંબારે મા વીરાં શુદ અસ્ત
જો કિયા થા જમ્એ વીરાં હો ગયા
નાશ દાણાનો થશે ક્ષણ વારમાં

૪૬૪

અવ્વલ અય જાં દફ્એ શરરે મુશકુન,
પહેલે અય દિલ બંદ કર ચુહેકા ઘર,
મારતી ઉન્દરની પહેલાં દુર કર,

વ આંગહ અંદર જમ્એ ગંદુમ જોશકુન
જમ્એ ગંદુમકે લિયે ફિર ફિક્ર કર
તે પછી તું ઘઉં તણું અંબાર કર

૪૬૫

બિશનવઝ અખબારે આં સદરે સુદુર
સુન હદીસોં મેં યે હય કવલે હુઝુર
સુરતુદ્દાનું વેણ આ શુણજો, જરૂર

લા સલાતા તમ્મા ઇલ્લા [illegible] હુઝુ
કુચ્છ નહીં હોતી ન[illegible] બે હુઝુ
પુરી ન થાએ ન[illegible] બે હુઝુ

૪૬૬

ગર ન મુશે દુઝદ દર અંબાન માસ્ત,
ઔર ચુહા ગર નહીં ઘરમેં ઘુસા,
કોઠીમાં ઉંદર જો પેઠો ચોર છે,

ગંદુમે આ અમાલે ચલ સાલા કુ જાસ્ત
કોન હય ગેહું અમલકે ખા ગયા.
ભક્તિ ચાલીસ વર્ષની પણ શું કરે.

૪૬૭

રેઝા રેઝા સિદક હર રોઝા ચરા,
થોડા થોડા સિદક હર દિન કિસલિયે,
થોડી થોડી પણ ભલાઇ રોજની,

જમ્આ મી નાયદ દરી અંબારે મા
જમ્આ હો સકતા નહીં દિલમેં તેરે
મારા ખાતામાં જમા કેમ ના થઇ

૪૬૮

બસ સિતારા આતિશ અઝ આહન જહીદ
આગકે તારે થે લોહેસે ઉડે,
આગ ચકમકથી ઝરે છે જે ઘડી.

વાં દિલે શોરીદા પિઝ રફ્તો કશીદ
પર દિલે શોરીદાને સબ રખ લિયે
દિલ બળેલો ખેંચી લે જલદી થકી

૪૬૯

મી નેહદ અંગુસ્ત બર પરતારહા
હાથ ઉન પર ડાલ દેતા હય કભી
આંગળી આ તણખા ઉપર રાખે તે

મેહ દર ઝુલમત ચકે દુઝદે નિહાં
ઉસ અંધેરે મેં મગર એક ચોર ભી
ચોર પણ અંધારામાં જે ગુપ્ત છે.

૪૭૦

તાકે નહરે ઝદ ચરાગે બર ફલક
તા ન ફયલે નુર ઉનકા તા સમા
નભ ઉપર દીવો ન સળગે જેથી એ

મી કુશદ ઉસ્તારહાં રા યક બયક,
ઉન સિતારોંકો વો દેતા હય બુઝા.
એક એક તણખો છુપાવી દે છે તે

૪૭૧

કે બુવદ બીમે અઝાં દુઝદે લઇમ
ચોરસે કયા ખવફ ફિર હમકો રહે
તો કુકર્મી ચોરની શી બીક હોય ?

ચું ઇનાયાતત શવદ બામાં મુકીમ
અર ઇનાયત હમપે તુ મવલા કરે
જો કૃપા તારી અમારી સાથ હોય

૪૭૨

ચું તું બા માઇ ન બાશદ હેચ ગમ
તુ જો અપના સાથી હો ફિર કયા હય ગમ
તું અમારી સાથ હો તો ડર ન હોય.

અર હઝારાં દામ બાશદ હર કદમ
સેંકડો ફંદે હોં ગો હર હર કદમ
ડગલે ડગલે જાળ પથરાએલી હોય

૪૭૩

મી રિહાની મી કુની અલવાહ રા
બોદ કર અલવાહ કરતા હય રિહા
તાબેદારીથી મળે મુકિત તદા

હર શબે અઝ દામે તન અરવાહરા
દામે તનસે રૂહકો હર શબ ખુદા
આત્મા પિંજરથી છુટે રાતમાં

૪૭૪

ફારિગાં બે હાકિમો મેહકુમે કસ
રેહતી હંય આઝાદ મુતલક સર બસર
રાજા પણ દોલતનો નવ ત્યારે ધણી

મી રહન્દ અરવાહ હર શબ ઝીં કફસ
ઉસ કફસસે ઉડકે રૂહેં રાત ભર
રાતે મુકિત પામે કેદી કેદથી

૪૭૫

શબ ઝે દોલત બે ખબર સુલતાનીયાં
બે ખબર દવલતસે સુલતાં ઔર પિસર
જાણે નવ કે કોણ હું ને કોણ તે

શબ ઝે ઝિન્દાં બે ખબર ઝિન્દાનીયાં
શબ કો ઝિન્દાંસે હંય કયદી બે ખબર
કોઇ લાભા લાભનો નવ તેહને

૪૭૬

ગુફત બઅઝદાં કુમ રકુદુન ઇન મરમ
ગારમેં આરામસે હંય કુછ રિજાલ
ખુદ ખુદા ફરમાવે છે હે મારા બાલ

હાલે આરિફ ઇં બુવદ બે ખ્વાબ હમ
નિન્દ બિન ભી હય યેહી આરિફકા હાલ
જાગ્રત વસ્થામાં આરિફનો એ હાલ

૪૭૭

ચું કલમ દર પંજએ તકલીબે રબ
પર હય દસ્તે હકમેં કિલકે ઇનકિલાબ
હકને તાબે જેમ લેખણની ગતિ

ખુફતા અઝ એહવાલે દુનિયા રોઝોશબ
રાત દિન દુનિયામેં હંય મેહવે ખ્વાબ
હાલ થી દુનિયાના ઉંઘ્યો રાતદી

૪૭૮

ફેઅલે પિંદારદ બ જુમ્બીશ અઝ કલમ
હય કલમકો લિખને વાલા જાનતા
જાણે પણ તે કાર્ય તો લહીઓ કરે

આંકે ઉ પંજા ન બીનદ દર રકમ
હાથ લિખનેમેં નહીં જો દેખતા
હાથના તાબામાં છે લેખણુ ખરો

(૧૭)

ખ્રિસ્તી લોકો ગાડરીયા પ્રવાહની પેઠે થોડાજ સમયમાં તે પ્રધાનની પાસે જમા થયા. કોઇ તપાસ કરતો ન હતો કે એ કોણ છે ? બધાએ પોતાના દિલમાં એની મોહબ્બતનું બી વાવ્યું હતું ને તેને હઝરત ઇસા (અ. સ.) નો પ્રતીનિધી માનતા હતા. પણ ખરૂ પુછો તો એ કાણા દજ્જાલનો છોકરો હતો. માટે હે ખુદા તું અમારી ફર્યાદ સાંભળ, તુંજ અમારો સહાયક છે. હે ખુદાવંદા લાખો દાણા ને જાળ અમને ફસાવવા તઇયાર છે, અને અમે એવા લોભી પક્ષીઓ છીએ કે એમાં સપડાઈ જત કશી વાર લાગતી નથી અમે બધા તેમાં ફસાઇએ છીએ ભલે ને અમારામાં કોઇ બાજ હોય કે ગરૂડ હોય તો એ શું ? તુંજ અમને એ જાળથી બચાવે છે. છતાં અમે તેની ફરિયાદ કરીએ છીએ. અમે કોથળામાં સુકૃત્ય રૂપી ઘઉં નો ભરીએ છીએ પણ તેમાં નિષ્કામ વૃતિ ન હોવાથી તે એળે જાય છે, તેથી અમારા ઘઉંમાં શી ખરાબી છે તે જોતા નથી. પણ વિચાર કરતાં જણાય છે કે ઇચ્છા રૂપી ઉંદર એનો નાશ કરે છે. એણે છુપી રીતે અમારા કોથળા સુધી સુરંગ ખોદી છે, તે કોથળામાંના ઘઉંનો નાશ કરે છે માટે પહેલાં તો એ ઉંદરની પીડા દુર કરવી જોઇએ, તે પછી ઘઉંનો સંગ્રહ કરવો જોઇએ ત્યારે તમારો ભંડાર સલામત રહેશે તે તમને ઉપયોગી થઇ પડશે.

હદીસ શરીફમાં છે કે 'લા સલાતા તંમ્મા ઇલ્લા બિલ હુઝુર' જ્યાં સુધી અંતઃકરણ રજુ ન હોય ત્યાં સુધી નમાઝ પુરી ગણાતી નથી. માટે વાસના રૂપી ઉંદર અમારા કોથળામાં ચોરી કરે છે, તે અમને હંમેશ ને ગફલતમાં નાખી પોતનું કામ કર્યે જાય છે, નહિ તો ૪૦ વરસ સુધી સુકૃત્ય રૂપી જે ઘઉં એકઠા કર્યા હતા તે ક્યાં ગયા ? જો એ ચોરી લેતા નથી તો રોજનો એક દાણો ગણીએ તો તેટલા દાણા પણ કોથળામાં તો નથી ! અમારી દિલરૂપી ભઠ્ઠીમાંથી હજારો તણખા ઉડયા ને અમે તપ ભકિતમાં લીન રહી કષ્ટ વેઠયું પણ તેથી એ કોઇ ફળ થયું નહિ. આ વાસના રૂપી ગુપ્ત ચોર તે એક એક તણખલાને ઝાલી ઝાલીને ઓલવી નાંખે છે કેમકે ઘરમાં જ્યારે ચોર પેસે છે ત્યારે દીવો ઓલવી નાખે છે. માટે તું રક્ષા કરે તો અમને એ ચોરની બીક નથી, ને એણે ડગલે ડગલે જે જાળ પાથરી છે, તેની પણ પરવા નથી.

અમે જોઇએ છીએ કે અમારો આત્મા કાયા રૂપી જાળમાં કેદ છે. ને તું તેને દર રાત્રીએ છોડી મુકે છે ને તે સ્વપ્નાવસ્થા ગણાય છે, એ વખતે તું એમાંથી શકિત ને લાગણી લઇ લે છે અને તેથી એ પાંજરામાંથો નીકળી આનંદથી ફરે છે, તે વખતે એ આત્મા એવો તો રાજી હોય છે કે જાણે કોઇ રાજા એ નથી ને કોઇ પ્રજાએ નથી, અને રાત્રે જેમ કેદખાનામાં કેદી ને ધન દોલતથો ધનવાન લોકો બે ખબર હોય છે, તેમ તે પણ આજાદ થઇ જાય છે રાત્રે કેદીને કેદખાનાનું ભાન નથી ને ધનવાનને પોતાની દોલતની ખબર નથી.

અરહાબે કહફની આંખો ઉઘાડી છે, તેથી જાણે તેઓ જાગેછે, પણ ખરૂ પુછો તો તે સુતેલા છે, જે લોકો ખુદાને ઓળખે છે. તેમની હાલત પણ જાગ્રતાવસ્થામાં એવીજ છે, લોકો જાણે છે કે તેઓ જાગે છે ને દેહ રૂપી કેદ ખાનામાં કેદ છે પણ તે તો સુતેલા છે ને કાયા રૂપી કેદથી મુક્ત છે, ખુદા ફરમાવે છે કે આરિફ લોકો દુનીયાની હાલતથી રાત દિવસ સ્વપ્નાવસ્થામાં છે અરહાબે કહફ માટે ફરમાવે છે કે અમે તેમને જમણી અને ડાબી બાજુએ પાસું ફેરવીએ છીએ એવીજ રીતે આરિફ લોકોના ગતિ ને પાસું ફેરવવાની હાલત છે જાહેર જોનાર એમ જાણે છે કે લખવાનુ કામ કલમ કરે છે, પણ રહસ્ય જાણનારા જાણે છે કે જેના હાથમાં એ કલમ છે, તેની મરજી પ્રમાણે કલમ કામ કરે છે

આરિફ માણુસનું દ્રષ્ટાંત

(૧૮)

૪૭૯

શિમ્મએ અઝ હાલે આરિફ વા નમુદ, ખલ્કરા હમ ખ્વાબે હિસ્સી દર રબુદ
હાલ આરિફકા હુવા જો કુછ બયાં, ઇસસે હિસ્સે ખલ્ક સોતી હય યહાં
વાત આરિફની જરા જાહેર કરી, લાગણીની ઉંઘ જગ સમજ્યું ખરી

૪૮૦

રફ્ત દર સેહરાએ બેચું જાને શાં, રૂહે શાં આસુદઓ વ બદાને શાં
દશ્તે હુમેં જીસ્કી જા પહોંચી હો જાં, ઇનકે રૂહો જીસ્મ હંય સબ શાદમાં
જીવ તેનો લા મકાંમાં બસ ગયો, એ નથી તન, આત્મા તેનો રહ્યો

૪૮૧

તુર્કે રોઝ આખર ચુ બા ઝરીં સિપર, હિંદુએ શબ રા બ તેગ અફગન્દ સર
તુર્ક દિનકા લે કે સોનેકી સિપર, કાફિરે શબકો કરે ઝેરો ઝબર
ઢાલ સોનેરીથી સુરજ આવીયો, માથું કાઢી રાતનું કાપ્યું જુઓ

૪૮૨

મેલે હર જાને બસુએ તન બુવદ, હર તને અઝ રૂહ આ બસ્તન બુવદ
મુલતફિત હોતી હંય જાનેં સુએ તન, રૂહકા હોતા હય હામિલ હર બદન
જીવ પાછો તનમાં તેના આવીયો, આત્મા તનમાં વસી રાજી થયો

૪૮૩

અઝ સરીરે બાઝ દામ અંદર કશી, જુમ્લા રા દર દામે દર્દ આવર કશી
દે કે તુ આવાઝ ફેલાતા હય દામ, દામમેં ખીંચતી હય ફિર દુનિયા તમામ
પકડે પક્ષી જાળમાં બીજાં નવાં, આજ્ઞાથી રાજાની તાબે થયાં

૪૮૪

ચું કે નુરે સુબ્હ દમ સર બર ઝનદ, કર ગસે ઝરીંને ગર્દું પર ઝનદ
સુબ્હે જબ હોતી હય રોશન કામ્યાબ, ફડ ફડાતા હય પર અપને આફતાબ
જવ પ્રકાશે સૂર્ય ને પ્રભાત થાય, નભ ઉપર તેજસ્વી સુરજ તવ જણાય

૪૮૫

ફાલિકુલ અસ્બાહ ઇસરાફીલ વાર, જુમલે રા દર સુરત આદર ઝાં દિયાર
મિસ્લે ઇસરાફીલ ખલ્લાકે જહાં, બખ્શાતા હય સુરતેં સબકો યહાં
"ફાલિકુલ ઇસ્લાહ" ઇસરાફીલ પઢે, આત્મા લાવે શરીરમાં જાણજે

૪૮૬

રૂહ હાએ મુનબસિતરા તન કુનદ, હર તને રા બાઝ આ બસ્તન કુનદ
રૂહ જુદા રૂહોંકો કરતા હય બદન, હામિલે અરવાહ હો જાતે હંય તન
જીવ તનમાં નાંખે તે દર એકના, ને ભરે છે તે બદન હર એકના

૪૮૭

અસ્પ જાંહારા કુનદ આરી ઝેઝીં,
છોડતે હંય ઝીન ઘોડે જાનકે,
જીવ રૂપી અશ્વ પર મુકે પલાણ,

સિરેં અન નવમો અખુલ મવતસ્ત ઈં
ખ્વાબ ભાઇ મવતકા હય માન લે
મોતનો છે ભાઈ તે તું ઉંઘ જાણ

૪૮૮

લેક એહરે આંકે રોઝ આયન્દ બાઝ,
દુસરે દીન વાપિસીકે વક્ત પર,
દિવસે આવે તે પાછા પુન રવિ,

બર નહેદ બર પાએ શાં બન્દે દરાઝ
બાંધતે હંય પાઉં રસ્સીસે મગર
માટે લાંબી દોરી બાંધે પગ થકી

૪૮૯

તાકે રોઝશ વા કશદ ઝાં મર્ગઝાર,
તાકે ફિર ખેતોંસે લોટાએ ઇન્હેં,
જેથી તેને ખેંચી લાવે દિવસે,

વઝ ચરાગાહ આર દર દર ઝેરબાર
ઓર નીચે ઝીનકે લાયે ઇન્હેં
જીન નીચે લાવે ગોચરથી ખરે

૪૯૦

કાશ ચું અસહાબે કેહેફ આં રૂહરા,
કાશ રેહ સકતી હિફાઝત મેં યે રૂહ,
કહફની પેઠે તેઓના જીવ પર,

હિફ્ઝ કરદે યા ચો કશ્તી નુહરા
મિસ્લે એહલે કેહેફ યા કશ્તીએ નુહ
નુહ નાકા સમતો રક્ષક હોત ગર

૪૯૧

તા અઝીં તુફાને બે દારીઓ હોશ,
હોશો બેદારીકે ઇસ તુફાનસે,
જાગ્રત ને હોશના તુફાનથી,

વા રહીદે ઈં ઝમીરો ચશ્મો ગોશ
આંખ કાન ઓર દિલકો મિલતે રાસ્તે
કાન આંખો, જીવ, દિલ છુટત સહી

૪૯૨

અય બસા અસહાબે કેહેફ અંદર જહાં,
બે શુમાર અસહાબે કહેફ ઇસ દોરકે,
છે બહુ અસહાબે કહફ સૃષ્ટિમાં,

પહેલુએ તુ પેશ તુ હસ્ત ઇન ઝમાં
તેરે પહેલુમેં હંય તેરે સામને
તારી સામે, પાસે પણ આજે ખરા

૪૯૩

ગારે બા તો યાર બાતો દર સરોદ,
યાર ભી ઓર ગારભી હે નગમા ગર,
તારી સાથે તે કરે છે વાતચીત,

મોહર બર ચશ્મત વ બરેં ગોશત ચેસુદ
મોહરેં હંય પર તેરે ગોશો ચશ્મ પર
કાન ને આંખોથી નવ દેખે ખચીત

૪૯૪

બાઝ દાં કઝ ચીસ્ત ઇં રૂપોશહા,
કયોં નિહાં તુઝસે હંય તુહી ગોર કર,
કેમ છે અદ્રશ્ય તે તારા થકી ?

ખત્મે હક બર ચશ્મહા વ ગોશહા
કયોં હંય મોહરેં આંખ પર ઓર કાનપર
સીલ કાનોં આંખો પર જાણો નકી

(૧૮)

આરિફો (બ્રહ્મજ્ઞાનીઓ) ની હકીકત આપણા સમજવામાં આવી શકતી નથી. પણ તેની કાંઈક હકીકત સમજવા સારૂ સ્વપ્નાવસ્થાનો દાખલો સારો છે. સ્વપ્નાવસ્થામાં આપણો આત્મા એવા વનમાં જતો રહે છે, જ્યાં તેને કોઇ પકડનાર નથી. આત્મા પણ સુખી થાય છે.

ને અહીં દેહ પણ સુખી થાય છે, કેમકે ઉંઘમાં લાભા લાભ કે શોક હોતાં નથી. જાણે એકપક્ષી જાળ ને પાંજરામાંથી નીકળી સ્વતંત્ર થઈ જાય છે. પછી જ્યારે પ્રભાત થાય છે ત્યારે દરેક આત્મા દેહની સાથે મળી જાય છે. અને પારધિની પેઠે બોલીને દરેક પક્ષીને જાળમાં પકડી લે છે. એ વખતે ઉંઘ ને જાગ્રતાવસ્થાની વચ્ચે લડાઈ થાય છે. કદીક ઉંઘી જાય છે ને કદીક જાગી જાય છે. પછી જેમ ઇસરાફીલ (અ. સ.) બીજી વખતે રણશીંગુ ફુંકશે ને બધા માણુસો જાગી ઉઠશે, તેમ દરેક આત્મા દેહનું રૂપ ધારણ કરે છે. જે દેહ નામ પામે છે. અને આખી રાત જીવ રૂપી ઘોડા પર જે સામાન મુકેલો હતો તે ઉતરી જાય છે એટલાજ માટે ઉંઘને મોતનો ભાઈ ગણ્યો છે.

રાત્રે આત્મા સ્વતંત્ર થઈ જાય છે. તેનું અસ્હાબે કહફની પેઠે અથવા હઝરત નુહ (અ. સ) ની હોડીની પેઠે રક્ષણ કર્યું હોત તો કેવું સારૂં થાત ! કેમકે જાગ્રતાવસ્થામાં લાવી અમને સેંકડો આફતોમાં ફસાવે છે.

અરે તુ અસ્હાબે કહફને કેમ સંભાળે છે ? તેઓને તો વર્ષો થઇ ગયાં તારી નજરની સામે આ વખતે પણ સેંકડો અસ્હાબે કહફ મોજુદ છે. પણ તારાં અંતઃકરણ કાન ને આંખો ઉપર મહોર કરેલી છે. તેથી તને કેમ દેખાય ? જો એ સીલ તુટી જાય તો તે મિત્ર ને તેનું ઠેકાણું તને દેખાય. હવે આવી રીતે આંખ કાન ઉપર મહોર હોવાનું શું કારણ છે, તે આવતી હિકાયતમાં વર્ણવવામાં આવશે.

ખલીફાએ લયલાને પુછ્યું ને તેણે જવાબ આપ્યો તે વિષે.

---

(૧૯)

૪૯૫

ગુફ્ત લયલા રા ખલીફા કાં તુઈ, કઝ તુ મજનું શુદ પરીશાનો ગવી
પુછા લયલાસે ખલીફાને બતા ! કયસકો તુને પરેશાં કયોં કિયા ?
તુંજ લયલા છે ? ખલીફાએ કહ્યું, કેસ દીવાનો થયો, જે પર તે તું ?

૪૯૬

અઝ દીગર ખુબાં તું અફઝું નીસ્તી, ગુફ્ત ખામુશ ચું તુ મજનું નીસ્તી
તુ હસીનોંસે મગર અફઝું નહીં, બોલી બસ ખામોશ તુમ મજનું નહીં
રૂપમાં બીજાથી તુ સુંદર નથી, બોલી છાનો રહે કે તુ મજનુ નથી

૪૯૭

દીદએ મજનુ અગર બુદે તુરા, હર દો આલમ બે ખતર બુદે તુરા
ચશ્મે મજનુસે અગર તુમ દેખતે, હોતે અંદાઝે હમારે હુસ્ન કે
આંખ મજનુની જો તુજને હોતતો, મુજને ઉત્તમ સર્વથી જાણત ખરો

૪૯૮

બા ખુદી તુ લેક મજનુ બે ખુદસ્ત, દર તરીકે ઇશ્ક બેદારી બદસ્ત
તુમ હો બા ખુદ ઔર મજનુ બે ખબર, બા ખુદી હમ મનઝિલે ઉલફતમેં સર
બે ખુદી મજનુને, તુજને જાગ્રતિ, ઇશ્કના રસ્તામાં હુશીયારી બુરી

૪૯૯

હર કે બેદારસ્ત ઉ દર ખ્વાબ તર,
જો હય બેદાર ઉસ્પે હય એક નીંદસી,
જાગે છે તે, ઉંઘમાં જે મસ્ત છે,

હસ્ત બેદારીશ અઝ ખ્વાબશ બતર
ઇસકી બેદારી હય સોનેસે બડી
જાગવું છે ઉંઘની ખોટું ખરે

૫૦૦

હર કે દર ખ્વાબસ્ત બે દારીશ બેહ,
સોને વાલેકી હય બે દારીહી ખુબ,
જાગવું તો ઉંઘવાળાનું ભલું,

મસ્ને ગફ્લત અયન હુશીયારીશ બેહ
મસ્ત ગફલતકી હય હુશીયારીહી ખુબ
શુદ્ધિ ગાફિલની સરસ છે જાણ તું

૫૦૧

ચું બહક બેદાર ન બુવદ જાને મા,
જબ ખુદાકે સાથ દિલદારી નહીં,
જીવ મારો હકથી જો જાગે નહીં,

હસ્ત બેદારી ચુ દર બંદાને મા
કેદીઓંકી જાગ—બેદારી નહીં
જાગ્રતાવસ્થા તો કેદી સમ ખરી

૫૦૨

જાં હમા રોઝ અઝ લકદ કો બે ખ્યાલ,
જાનકો દિનભર જો ઠુકરાયે ખ્યાલ,
જીવ દિનથી ચિંતાથી પાયમાલ થાય,

વઝઝિયાનો સુદો અઝ ખવફે ઝવાલ
નફ્ઓ નુકસાંકા ગમ ઓર ખવફે ઝવાલ
બીકે લાભા લાભની ગભરાઇ જાય

૫૦૩

ને સફા મીમાનદશ ને લુત્ફો ફર,
ફિર સફાઇ ઓર કેફીયત હો કયા,
બાકી નિર્મળતા રહે તેમાં નહીં,

ને બ સુએ આસ્માં રાહે સફર
આસ્માનોં તક મિલે કયા રાસ્તા
અર્શ પર પહોંચે ન તે આ જગ થકી

૫૦૪

ખુફતા આં બાશદ કે ઉ અઝ હર ખ્યાલ,
હય વોહી સોતા જો હો મેહવે ખ્યાલ,
ઉંઘમાં હોયે તો નવ ચિંતા કંઇ,

દારદ ઉમ્મીદો કુનદ બા ઉ મકાલ
છોડકર સબકો કરે ઉસસે મકાલ
રાખે આશા ને કરે વાતો કોઇ

૫૦૫

ને ચુનાકે અઝ ખ્યાલ આયદ બહાલ,
પર ન અયસા હો ઊચટ જાયે ખયાલ,
નહીં ખ્યાલ એવો કે જેથી હોય હાલ,

આં ખ્યાલશ ગરદદ ઉરા સદ વબાલ
ઉસ્કે હકમે ઓર હી લાયે વબાલ
પણ તે એને માટે છે જાણો વબાલ

૫૦૬

દેવરા ચું હર બીનદ ઉ બ ખ્વાબ,
ખ્વાબમેં શયતાનકો માનિન્દે હુર,
જોયો શયતાં સ્વપ્નમાં જાણે પરી,

પસ ઝે શહેવત રીઝદ ઉ બા દેવ આબ
દેખકર ઇનઝાલ હોતા હય ઝુરૂર
થઇને કામાતુર બસ સંગત કરી

૫૦૭

ચુંકે તુખ્મે નખ્લ દર શોરા બ રીખ્ત,
ઉસકા તુખ્મે નખ્લ બંજરમેં ગિરે,
ખાર ભોંમાં તેણે તો બી વાવીયું,

ઉ બખ્વેશ આમદ ખ્યાલ અઝવે ગુરેખ્ત
હોશ આયે વસ વસોંસે ચોંક કે
જ્યારે જાગ્યો ભાન તેને આવ્યું

૫૦૮

ઝોકે સર બીનદ અઝાંનો તન પલીદ, આહ અઝાં નકશી પીદીદે ના પીદીદ
ઝોક હો સરમેં બદન સારા પલીદ, વોહ હસીં સુરત હો બિલકુલ નાપીદીદ
તન બધુ અપવિત્ર માથામાં દરદ, થઇ ગયો સંપુર્ણ ઝંખવાણો મરદ

૫૦૯

મુર્ગ બર બાલો પરાનો સાયા અશ, મીદવદ બર ખાક પરરાં મુર્ગ વશ
મુર્ગ હો પરવાઝમેં અફલાક પર, ઉસ્કા સાયા પડ રહા હો ખાક પર
પક્ષી નભમાં ઉડે, પડછાયો ધરે, તેમ પક્ષી પેઠે ઉડે છે ખરે

૫૧૦

અબલહે સઇયાદે આં સાયા શવદ, મી દવદ ચંદાંકે બે માયા શવદ
બે વકુફ ઇસ સાયે પર હોકર નિસાર, દોડતા હય ઉસ્કે પીછે બારબાર
પારધી પડછાયા પાછળ દોડે ખર, એવો થાકયો ચુર થઇ બેઠો તે નર

૫૧૧

બે ખબર કાં અકસે આં મુર્ગે હવાસ્ત, બે ખબર કે અસ્લે આં સાયા કુજાસ્ત
સાયએ મુગે હવાસે બે ખબર, અસ્લે સાયાકી ફિઝાસે બે ખબર
એ ન જાણ્યું પક્ષીનો પડછાયો છે, એ ન જાણ્યું કે અસલમાં શું છે તે

૫૧૨

તીર અંદાઝદ બ સુએ સાયા ઉ, તરકશશ ખાલી શવદ દર જુસ્તોજુ
ફેંકતા હય તીર સાયે કે લિયે, ખાલી હો જાતા હય તરકશ તીરસે
તીર મારે જો તે પડછાયા ભણી, થાય તીરકશ ખાલી ને લાભજ નહીં

૫૧૩

તરકશે ઉમરશ તિહી શુદ ઉમ્ર રફત, અઝ દવીદન દર શિકારે સાયા તફત
ઉમ્રકા તરકશ જો ખાલી હો ગયા, અબ શિકારે સાયામેં દોડેગા કયા
જીંદગીનું તીરકશ ખાલી થયું, દોડયો પડછાયામાં વય એળે ગયું

૫૧૪

સાયએ યઝદાં ચે બાશદ દાયા અશ, વારિહા નદ અઝ ખ્યાલો સાયા અશ
સાયએ યઝદાં મુહાફિઝ હો અગર, બસ ખ્યાલે સાયાસે જાયે ગુઝર
હકનો પડછાયો તો તેની ધાવ છે, વ્હેમ ને શંકાથી તે મુક્તિજ દે

(૧૯)

ખલીફાએ લયલાને પુછયું કે જેના કારણથી કયસ દીવાનો થયો છે તે લયલા તુંજ છે? તું તો બીજી સ્ત્રીઓ કરતાં કોઇ વધારે રૂપાળી નથી. લયલાએ જવાબ આપ્યો કે છાનો રહે. તું મજનું નથી. જો તને મજનુંની આંખો મળી હોત તો બંને લોકોની કીમત મારા મુકાબલામાં તને શુન્ય જણાત. તું મારૂં તારૂં સમજે તેથી તું તો હુશીયાર ને ખબરદાર છે, પણ મજનું તો બે ખબર છે. તે તો એટલું પણ જાણતો નથી, કે હું કોણ છું ને તે કોણ છે. ફક્ત એટલું જાણે છે કે ઇશ્કના પંથમાં હોશીઆરી ને જાગ્રતાવસ્થા જેવી નઠારી વસ્તુ કોઇ નથી. જેનું મન જાગતું ને આંખો ઉંઘમાં છે તેનું ઉંઘવું જાગ્રતાવસ્થાથી સારૂં છે, તે

જાગ્રતાવસ્થા ઉંઘથી નઠારી છે. કેમકે ઉંઘમાં હોય છે, ત્યાં સુધી ખરા માશુકના પવિત્ર વિચારોમાં લીન રહે છે પણ જાગે છે, ત્યારે સેંકડો પીડાઓમાં ફસાઈ જાય છે. જેનું દિલ ઉંઘે છે તેની જાગ્રતાવસ્થા સારી છે. કેમકે તે ગફલતમાં મસ્ત છે. ખુદાની સાથે અમારા જીવની જાગ્રતાવસ્થા ન હોય, તો એ જાગ્રતાવસ્થા એક એવો કિલ્લો છે જેમાં અમે કેદ છીએ. આખો દીવસ અમારો જીવ સેંકડો આફતોમાં ફસાએલો રહે છે તેથી એવો જીવ નિર્મળ હોયજ નહિ, તે આકાશની તરફ જઇ શકતો નથી.

સુતેલા માણુસ સ્વપ્નું જોઈ આશાના કિલ્લાઓ બાંધે, પણ તેમાં સાચા આશિકોના જેવો રસ પડતો નથી. સ્વપ્નાવસ્થામાં શેતાનને પરી સમજી તેની સાથે ગમત કરે ને ધાતુસ્રાવ થાય તેથી શું ? તેણે તો ઉત્તમ બી ખાર જમીનમાં વાવ્યું. તે જ્યારે જાગ્યો ત્યારે માથામાં ચક્કર આવશે ને શરીર અપવિત્ર થએલું જોશે. તેથી જ્યાં સુધી સ્નાન ન કરીલે ત્યાં સુધી ખુદાથી દુર પડેલો રહેશે.

આ સુતેલો માણુસ તે મુર્ખ માણસના જેવો છે જે આકાશમાં ઉડતા પક્ષીનો જમીન પર પડેલો પડછાયો જોઇ તે પડછાયાની પાછળ પાછળ દોડે છે, અને થાકી જાય છે. અસલ પક્ષી ક્યાં છે તે જોતો નથી ને પડછાયાની તરફ તીર ફેંકે છે ને તીરકશ (ભાથુ) ખાલી કરી નાખે છે. અર્થાત ઉમર પુરી થઈ જાય છે. એવા વખતે જો ખુદાનો પડછાયો તેને માટે ધાત્ર થાય તો એ પડછાયાના ભ્રમથી છુટે અર્થાત એ ધાવણા બાળક જેવા મુર્ખ શિકારીને કોઈ પારંગત મળે તો તેને ધાવનું કામ આપે, એટલે કે તેનું રક્ષણ કરે.

મુર્શિદ અને અલ્લાહના વલીની તાબેદારી કરવામાં લાભ છે તે વિષે.

(૨૦)

૫૧૫

સાયએ યઝદાં બુવદ બંદા ખુદા,	મુરદએ ઇંન આલમો ઝીંદા ખુદા.
સાયએ યઝદાં હય હર મર્દે ખુદા,	મુરદા યે દુનીયા હય ઝિંદા કિબ્રરીયા.
હકનો પડછાયો ખુદાનો બંદો તે,	જગમાં મડદું, ને ખુદાતો જિંદો છે.

૫૧૬

દામને ઉ ગીર ઝુદતર બે ગુમાં,	તા રહી અઝ આફતે આખર ઝમાં.
દામન ઉસ્કા તુ પકડલે જલ્દતર,	તા મિલે આફતસે દુનીયાકી મફર.
જલદી તેની ચાળ ઝાલી લે સમજ,	કે ન આવે કોઇ આફત બે સમજ.

૫૧૭

કયફે મદદ ઝલ્લ નકશી અવલીયારત.	કો દલીલે નુરે ખુરશીદે ખુદાસ્ત.
વુસઅતે સાયા હય શકલે અવલિયા	હય દલીલે નુરે ખુરશીદે ખુદા.
કેવો પડછાયો વધારે તે તું જાણુ,	છે વલી હક સુર્યના પ્રકાશ માન,

૫૧૮

અંદરીં વાદી મરવ બે ઇં દલીલ, લા ઉહિબ્બુલ આફેલીં ગો ચું ખલીલ.
ચલ ન ઇસ વાદીમેં હરગિઝ બે દલીલ, ફાનીયોંકો છોડદે મિસ્લે ખલીલ.
જા તું એ જંગલમાં લઇને એ દલીલ, પુજું આથમતાને નહીં, બોલ્યા ખલીલ.

૫૧૯

રૌઝે સાયા આફતાબે રા બયાબ, દામને શેહ શમ્સે તબરેઝી બ તાબ.
સાયેસે દરયાફ્ત કરલે આફતાબ, શમ્સે તબરેઝીકા દામન બે શિતાબ.
દોડ પડછાયાથી સુરજ ઝાલ તું, ઝાલ દામન શમ્સ તબરેજી તણું.

૫૨૦

રેહ ન દાની જાનિબે ઇં સુરો ઉર્સ, અઝ ઝિયાઉલ હક હિસામુદ્દીં બ પુર્સ.
રાહે ઇરફાં મરદુમે હકબીંસે પુછ, ચલ ઝિયાઉલ હક હિસામુદ્દીંસે પુછ.
જો ન આ રસ્તો તને સુઝે કદી, પુછ ઝિયાઉલ હક હિસામુદ્દીન થી.

૫૨૧

દર હસદ ગીરદ તુરા દર રેહ ગુલુ, દર હસદ ઇબલીસરા બાશદ ગુલુ.
દુશ્મની તેરા ગલા પકડે અગર, હય ગુલુ શયતાંકો ઇસમેં યાદ કર.
આવવા દેશે ન ઇર્ષા તુજ કને, ઇર્ષા તો શયતાનનું બસ કામ છે.

૫૨૨

કોઝે આદમ નંગ દારદ અઝ હસદ, બા સઆદત જંગ દારદ અઝ હસદ.
હય હસદસે જીસ્કો હર ઇનસાંસે નન્ગ, કરતા હય વો નેકીયોંકે સાથ જંગ.
ઇર્ષાથી શયતાન માણુસનો અરિ, શેતાં શતરૂ નેકીનો ઇર્ષા થકી.

૫૨૩

અકબએ ઝીં સોઅબતર દર રાહ નીસ્ત, અય ખુનક આંકસ હસદ હમરાહ નીસ્ત.
સખ્ત તર બસ એક યેહી હય મરહલા, ગર નહીં સાથી હસદ તો હય મઝા.
ઇર્ષાથી અઘરો કોઇ રસ્તો નથી, તે છે સારો, ઇર્ષા જેમાં નવ જરી.

૫૨૪

ઇં જસદ ખાના હસદ આમદ બદાં, કઝ હસદ આલુદા ગરદદ ખાનદાં.
હય હસદકા ઘર જસદમેં બે ગુમાં, ઇસમેં હંય આલુદા અકસર ખાનદાં.
ઇર્ષાનુ ઘર થઇ ગયું છે આ શરીર, થઇ ગયા એમાં કુટુંબો નાશ વીર.

૫૨૫

ખાનુમાંહા અઝ હસદ ગરદદ ખરાબ, બાઝ શાહી અઝ હસદ ગરદદ ગુરાબ.
ઘર હસદસે હોતે હંય કયા કયા ખરાબ, બાઝકો મિલતા હય કવ્વેકા ખીતાબ.
જેને છે ઇર્ષાથી કાંઇ વાસ્તો, બાજ હોયે તો બને તે કાગડો.

૫૨૬

ગર જસદ ખાના હસદ બાશદ વલેક, આં જસદરા પાક કર્દ અલ્લાહ નેક.
ગો જસદ ઘર હય હસદકા બરમલા, ઉસ જસદકો પાક હકને કર દિયા.
હોય જો ઇર્ષાનુ ઘર નીજનું શરીર, હક કરે તેને પવિત્ર ધાર વીર.

૫૨૭

યાકૂત પાકી અઝ જનાબે કિબરીયા, જીસ્મ પુર અઝ કિબ્રો પુરહિકદો રિયા.
ફઝલને ખાલીકકે પાકીઝા હુવા, જીસ્મ જો થા મરદદે કિબ્રો રિયા.
ગર્વ ને કીનો હતાં જેમાં ભર્યાં; તેવાને અલ્લાહે પણ પાકજ કર્યાં

૫૨૮

તહહેરા બયતી બયાને પાકી અસ્ત, ગંજે નુરસ્ત અઝ તિલસમશ ખાકી અસ્ત.
ઘરકી પાકી હય સફાઇકા બયાં, હય તિલીસ્મે ખાક ગંજીનાં નિહાં.
પાક મારૂં ઘર કરો પાકી નિશાન, ખાક છે પણ નુરની તે છે પિછાણ.

૫૨૯

ચું કુની બા એ હસદ મકરો હસદ, ઝાં હસદ દીલરા સયાહી હા રસદ.
એ હસદસે ગર કરેગા તુ હસદ, દિલ પે આયેગી સયાહી લા તઅદ.
જો કરે અનસુય પર ઇર્ષ્યા અસર, કાળું દિલ ઇર્ષ્યાથી થાયે સર બસર.

૫૩૦

ખાક શવ મરદાને હકરા ઝેર પા, ખાક બર સર કુન હસદરા હમચુમા.
ખાક હો મરદાને હકકે પાઉંકી, ઓર હસદ પર ખાક ડાલ અય આદમી.
થા પવિત્ર માણસોના પગની રજ, ધુળ નાંખ ઇર્ષ્યાના મોં પર ને સમજ.

(૨૦)

પારંગત લોકો આ લોકમાં મુરદા સમાન છે ને ખુદાને ત્યાં જીવતા છે. માટે એવા માણસની ચાળ પકડ. જેથી કિયામત સુધી તું નિર્ભય થઇ જઇશ. શું તું જોતો નથી કે તે પડછાયાને કેવો લાંબો કરે છે. જો તે ઇચ્છે તો પડછાયો વધવા પામે નહિ. (અલમ તરા ઇલા મબ્બિકા કયફ્ મુદ્દા જિલ્લે) આ પડછાયો તે ઓલીયાનો પડછાયો છે. કેમકે ઓલીયાઓ ખુદાના સુર્યના પ્રકાશને દેખાડનારા છે. માટે હુશ્યાર થઇ જા, ને આ જંગલમાં એવા ભોમીયા વીના ડગલું ન ભર. અને બધી વસ્તુઓને નાશવંત સમજી લે. અને 'લા ઉહિબ્બુલ આફિલીન' કહી દે.

સુર્યનો પડછાયો કહ્યો તે શમ્સ તબ્રેજી છે તેમની ચાળ પકડ. તેથી તું સુર્ય સુધી પહોંચી જઇશ. અને જો તું એ આનંદનો માર્ગ નથી જાણતો તો હિસામુદ્દીનને પુછ.

શમ્સ તબ્રેજીને હિસામુદ્દીનની હકીકત મવલાનાના જીવન ચરિત્રમાં આપી છે તે જુઓ.

ખુદાના માર્ગમાં ઇર્ષ્યાથી ભુંડી કોઇ ચીજ નથી. પણ હિસામુદ્દીન તે તારા ગળા સુધી આવવા દેશેજ નહિ. ઇબ્લીસને ઇર્ષ્યાના કારણથીજ હાંકી કાઢવામાં આવ્યો. અને એજ કારણથી તેને આદમ સાથે ને સુકૃત્યો સાથે વેર છે. આ શરીર ઇર્ષ્યાનું સ્થાન છે, કેમકે માટીના શરીરનીજ શેતાને ઇર્ષ્યા કરી હતી. આપણે જોઇએ છીએ કે એજ ઇર્ષ્યાના કારણથી કુટુંબો નાશ પામે છે છતાં પણ આ ઇર્ષ્યાનું સ્થાન જે શરીર, તેને ખુદા ચાહે તો પાક કરી દે છે.

'અત તહારા બયતિમહ લિ-તાઇફીન' પ્રદક્ષિણા કરવા આવનાર માટે તમે બંને મારા ઘરને પાક કરો, તે આ શરીરજ છે, આ શરીરમાંજ તેમનો ઢગલો ભરેલો છે. જો કે તેની આ અદભુત રચના માટીથી છે. પણ જે એને તોડી શકે છે તે ખજાના પામે છે. માટે ઇર્ષ્યા ન કરનારની જો તું ઇર્ષ્યા કરીશ, તો તેનું તો કાંઇ બગડવાનું નથી, પણ તારાજ અંતઃકરણને અંધારૂં ઘેરી લેશે. તેથી જે ખુદાના વહાલા છે તેમના પગની રજ થઇ જા. ત્યારે તું ઇર્ષ્યા ઉપર ધુળ નાંખીશ.

યહુદી પ્રધાને ઇર્ષ્યા કરી તેનું વર્ણન

(૨૧)

૫૩૧

આં વઝીરક અઝ હસદ બુદશ નઝાદ, તા બ બાતિલ ગોશો બીની બાદ દાદ
હાં હસદ હીસે બના થા વો વઝીર, ગોશો બીની સબ થે બાતિલમેં અસીર
ઇર્ષ્યાનુ તે પુતળું પ્રધાન હતો કાન નાસિકા કપાવી બદ બન્યો

૫૩૨

બર ઉમીદે આંકે અઝ નયશે હસદ ઝેહરે ઉ દર જાને મિસ્કીનાં રસદ
થી હસદમેં સિર્ફ઼ ધ્રુસ હસરતકી લહેર બે કસોંકી જાનમેં દોડાએ ઝેહેર
એટલા માટે કે ઇર્ષ્યા ડંખથી ઝેર એ લોકોમાં ફેલાવે નકી

૫૩૩

હર કસેકો અઝ હસદ બીની કુનદ ખ્વેશરા બે ગોશો બે બીની કુનદ
જો ગઢા ખોદે હસદસે પુર ગુરૂર ઉસકે કાન ઔર નાક કટતે હય ઝુરૂર
જે કોઇ ઇર્ષ્યાળુ માણુસ થાય જાણુ તે કપાવે નાક ને પોતાના કાન

૫૩૪

બીની આં બાશદ કે ઉ બુએ બરદ, બુએ ઉરા જાનિબે કુએ બુરદ
નાક તો બસ વો હય જો બુ સુંઘ કર પાલે ખુશ્બુ વાલે કુચેમેં ગુઝર
સુંઘે છે જે ગંધ કહીએ નાક તે યાર પાસે ગંધ તે લઇ જાય છે

૫૩૫

હર કે બુયશ નીસ્ત બે બીની બુવદ બુએ આં બુયરત કાં દીની બુવદ
જીસ્કો બુ આતી નહીં બે નાક હય બુસે મતલબ બુએ દીને પાક હય
ગંધ જેને તેની નહિ, તેને ન નાક તે સુગંધી એવી જેથી થાય પાક

૫૩૬

ચું કે બુએ બુર્દો શુક્રે આં ન કર્દ કુફ્રે નેઅમત આમદો બીનેશ ખુર્દ
જીસ્ને બુ સુંઘી ન શુક્ર ઉસકા કિયા કુફ્ર નેઅમત નાક ઇસકી લે ગયા
લઇને સુગંધી ન માને ઉપકાર થાય અણ ઉપકારી, ને નાકજ કપાય

૫૩૭

શુક્ર કુન મર શાકિરાં રા બંદા બાશ પેશે ઈશાં મુરદા શવ પાયન્દા બાશ
શુક્ર કર ઔર શાકિરોંકા હો ગુલામ ઉનકે આગે મરકે પા ઉમરે દવામ
શુક્ર કર ઉપકારીઓનો દાસ થા નાશ થઇ ચિરંજીવી હે યાર થા

૫૩૮

ચું વઝીર અઝ રેહઝની માયા મસાઝ, ખલ્કરા તુ બર મયા વર અઝ નમાઝ
રેહઝનીકા દમ ન ભર મિસ્લે વઝીર, ઉનકો નેકીસે ન રોક અય રાહગીર
વાટ પાડુ થા ન જેવો તે વઝીર જગને ભક્તિથી ન રોકી દે લગીર

૫૩૯

નાસહે દીં ગશ્તા આં કાફિર વઝીર, કર્દ ઉ અઝ મક્ર દર લોઝીના સીર
નાસહે ધર્મા થા વો કાફિર વઝીર હલવેમેં લેહસન મિલાતા થા શરીર
ધર્મ ઉપદેશક થયો કાફિર વઝીર ચેનમાં ભંગાણુ પડ્યું તે શરીર

૫૪૦

હર કે સાહબ ઝવક બુદ અઝ ગુફતે ઉ, લઝઝતે મી દીદો તલ્ખી જુફત ઉ,
થે જો એહલે ઝવક ઉસ્કે વઅઝ સે, લઝઝતેં પાતે થે લેકિન તલ્ખ થેઃ
બુદ્ધિશાળી જે હતા સમજ્યા તેઓ, સ્વાદમાં કડવાસનો અનુભવ થયો

૫૪૧

નુકત હા મી ગુફત ઉ આમેખ્તા, દર જુલાબો કંદ ઝેહરે રેખતા
બાત કરતા થા મિલાવટસે સદા, કંદમેં વો ઝેહર દેતા થા મિલા
ખ્રિસ્તીઓ આગળ તે ગપ્પાં મારતો, ખાંડ ને જુલાબમાં વિષ નાંખતો

૫૪૨

હાં મશવ મગરૂર ઝાં ગુફતે નેકો, ઝાં કે દારદ સદ બદી દર ઝેરે ઉ
અયસી બાતોં પર ન હો નાઝાં કભી, જીનમેં પોશીદાહો કસરતસે બદી
તું ન થા મગરૂર તેની વાતથી, છે બુરાઈ તેમા સમજી લે બધી

૫૪૩

ઉ ચું બાશદ ઝિશ્ત ગુફતશ ઝિશ્તદાં હરચે ગોયદ મુરદા આંરા નીસ્ત જાં
જો બુરા હય ઈસ્કી બાતેં ભી બુરી મુરદેકી બાતોં મેં ક્યા હો ઝિંદગી
વાતો ભુંડાની તે ભુંડી જાણુ જો તે છે મડદું જીવ જીન તેમાં રહ્યો

૫૪૪

ગુફતે ઈનસાં પારએ ઈન્સાં બુવદ પારએ અઝ નાં યકીં કે નાં બુવદ
કવલે ઇનસાની હય જુઝવ ઇનસાન કા જયસી રોટી વયસા ટુકડે કા મઝા
વાત છે માણુસની માણુસનોજ અંશ રોટીનો કડકો એ રોટી છે નિશંક

૫૪૫

ઝાં અલી ફરમુદ નકલે જાહિલાં બર મઝા બલ હમચુ સબઝસ્ત અય ફુલાં
કવલ જાહિલ કો અલી શેરે ખુદા સબ્ઝ ઘોડેકા હેં કેહતે બરમલા
આપે છે હઝરત અલી એવી મિસાલ ઘાસ ઉકરડાનું તેવા તેના હાલ

૫૪૬

બર ચુનાં સબઝા હરાંકો બર નિશસ્ત બર નજાસત એ શકે બિનશિસ્તા અસ્ત
અબ જો ઇસ સબઝેપે બેઠેગા કોઈ ગોયા બેઠેગા નજાસત પર વોહી
ઘાસ પર આવી અગર બેઠો કોઇ ગંદકી પર બેઠો તે જાણો નકી

૫૪૭

બાયદશ ખુદરા બિશિસ્તન અઝ હદસ તા નમાઝે ફર્ઝે ઉ નબુવદ અબસ
ચાહીયે નાપાકીયોંસે એહતિરાઝ તા ન ઝાયે હો સકે ફર્ઝો નામઝ
દુર કર તારા બદનથી ગંદકી કે નમાઝે ફર્ઝ રદ જાયે નહિ

૫૪૮

ઝાહિરશ મી ગુફ્ત દર રેહ ચુસ્ત શવ
ઝાહિરન કેહતા થા સબકો ચુસ્ત હો
કહેતો જાહિરમાં ધરમમાં ચુસ્ત થાવ

વઝ અસર મી ગુફ્ત જાંરા શુસ્ત શવ
પર અસર કેહતા થા દિલસે સુસ્ત હો
ને અસરથી કહેતો, જાણે સુસ્ત થાવ

૫૪૯

ઝાહિરે નુકરા ગર અસપી દસ્તો નવ
હય સુપેદી ગોકે ચાંદીકી ગવાહ
દેખવામાં ચાંદી ધોળી છે મગર

દસ્તો જામામી સિયહ ગરદદ અઝુ
પર હંય ઇસસે હાથ ઔર કપડે સિયાહ
હાથ ને કપડાં કરે તે શ્યામ તર

૫૫૦

આતિશ અરચે સુર્ખ રૂયસ્ત અઝ શરર
આગ અગરચે હય શરસે સુર્ખ રૂ
દેવતા જવાળા થકી જો લાલ છે

તુ ઝ ફેઅલે ઉ સિયાહકારી નિગર
હંય સિયાહકાર ઉસ્કે ફેઅલ અય અકલજુ
કાર્યથી તેના પરંતુ શ્યામ એ

૫૫૧

બર્ક અગરચે નું આયદ દર નઝર
બર્ક અગરચે નુર આતી હય નઝર
વીજળી આવે છે પ્રકાશિત નઝર

લેક હસ્ત અઝ ખાસીઅત દુઝદે બસર
ખાસીઅત મેં હય મગર દુઝદે બસર
આંખને નુકશાન કર્તા છે મગર

૫૫૨

હર કે જુઝ આગાહો સાહબ ઝવક બુદ
જો ન આલિમ ઔર એહલે ઝવક થા
દાના બુદ્ધિશાળી જેઓ નવ હતા

ગુફ્તે ઉ દર ગરદને ઉ તોક બુદ
ઉસકા કોલ ઉસ્કે ગલેકા તોક થા
તેની વાતોના તે ફંદામાં પડયા

૫૫૩

મુદ્દતે શશ સાલ દર હિજરાને શાહ
છે બરસ તક રેહકે વો મેહજુર શાહ
શાહથી છુટો પડીને છ વરસ

શુદ વઝીર અતબાએ ઇસારા તબાહ
ઉમ્મતે ઇસાકો કરતા થા તબાહ
ખ્રિસ્તીઓને તે દગો દેતો સરસ

૫૫૪

દીનો દિલ રા કુલ બદો બસ્પુર્દો ખલ્ક
દીનો દિલ લોગોંને ઉસ્કો દે દિયા
ધર્મ ને મન લોકો તેને આપતા

પેશે નહીઓ અમ્ર ઉ મીમુર્દ ખલ્ક
હુકમ પર દેતી થી જાં ખલ્કે ખુદા
આજ્ઞા તેની શિરે ચઢાવતા

એવી રીતે સ્વાર્થ માટે તેહણે
લોકોને બરબાદ કર્યા જાણજે

(૨૧)

તે નીચ ને તુચ્છ પ્રધાને પોતાનાં નાક કાન એટલા માટે કપાવ્યાં કે મારી ઇર્ષ્યાનો ડંખ ગરીબોનાં અંતઃકરણ સુધી પહોંચે પણ જે માણસ ઇર્ષ્યાથી ખાડો ખોદે છે તે પ્રથમ પોતાનાં નાક કાન ખુએ છે. નાક, સુંઘવા માટે આપ્યું છે કે તેથી તે સુવાસ તેને ગલી કુંચીમાં લઇ જાય. પણ જો સુવાસ આવે નહિ, તો તે નાક વિનાનો જાણવો પણ ધર્મ, રૂપી સુગંધ તો આવી, પણ તેના ઉપર અમલ ન કર્યો તો તેણે ખુદાનો ઉપકાર ભુલાવી

લીધો. માટે હુશીઆર થઇને ખુદાનો ઉપકાર માનવો જોઇએ. તે ખુદાને માનનારા મહાન પુરૂષોનો એવો સેવક થા કે તેમનામાં નામ થઇ જાય કે જેથી તું ચિરંજીવ થઇ જાય.

તું લુટારૂની પેઠે લુટવાના હથીઆર તૈયાર ન કર. લોકો સીધે રસ્તે ચાલે છે તેમને ખોટે રસ્તે ન વાળ. જેવી રીતે એ યહુદી પ્રધાને ખ્રિસ્તીઓને સીધે રસ્તેથી અવળે રસ્તે ચઢાવી દીધા, તેવો તું ન થા.

જે લોકો જ્ઞાની હતા ને કડવો મીઠો સ્વાદ જાણી શકતા હતા, તેમને એ પ્રધાનની મીઠી વાતોમાં કડવાસ પણ જણાતી હતી. ને જાણે ગુલાબના શરબતમાં વિષ મેળવતો હતો માટે કોઇની મોઠી મીઠી વાતો સાંભળીને ભોળવાઇ જવું ન જોઈએ. હું તને કહું છું કે જેનો દેખાવ ખોટો હોય તેની વાતો પણ ખોટીજ હશે તેનું ભાષણ મૃત શરીર છે. તેમાં જીવ નથી. તો આ પ્રધાને કે જેના નાક કાન કપાએલા હતાં તેનાથી વધારે કદરૂપો બીજો કોણ હશે? માણસનાં વચનો તેનોજ એશ છે. કેમકે રોટલાનો કડકો પણ રોટલોજ કહેવાય છે.

હઝરત અલી (ર. અ.) એ નાદાનોની વાતો વિષે ફરમાવ્યું કે ઉકરડા ઉપર ઉગેલા લીલા ઘાસ જેવી એમની વાતો છે. જે એના ઉપર ભરોસો રાખશે તે જાણે ગંદી જગા ઉપર બેઠો છે. માટે એવી ગંદકીથી પાક થવું જોઇએ જેથી ફરજ નમાઝ બરબાદ જાય નહિ, કેમકે નમાઝ માટે શરીર, વસ્ત્ર ને સ્થળ પાક હોવાં જોઈએ.

જાહેરમાં તો એ પ્રધાનની વાતો એવી હતી જાણે લોકોને મસ્ત બનાવી દે. પણ જુઓ ચાંદી ચોખી વસ્તુ છે પણ તેથી વસ્ત્ર ને હાથ કાળાં થાય છે, અગ્નિ પ્રકાશિત છે, પણ તે બાળીને ભસ્મ કરી નાંખે છે. વીજળી પ્રકાશિત છે, પણ આંખોને નુકસાન કરે છે. અર્થાત જુઠી વાતો ગમે તેવી સારી હોય પણ તેની અસર નઠારીજ થશે. માટે જે લોકો નાદાન હતા તેમના ગળામાં તેની વાતો તોક રૂપ થઈ અર્થાત તે ગુલામ જેવા થઇ ગયા.

એવી રીતે બાદશાહથી જુદો પડીને છ વરસ સુધી તે પ્રધાન ખ્રિસ્તીઓને બરબાદ કરતો રહ્યો. બધા મુર્ખાઓએ પોતાનો ધર્મ ને અંતઃકરણ તેને સોંપી દીધો. ને તેના વિધી નિષેધના ગુલામ થઇ ગયા.

તે દગાબાજ પ્રધાને રાજાને ગુપ્ત સંદેશો મોકલાવ્યો.

---

(૨૨)

૫૫૫

દરમીયાને શાહો ઉ પયગામહા, શાહરા પિન્હાં બદુ આરામ હા
શાહમેં ઔર ઇસમેં થા નામા પ્યામ, શાહકોથા ઉસસે ઇતિમિનાને તામ
શાહને સુભટમાં સંદેશો હતો, ગુપ્ત રીતે શાહ પણ નિશ્ચિત હતો

૫૫૬

આખિરૂલ અમ્ર અઝ બરાએ આં મુરાદ, તા દેહદ ચું ખાકે ઇશાંરા બ બાદ
શેહને જીમેં ઠાની યે અંજામકાર, કરદે મિરલે ખાક ઇન્હે બરબાદો ખ્વાર
અંતે શાહે નક્કી કર્યું મનમાં એ, ધુળ સમ રગદોળીને નાશજ કરે

૫૫૭

પેશે ઉ બે નવશ્તિ શેહ કએ મુકબિલમ, વક્તા આમદ ઝુદ ફારિગ કુન દિલમ
શાહને લિખ્ખાકે અય મુકબિલ મેરે, આ ગયા હય વક્ત દિલકો ચેન દે
શાહે તેને લખ્યું કે હે જાણકાર, કર મને નિશ્ચિત તું હે દોસ્તદાર

૫૫૮

ઝિનતિઝારમ દીદએ દિલ બર રહસ્ત, ઝીં ગમમ આઝાદ કુન ગર વક્ત હસ્ત
દીદએ દિલ કો હય તેરા ઈન્તિઝાર, હો જો ફુરસત ગમસે કરદે રસ્ત ગાર
આંખ ને દિલ રાહ તારી દેખે છે, ટાળતું મારી ફિકર તું મિત્ર છે

૫૫૯

ગુફ્ત ઇનક અંદર આં કારમ શહા, કફ ગનમ દર દિને ઇસા ફિતનહા
ઉસને લિખ્ખા હય અભી કારે ઝિયાદ, તાકે ડાલું દીને ઇસામેં ફસાદ
બોલ્યો તે હે શાહ છું એ કામમાં, ફિતના નાંખું ખ્રિસ્તીઓના ધામમાં

૫૬૦

કવમે ઇસા બુદ અંદર દારો ગીર, હાકિમાં શાં દેહ અમીરો દો અમીર
કવમે ઇસા મેં થી જબ યે દારોગીર, હુકમરાની કરતે થે બારા અમીર
ખ્રિસ્તીઓમાં પણ હતા ઝઘડા મચ્યા, બાર સરદારો તે લોકોના હતા

૫૬૧

હર ફરીકે મર અમીરે રા તબેઅ, બંદા ગરતા મીર ખુદરા અઝ તમેઅ
હર જમાઅત પર થા હાકિમ એક અમીર, ઇસકા ખાદીમ થા હરેક બરનાઓ પીર
એક ટોળું એકને તાબે હતું, લોભના કારણથી તેને માનતું

૫૬૨

ઇદ હો આં દો અમીરો કવમે શાં, ગસ્ત બંદા આં વઝીરે બદ નશાં
સારી વો કોમ ઓર વોહ બારા અમીર, હો ગયે થે હુકમ બરદારે વઝીર
કોમના જેઓ હતા દ્વાદશ અમીર, તેમણે સરદાર સ્થાપ્યો તે વઝીર

૫૬૩

એતિમાદે જુમલા બર ગુફતારે ઉ, ઇકતિદાએ જુમ્લા બર રફતારે ઉ
ઉસકી બાતોં પર ઇન્હેં થા એતિમાદ, ઇસકી ચાલોં પર ઇન્હેં થા એતિકાદ
તેના કહેવા પર ભરોસો સર્વેને, તે અનુસરતા હતા બસ તેહને

૫૬૪

પેશે ઉ દર વકતો સાઅત હર અમીર, જાં બદાદે ગર બદુ ગુફતે કે મીર
સબ અમીરૂલ વક્ત ઉસકે સામને, જાન દેને કે લિયે તઇયાર થે
જો કહે મરવાને માટે તે વઝીર, તો હતા તઇયાર મરવાને અમીર

૫૬૫

ચું ઝુબું દર્દ આં જહુદક જુમલા રા, ફિતનએ અંગેખ્ત અઝ મકો દગા
ઇસ યહુદીને કહા સબકો ખરાબ, મક ઓર હીલેમે ડાલા ઇનકિલાબ
તે યહુદીએ કર્યા સૌને ખરાબ, ને કપટથી નાંખ્યા ફિતના બે હિસાબ,

(૨૨)

બાદશાહ ને પ્રધાનની વચ્ચે ગુપ્ત પત્ર વ્યવહાર ચાલુ હતો, પાદશાહની ઇચ્છા એવી હતી કે ખ્રિસ્તીઓને ધુળની પેઠે ઉરાડી દે. તેથી તેણે પ્રધાનને લખ્યું, કે બધા ખ્રિસ્તિઓ તારા તરફ આવી ગયા છે, માટે હવે તું એમની તરફથી મને નિશ્ચિંત કર પ્રધાને જવાબ આપ્યો રાજન હું એજ કામમાં લાગેલો છું કે ખ્રિસ્તિઓમાં ગરબડ ફેલાવી દઉં.

ખ્રિસ્તી પ્રજામાં ૧૨ અમીરોની સત્તા હતી ને તેઓ તેમના અમીર હતા. દરેક સરદારના તાબામાં એક એક ટોળું હતું એ બારે અમીરો ને તેમની પ્રજા પ્રધાનના જાણે ગુલામ થઇ ગયા હતા. જો કોઇને તે મરવાનું કહે તો જાણે મરી જવા તઇયાર હતા, જયારે પ્રધાને જોયું કે બધા મારા તાબામાં આવી ગયા છે તો તેણે પોતાની નીચ બુદ્ધિથી એક નવીન યુકિત શોધી કાઢી.

દગા ફટકાના ઇરાદાથી વજીરે ઇંજીલમાં ગડબડ કરી નાંખી તેનુ વર્ણન

(૨૩)

૫૬૬

સાહ્મ તુમારે બનામે હર યકે	નકશે હર તુમારે દીગર મસલકે
લિખ્ખે સબકે નામ મકતુબે તવીલ,	ઓર હર ખતમેં નઇથી એક સબીલ
નામથી દર એકના પુસ્તક રચ્યું.	જુદું જુદું સર્વમાં વર્ણન હતું

૫૬૭

હુકમ હાગે હર યકે નૌએ દિગર,	ઇં ખિલાફે આં ઝે પાયાં તા બસર
એક નયા સબકે લિયે મકતુબ થા,	એકસે બિલકુલ મુખાલિફ દુસરા
આજ્ઞા જુદી જુદી દર એકમાં	ને હતો વિરોધ તે પ્રત્યેકમાં

૫૬૮

દર યકે રાહે રિયાઝત રાઓ જુઅ	રૂકને તૌબાહ કર્દઓ શર્તે રૂજુઅ
એક મેં લિખ્ખા રિયાઝત ઓર ભુખ	રૂકને તૌબાહ હય બલારયઓ શકુક
એકમાં લખિયું કે તપ ને લીનતા	મુળ પશ્ચાતાપનો છે મુખ્ય આ

૫૬૯

દરયકે ગુફતા રિયાઝત સુદ નીસ્ત	અન્દરીં રેહ મુખલિસી જુઝ જુદનીસ્ત
એકમેં લિખ્ખા રિયાઝત હય અબસ	ઔર રિહાઇ બે સખાવત હય અબસ
એકમાં દર્શાવ્યું તપ કંઇ નથી	દાન વિણુ મુક્તિ જગતમાં છે નહીં

૫૭૦

દર યકે ગુફતા કે જુઓ જુદે તુ	શિર્ક બાશદ અઝ તુ તા માઅબુદે તુ
એકમેં લિખ્ખા સખાવત ઓર ભુક	શિર્ક હય અયસા ન કર હરગીઝ સલુક
એકમાં લખિયું કે ભુખ ને દાનથી	હકની સાથે શિર્ક થાએ છે નકી

૫૭૧

જુઝ તવક્કલ જુઝકે તસ્લીમે તમામ   દર ગમો રાહત હમ મકરસ્તો દામ
સિર્ફ તસ્લીમો તવક્કલ કે સિવા   રંજો રાહતમેં હય સબ મકરો દગા.
સુખને દુખ તો છે દગો ફટકો સહી   આસ્થાને માન્યતા [illegible] નહીં.

૫૭૨

દરયકે ગુફતા કે વાજીબ ખિદમતરત   વર્ના અન્દેશા તવકકલ તોહમતઅસ્ત
એકમેં લિખ્ખા હય ખિદમત લાઝમી   વર્ના તોહમતહે તવકકલ એક ખુલી
એકમાં કહયું છે સેવાની જરૂર   આસ્થાની વાત ખોટી છે જરૂર

૫૭૩

દર યકે ગુફતા કે અમરો નિહીહારત   બેહરે ગરદું નીસ્ત શરહે ઇજ્ઝે માસ્ત
એકમેં લિખ્ખા હય અમરો નિહીભી   શરહે હંય ગોયા હમારે ઇજ્ઝકી
એકમાં લખિયું કે વાધીને નિષેધ   છે નહી કરવાનાં પણ લાચારી ભેદ

૫૭૪

તાકે ઇજ્ઝે ખુદ બબીનેમ અંદરાં   કુદરતે હકરા બદાનેમ આં ઝમાં
તાકે ઇસમેં ઇજઝ અપના દેખકર   કુદરતે હક પર ફબી ડાલેં નઝર
જેથી લાચારી અમારી જાણીએ   તે સમે એ હકની કુદરત માનીએ

૫૭૫

દર યકે ગુફતા કે ઇજ્ઝે ખુદ નબીં   કુફરે નેઅમત કરદનસ્ત આં ઇજઝબીં
એક મેં લિખ્ખા કે ઇજઝ ઇતના ન કર   ઇજઝ હય કુફરાને નેઅમત અય બશર
એકમાં લખીયું કે જો નવ આજિઝી   આજિઝી કૃતઘ્નતા જાણો સહી

૫૭૬

કુદરતે ખુદ બીં કે ઈં કુદરત અઝોસ્ત   કુદરતે ખુદ નેઅમતે ઊ દાં કે હુસ્ત
અપની કૂદરત દેખ કુદરત ઉસકી હય   તેરી કુદરત કયા હય નેઅમત ઉસકી હય
તારી શકિત તેજ તેની શકિત છે   તારી શકિતને તુ નેઅમત જાણી લે

૫૭૭

દર યકે ગુફતા કઝીં દો દર ગુઝર   બુત બુવદ હરચે બગુન્જદ દર નઝર
એક મેં લિખ્ખા કે દોનોંસે ગુઝર   બુત હય વો જો આ સકે ઝેરે નઝર
એકમાં કહયું કે એ બન્નેને છોડ   મુર્તિ તુજ માર્ગમાં એ, મોં મરોડ

૫૭૮

દર યકે ગુફતા મકુશ ઇ'શમઅરા   કીં નઝર ચું શમ્અ આમદ જમઅરા
એક મે લિખ્ખા શમ્અ યે મત બુઝા   હય નઝરકી શમ્અસે સબકી જિલા
એકમાં લખિયું શમાને નવ બુઝાવ   આ શમા આવી નઝર જો છે જમાવ

૫૭૯

અઝ નઝર ચું બુગઝરીઓ અઝ ખયાલ   કુશ્તા બાશી નીમ શબ શમ્એ વિસાલ
જબ નઝરકો છોડ દેગા ઔર ખયાલ   રાતકો બુઝ જાયગી શમ્એ વિસાલ
છોડી દે તું કર નઝર ને કર ખિયાલ   અર્ધી રાતે તુ શમા ઓલવ ન યાર

૫૮૦

દર યકે ગુફતા બકુશ બા કે મદાર
એકમેં લિખ્ખા બુઝાદે શમ્અ કો
એકમાં લખિયું ન કર તું ફુંક માર

તા બવઝ બીની યકે રા સદ હઝાર
તાકે બદલા એકકા એક લાખ હો
એકના બદલામાં તુ પામે હજાર

૫૮૧

કે ઝે કુશ્તન શમ્અજાં અફઝું શવદ
શમ્અકે બુઝને સે બઢ જાતી હય જાં
જાન વૃદ્ધિ પામે ઓલાએ શમા

લયલયત અઝ સબ્ર ચું મજનું શવદ
બનકે લયલા કયસ હોતી હય અયાં
લયલા થાએ મજનું સમ ધીરજથી આ

૫૮૨

તર્કે દુનિયા હર.કે કર્દ અઝ ઝોહદે ખીશ
જીસને દુનિયા ઝોહદ કરકે છોડદી,
ભક્તિથી દુનિયા તજી દીધી જેણે

પેશ આમદ પેશે ઊ દુનિયાએ બીશ
ઔર ભી ઝાયદ ઉસે દુનિયા મિલી
પહેલાંથી દુનિયાં વધુ તેને મળે

૫૮૩

દર યકે ગુફતા કે આંચત દાદે હકક
એકમેં લિખ્ખા જો કુછ હકને દિયા
એકમાં લખ્યું કે આપ્યું માલીકે

બર તું શીરી કર્દ દર ઇજાદે હક્ક
તુઝપે શીરીં હય વો ઇજાદે ખુદા
જે તને, તે તારે માટે મિષ્ટ છે,

૫૮૪

બસ્તુ આસાં કર્દી ખુશ આરા બગીર
જો કુછ આસાં હો ઉસે કર અખત્યાર
રહેલું તારે માટે કીધું કે તું લે

ખેશ તનુરા દર મયફગન દરઝહીર
રંજમેં પડતા હય કયોં અય બે કરાર
તું નથા નિરાશ હે ભાઇ ખરે

૫૮૫

દર યકે ગુફતા કે બુગઝાર આને ખુદ
એક મેં લિખ્ખા ખુદીકો છોડ દે
એકમાં લખિયું કે તુ સ્વમાન છોડ

કાં કુબુલે તબ્એ તુ રદ્દસ્તો બુદ
રદ્દ હય.મરગુબ ઉસસે તુ મુંહ મોડલે
મનને ગમતી ચીજથી તુ મોં મરોડ

૫૮૬

રાહ હાએ મુખતલિફ આસાં શુદા
હોગઇ હર રાહ એક આસાન શય
જુદા જુદા પંથ સૌ સહેલા થયા

હર યકેરા મિલ્લતે ચું જાં શુદા
અપના મઝહબ હર કિસીકી જાન હય
સંપ્રદાયો જીવની પેઠે બન્યા

૫૮૭

ગર મયસ્સર કરદને હકક રેહ બુદે
હકકી રાહ હોતી યે આસાની અગર
રસ્તો સુખદાઇ જો હકને કરવો હોત

હર જહુદો ગિબ્ર ઝુ આગાહ શુદે
હોતે હર કાફિર ફિર ઉસસે બા ખબર
તો યહુદી સર્વ તેના જ્ઞાતા હોત

૫૮૮

દર યકે ગુફત મયસ્સર આં બુવદા
એક મેં લિખ્ખા હંય આસાં હય ગઢી
એકમાં લખિયુ રહો સુખ ચેનથી

કે હયાતે દિલ ગિઝાએ જાં બુવદ
હો ગિઝાએ રૂહ દિલકી ઝિન્દગી
જીવની છે જીંદગી ખોરાકથી

૫૮૯

હરેકે ઝૌકે તલબઆ બાશદ ચું ગુઝિસ્ત
બર નિયારદ હમચુ શોરા રીઓકિસ્ત
હો ફના ઝૌકે તબીઅત જીસ ઘડી
ફિર ન બંજરમે ઉગે ખેતી કોઈ
મનને ગમતી ચીજો જે કોઈ છોડી દે
ફળ શી રીતે ખાર ધરતીમાં મળે ?

૫૯૦

જુઝ પશેમાની ન બાશદ રીએ ઊ,
જુઝ ખસારત પેશે ના રવ બૈએ ઊ
જુઝ પશેમાની હય ફિર કયા ઉસકા ફલ,
જુઝ ખસારેકે હય કયા નફ્ઓ અમલ
કહેવામાં કોઇ ફાયદો જાણો નથી,
ટોટો છે કીમત નથી કોઇ તેહની

૫૯૧

આં મયસ્સર ન બુદ અંદર આકેબત,
નામે ઊ બાશદ મઅસ્સર આકેબત
વો નહીં હોતા મયસ્સર બે ખતર,
નામ ઉસીકા હય યહાં દુશ્વાર તર
આકબતમાં તેજ રાહત થાય જણુ,
નામ તેનું દુખ છે વાહલા પિછાણુ

૫૯૨

તુ મઅસ્સર અઝ મયસ્સર બાઝદાં,
આકિબત બિનગર જમાલે ઈનો આં
જાનલે દુશ્વાર કો આસાન સે
ઔર ફિર દોનોંકે જલ્વે દેખ લે
જાણી લે તુ રંજને રાહત થકી
આ ને તે બન્નેનું પાણી જો જરી

૫૯૩

દર યકે ગુફતાકે ઉસ્તાદે તલબ
આકિબત બીની ન યાબી દર હસબ
એકમે દેખાકે મુરશિદ કર તલબ
આકિબત બીની નહી શરતે હસબ
એકમાં લખિયું ગુરૂની શોધ કર
કુળથી નિશ્ચિત ના થાએ બશર

૫૯૪

આકિબત દીદન્દ હરગૌ ઉમ્મતે
લાજરમ ગશ્તંદ અસીરે ઝિલ્લતે
આકિબતમેં જો હુવે બે દસ્તગીર
હો ગયે આખિર વો લગઝિશ કે અસીર
આકિબતે જોઇ હર ઉમ્મતને છે
તે પડી અપમાનમાં એ કારણે

૫૯૫

આકિબત દીદન ન બાશદ દસ્ત બાફ
વર્ના કય બુદે ઝે દીંહા ઇખતિલાફ
આકિબત બીની નહીં આસાનો સાફ
વર્ના કયોં દીનોંમેં હોતા ઇખતિલાફ
દુરદર્શી હોય ! એવી હોત તો
આ મતાંતરનો ન ઝગડો રહેત જો

૫૯૬

દર યકે ગુફતા કે ઉસ્તા હમ તુઇ
ઝાં કે ઉસ્તારા શનાસા હમ તુઇ
એકમેં લિખ્ખા કે મુરશદ હય તુહી
ઔર હય મુરશિદકો તુઝે પેહચાન ભી
એકમાં લખિયું ગુરૂ તો તુંજ છે
ઓળખે છે તું ગુરૂને કેમ કે

૫૯૭

મર્દ બાશી સુખરએ મરદાં મશવ
રવ સરે ખુદ ગીરો સર ગરદાં મશવ
મર્દ બન બાઝીચએ મરદાં ન હો
ચલ તુ અપની રાહ સર ગરદાં નહો
મર્દ થા મર્દાનો બેગારી ન થા
બીજાને માટે પરેશાં તું ન થા

૫૯૮

દર યકે ગુફ્તા કે ઈં જુમલા યકેસ્ત
એક મેં લિખ્ખા કે યે સબ કુછ હય એક
એકમાં લખિયું કે સઘળું એક છે

હર કે ઉ દો બીનદ અહવલ મરદ કેસ્ત
જો દુઈ દેખે વો અહવલ હય વલેક
મર્દ બાડો છે કે તે દેખે છે બે

૫૯૯

દર યકે ગુફ્તા કે સદ યક ચું બુવદ
એકમેં લિખ્ખા કે સો કયોંકર હોં એક
એકમાં લખિયું કે એક કેમ થાય સો

ઈં કે અંદેશદ મગર મજનું બુવદ
સોચના અયસા જુનું હય મર્દે નેક
જે કહે એ વાત તે ગાંડો ખરો

૬૦૦

હર યકે કૌલેસ્ત ઝિદ્દે યક દિગર
એકકી ઝિદ દુસરા હય બિલ યકીં
એકથી વિરૂદ્ધ બીજી વાત હતી

ચું યકે બાશદ બુગો ઝેહરો શકર
ઝેહરો શક્કર એક હો સકતે નહીં
વિષ ને શાકર એક થાયે રીત શી

૬૦૧

દર મઆની ઈખતિલાફો દર સુવર
માઅનીઓ સુરતમેં હય એક ઇખતિલાફ
અર્થમાં વિરોધ એવો શબ્દ નો

રોઝો શબ બીં ખારો ગુલ સંગો ગુહર
દેખ પત્થર ફુલ મોતી સાફ સાફ
રાત દીવસ ફુલને કાંટા તણો

૬૦૨

તાઝે ઝેહરો અઝ શકર દર નુગઝરી
ગર ન છોડે તુ શકર ઔર ઝેહરકો
ખાંડ ને વિષને ન તુ છુટા કરે

કય તુ અઝ ગુલઝારે વેહદત બુ બરી
બાગે વેહદત મેં ગુઝર કિસ તરહ હો
બાગે વેહદતથી સુગંધી કેમ લે ?

૬૦૩

વેહદત અંદર વેહદતસ્ત ઈં મસ્નવી
અયન વેહદત હય યે સારી મસનવી
એકતામાં એકના આ મસનવી

અઝ સમક રવ તા સિમાક અય માઅનવી
ઉડ ઝમીંસે અર્શ પર અય માઅનવી
જા ધરાથી નભ સુધી હે માઅનવી

(૨૩)

તે પ્રધાને દરેક અમીરને માટે એક એક પુસ્તક લખ્યું અને તેમાં એક બીજાથી વિરૂદ્ધ વાતો લખી. દાખલા તરીકે એકમાં તપ અને ભુખને પશ્ચાતાપના આધાર ગણ્યા અને ખુદાનો આશ્રય લેવાની શરત ઠરાવી અર્થાત તોબા અને શરણે જવાનું કામ એ વિના અશ્કય છે એમ લખ્યું. બીજા પુસ્તકમાં લખ્યું કે તપ વ્યર્થ છે દાન વિના માણસની મુકિત નથી. એકમાં લખ્યું કે ઉદારતા ને ભુખ તારીને ખુદાની વચ્ચે ભાગીદાર (શિર્ક) છે. ખરી વાત તો આસ્થા ને આજ્ઞાધારક પણું છે દરેક શોક ને આનંદમાં એ વિના બીજી બધી બાબતો દગો ને જાળ છે. એકમાં લખ્યું કે ભક્તિ આવશ્યક છે જો ભકિત ન હોય તો ખુદાની તરફની શંકા છે એમ જણાશે. એકમાં કહયું કે જે જે વિધિ ને નિષેધ છે તેને અનુસરવાની જરૂર નથી એથી તો એમની લાચારી સાબીત થાય છે છતાં એ પ્રમાણે વર્તવામાં આજિજ હોઇએ ને પોતાની લાચારી જોઇએ તે વખતે ખુદાની કુદરતનો વિચાર કરવો કે અમે આજીજ છીએ ને તે સત્તાવાન છે. બીજામાં એથી ઉલટું લખ્યું કે ખબરદાર પોતાની

આ શકિતનો વિચાર ન કર ને મસ્ત અશકત બની જા કેમકે અશકત બનવું એ ખુદાની બક્ષિશનો ઈન્કાર કર્યા બરાબર છે. તું તારી શકિતનો વિચાર કર કે તને દરેક પ્રકારની શકિત આપી છે અને તે તેનીજ આપેલી છે, જે એની એક મોટી બક્ષિશ કે તે તેજ છે જો અશકિતને શકિત જાહેર કરીશ તો કૃતઘ્ની ઠરીશ. એકમાં લખ્યું કે અશકિતને શકિત બંનેનો ત્યાગ કર પોતાને અશકત પણ ન સમજ ને શકિતમાન પણ ન સમજ. આ બંનેથી જે ખ્યાલ તને થતું તેજ મુર્તિ છે ને તે ખ્યાલ ખુદા વિના બીજાનો હશે ને તે ખ્યાલને તું માનવા લાગીશ તો તું મુર્તિ પુજક ગણાઇશ. એકમાં લખ્યું કે દીવાને ન ઓલવ દીવો એટલે દ્રષ્ટિ ને ખ્યાલ એ બંને દીવા છે જેથી તું સંસારની લીલા જોઇ રહયો છે માટે જ્યારે તું દ્રષ્ટિનો ખયાલ છોડી દઇશ તો જાણે મધ્ય રાત્રિએ સમાગમનો દીવો ઓલવી નાખયો, તે મધ્ય રાત્રિના આ અંધારામાં પડી ગયો. બીજામાં કહયું કે ઓલવી દે જરા પણ ડર નહિ તું આ એક દીવાના બદલામાં લાખો પામીશ. કેમકે એ દીવો ઓલવવાથી તારા જીવની ઉન્નતિ થશે ને ખ્યાલ છોડી દઇશ ને ધીરજ રાખીશ તો લેલીકે જે માશુક છે તે પોતે મજનુ થઇ જશે. જેવી રીતે વિરાગી પોતાના તપ ઉપર ધીરજ રાખે છે તો જગત તેની આગળ આવીને માથું નમાવે છે. બીજામાં લખ્યું છે કે ખુદાએ તને જે કાંઇ આપ્યું છે તે તને વ્હાલું લાગે છે ને તારે માટે સ્હેલુ કરી દીધુ છે માટે તેનો સ્વીકાર કર ને નારાજ ન થા. તે તારેજ માટે છે આ યોગ્ય છે ને આ અયોગ્ય છે એમ ભ્રમણામાં પડી તારી મન પસંદ વસ્તુને છોડી ન દે. એકમાં કહયું કે દરેક મન ગમતી વસ્તુને તું તારી મિલકત ન ગણ એ વિચારજ છોડી દે કેમકે જે તારી મન ગમતી વસ્તુ છે તેતો નઠારી વસ્તુ છે. હવે દરેક જુદો જુદો અભિપ્રાય જે પોત પોતાના મતનો હતો તે સહેલો થઇ ગયો ને તેથી દરેકનો એક એક સંપ્રદાય થયો ને તે પોતાના જીવ જેવો વ્હાલો થઇ ગયો પરંતુ આ સુગમતા પોતાની તરફથી નક્કી કરેલી હતી. ખુદાની તરફથી નહિ. જો ખુદાએજ સહેલી કરી હોત તો સર્વને માટે સામાન્ય હોત ને દરેક યહુદી ને અગ્નિ પુજક એનાથી જાણીતો હોત. એકમાં લખ્યું કે મળેલી વસ્તુ તેને કહેવી જેથી અંતઃકરણને જીવન ને જીવને પોષણ મળે કેમકે જે વસ્તુ સ્વભાવને ગળે છે તે જ્યારે જતી રહે છે ત્યારે માણસ ખાર જમીનના જેવો રહી જાય છે જેમાં કાંઇ પાકતું નથી તેથી તેને પસ્તાવો થાય છે ને જીવતર ફોકટમાં ગયું એમ તે સમજે છે. જે એવી વસ્તુ વેચવામાં નુકશાનજ થાય છે જે તે લભ્ય વસ્તુ અલભ્ય થઇ જાય છે. તેથી તને લાયક છે કે દરેક સુંદર વસ્તુ જોઇને તેમાંથી ઉત્તમ ખોળી કાઢ. એકમાં કહ્યું છે કે કોઇ ગુરૂ ખોળી કાઢ જે તને પરલોકનો રસ્તો દેખાડે ને માલ મિલકતની વિપુલતા પર વિશ્વાસ ન રાખ એથી તારી આકેબત સુધરશે નહિ. જેણે ગુરૂ વિના આકેબતનાં દર્શન કર્યા તે ખોટે રસ્તે ચઢી ગયો જાણવો. આકેબતનો વિચાર કરવો એ સહેલી વાત નથી. જો સહેલી વાત હોત તો આવા જુદાજુદા પંથ મળત. ગુરૂ વિનાની આ વાતો હતી માટે તે ખરી નહીં. બીજામાં કહ્યું કે તું પોતેજ ગુરૂ છે બીજો ગુરૂ શા માટે ખોળે છે. કેમકે ગુરૂને ઓળખનાર તો તેજ છે જેવી રીતે વલી ને વલી ઓળખે છે. તું પોતેજ પુરૂષ થઇ જા ને બીજા માટે વેઠીઓ ન થઇ જા. અર્થાત બીજાને માટે તું કષ્ટ સહન ન કર. એકમાં કહ્યું કે આ જે બધું જુએ છે તે તુંજ છે. આમાં પર નિજ છેજ નહિ તુંજ તું છે. એકમાં કહ્યું કે આ બધું એકજ છે જે બે જુએ છે તે મુર્ખને બાડો છે એમાં હિત

છેજ નહિ. એકમાં કહ્યું કે આ બધું એક છે. બીજામાં એથી વિરૂદ્ધ કહ્યું કે ભલા, એ કેમ થાય. જે માણસ સોને એક કહે તે ગાંડો છે. સોને એક, એક બીજાના વિરોધ છે, તો એક શી રીતે થાય? શું વિષ ને ખાંડ એક છે. એકમાં કહ્યું કે તું રાત દીવસ કાંટા, ફુલ, પત્થર ને હીરા જુએ છે. જેનો દેખાવ જુદો જુદો હોય છે ને તે વસ્તુઓ પણ જુદી જુદી હોય છે તે એક શી રીતે કહેવાય? માટે જ્યાં સુધી વિષ ને ખાંડની ભાષા ન છોડી દે ને એમનો ફેર ન ત્યજી દે ત્યાં સુધી ખુદાની એકતાના બગીચાની ખુશબો પામીશ નહિ. મારી મસનવી એકતામાં એક છે, અર્થાત એકતાથી ભરેલી. જો વાંચનાર એની ઇચ્છા રાખે છે તો એની મદદ વડે પાતાળથી આકાશ સુધી પહોંચી શકે છે.

રૂપમાં મતભેદ છે, મુળમાં મતભેદ નથી એ વિષે વર્ણન.

(૨૪)

૬૦૪

ઝીં નમત ઝીં નોઅ દેહ તુમારો દુ, બર નવિશ્ત આં દીને ઇસારા અદૂ
ઇસ તરહ બારા ખતુત ઇસ રંગ કે દુશ્મને દીને મસીહાને લિખે
બાર પુસ્તક એ રીતે તેણે લખ્યાં જે હતાં ખ્રિસ્તી ધર્મના શતરૂ ખરાં

૬૦૫

ઉઝે યક રંગીએ ઇસા બુ ન દાશ્ત વઝ મિઝાજે ખુમ્મે ઇસા ખુ નદાશ્ત
થી ન યક રંગીએ ઇસાસે ખબર થા ખુમે ઇસાસે બિલકુલ બે ખબર
બે ખબર એક રંગી ઇસાથી હતો ઇસાના એક કુંડને નવ જાણતો

૬૦૬

જામએ સદ રંગ અઝાં ખુમ્મે સફા સાદઓ યક રંગ ગશ્તે ચું ઝિયા
સાદઓ યક રંગ કપડા બરમલા ખુમ મેં હોતા થા હઝારોં રંગકા
કરતા તે એક રંગથી વિચિત્ર રંગ એક રંગીનો જો તેમાં હોય ઢંગ

૬૦૭

નીસ્ત યકરંગી કઝ ઉ ખીઝદ મલાલ બલ મિસાલે માહીઓ આબે ઝુલાલ
યે નહી યક રંગીએ રંજો મલાલ બલ્કે હય હમ શકલ માહીએ ઝુલાલ
એક રંગી તે નહી જેમાં હો હાણુ બલ્કે તે તો માછલીને પાણી જાણુ

૬૦૮

ગરચે દર ખુશ્કી હઝારા રંગ હાસ્ત માહીયાં રા બા યબુસત જંગ હાસ્ત
ગર ચે ખુશ્કી મેં હઝારોં રંગ હંય મછલિયાં ખુશ્કી મેં સર્ફે જંગ હંય
જો કે ખુશ્કીમાં હજારો રંગ છે મત્સ્યને પણ ખુશ્કી સાથે જંગ છે

૬૦૯

કીસ્ત માહી ચીસ્ત દરિયા દરમસલ તાબિદાં માનદ ખુદાએ અઝઓજલ.
કયા હય દરિયા ઓર મછલી એક મિસાલ કયા કરે વો હમસરીએ ઝુલજલાલ.
માછલી શી ને નદીની વાત શી? તેમના જેવો ખુદા, શી રીતથી?

૬૧૦

સદ હઝારાં બેહરે માહી દર વજુદ,
લાખોં દરિયા ઓર લાખોં મછલિયાં,
મત્સ્ય ને નદીઓ હજારો આપમાં

સિજદા આરદ પેશે આં દરિયાએ જુદ
જુદકે દરીયાકો હંય સિજદા કુનાં.
સિજદા બખ્શિશના કરે સાગરને આ.

૬૧૧

ચંદ બારાંને અતા બારાં ઝુદા,
બરસા બારાંને અતા જબ ચંદ બાર,
કંઈ વખત જવ બખ્શિશોનો મેહ થયો.

તાબદાં આં બેહર દુર અફશાં શુદા.
દુરફિશાં દરિયા હુવે યે બેશુમાર.
ત્યારે દરીયો આમ રત્નાગર થયો.

૬૧૨

ચંદ ખુરશીદે કરમ અફરોખ્તા,
મુદ્દતોં ચમકા કિયા મેહરે અતા,
સુર્ય પ્રકાશિત થયો કૃપા તણો,

તા કે અબ્રો બેહર જુદ આમોખતા
જુદ અબ્રો બેહરકો તા દે સિખા.
અબ્રને દરીયા થયો કૃપાવંતો.

૬૧૩

ચંદ ખુરશીદે કરમ તાબાં ઝુદા,
મુદ્દતોં મહેરે કરમ તાંબા હુવા,
સુર્ય પ્રકાશિત થયો બખ્શિશ તણો,

તાબિદાં આં ઝર્રા સરગરદાં શુદા.
જબ કહીં એક ઝર્રા સરગરદાં હુવા.
દંગ થઇ ફુરબાં થયાં સૌ રજકણો,

૬૧૪

પરતવે ઝાતિશ ઝદા બર માઓ તીં
આબો ગિલપર ઝાતકા પરતવ પડા
પરતો નાંખ્યો જાતે પાણી માટી પર

તા શુદા દાના પિઝીરિન્દા ઝમીં
જબ ઝમીનેં દાના દિલમે રખલિયા
ધરતીએ તવ બીને આપ્યું નિજ ઉદર

૬૧૫

ખાક અમીનો હર્ચે દર વય કાશ્તી
ખાક અમીં હય ઉસમે જો કુછ બોયગા
બીને જાળવનાર ધરતી જાણુ જે

બે ખયાનત જીન્સે આં બરદાશ્તી
બે ખયાનત તુ વોહી લેગા ઉઠા
જેનો સોંપી તેની વસ્તુ તેથી લે

૬૧૬

ઈં અમાનત ઝાં ઇનાયત યાફતસ્ત
યે અમાનત ઇસ ઇનાયતસે મિલી
ન્યાય રૂપી સુર્ય ચમકયો તે ઉપર

કાફતાબે અદ્લ બર વય તાફતાસ્ત
ઉસપે મેહરે અદલ ચમકાયા કભી
તો અમાનત આ મળી છે સરબસર

૬૧૭

તા નશાને હક નયાબદ નવ બહાર
શાને હક જબતક ન પાયેગી બહાર
જ્યારે નવ પલ્લવ નિશાં હકનું ન જોય

ખાક સર હારા ન સાઝદ આશકાર
ખાકસે કુછભી ન હોગા આશકાર
ભેદ જાહેર ધરતીનો હરગિજ ન હોય

૬૧૮

આં જવાદે કે જમાદે રા બદાદ
બખ્શતા બે જાનકો હય વો સખી
આપી ઉદભિજને ખુદાએ આ ખબર

ઇં ખબરહા, ઈં અમાનત, ઈં સદાદ
યે અમાનત, યે ખબર યે રાસ્તી
ને અમાનત પણ બનાવી સરબસર

૬૧૯

આં જમાદ અઝ લુત્ફ ચું જાં મી શવદ.
લુત્ફસે બે જાનમેં હય એક જાં
થાય છે, કૃપા થકી ઉદ ભિજમાં પાણ

ઝમ હરીર અઝ કેહર પિનહાં મી શવદ
કેહર સે ઉસકે હય સરદીભી નિહાં
હિમથી રક્ષણ કરે છે તેનુ જાણ

૬૨૦

આં જમાદે ગશ્ત અઝ ફઝલશ લતીફ
ફઝલસે ઉસકે હુવા બેજાં લતીફ
પામે ઉદ ભિજ તેની કૃપાથી સ્વરૂપ

કુલ્લો શયઇન મિન ઝરીફ હુવા ઝરીફ
વો ઝરીફ ઔર ઉસકી હર શય હય ઝરીફ
ને અનુપમની દરેક વસ્તુ અનુપ

૬૨૧

હર જમાદેરા કુનદ ફઝલશ ખબીર
ફઝલસે ઉસકે હેં બેજાં બાખબર
તેની કૃપાથી છે અજ્ઞાની ગુણી.

આકિલાંરા કરદા કેહરે ઊ ઝરીર
આકિલ ઉસકે કેહરસે હંય બે બસર
આંધળા હકને ન સમજે પણ જરી

૬૨૨

જાનો દિલરા તાકતે ઈં જોશ નીસ્ત
જાનો દિલમેં જોશકી તાકત નહીં
રાખું દિલમાં જોશ આ કેવી રીતે ?

બા કે ગોયમ દર જહાં યક ગોશ નીસ્ત
મંય કહુ કિસસે નહીં સામે કહીં
કાન સાંભળનાર નહિ કોને કહે ?

૬૨૩

હર કુજા ગોશે બુદઝ વય ચશ્મ ગશ્ત
ઉસને કાનોંકો બનાયા ચશ્મે તર,
કાન તેના આંખથી ઉત્તમ થયા.

હરકુજા સંગે બુદઝ વય ચશ્મ ગશ્ત
ઉસને પત્થરકો કિયા લાલો ગુહર
જે હતા પત્થર તે હીરા થઇ ગયા

૬૨૪

કીમીયા સાઝિસ્ત ચે બુદ કીમીઆ
કીમીઆગર હય વો કયા હય કીમીઆ
તુચ્છ છે તે શકિત આગળ કીમીઆ

મોઅજીઝા બખ્શીસ્ત ચેબુદ સીમીયા
શોઅબદે એજાઝકે આગે હંય કયા
મોઅજીઝા આગળ છે મિથ્યા સીમીયા

૬૨૫

ઇં સના ગુફતન ઝેમન તરકે સનાસ્ત
મેં સના લિખ્ખું તો હય તર્કે સના
આ પુરાવો અસ્તિનો અસ્તિ ન જાણ

કીં દલીલે હસ્તીઓ હસ્તી ખતાસ્ત
કયોં કે યે હસ્તી હય ઔર હસ્તી ખતા
તારી સ્તુતિ કરવી તે તજવાં વખાણ

૬૨૬

પીશ હસ્તે ઉ બબાયદ નીસ્ત બુદ
ઉસકે હોતે નેસ્ત હોના ચાહિયે
તેની આગળ અસ્તિથી શુન્ય થા

ચીસ્ત હસ્તી પેશે ઊં કોરો કબુદ
કોર યે હસ્તી હય ઉસકે સામને
અસ્તિ અંધાપો છે, તારો જાણ આ

૬૨૭

ગર ન બુદે કોર અઝો બુગ દાખ્તે
ગર ન હોતી કોરતો પાતી ગુદાઝ
અંધ જો ચક્ષુઓ પામત હક થકી

ગરમીએ ખુરશીદરા બિશ્નાખ્તે
મેહરકી ગરમીકા હોતા ઇમતિયાઝ
ગરમી સુરજની તે જાણત બસ ખરી

૬૨૮

વર ન બુદે ઊ કબુદ અઝ તાઅઝિયત કય ફસુરદે હમ ચુ યખ ઈ નાહિયત,
વો ન માતમમેં અગર હોતી સિયાહ મિસલે યખ હોતી ન યે દુનિયા તબાહ
શ્યામ અંધારાથી જો ના હોત એ કેમ યખની પેઠે જામી જાત એ ?

(૨૪)

એવી રીતે ખ્રિસ્તી ધર્મના શત્રુને જાહેરમાં ખ્રિસ્તી બનેલા તે પ્રધાને જુદા જુદા પ્રકારનાં ને એક બીજાથી વિરૂદ્ધ ૧૨ પુસ્તકો લખ્યાં. જો કે હઝરત ઇસા [અ.]ની એક રંગીની તેને ખબર પણ ન હતી તેમનામાં તો બે રંગીનું નામ પણ ન હતું. હઝરત ઇસા (અ.) ને મુસા (અ.) તો બન્ને એક હતાં. તેવીજ રીતે હઝરત ઇસા (અ.) ના કુંડાના જેવી તેમાં ટેવ પણ ન હતી કે તે કુંડામાંથી સાદાંને એકજ રંગના બોળેલાં લુગડાં ભિન્ન ભિન્ન રંગમાં રંગાયલા નીકળે. જાણે પ્રકાશ કે જે પારંગતની વસ્તુ ઉપર પડે છે તેવોજ રંગ આવે છે, ગમે તો લાલ હોય કે પીળો હોય કે લીલો હોય. અસલ વસ્તુનો પ્રકાશ છે પછી તે ગમે તે વસ્તુ પર પડે તેવીજ રીતે બધા અંબીયાની અસલ એકજ છે પણ બધાના રંગ એટલે ચાલ ચલગત અર્થાત શરીઅત સંપ્રદાય જુદી છે. પણ પ્રધાનને એ વાતની ખબર ન હતી.

એક દીવસ હઝરત ઇસા (અ.) નો મુકામ એક રંગરેજના ઘરમાં હતો. રંગરેજની પાસે લોકો જુદા જુદા રંગનાં લુગડાં રંગાવવા લાવતાં હતાં. તેમણે તે બધા એક કુંડામાં નાંખી દીધાં. આથી રંગરેજ ગુસ્સે થયો. ને બોલ્યો કે હું એમના માલિકોને શું જવાબ આપીશ ? આપે ફરમાવ્યું કે તું એક એકનું નામ લઈને એ કુંડામાંથી વસ્ત્ર કાઢ જ્યારે રંગરેજે એ પ્રમાણે કર્યું તો દરેક ગ્રાહકે પોતે કહેલા રંગમાં રંગાયલું લુગડું તેમાંથી નીકળ્યું. રંગરેજ આ ચમત્કાર જોઇ ઇમાન લાવ્યો ને ખ્રિસ્તી થઇ ગયો.

રંગ બરંગીપણું તો સંકડો કષ્ટ ને શોકનો ભંડાર છે. પણ એવી વસ્તુ છે કે એમાં કાંઈ વિકલ નથી. બલ્કે એક રંગી માછલાંને નિર્મળ પાણીની પેઠે છે કેમકે પાણીનો કોઇ રંગ નથી. તે માછલાં તેમાંજ રાજી છે જો કે ખુશ્કીમાં હજારો રંગ છે પણ માછલાંને ખુશ્કી સાથે અણબનાવ છે. એક રંગી એ ખુદાની વિશેષતા છે ને તેના સાથે પાણીને માછલાંની ઉપમા આપી છે. તેથી મવલાના કહે છે કે માછલા શું અને દરીઓ શું જેને ખુદાની સાથે ઉપમા આપી શકાય. પણ ખરૂં એ છે કે લાખો માછલાં ને દરિયા જે જંગલમાં છે તે બધા તે બખ્શીશના દરીયાને નમન કરે છે. કોણ જાણે તેના બખ્શિશના કેટલા વરસાદ તેના ઉપર વરસ્યા ત્યારે દરીઓ રત્નાકર થયો ને તેની દયાના કેટલાય સુર્ય રત્નો ઉપર પ્રકાશયો છે ત્યારે વાદળાં ને દરીઆએ ઉદારતા દેખાડી છે. અને કેટલાયે દયાના સુર્ય, સુર્ય ઉપર પ્રકાશ્યા છે ત્યારે એણે આવો પ્રકાશને ઉન્નતિ મેળવી છે કે રજકોણ એની પ્રદક્ષિણા કરે છે વળી પાણીને માટીનો પણ એમાંજ સમાસ થાય છે તેના ઉપર તેનો પરતો પડયો છે તેથી ધરતીએ બીનું રક્ષણ કર્યું ને તેને ઉગાડયું. અને આ અમાનતનો ગુણ તેનામાં તે ન્યાયના સુર્યના પ્રતાપથી આવ્યો છે જે વર્ષો સુધી તેના ઉપર પ્રકાશ્યો છે, વળી વસંત ઋતુને જુઓ કે જ્યાં સુધી ખુદાનો હુકમ તેને મળતો નથી ત્યાં સુધી ધરતીમાંનો ભેદ એટલે વનસ્પતિને જાહેર કરતી નથી તેતો એવો ઉદાર છે કે

તેણે નિર્જીવ ધરતીને ફુલ ઘાસ જડીબુટી. વગેરે આપી છે ને તે જમીનમાથી ફુટે છે ત્યારે બધા જુએ છે અને જ્યારે વસંત ઋતુ આવે છે ત્યારે અમૃત ધરતી નવજીવન મોકલી કેવી વહાલી થઈ પડે છે. શિયાળા પછી વસંત આવે છે તે જાણે વસંતને જો ને શિયાળો છુપાઇ જાય છે એવી જમીન કે અપારદર્શક વસ્તુ છે ને જેના ઉડવાથી ધરૂવ-લોકો ગભરાય છે તે કેવી વહાલી થઇ પડે છે કેમકે જે વસ્તુ અલભ્યને અનુપમમાથી ઉત્પન્ન થાય છે તે પણ અલભ્યને અનુપમ ગણાય છે પણ નવાઇ તો એ છે કે નિર્જીવ ધરતીતો ખુદાનો હુકમ સમજી જાય ને પોતાની સુંદરતા દેખાડે પણ ગાફિલ માણસતો તેવો ને તેવોજ રહે છે તેના કોપથી આંધળો છે માટે તેની તરફ શા માટે દ્રષ્ટિઓ કરે !

ઉપર જે કાંઇ કહ્યું તે ખુદાની સ્તુતિ છે એતો મેં સ્તુતિ કરી તે પણ મારા મનમાં જે ઉભરો છે તે કોને કહું ? કેમકે કોઈના મનની મળેલી શક્તિ નથી કે કોઈને એવા કાન નથી કે તે સાંભળી શકે. હા, જેઓને કાન હતા તેઓ આંખો થઇ ગયા અર્થાત જ્ઞાનિ થઈ ગયા ને જે કાંકરા હતા તે હીરા થઇ ગયા આ ઉભરો તે એક કીમીઓ છે, જે વસ્તુનું રૂપાંતર કરી નાખે છે અથવા સીમીયો છે કે જે એક અદ્દભુત ચમતકાર દેખાય છે. અરેં કીમીયો શી વસ્તુ છે એતો પોતે કીમીયાગર છે ને સીમીયાની વાત શી ? તે તો એક તિલિસ્મ છે એતો મોજીઝો છે જે નબીઓને ખુદાની પાસેથી મળ્યો છે, ને જે જગજાહેર છે. આજે હું તેનાં વખાણ કરૂં છું તે વખાણ નથી પણ વખાણનું ત્યજવું છે, કેમકે જ્યારે હું પોતાને હું છું, એમ સમજ્યો ત્યારે તો હું તેનાથી ભિન્ન થયો ત્યારે તેનાં વખાણ કર્યા. પણ જો તેમાંજ સમાઇ જઇને એક થઇ જાઉતો પછી કોણ કોનાં વખાણ કરે ? તેના અસ્તિત્વની આગળ પોતાને મટાડી દેવો જોઇએ કેમકે અમારા અસ્તીત્વની વિશાતજ શી છે ? માટે તે તો એક આંધળી ને વાદળી રંગની વસ્તુ છે કેમકે જો આંધળા નહોતા તો તેનું અસ્તિત્વ જોઇ શકત ને તે સુર્યની ગરમીથી ઓગળીને બરફની પેઠે પાણી થઇને નાશ પામત. પણ એમ થતું નથી માટે આંધળા છીએ એ નક્કી છે. વળી સુર્યના અસ્તિત્વથી નાશ પામ્યા નહિ તેના શોકમાં કાળો પોશાક ધારણ કર્યો છે તેથી વાદળી રંગ જેવા થઇ ગયા છીએ. એવી રીતે આપણું અસ્તિત્વ જો તે સુર્યમાં નાશ પામ્યું હોત તો અવસ્યે તેમા ગરમી હોત કેમકે ગરમીનો પ્રકાશ જેના ઉપર પડે છે તેને ગરમ કરી દે છે.

તે દગા ફટકામાં વઝીરના ભુલા પડવાનું વર્ણન.

---

(૨૫)

૬૨૯

હમ ચું શેહ નાદાનો ગાફિલ બુદ વઝીર પંજા મીઝદ બા કદીમે ના ગુઝીર.
મિસ્લે શેહ નાદાનો ગાફિલ થા વઝીર પંજા ઝન હોતા થા બા રબ્બે કદીર.
મુર્ખ શાહની પેઠે ગાફિલ તે વઝીર શાહના શાહોથી લડતો થઇ અધીર.

૬૩૦

ના ગુઝીરે જુમલગાં હઇએ કદીર, લા યઝાલો લમ યઝલ ફર્દો બસીર
સબકા દાતા ખાલિકો હઇયો કદીર. લા યઝાલો લમ યઝલ ફર્દો બસીર.
જેના સૌ મોહતાજ જીવતા ને કદીર, લા યઝાલો લમ યઝલ ફર્દો બસીર,

૬૩૧

ના ચુનાં કાદિર ખુદાએ કઝ અદમ સદ ચુ આલમ હસ્ત ગરદાનદ બદમ.
એસા કાદિર એસા રબ એસા ખુદા દે હઝારોં હસ્તીયાં દમમેં બના.
એવા હકની સાથે કે જે શુન્ય થી, એવો સૌ સૃષ્ટિ બનાવે અબ ઘડી.

૬૩૨

સદ ચુ આલમ દર નઝર પેદા કુનદ, ચું કે ચશ્મત રા બખુદ બીના કુનદ.
સેંકડો આલમ નઝરમેં હોં અયાં, દે બસીરતકી જો વો બીનાઇયાં.
જો તને પોતાથી તે જોતો કરે, એવી સો સૃષ્ટિ તને દેખાડી દે.

૬૩૩

ગર જહાં પેશત બુઝુર્ગો બે સનીસ્ત, પેશે કુદરત ઝર્રએ બીદાં કે નીસ્ત.
હય જહાં તેરે લિયે ઇતના બડા, લેકિન એક ઝર્રા નહીં પેશે ખુદા.
આ જગત મોટું તને દેખાય છે તેની આગળ છે અણું સમ જાણજે.

૬૩૪

ઇ જહાં ખુદ જીન્સે જાં હાએ શુમારત, હીં દવેદ આંસુકે સેહરાએ શુમાસ્ત.
યે જહાં હય કેદખાના જાનકા દોડો જીસ જાનિબ હય દસ્તે પુરફિઝા.
કેદખાનું જીવ માટે છે જગત, ચેતીને જા લામકાંમાં હે ભગત

૬૩૫

ઇં જહાં મેહદુદો આં ખુદ બેહદસ્ત, નકશો સુરત પેશે આં માની સદસ્ત.
યે હય મેહદુદ ઔર બેહદ વો જહાં, વો હય માઅની નકશો સુરત હય યહાં.
સીમા વાસી આ જગત વીસ્તીર્ણ છે, ચિત્ર ચેહરા પરદા તેના અર્થ છે.

૬૩૬

સદ હઝારાં નેઝએ ફિરઔન રા, દર શકિસ્ત આં મુસીએ બા યક અસા.
લાખોંહી ફીરઔનકે નેઝે જો થે, એક અસાએ મુસવીસે રેહ ગએ.
ભાલા લાખો સૈન્યના ફીરઔનની, મુસાએ તોડયા છે નિજની ડાંગથી.

૬૩૭

સદ હઝારાં તિબ્બે જાલીનુસ બુદ, પેશે ઇસાઓ દમશ અફસોસ બુદ.
તિબ્બે જાલીનુસકાથા કયા શુમાર, પેશે ઇસા હો ગએ બેકારો ખ્વાર
હિકમતો જે સઘળી જાલીનુસની, ઇસાની આગળ તે માટીમાં મળી.

૬૩૮

સદ હઝારાં દફતરે અશઆર બુદ, પેશે હરફે ઉમ્મીએ અશઆર બુદ.
લાખોંહી દફતર જો થે અશઆર કે. આગે ઇસ ઉમ્મીકે સારે મિટ ગયે.
સેંકડો દફતર કવિતાનાં હતાં, તે અભણુની પાસે રદીમાં ખપ્યાં

૬૩૯

બા ચુનાં ગાલિબ ખુદાવંદે કસે. ચું નમીરદ ગર ન બાશદ ઉ પસે
સામને એસે ખુદા કે એ દલીલ જો ન મિટ જાયે વો બેશક હય ઝલીલ
એવી બળવત્તર જે સત્તા તે કને જે હશે પોચો ન જીવ અપર્ણ કરે

૬૪૦

બસ દિલે ચું કોહરા અંગેખ્ત ઊ મુર્ગે ઝીરક બાદુપા આવેખ્ત ઊ
દિલ જો મિસ્લે કોહથે લરઝા દિયે મુર્ગે દાના ઉલ્ટેહી લટકા દિયે
ફેરવ્યું દિલ જે હતું પર્વત સમાન, ઊંધું ટાગ્યું સમજુ પક્ષીને નિદાન

૬૪૧

ફહમો ખાતિર તેઝ કરદન નીસ્ત ગહ જુઝ શકિસ્તા મી નગીરદ ફઝલે શાહ
તેરી ખાતિર યહાં કયા પાયે રાહ સિર્ફ એકસકે લિયે હય લુત્ફે શાહ
કામ વિદ્યા આવશે નહિ અહીં જરા ભગ્ન હૃદયોનો તો સ્વામી છે ખુદા.

૬૪૨

અય બસા ગંજ આગેનાને ગંજે ગાવ કાં ખ્યાલ અંદેશરા શુદ રીશ ગાવ,
સેંકડોં આલિમ જો દાના થે બડે ઉસકે આગે અબ્લઓ એહમક બને
સેંકડો વિદ્વાન નિજના જ્ઞાન થી. થઇને ઝંખવાણા ફસાયા આદમી

૬૪૩

ગાવ કે બ્વદ તા તુ રીશે ઊ શવી, ખાક ચે બ્વદ તા હશીશે ઊ શવી
ગાય કયા હય જીસકી તુ ડાઢી બને ખાક કયા હય ધાસ તુ જીસકી બને.
મશ્ખરો શા વાસ્તે તું તો બને, ધાસ થાયે છે ધરાનું કેમ રે,

૬૪૪

ઝર વ નુકરા ચીસ્ત તા મફતું શવી, ચીસ્ત સુરત તા ચુનીં મજનુ શવી.
સોનાં ચાંદી કયા હે મફતું જીસ્પે હો, શકલો સુરત કયા હે મજનુ જીસ્પે હો.
કેમ ચાંદી સોનાનો દીવાનો થાય, કેમ સુંદરતાનો તું મજનુ ગણાય.

૬૪૫

ઇં સરાઓ બાગે તુ ઝિન્દાને તુસ્ત, મુલ્કો માલે તુ બલાએ જાને તુસ્ત.
યે સરાઓ બાગ ઝિન્દાં હય તેરા, હય બલાએ જાં યે મુલ્ક ઓર યે ગિના.
વાડી તારી તારે માટે જેલ છે, માલ દોલત છે બલા તુ જાણજે.

૬૪૬

આં જમાઅતરા કે એઝદ મસ્ખ કર્દ, આયતે તસ્વીરે શાં રા નસ્ખ કર્દ.
જીસ જમાઅતકો કિયા ખાલિકને મસ્ખ, કરદિયા હય ઉનકી હર સુરતકો નસ્ખ.
ટોળું જેનું હકે રૂપાંત્તર કર્યું ચિત્ર છે કુર્આનમાં તેનું લખ્યું.

૬૪૭

ચું ઝને અઝકારે બદ શુદ રૂએ ઝર્દ, મસ્ખ કર્દ ઉરા ખુદાઓ ઝોહરા કર્દ.
જબ બુરા કામ એક અવરતને કિયા, મસખ કરકે ઉસકો ઝોહરા કર દિયા.
દુષ્ટતાથી નાર ઝંખવાણી થઇ, રૂપ બદલી તેને તો ઝોહરા કરી.

૬૪૮

ઓરતે રા ઓહરા કરદન મરખ બુદ, ખાકો ગિલ ગશ્તન ચે બાશદ અય ઉનુદ.
ઓહરા ઉસ ઓરતકા બનના મરખથા, ખાકો ગિલ હોના હય ફિર કયા યે બલા.
ઓહરા થાયે તે તો રૂપાંતર ગણાય, પાણી માટી શું ન રૂપાંતર જણાય.

૬૪૯

રૂહ મી પરંદ સુએ ચર્ખે બરીં; સુએ આબો ગિલ શુદે દર અસ્ફલીં
રૂહ ઉડતી હય સુએ ચર્ખે બરીં; તુ હય સુએ આબે ગિલ પસ્તી ગુઝીં,
આત્મા નભની તરફ તો જાય છે. પાણી માટી અવનતિને પામે છે,

૬૫૦

ખીશ્તનરા મસ્ખ કરદી ઝીં સફુલ ઝાં વજુદે કે' બુદઆં રશ્કે ઉકુલ
પસ્તીયોંસે મસ્ખ ખુદકો કર લિયા ઉસ હયુલાસે જો રશ્કે અકલ થા,
અવનતિમાં પોતે રૂપાંતર થયો રૂપ છે પણ ટેવો કયાં છે તે જુઓ

૬૫૧

પસ બતર ઝીં મરખ કરદન ચું બુવદ પીશે આં મસ્ખ ઈ બગાયત દું બુવદ
ઓર અબ ઇસ મસ્ખસે બદતર હે કયા હય યે મસ્ખ ઉસ મસ્ખસે બેહદ બુરા
એથી ખોટું બીજું રૂપાંતર નથી ટેવો ભુંડી થાય એ સૌથી બુરી

૬૫૨

અસ્પે હીમ્મત સુએ આખુર તાખતી, આદમે મસ્જુદરા ન શનાખ્તી
લે ગયા પસ્તીમેં તુ અપને તઈ; આદમે મસ્જુદકો સમઝા નહીં
તુ જો જાણત તારી પદવીને જરા. તુ ગણત માણસને ઉત્તમ સર્વદા

૬૫૩

આખિર આદમ ઝાદઇ અય ના ખલફ ચંદ પિન્દારી તુ પસ્તીરા શરફ
આખિર આદમ ઝાદ હય અય ના ખલફ સમઝેગા કબ તક તુ પસ્તીકો શરફ
જાણ ભુંડા તું કે આદમ ઝાદ છે. અવનતિ તે કયાં સુધી તારી ગણે

૬૫૪

ચંદ ગોઇ મન બગીરમ આલમે, ઈં જહારા પુર કુનમ અઝ ખુદ હમે.
યે જહાંગીરીકા દાવા તા કુજા, તેરી ખુદ દારી ઇસે ભર દેગી કયા.
કેહ તો કયાં સુધી જગતને લઇશ તુ, આખી દુનિયા સામટી પામે તુ શું ?

૬૫૫

ગર જહાં પુર બર્ફ ગરદદ સર બસર, તાબ ખુર બુગદાઝ દશ અય યક નઝર.
બર્ફ હો જાએ જો દુનિયા સર બસર, ધુપ કર દેગી નઝરસે બે અસર.
જો બરફ ફેલાયે દુનિયામાં બધે, તાપથી સુરજના તે પણ ઓગળે

૬૫૬

વિઝરે ઉઓ વિઝરે ચું ઉ સદ હઝાર, નીસ્ત ગરદાનદ ખુદા અઝ યક શરાર,
બોઝ યે ઓર એસે હોં ગર સો હઝાર, નેસ્ત કર સકતા હે હક્કા એક શરાર.
આ દગા ફટકાના ઢગલાઓ હજાર, નાશ પામે ઇચ્છે જો પરવરદિગાર.

૬૫૭

અયન આં તખઈલરા હિકમત કુનદ. અયન આં ઝેહરાબરા શરબત કુનદ.
ચાહે ઇસ તખઇલકો હિકમત કરે, ચાહે જીસ ઝેહર આબકો શરબત કરે.
ધારણાને તારી તે હિકમત કરે, વિષને ચાહે તો ખુદા શરબત કરે.

૬૫૮

દર ખરાબી ગંજહા પિનહાં કુનદ, ખાર રા ગુલ જીસ્મ હારા જાં કુનદ.
ગંજકો વીરાનેમેં પિનહાં કરે, ખારકો ગુલ જીસ્મકો વો જાં કરે.
તે ખરાબામાં છુપાવે માલને, જીવ તનને કાંટાને ફુલજ કરે.

૬૫૯

આં ગુમાં અંગેઝરા સાઝદ યકીં, મેહર હા રૂયાનદ અઝ અસબાબે કીં.
બદ ગુમાંકો દે યકીને ઉસ્તવાર, દુશમનીસે દોસ્તીકો દે નીખાર.
આસ્થા આપે તે શંકાશીલને, કીનાથી જાહેર પ્રીતિ તે કરે.

૬૬૦

પર વરદ દર આતિશ ઇબ્રાહીમ રા, અય મનીયે રૂહ સાઝદ બીમ રા.
હિફ્ઝે ઇબ્રાહીમ આતિશમેં કરે, રૂહકો બે ખોફ કર દે ખોફસે.
દેવતામાં રક્ષ્યો ઇબ્રાહીમને, બીકથી નિર્ભય કર્યો તેને ખરે.

૬૬૧

અઝ સબબ સાઝીશ મન સોદાઇયમ, વઝ સબબ સોઝેશ સુફિસ્તાઇયમ.
ઇસ સબબ સાઝીસે મેં સોદાઇ હું, ઓર સબબ સોઝીસે સુફિસ્તાઇ હું.
કારણોથી તેના હું ગાંડો થયો, તેની બે સબબીથી સુફસ્તાઇ થયો.

૬૬૨

દર સબબ સાઝીશ સર ગરદાં શુદમ, દર સબબ સોઝેશ હમ હયરાં શુદમ.
ઇસ સબબ સાઝીસે સર ગરદાં હું મેં, ઇસ સબબ સોઝીસે અબ હયરાં હુ મેં.
કારણોમાં તેના હું તો દંગ છું, તેની બે સબબીથી તાજુબ થાઉં છું

(૨૫)

જેવી રીતે તે બાદશાહ નાદાન હતો ને ઇસા (અ. સ.) ને મુસા (અ. સ.) ને ભિન્ન ભિન્ન સમજતો હતો તેવોજ પ્રધાન પણ હતો તેથી ગડબડ કેમ ન થાય? બંને જણા ખુદાની સાથે પંજો લડાવતા હતા કેમકે ખુદા એવો છે કે બધા તેની આગળ લાચાર છે. તેના વિના બીજા કોઇથી કાંઇ પણ નીપજી શકતું નથી, તે જીવતો છે, શક્તિમાન છે ને સદાસદા એકલો ને દરેક વખતે જોતો છે. તે બન્નેની લડાઇ એવા ખુદાની સાથે હતી કે જેવું આ એક જગત છે તેવાંજ સેંકરો જગત એક પળમાં શુન્યમાંથ પેદા કરી શકે છે ને જો તે ઇચ્છે કે તારી આંખ તે જોઈ શકે તો જરા વારમાં આ બ્રહ્માંડનાં જેવા સેંકડો બ્રહ્માંડો તને દેખાડી દે. જો કે આ જગત તારે માટે ઘણું વિસ્તીર્ણ અને અનુપમ છે પરંતુ નકકી માનજે કે તેની કુદરતની આગળ તેની કાંઇ ગણુતરી નથી. આ જગત તો સાંકડું, અંધારાવાળું ને કેદખાનું તારા જીવ માટે છે, પણ જે જગત અસલમાં તારૂં છે તે તરફ ખબરદાર જઇશ નહિ ત્યાંથી તું આવ્યો છે તે કેવું વિસ્તીર્ણ

છે. આ જગત તો સીમાવાસી છે ને તે અપરિચિત છે. તું આ જગતના રૂપરંગમાં ફસાયો છે ને તારા તથા તે અસલ જગતની વચ્ચે અંતરાય છે. આ બાદશાહ અને પ્રધાનનો તો શો હિસાબ છે. ફિરઔનના લાખો ભાલા હતા જેને હઝરત મુસા (અ. સ.) ની એકજ અસાએ કાપી નાખ્યાં એ તેનીજ શક્તિ હતી કે એવા ઉચ્છખલ ને ખુદાઇનો દાવો કરનારને ખરાબ કર્યો. જાલીનુસને લાખો પ્રકારનાં ઔષધ યાદ હતાં પણ હઝરત ઇસા (અ. સ.)ના એક દમની આગળ તે બધાં પશ્ચાતાપ રૂપ થઇ પડયાં ને તેને અફસોસ થતો હતો કે એવી દવાઓ જાણું છું તેના કરતાં બાવો દમ મળ્યો હોત તો સારૂં થાત. અરબના કવિઓના લાખો દીવાનો (કવિતા સંગ્રહ) હતાં પણ તે દરેક આપણા હઝરત મોહંમદ મુસ્તુફા સ. અ. ની આગળ લજ્જાસ્પદ જણાતાં હતાં. ને તેની કીંમત એટલી તો ઘટી ગઇ કે પછી તેમને તેની શરમ આવતી હતી તો એવા બળવત્તર સ્વામીના મુકાબલામાં કેમ ન મરે? અર્થાત કેમ પોતાને નાશવંત ન જાણે? પણ જો તે જડ ઘાંસ હોય તો નાચાર. કેમકે ઘાસને માટે તો કાંઇ કહેવાનું હોયજ નહિ. તે તો જે કહે ને જે કરે થોડું છે. જે મેરૂની પેઠે કઠણ અને અચળ હતા એવાં સેંકડો અંતઃકરણો તેણે ડોળાવી નાખ્યાં અને ઘણાંક ડાહ્યાં પક્ષીઓ-દાનાઓ-ને ઉંધે માથે લટકાવી દીધાં. એક પક્ષી એવું પણ છે કે રાત્રે ઊંધે મસ્તકે લટકીને 'તુજતું' પોકારે છે. માટે તું યાદ રાખ કે બુદ્ધિ ને સમજને તીવ્ર કરવી એ રસ્તામાં પડયું નથી. ખુદા તો લાચારી અને શક્તિને ચાહે છે. ઘણાક લોકો એવા થઇ ગયા છે કે તેમણે દોલતના ખજાના ભરી રાખ્યા-જમશેદ જેવા પણ. તે ધનથી તેમની મશ્કરી થવા લાગી ને બહેરામ ગોરે તેને ઉડાવી દીધું. જરા વિચાર તો કર કે તું ગાય જેવા પ્રાણીની દાઢી બનવાનું ને માટીનું ઘાસ બનવાનું કેમ ઇચ્છે છે? દેશને ખજાના કાંઇ ભારે વસ્તુ નથી ને ચાંદી સોના માટે મરી જવું યોગ્ય નથી. તેમજ કોઇના રૂપપર કેમ મરી ફીટે છે, તું મકાન ને બાગ શું બનાવે છે તે તારે માટે કેદખાનું બનાવે છે. દુન્યા તો કેદખાનું છેજ, તેમાં વળી આ કેદખાનામાં બીજુ કેદખાનું એ તો તારે માટે બલારૂપ છે અહીં તેનું રક્ષણ કરવું પડશે ને ત્યાં તેનો હિસાબ આપવો પડશે. તું જાણે છે કે દોલતના લોભમાં એક ટોળું રૂપાંતર થઇ કદરૂપું થઇ ગયું કેમકે તે જકાત આપતું નહતું ખાસ રૂપાળા માણસો વાંદરા ને સુવરો થઇ ગયા અને જોહરા નામની સ્ત્રી જેણે નઠારૂં કામ કર્યું હતું તેનુ માણસનું રૂપ ને જીવન લેઇ લઇને તેને શુક્રનો તારો બનાવી દીધી. ને નિર્જીવ કરી નાંખી તેનીજ રીતે તું પણ મરી ગયા પછી માટી બની જઇશ એ પણ શું ઉપલા બનાવો પેઠે રૂપાંતર નથી?

આત્મા એવી પવિત્ર વસ્તુ છે કે આકાશમાં ઉડે છે અને તું માટીનું પુતળું અવનતિને પામ્યું છે એટલે કે પાણી ને માટી થઇ ગયો છે તો શું એ પણ રૂપાંતર નથી?

તારો દેહ કે જેને માટે દશ બુદ્ધિઓ (દશ મહાન ફિરિશતાઓ) ની ઇચ્છા હતી પણ તેમને મળ્યો નહિ. તે કાયા તેં આ પડતીમાં પડીને ખરાબ કરી આથી ખરાબ રૂપાંતર બીજું કયું હશે? આ રૂપાંતર તો ઘણુંજ તુચ્છ છે એનો તું વિચાર કર. પણ તું તો નવા આત્માની તરફ લક્ષજ આપતો નથી તેં તારો વિચાર રૂપી ઘોડો થાન ને ઘાસ તરફ દોડાવ્યો છે અને શરીરના પોષણના કામમાં લીન થઇ ગયો છે. હઝરત આદમ (અલ૦) કે

જેમને ફરિશતાઓએ નમન કર્યું તેની તુ ઓલાદ છું એનો તેં વિચાર પણ કર્યો નહિ. હે કપુત તને અમે પુછીએ છીએ કે શું તુ હઝરત આદમ (અલ૦) નો વંશજ છે? જો છે, તો આ અવનતિ ને તુચ્છતાને તું તારી શ્રેષ્ઠતા ક્યાં સુધી સમજીશ? અને આખા જગતને મારામાં લઈ લઉં અને આખું જગત હુંજ થઈ જાઉં એવું ક્યાં સુધી કહીશ? તું જોતો નથી કે બરફથી પર્વતો ઢંકાઈ જાય છે છતાં એટલા બધા બરફને ઓગાળીને સુર્ય પાણી કરી નાખે છે તો જો તું જગતમાં સૌથી ઉપર છવાઈ ગયો તો એ શું?

તેની જાત ભ્રમણાઓને કે જે મુખ્ય અને જાત પણ નથી તેને ખાસ હિકમત બનાવી કે જે તેની જાત વિષ ને શરબત કરી છે અર્થાત નિરૂપયોગીને ઉપયોગી, અને નુકશાન કર્તાને લાભકર્તા કરી છે પોતાના ખજાનાઓ જગતના લોકો કેવી રીતે ગુપ્ત જમીનમાં દાટે છે ને તેની દેખરેખ રાખે છે ને જંગલમાં છુપાવે છે ને કાંટામાંથી ફુલ પેદા કરે છે ને મેલાં શરીરોમાંથી નિર્મળ જીવો ઉત્પન્ન કરે છે તેમજ શંકાશીલ વિદ્વાનોને વિશ્વાસનીય કરી દે છે તે ઇર્ષામાંથી પ્રીતી પેદા કરે છે. તેણે હઝરત ઇબ્રાહીમને નમરૂદની આગમાં પાળ્યો ને એવી રીતે આત્માને જે વસ્તુ કષ્ટ દાયક છે તેને અભયદાયક કરી દે છે. મૌલાના કહે છે કે તું એવી રીતે કારણ બતાવે છે કે હે ખુદા તું તારા એ કામનો દીવાનો છું કે વિરોધામાંથી વિરોધનું કારણ કાઢે છે જેવી રીતે ઝેરને શરબત કરી દે છે ને કારણોને બાળી નાખવાનો વિચાર કરૂં છું તો સોફસ્તાઇ થઈ જાઊં છું કેમકે ખરૂં પુછો તો ઝેર કે શરબત કોઇ વસ્તુજ નથી તું ઇચ્છે છે તે પ્રમાણે એક કારણને બાળીને બીજું પેદા કરે છે હું તો તેનુ કારણ બનાવવાનું ને કારણ બાળી નાખવાનું કામ જોઇ જોઇ ને દિંગ છું કે વસ્તુનાં કારણો મોજુદ હતા તે વસ્તુ હોતી નથી ને જેનો કારણ હોતો નથી તે વસ્તુ થઇ જાય છે.

વઝીર એકાંતવાસી થાય છે ને દગાથી કોમમાં ખળભળાટ મચાવી દે છે તે વિષે.

(૨૬)

૬૬૩

ચું વઝીરે માકિરે બદ એતેકાદ, દીને ઇસારા બદિલ કર્દ અઝ ફિસાદ.
વો વઝીરે પુરફનો બદ એતેકાદ, ડાલકર યોં દીને ઇસામેં ફિસાદ.
એહવા ને દુષ્ટ પ્રધાને જદા, દીનમા ઇસાનાં વાંધા નાખિયા.

૬૬૪

મકરે દીગર આં વઝીર અઝ ખુદ બબસ્ત, વાઅઝરા બુગઝાશ્ત દર ખિલ્વત નશસ્ત
મક્ર ખેલા ઔર એક બનકર લઇન. વાઅઝ છોડા ઔર હુવા ખિલ્વત નશીન
એક કપટ તાજું કર્યું તેણે વળી, બોધ છોડીને રહ્યો એકાંત જઇ.

૬૬૫

દર મુરીદાં દરફિગંદ અઝ શવકે સોઝ, બુદ દર ખિલ્વત ચહલ પંન્જાહ રોઝ.
થે મુરીદ ઉસકે પરેશાં વકતે સોઝ, ઓર વો ખિલ્વતમેં રહા ચાલીસ રોઝ.
શિષ્યો તેને મળવાને આતુર હતા, તે રહ્યો ચાળીસ દી એકાંતમાં.

૬૬૬

ખલ્ક દીવાના શુદન્દ અઝ શવકે ઉ, અઝ ફિરાકે હાલો કાલો ઝવકે ઊ.
શવકમેં દીવાના એક દુનિયા હુઇ, હાલો કાલ ઔર ઝવકકી હસરત બઢી
જગ થયું દીવાનુ તેની ધુનમાં ભક્તિમાં નવ પામતું લઝઝત જરા

૬૬૭

લાબએ ઝારી હમી કરદન્દો ઊ, અઝ રિયાઝત ગશ્ત દર ખિલ્વત દોતુ.
થી જમાઅત ઉસકી ફુરકતસે તબાહ, વો ઇધર ખિલ્વતકી મેહનતસે તબાહ.
તે રડે ને જઇ ખુશામદ પણ કરે, પણ તે તપમાંથી ન ઊઠ્યું પણ જુએ.

૬૬૮

ગુફતા ઇશાં એ તું મારા નીસ્ત નુર, બે અસા કશ ચું બુવદ એહવાલો કુર.
યોં લગે કેહને કે હમ હંય બેઝિયા, જેસે નાબીના હો કોઇ બે અસા.
બોલ્યો તે તુજ નુર વીણ જીવવું કઠણ, આંધળા વિણ જેષ્ટિકા છઇએજ પણ.

૬૬૯

અઝ સરે ઇકરામે અઝ બેહરે ખુદા, બેશ અઝીં અઝ ખુદ મકુન મારા જુદા.
ઓ ખુદા કે વાસ્તે આજા કહીં, અબ ઝિયાદા તાકતે ફુરકત નહીં.
કર કૃપા અમ પર ખુદાને વાસ્તે, થઇને જુદો અમને ના તુ કષ્ટ દે.

૬૭૦

મા ચુ તિફલાનેમો મારા દાયા તુ; બર સરે મા ગુસ્તરાં આં સાયા તુ.
તિફલ હંય હમ તુ હમારી દાયા હય. હાં હમારે સરપે તેરા સાયા હય.
ધાવણાં બાળક અમે તુ ધાવ છે. તારો પડછાયો તુ નાખ અમ શિર પરે.

૬૭૧

ગુફત જાનમ અઝ મુહિબ્બાં દુર નીસ્ત, લેક બીરૂં આમદન દસ્તુર નીસ્ત.
બોલા તુમસે દુર મેરા દિલ નહીં, બહાર આનેકે મગર કાબિલ નહીં.
બોલ્યો તમથી દુર મારૂં દિલ નથી, પણ બહાર આવું એ દસ્તુરજ નથી.

૬૭૨

આં અમીરાં દર શફાઅત આમદન્દ, વાં મુરીદાં દર ઝરાઅત આમદન્દ.
સબ સિફારિશ કે લિયે આયે અમીર, ઓર ફિર રોને લગે બરના વ પીર.
કરતા આશાથી ઘણી તે આજીજી, ને ખુશામદ કરતા તેની હર ઘડી.

૬૭૩

કીં ચે બદ બખ્તીસ્ત મારા અય કરીમ, અઝ દિલો દીં માન્દા મા બે તુ યતીમ
ઉફ યે કયા બદકિસ્મતી હય અય કરીમ, દીનો દિલસે હો ગયે હંય હમ યતીમ.
શું અમારી બદનસીબી છે હે ખુદા, દીન ને દીલથી અનાથ અમને કર્યાં.

૬૭૪

તુ બહાના મીકુની ઓ મા ઝે દર્દ, મી ઝનેમ અઝ સોઝે દિલ દમહાયે સર્દ.
તુ બહાના કરતા હય હમ દર્દ સે, સર્દ આહેં ભરતે હંય તેરે લિયે.
ત્યાં બહાનાં, દિલ અહી દુઃખી હતું, દિલમાં ભડકા અગ્નિના હું શું કહું.

૬૭૫

મા બગુફતારે ખુશત ખુકર્દા એમ. મા ઝે શિરે હિકમતે તુ ખુર્દા એમ.
હમકો આદત હય તેરી ગુફતારકી, પી ચુકે હંય દુધ હિમ્મતકા અબી.
તારાં મીઠાં વેણુની અમને છે ટેવ, દુધ તું હિકમતનુ દે અવશ્ય મેવ.

૬૭૬

અલ્લાહ ! અલ્લાહ ! ઇં જફા બામા મકુન લુત્ફ કુન ઈમરોઝરા ફરદા મકુન.
યે જફા બેહરે ખુદા હમપર ન કર, આજ કર લુત્ફ ઔર કલસે દરગુઝર.
અલ્લાહ ! અલ્લાહ ! તુ ન અમપર કર ઝુલમ મહેરબાની કર ન વાયદા ને સિતમ.

૬૭૭

મી દેહદ દિલ મરતુરા કીં બે દિલાં, બે તુ ગરદંદ આખિર અઝ બેહાસિલાં.
ક્યા તુઝે મંઝુર હય બે દિલ તેરે, યોં રહેં તેરે લિયે ના કામ સે.
આપીએ શું જીવ તુજને હે ઇમામ, તુંજ વિના નિરાશ થાએ નેક નામ.

૬૭૮

જુમલા દર ખુશ્કી ચુ માહી મી તપન્દ, આબરા બુકશા ઝે જુ બરદાર બંદ,
મિસ્લે માહી સબ હંય ખુશ્કીમેં તપાં, ખોલ દે પાની ઉઠા બન્દે ગિરાં.
માછલીની પેઠે રેતીમાં બધા, આવવા દે પાણી સુખ પામે સદા.

૬૭૯

અય કે ચું તુ દર ઝમાના નીસ્ત કસ. અલ્લાહ ! અલ્લાહ ! ખલ્કરા ફરિયાદ રસ.
તુઝસા દુનિયામેં નહીં ઉસ્તાદ સુન, ખલ્કકી લિલ્લાહ અબ ફરિયાદ સુન.
તારા જેવો જગમાં કોઇ જન નથી, શુણુ તુ આ ફરિયાદ માણુસો તણી.

(૨૬)

જ્યારે દગલબાજ પ્રધાને ખ્રિસ્તી ધર્મમાં ફિસાદો નાખ્યા તે પછી તેણે એક બીજો દગો કર્યો ને કથા કહેવાનુ ધોકો દઇ એકાંતવાસી થયો ને પોતાના યજમાનોમાં પોતાની તરફથી લાગણી લગાડી દીધી. એવી રીતે ૪૦ દિવસ સુધી એકાંતવાસી રહ્યો તેથી જગત તેના વિયોગમાં ગાડું થઇ ગયું ને તેની હકીકત ને લીનતાનો સ્વાદ યાદ કરી તેની ખુશા-મદ કરવાને રડવા લાગ્યા. પણ પ્રધાન તો એકાંતમાં તપ કરી કરીને બેવડ વળી ગયો હતો, તેઓ કેહતા હતા કે અમને તારા વિના કાંઇ સુઝતુ નથી જ્યાં સુધી આંધળાની લાઠી ઝાલનાર હોય નહિ ત્યાં સુધી તે બિચારાની શી હાલત થશે તેનો તું વિચાર કર. તારી મોટાઇ ને દયાના કારણથી ને ખુદાને વાસ્તે તું વધારે સમય સુધી અમને જુદા ન રાખ. અમે બાળક છીએ ને તું અમારી દાઇ છે અમારા માથા પર જેવી તારી છાયા હતી તેવી પાછી રાખ.

તેણે જવાબ આપ્યો કે એમ ન જાણો કે મારો જીવ તમારાથી જુદો છે પણ શું કરૂં બહાર નીકળવાનો ધારો નથી.

એવી રીતે ૧૨ સરદારોને તેમના અનુયાયીઓએ કાલાવાલા કર્યા ને કહ્યું કે આ અમારી કેવી કમબખ્તી છે કે અમે તારા વિના દિલ ને ધર્મથી બે નસીબ થઇ ગયા છીએ. અમારૂં દિલ પણ ભયમાં નથી. તું બહાના કરે છે ને અમે બળાપાથી નિશ્વાસ નાખીએ છીએ. અમને તો તારી સારી સારી વાતો સાંભળવાની ટેવ પડેલી છે ને તારા સદુપદેશ રૂપી દુધથી પોષણ પામ્યા છીએ. ખુદાને માટે આટલો જુલમ ન કર. તારે તો આજે કૃપા કરવી જોઈએ તું કાલનો વાયદો શા માટે કરે છે? અમારૂં અંતઃકરણ કહે છે કે તારા મામલામાં જેઓ બે દિલ છે તેઓ બધા તારા વિના નકામા થઈ જશે ને જેવી રીતે માછલાં ખુશ્કીમાં તપે છે તેમ તેઓ તારા વિયોગમાં તડપશે. તારૂં કૃપારૂપી પાણી એમને માટે વહેવડાવી દે ને બંધ તોડી નાખ તું જગતમાં અનુપમ મહાત્મા છે તારાં વખાણ થઈ શકે એમ નથી તું અમારી ફર્યાદ સાંભળ.

પોતાની તાબેદારી કરાવવા માટે વજીરે શિષ્યોને દુર કર્યા.

---

(૨૭)

૬૮૦

ગુફ્ત હાં અય સખરગાંને ગુફતગુ, વાઅઝો ગુફતારો ઝબાનો ગોશ જુ.
બોલા હાં અય આશકાને ગુફતગુ, અય કે તુમકો વાઅઝકી હય જુસ્તજુ
બોલ્યો ત્યારે હે વચનના કેદીઓ, બોધ ને વાતોના રસિયા સાંભળો.

૬૮૧

પમ્બા અન્દર ગોશે હિસ્સે દું કુનેદ, બન્દે હિસ અઝ ચશ્મે ખુદ બીરૂં કુનેદ
હિસ્સકે અબ કાનોંમેં રૂઇ ઠુંસ લો, હિસ્સકો અપની આંખસે બાહર કરો
લઈને કાનોમાં તમારા રૂ ભરો આંખથી આ પરદાને દુરજ કરો

૬૮૨

પમ્બએ આં ગોશ સરગોશે સરસ્ત તા ન ગરદદ ઈ ગિરાં બાતન ગરસ્ત
કાનકા પમ્બા હય ગોશે પુર ફસું, યે ન બેહરા હો તો બેહરા હય બતું
રૂ છે જાહેર કાન ગુપ્ત ન કાનનું આ ન બહેરો તો તે બહેરો જાણ તુ

૬૮૩

બેહિસો બે ગોશો બેફિકરત શવીદ તા ખિતાબે ઇર જઉરા બિશ્નવીદ
બેહિસો બે ગોશ આર બે ફિક્ર હો ઔર ખિતાબે ઇર જઅ મુઝસે સુનો
લાગણી વીણ બહેરો ને નિર્લોભી થા કે ખિતાબે ઈરજઅ સુણશો ભલા

૬૮૪

તા બગુફતો ગોયો બિન્દાર અનદરી તુ ઝે ગુફતે ખુબ કય બુએ બરી
તુ હય જબતક ગુફત ઔર બિન્દાર મેં હુસ્ન કયા આયે નઝર ગુફતાર મેં
જાગૃતાવસ્થામાં રહેશો જ્યાં સુધી સુણશો વાતો કેવી રીતે સ્વમની

૬૮૫

સયરે બેરૂનીસ્ત કવલો ફેઅલે મા, સયરે બાતિન હસ્ત બાલાએ સમા.
સયરે બેરૂની હય કૌલો ફેઅલ તક સયર હય બાતિનકી બાલાએ ફલક.
જાહેરી છે રહેલ જગમાં સર્વદા. ગુપ્ત વાતો જાણુજો આકાશમાં

૬૮૬

હિસ્સે ખુશ્કી દીદ કઝ ખુશ્કી બઝાદ, મુસીએજાં પાએ દર દરિયા નિહાદ.
હિસ્સે ખુશ્કી રેહ ગઇ ખુશ્કીમેં યાર, મુસીએજાં હો ગયા દરિયાકે પાર.
લાગણી જાહેર હો ખુશ્કીમાં રહી, જીવ રૂપી ભુમિ દરિયામાં રહી.

૬૮૭

સયરે જીસ્મે ખુસ્ક બર ખુશ્કી ફતાદ, સયરે જાં પા દરદિલે દરિયા નિહાદ.
સયરે જીસ્માની ગઇ ખુશ્કીમેં જમ, સયરે જાંને રખ્ખા દરિયામેં કદમ.
રહેલ ખુશ્કી પર કરે છે શુષ્ક તન, જાનની છે રહેલ દુનિયામાં સજન.

૬૮૮

ચું કે ઉમ્ર અંદર રહે ખુશ્કી ગુઝશ્ત, ગાહ કોહો ગાહ સહરા ગાહ દશ્ત.
ઝિન્દગી જબ ખુશ્કિયોંમેં કટ ગઇ, થા કભી કોહસાર ઔર સેહરા કભી
જીવતર ખુશ્કીના મારગમાં ગયું, પર્વતો ને વચમાં તે પુરૂં થયું.

૬૮૯

આબે હયવાંરા કુજા ખ્વાહી તુ યાફત, મૌજે દરિયારા કુજા ખ્વાહી શિગાફ
આબે હયવાં કિસ તરહ તુઝકો મિલે, મૌજે દરિયાકો તુ કયોંકર ચીર દે.
શી રીતે અમૃત તને મળશે બતાવ, નાશ કરશે મોજા રત્નાકરના સાવ

૬૯૦

મૌજે ખાકી વેહમો વેહમે ફિક્રે મારત, મૌજે આબી સહવો સુકરસ્તો ફનાસ્ત
મૌજે ખાકી ફિક્રો વેહમે માસિવા, મૌજે આબી મેહવીઅત સુકરો ફના
ભુખ, શંકા ને ફિકર ખુશ્કીની મોજ. લીનતા બેશુદ્ધિ નાશજ પાણી મોજ

૬૯૧

તા દરીં ફિકરે અઝાં સુકરે તુ દુર તા અઝીં મસ્તી અઝાં જામે નફુર
તુ જો હય ઇસ ફિક્રમેં મસ્તીસે દુર મસ્ત હોકર જામે મયસે હય નફુર
જ્યાં સુધી ચિંતા છે બેશુધ્ધિ નહીં જ્યાં સુધી મસ્તી છે દારૂ ચીજ શી ?

૬૯૨

ગુફતગુએ ઝાહિર આમદ ચું ગુબાર મુદ્દતે ખામોશ કુન હીં હોશદાર
ઝાહિરા હય ગુફતગુ મિસ્લે ગુબાર કુછ દીનોં ખામોશ રેહ અય હોશીયાર
ગુફતગુ જાહેરની જાણો ધુળ છે ટેવ પાડી થોડા દીન ખામોશ રહે

(૨૭)

તેણે આ હકીકત સાંભળીને કહ્યું કે હે વેઠિઆઓ, ઉપદેશ, વ્યાખ્યાન, જીભ ને કાનના શોધનારા હુશીયાર થઇ જાઓ, કોઇ જીભ બનીને અમને ઉપદેશ કરે ને અમે કા-

બનીને સાંભળીએ. આ જાહેરના જે કાન છે તેમાં તો રૂ ભરી દો, અને તમારી આંખો પર જાહેર દેખાવનો જે પરદો પડ્યો છે તે પરદો દુર કરો. ગુપ્ત રહસ્ય જાણનાર કાન-માંનું રૂ જેથી તે ભેદ સંભળાય છે તેજ જાહેર કાન છે જ્યાં સુધી એ બહેરા થતા નથી ત્યાં સુધી ગુપ્ત જ્ઞાન જાણનારા કાન બહેરા છે. તેઓ કોઇપણ ગુપ્ત ભેદ સાંભળી શકશે નહિ પહેલાં તુ ઇંદ્રિયો જીત, કાન વિનાનો ને શોચના વિનાનો થઇ જા અને પછી જો કે 'ઇરજઇ' નો સાદ તારા કાનમાં કેવો આવે છે (હે શાંત આત્મા પોતાને ખુદાની તરફ રાજી થઇને વળ) તે પરવરદીગાર તેને બોલાવે છે એમ તું સાંભળીશ. અને એવો સાદ દરેક વખતે સાંભળીશ પણ જ્યાં સુધી વાતચીત ને શંકામાં કેદ છે ત્યાં સુધી એ વધા-મણીની સુગંધી પણ પામશે નહિં. વાચા ને કર્મણા જે છે તે જાહેરની સેલ છે ને તેને શરીઅત ને તરીકત કહે છે પણ ગુપ્તની સેલ તો આકાશથી પણ દુર છે જેને હકીકત ને મારિફત કહે છે, ઇંદ્રિયોની લાગણી જેમને છે એવા લોકોનું દ્રષ્ટિબિંદુ ખુશી છે કેમકે તેમનો જન્મ ખુશ્કીમાં થાય છે. વળી માણુસ જળચર નથી પણ ભુચર, છે. ને જેમનો જીવ હઝરત મુસા (અ. સ.) ના જેવો હતો તેમણે દર્યામાં મુકામ કર્યો છે, કેમકે હઝરત મુસા (અ. સ.) નો જન્મ થતાંજ તેમને દરીયામાં વહેતા મુકયા હતા, અર્થાત તેઓ અનાદિ કાળથી ઇશ્કના દરીઆમાં ડુબેલા છે અને ઇંદ્રિયોવાળા પાણીથી જીવ છુપાવનાર ખુશીના ટેવાયલા છે માટે શુષ્ક દેહની સેલગાહ ખુષ્કી ઠરી ને જીવે દરીઆની મધ્યમાં મુકામ કર્યો. જેવી રીતે ખુદાને ઓળખનાર જે ભકતો છે કે તેમનું જીવતર કદીક ખુશ્કીમાં, કદીક પર્વ-તમાં, કદીક જંગલમાં ને કદીક રણમાં ગુજર્યું કેમકે એ બધાનો અર્થ ભક્તિ ને તપમાં લીનતા છે એવા માણુસો અમૃત કેમ પામે અને ઇશ્કથી ચીરંજીવી થવાય તે કેમ થાય! તેમજ દરિયાનાં મોજાંમાં જેવી રીતે હઝરત મુસા (અ. સ.) એ ફિરઓનનો પીછો પકડ્યો ત્યારે જયેષ્ટિકા પ્રહારથી નીલ નદીનાં પાણી જુદાં કરી દઇ બાર રસ્તાઓ કરી દીધા હતા તેમ તે લોકોથી થઇ શકવાનું નહિ. અમારી કાયા જે માટીની બનેલી છે તેનાં મોજાં તો બુદ્ધિ શોચના ને ધારણા છે તે જીવ, કેજે જળચર છે તેનાથી લીનતા, હાલ ને ફના પેદા થાય છે. એટલે ગુણ ને સ્વભાવથી જુદા પડી મસ્તી ને હાલમાં લીન થવું ને નાશ પામવું. પણ જ્યાં સુધી તું તારી કાયાની ફીકરમાં છે ત્યાં સુધી તું એ પામી શકીશ નહિં ને જ્યાં સુધી તું આ શંકાને બુદ્ધિના નિશામાં મસ્ત છે ત્યાં સુધી તું એ લીનતા પામીશ નહિ તેથી આ બધો વિવાદ વંટોળીઆની પેઠે નકામો છે માટે કેટલાક વખત સુધી ચુપ રહી ખબરદાર થઇ હોશ રાખ.

એકાંત છોડી દેવા વિષે શિષ્યોની માંગણી.

(૨૮)

૬૯૩

જુમ્લા ગુફતન્દ અયે હકીમે રખનાજો
સબ યે બોલે અય હકીમે રખના જુ,
બોલ્યા સૌ હે એબ જોનારા વજીર,

ઈ ફરેબો ઈં જફા બા મા મગો.
પુર ફરેબો ઝુલ્મ હે યે ગુફતુગુ
આ દગો ફટકો ન અમથી કર લગીર.

૬૯૪

ચું પિઝી રફતી તુ માર અઝ ઇબતિદા, — મરહમત કુન હમ ચુંની તા ઇનતિહા.
જબ સંવારીથી હમારી ઇબતિદા — લુત્ફ કર હમ પર યુંહી તા ઇનતિહા.
તેં કહ્યું જે કાંઇ અમે રાખ્યું કબુલ, — અંત સુધી કર દયા, કર માફ ભુલ.

૬૯૫

ઝોઅફો ઇજઝો ફકરે મા દાનસ્તઇ, — દર્દે મારા હમ દવા દાનસ્તઇ.
તુ હમારે ઇજઝસે વાકિફ હુવા, — જાનતા હય તું ઇલાજ ઇસ દર્દકા.
જોઇ લીધી તેં અશક્તિ અમ તણી, — તું દવા જાણે અમારા રોગની.

૬૯૬

ચારપારા કદરે તાકત બાર નેહ, — બર ઝઇફાં કદરે કુવ્વત કાર નેહ
ચાર પાયોં પર મુનાસબ બાર રખ, — હમ ઝઇફોંસે મુનાસબ કાર રખ
શક્તિ મુજબ તું પશુ પર ભાર ભર, — આજે જો પર શક્તિથી વિશેષ નકર

૬૯૭

દાનએ હર મુર્ગ અન્દાઝા વયસ્ત — તઅમએ હર મુર્ગ ઇનજીરે કયસ્ત,
દાન દે લેકિન બ અનદાઝે તલબ. — હે ગિઝા હર મુર્ગ કી ઇન્જીર કબ.
પક્ષી દાણો શાંતિ પ્રમાણેજ ખાય. — શું દરેક પક્ષીથી અંજીરો ખવાય ?

૬૯૮

તિફલરા ગર નાં દેહી બર જાએ શીર, — તિફલે મિસ્કીં રા અઝાં નાં મુરદા ગીર
બચ્ચેકો રોટી અગર દો જાએ શીર, — તિફલે મિસ્કીં મોતકા હોગા અસીર
દુધ બદલે રોટલો ખાએ જો બાળ. — તો મરણ બાળકનું થાશે આવી કાળ

૬૯૯

ચુંકે દંદાહા બર આરદ બાદ અઝાં, — હમ બ ખુદ ગરદદ દિલશ જોયાએ નાં
દાંત જબ ઉગકે નિકલ આયેં તો હાં. — ખુદ બખુદ હો જાયેગા જોયાએ નાં
દાંત આવે મોંમાં તેના જયાહરે, — પોતે રોટી ખાવાની ઇચ્છા કરે

૭૦૦

મુર્ગે પર ના રસ્તા ચું પરરા શવદ, — લુકમએ હર ગુરબએ દરરાં શવદ
મુર્ગે બે પર કો અગર દેગા ઉડા — વો કિસી બિલ્લી કે મુંહ લગ જાયગા
પક્ષી પાંખો વિણુનું જો ઉડયા કરે, — તો બિલાડીનો નવાલો તે બને

૭૦૧

ચું બર આરદ પર બ પરરદ ઉ બખુદ — બે તકલ્લુફ બે સફીરે નેકો બુદ
પર નિકલ આયે તો ખુદ ઉડ જાયગા — બે તકલ્લુફ બે નવાઓ બે સદા
પાંખો આવે જ્યારે તે ઉડણુ કરે, — ને ઘણી સેહલાઇથી ઉડતો ફરે

૭૦૨

દેવરા નુતકે તો ખામશ મી કુનદ, — ગોશે મારા ગુફતે તોહશ મી કુનદ,
દેવ તેરે નુત્કસે ખામોશ હે, — કાનકો બાતોંસે તેરી હોશ હે
વેણુ તારા, રાક્ષસોને ચુપ કરે, — ને અમારા કાનને તે યાદ છે.

૭૦૩

ગોશેમા હોશસ્ત ચુ ગોયા તુઈ,
કાનકો હે હોશ અગર ગોયા હે તુ,
કાન તારાં વેણુથી જાણીતા છે,

ખુશ્કે મા બેહરસ્ત ચું દરિયા તુઈ
ખુશ્કીયાં હેં બહેર અગર દરિયા હે તું
તુજ કૃપા કર લાભથી અંજાણુ તે

૭૦૪

બા તુ મારા ખાક બહેતર અઝ ફલક.
તુ જો હો તો ખાક બેહેતર ચર્ખસે,
છે ધરાથી નભ સુધી સત્તા ખરે,

અય સમાક અઝ તુ મુનવ્વર તા સમક
હેં ઝમીનો આસ્માં તુઝસે સજે
છે પ્રકાશિત વ્યોમ તારા કારણે

૭૦૫

બે તુ મારા બર ફલક તારીકી યસ્ત,
હે અંધેરા આસ્માં પર બે તેરે,
તુજ વિના આ વ્યોમમાં જ્યોતિ નહિ,

બા તુ અય મેહ ઈ ઝમીં તારીકીયસ્ત
યે ઝમીં રવશન હે તેરે સામને
તું છે તો જગમાં તિમિર મુદ્દલ નથી

૭૦૬

બા મહે રૂએ તો શબ તારીકી અસ્ત
તુ જો હો તો રાત હો તારીક કયોં
તું છે તો અંધારી કયાં છે રાત આ,

રોઝરા બે નુરે તો તારીકી અસ્ત
દિન ન કયોં કર બે તેરે તારીક હો
તુજ વિના અંધારૂં છે આ જગ સદા

૭૦૭

બાતુ બર ખાક અઝ ફલક બરદેમ દસ્ત
તુ અગર હે હર સરે અફલાક હેં,
તુજ થકી આકાશથી ઉત્તમ અમે,

બા સમામા બેતુ ચું ખાકેમ પસ્ત
આસ્માં પર બે તેરે હમ ખાક હેં
તુજ વિના આકાશ પર નબળા છીએ

૭૦૮

સુરતે રફઅત બુવદ અફલાક રા.
હેં બ ઝાહિર રફઅતેં અફલાકકી.
ઉન્નતી છે દેખીતી આ વ્યોમને

માઅનીએ રફઅત રવાને પાક રા
હે બુલંદી અસલ જાને પાકકી
આત્માની ઉન્નતી સાચી ખરે

૭૦૯

સુરતે રફઅત બરાએ જીસ્મ હાસ્ત,
ઝાહરી રફઅત હે જીસ્મોંકે લિયે,
ઉન્નતિ દેખીતી તનને માન છે,

જીસ્મહા દર પેશે માઅની ઈસ્મ હાસ્ત
પેશે બાતિન જીસ્મ હેં યે નામ કે
અર્થ આગળ કાયા જાણે નામ છે

૭૧૦

અલ્લાહ અલ્લાહ યક નઝર બરમા ફિગન,
ડાલ તુ લિલ્લાહ હમ પર એક નઝર
અલ્લાહ અલ્લાહ જો અમારો જીવ તન

લા તકન્નતના ફકદ તાલલ હુઝન
તુલ ખીંચા ગમને માયુસ અબ ન કર
શોકમાં ડુબેલાનું કરજે જતન

(૨૮)

આ દગાબાજ પ્રધાનની વાતો સાંભળીને લોકોએ કહ્યું કે હે કલહ પ્રિય પ્રધાન અમારી સાથે આમ છેતર પિંડી ન કર ને બેવફાઇની વાતો નકર જયારે તેં અમારા ઉપર પ્રથમથી કૃપા દેખાડી છે તો અંત સુધી કૃપા રાખ. અમારી અશકિત, લા પરવાહી ને કંગા-

લીયતથી તું જાણીતો છે ને અમારા રોગનો ઉપાય તું જાણે છે. આજે કઠિન વાતો તું અમને બતાવે છે તે સમજવાની ને તે પ્રમાણે કરવાની અમારી શક્તિ નથી. પશુપર એટલોજ ભાર ભરે છે જેટલો તે ઉપાડી શકે છે ને અશક્તથી એટલુંજ કામ લેવાય છે જેટલું તે કરી શકે છે. પક્ષીને તે પચાવી શકે એવોજ ખોરાક અપાય છે કેમકે દરેક પક્ષી અંજીર ખાઈ શકતું નથી. બાળકને દુધને બદલે રોટલો આપીએ તો તે મરી જાય. જ્યારે તેને દાંત આવશે ત્યારે તે પોતેજ રોટલો ખોળશે. પાંખ વિનાનું પક્ષી ઉડશે તો બિલાડાંનો ખોરાક બનશે પણ પાંખો આવ્યા પછી પોતેજ ઉડશે. તારૂં ભાષણ રાક્ષસ રૂપી આત્માને ચુપ કરી દે છે ને અમારા કાનને જાગ્રત કરે છે. જ્યારે તું બોલે છે ત્યારે અમારા કાન હોશ થઈ જાય છે. જ્યાં સુધી તારા જેવો દરિયો અમારી સાથે છે ત્યાં સુધી અમને ધુળ પણ આકાશ કરતાં વધારે પ્રિય છે. કેમકે તારા વડે આકાશથી પાતાળ સુધી બધું પ્રકાશીત છે. તું જે આ વાતો કરે છે તે કરવાની અમારી શકિત નથી. જો અમમાં એ યોગ્યતા આવે તો અમે થોડામાંથી ઘણું કરી શકીએ છીએ પણ હમણાં તો તારા મોહતાજ, અશકત ને લાચાર છીએ તારા વિના અમે આકાશ પર જઈએ તો ત્યાં પણ અમને અંધારૂ દેખાય પણ તું સાથે હોય તો હે ચંદ્રમા, આ ધરતી પણ અમને અંધારી લાગશે નહિ. તારા ચંદ્ર મુખની આગળ રાત્રિ પણ અંધારી નથી પણ દિવસ હોય ને તારૂં નુર ન હોય તો અંધારૂં છે, અમે જો કે ધરતી પર છીએ પણ તું અમારી સાથે છે તો અમે આકાશથી ઉત્તમ છીએ ને જો અમે આકાશ પર હોઇએ પણ તું અમારી સાથે ન હોય તો ધુળની બરાબર છીએ, ઉચ્ચતા જે એક વસ્તુ છે તેનું રૂપ આજ છે ને અર્થ પણ આજ છે રૂપ તો આકાશને આપ્યું છે કે જુઓ તે ઉચું છે ને ઉચ્ચતાનો જે અર્થ છે એટલે જે મુળ છે તે તો પવિત્ર આત્માને આપ્યો છે ઉચ્ચતાનું રૂપ શરીર માટે છે અર્થાત આકાશના મુકાબલામાં આ દેહનું તો ફકત નામજ છે. જાણે જીવ વિનાના મુડદા જેવા કેમકે મુડદાનું શરીર ને નામ છે છતાં તે માણુસ નામને લાયક નથી. જે જીવ છે તેની તો અમે ઇચ્છા રાખીએ છીએ માટે એક વખત અમારા ઉપર નજર કર ને અમને નિરાશા મા કર કેમકે અમારી દિલગીરી અપાર વધી ગઇ છે.

વઝીર જવાબ આપે છે કે હું એકાંત છોડી શકતો નથી.

(૨૯)

૭૧૧

ગુફ્ત હુજ્જત હાએ ખુદ કોતેહ કુનેદ
બોલા અપની હુજ્જતોં કો તેહ કરો
બોલ્યો તે સંક્ષિપ્ત આ ભાષણ કરો

પંદરા દર જાને દર દિલ રેહ કુનેદ
ઓર ઇસ મેરી નસીહત કો સુનો
આ શિખામણ જાન દિલથી સાંભળો

૭૧૨

ગર અમીનમ મુતતહમ ન બુવદ અમીં
જબ અમી હું તો ફિર કયા ઇતતિહામ
આળ મુજ પર કેમ ? જો હું છું અમીન

ગર બ ગોયમ આસ્માં રા બર ઝમીં
આસ્માંકો ગર ઝમીં રખ દું મેં નામ
આસ્માં ને જો કહું તે છે જમીન

૭૧૩

ગર કમાલમ બા કમાલ ઇન્કાર ચીસ્ત વર નયમ ઇ ઝેહમતો આઝાર ચીસ્ત
હોં મુકમમિલ કયોં ફિર ઇનકારે કમાલ ઔર નહીં અયસા તો કયા ફિર કીલો કાલ
જો હું પુરો છું તો આ ઇન્કાર કેમ ? ને નથી તો આ બધી તકરાર કેમ ?

૭૧૪

મન ન ખ્વાહમ શુદ અઝીં ખિદમત બિરૂં ઝાકે મશગુલમ બ એહવાલે દરૂં
મેં ન ઇસ ખિલવત સે બાહર આઉંગા શગલ હે ઇસ વકત બાતિનસે મેરા
નીકળું એકાંતથી ખોટું છે કામ એપ આપું છું હું મારા દિલને આમ

(૨૯)

પ્રધાને કહ્યું કે આ તકરાર છોડીને મારી શિખામણ દિલથી માનો. જો તમે મને વિશ્વાસુ જાણો છો તો પછી મારા પર આળ ન મુકો હું આસમાનને જમીન કહું તો તેને સત્ય માનો ને તે પ્રમાણે વર્તો. જો મને સંપુર્ણ જાણો છો તો મારી સંપુર્ણતાની ના કેમ પાડો છો ? ને જો સંપુર્ણ નથી તો ખેર મને કષ્ટ શા માટે આપો છો ? હું આ એકાંતમાંથી નીકળવાનો નથી કેમકે હું મારા અંતરના કામમાં મશગુલ છું તેથી મને કોઇની પરવા નથી.

વઝીરના એકાંત વિષે શિષ્યોયે કાઢેલા વાંધા.

(૩૦)

૭૧૫

જુમ્લા ગુફતન્દ અય વઝીર ઇનકાર નીસ્ત, ગુફ્તે મ.ચું ગુફતએ અગયાર નીસ્ત
બોલે સબ ઇસસે કિસે ઇનકાર હે, કયા યે કહેના ગુફતએ અગયાર હે
બોલ્યા સૌ પ્રધાન ઇનકારજ નથી, શતરૂઓ પેઠે ન કહીએ તુજ થકી

૭૧૬

અશ્કે દીદસ્ત અઝ ફિરાકે તુ દવાં, આહ આહસ્ત અઝ મીયાને જાં રવાં
હમ તેરે ગમમેં હેં ગિરયાં નો તબાહ, દિલસે હર લેહઝા નીકલતી હે એક આહ
છે રૂદન તારી જુદાઇમાં ખરૂં, ને નિશ્વાસા નાંખીએ તે જાણવું

૭૧૭

તિફલે બા દાયા ન અસ્તીઝદ વલેક, ગિરયે ઉ ગરચે ન બદ દાનદ ન નેક
તિફલ દાયાસે નહીં લડતા મગર, રોતાહે વો નેકો બદસે બે ખબર
ધાવથી લડતો નથી બાળક કદી, પણ રૂવે છે જાણે નવ નેકી બદી

૭૧૮

મા ચું ચંગેમો તુ ઝખ્મા મી ઝની ઝારી અઝ માને તું ઝારી મી કુની
હમહેં ચંગ ઔર તુ હે ઝખ્મા દિલરૂબા હમ નહીં ગિરયાં તુહે નાલા સરા
ચંગ અમ લોકો અને સાઝીન્દો તુ નવ અમે રડીએ રડે છે તું ખરૂં

૭૧૯

મા ચુ નાયેમો નવા દરમા ઝે તુસ્ત
બાંસરી હમ હેં નવા ઇસ્મેં હે તુ
રાગણી તારી, અમે તુજ વાંસળી

મા ચુ કોહેમો સદા દર માઝે તુસ્ત
કોહ હમ હેં ઓર સદા ઇસ્મે હે તુ
રાગણી આ છે તે જાણુજ તાહરી

૭૨૦

મા ચુ શતરંજેમ અંદર બુરદો માત
સુરતે શતરંજ હમહેં બરદો માત
અમને ગણુ શતરંજ બર્દે માત પણ

બુરદો માતે માઝે તુસ્ત અય ખુશસિફાત
તુઝસે હે યે બરદો માત અય ખુશસિફાત
તુ અમારો બર્દે માત અય શાણુ પણ

૭૨૧

માકે બાશેમ અય તુ મારા જાને જાં
કોન હેં હમ- યે બતા અય જાને જાં
શું અમે તુ છે અમારા જાને જાં

તાકે મા બાશેમ બા તુ દરમીયાં
તુહી તુ હે ઓર કયા હે દરમ્યાં
રહીએ તારી સાથે નિત્યે હે મીયાં

૭૨૨

મા અદમ હાયેમો હસ્તી હાયે મા
હમ અદમ હેં તુ હે હસ્તીકા પતા
છે ફના ને નાશવંત અસ્તિત્વ છે

તુ વજુદે મુતલકી ફાની નુમા
તુ વજુદે મુતલકે ફાની નુમા
તારૂં હોવું આદી છે ને અંત્ય એ

૭૨૩

મા હમા શેરાં વલે શેરે અલમ
શેર હેં હમ સબ મગર શેરે અલમ
સિંહ છીએ પણ સિંહ ઝંડાના જે છે

હમલા માં અય બાદ બાશદ દમબદમ
હમલા તેના રોજ થાએ છે ખરે
હુમલા તેના રોજ થાએ છે ખરે

૭૨૪

હમલા માં પેદાસ્તો ના પેદાસ્ત બાદ
લગઝિશેં ઝાહિર-હવા નાપેદ હે
વાકય જાહેર છે ન જાહેર છે હવા

આં કે ના પેદાસ્ત હરગીઝ ગુમ મબાદ
કમ ન હો જો અય ખુદા નાપેદ હે
જે ન જાહેર થાય તે પહોંચે સદા

૭૨૫

બાદે માઓ બુદે મા અઝ દાદે તુસ્ત
બાદો બુદ અપની હે તેરી દાદસે
આપણું અસ્તિત્વ છે તુજ વાતથી

હસ્તીએ મા જુમ્લા અઝ ઇજાદે તુસ્ત
અપની હસ્તી હે તેરી ઇજાદસે
છે બધું અસ્તિત્વ તુજ કુદરત થકી

૭૨૬

લઝ્ઝતે હસ્તી નમુદી નીસ્ત રા
દી અદમ કો તુને લઝ્ઝત હસ્ત કી
નાસ્તિ અસ્તિત્વનો પામી મજા

આશિકે ખુદ કરદા બુદી નીસ્ત રા
નેસ્તી મેં શેફતગી અપની રખી
પોતાનો આશક કર્યો નાસ્તિ ને આ

૭૨૭

લઝ્ઝતે ઇન્આમે ખુદરા વા મગીર
જો દિયા ઇનઆમ અબ વાપિસ ન લે
સ્વાદ તુજ બખ્શિશનો છીનવી ન લે

નુકલો બાદા જામે ખુદરા વા મગીર
નુકલો મય ઓર જામ અબ વાપિસ ન લે
મધને ટુંગણુના પ્યાલાને ન લે

૭૨૮

વર બગીરી કીસ્ત જસ્તો જુ કુનદ
કૌન લે વાપિસ અગર લે છીન તુ
જો ન પહોંચે કોણ તો શોધે તને

નકશ બા નકકાશ ચું નેરૂ કુનદ
નકશ કયા નકકાશ સે હો જંગ જુ
ચિત્રની સત્તા ચિતારા પર ન દે

૭૨૯

મનગર અંદર મા મકુન દર મા નઝર
કર ન હમ તકસીર વારોં પર નઝર
તું અમારા ગુપ્ત પર કર ના નઝર

અંદર ઇકરામો સખાએ ખુદ નિગર
અપને ઇકરામો સખા પર કર નઝર
પણ નજર તુજ દાનને બખ્શિશપે કર

૭૩૦

મા ન બુદેમો તકાઝા માં ન બુદ
હમ ન થે કોઇ તકાઝાભી ન થા
ના, અમે કે ના તગાદો કાંઇ હતા

લુત્ફે તુ ના ગુફતએ મા મી શનુદ
લુત્ફે ને તેરે સહારા ખુદ દિયા
વિષ્ણુ કહે તારી કૃપાએ જાણ્યું આ

૭૩૧

નકશ બાશદ પેશે નકકાશો કલમ
સામને નકકાશકે નકશો કલમ
ચિત્ર છે સામે ચિતારાની એ પેર

આજિઝો બસ્તા ચુ કોદક દર શિકમ
અયસે હોં આજિઝ હોં જું તિફ્લે શિકમ
પેટમાં જેમ બાળ આજીજ જાણ ખેર

૭૩૨

પેશે કુદરત ખલ્ક જુમલા બારગેહ,
સારી મખલુક ઔર તેરી બારગાહ,
એમ જગ છે તારી કુદરત આગળે,

આજિઝાં ચુ પેશે સોઝન કારગેહ
હો સુઇ કે આગે જયસી કારગાહ
કારખાનું સોયથી આજીજ છે

૭૩૩

ગાહ નકશે દેવો ગાહ આદમ કુનદ,
દેવકો ખીંચે કે નકશે આદમી,
ચિત્ર રાક્ષસનું કે માણસનું કરે,

ગાહ નકશે શાદીઓ ગાહ ગમ કુનદ
નિકલે શાદી ઔર શબીહે ગમ કભી
તું કદી આનંદ દે કે શોક દે

૭૩૪

દસ્ત ને તા દસ્ત જુંબાનદ બ દફ્અ,
દુર કરનેકી ભલા તાકત કિસે,
હાથ નવ કે હાથથી કરીએજ દુર,

નુત્ક ને તા દમ ઝનદ અઝ ઝરરો નફ્અ
મારનેકી દમ યહાં કુવ્વત કિસે
લાભ હાનિ વાચા વિણુ કરીએ જરૂર

૭૩૫

તુ ઝે કુરઆં બાઝ ખ્વાં તફસીરે બેત,
પઢ ઝરા કુરઆન મેં તફસીરે બેત,
પઢ તું કુરઆંને પછી તું વાંચ બેત,

ગુફ્ત ઇઝદ મા રમયતા ઇઝ રમેત
કોલ હક હે મા રમયતા ઇઝ રમેત
હક કહે છે મા રમયતા ઇઝ રમેત

૭૩૬

ગર બપર્રા નીમ તીરાં કે ઝે મારત,
તીર હમ ફેંકે કહાં ઝોરે બદન,
તીર જે ફેંકયું તે કવ ફેંકયું અમે,

મા કમાં નો તીર અન્દાઝશ ખુદાસ્ત
હમ કમાં હેં ઔર ખુદા હય તીર ઝન
તીર ફેંકે હક ર્ક્યાં છે એહણે

૭૩૭

ઈં ન જબ્ર ઈ માઅનીએ જબ્બા રીયસ્ત,
કોન જબ્બારી કો જબ્ર ઈસ જા કહે,
અર્થ જબ્બારીનો આ સત્તા નથી,

ઝિક્રે જબ્બારી બરાએ ઝારીયસ્ત
ઝિક્ર જબ્બારી હે રોનેકે લિયે
પણ છે જબ્બારી તો રડવાને નકી

૭૩૮

ઝારીએ મા શુદ દલીલે ઇઝતિરાર,
અપના રોના હે દલીલે ઇઝતિરાર,
છે રૂદન તો આજીજી આ આપણી,

ખિજલતે મા શુદ દલીલે ઈખતિયાર
ઓર ન દાવત હે દલીલે ઇખતિયાર
લાજ સત્તાની દલીલજ જાણવી

૭?૯

ગર ન બુદે ઈખતિયાર ઈં શર્મ ચીસ્ત,
ગર ન હોતા યે તો હોતી કયોં મયા,
જો નથી સત્તા પછી તો લાજ શી ?

દીં દરેગો ખિજલતો આઝર્મ ચીસ્ત
ફિર યે અફસોસ ઓર ગમો ખિજલત હેકયા
આ શરમ, આ લાજ, ને આ બીક શી ?

૭૪૦

ઝજરે ઉસ્તાદાં બ શાગિરદાં ચરાસ્ત
ઝજર ઉસ્તાદોંકા શાગિરદોસે કયોં,
મારે શિષ્યોને ગુરૂ શા વાસ્તે ?

ખાતર અઝ તદબીરહા ગરદાં ચરાસ્ત
દિલ હે, કયોં તદબીરસે બરગશ્તા યોં
દિલ ફરે છે યુકતીઓથી કેમ એ

૭૪૧

વર તુ ગોઈ ગાફિલસ્ત અઝ જબ્ર ઉ
ગર કહે તું વો હે ગાફિલ જબ્ર સે
જો કહે બળજોરીથી તે છે અજાણ

માહ હક પિન્હાં શુદ અંદર અબ્રે ઉ
ચાંદ હકકા અબ્રમેં ઉસ્કે છુપે
અભ્રમાં સત ચંદ્ર ઘેરાયો છે જાણ

૭૪૨

હસ્ત ઈં રા ખુશ જવાબ અર બિશનવીં
હે જવાબ અચ્છા અગર તુ સુન સકે
છે જવાબ એનો રૂડો જો સાંભળે

બુગઝરી અઝ કુફ્રો બરદીં બગરવી
છોડકર તુ કુફ્ર દીં હાસલ કરે
કુફ્ર છોડી દીન ને ધારણ કરે

૭૪૩

હયરતો ઝારી કે દર બીમારી યસ્ત
હયરતો ઝારી જો બીમારીમેં હે
આશ્ચર્ય ને રૂદન છે આ રોગમાં

વકતે બીમારી હમા બેદારી યસ્ત
વકત બીમારીકા બેદારી મેં હે
માંદગીની જાગ્રતા વસ્થામાં આ

૭૪૪

આં ઝમાં કે મા શવી બીમાર તુ,
જબકે હોતા હે કભી બીમાર તુ,
જે ઘડીએ થાય છે બીમાર તુ,

મી કુની અઝ જુર્મે અસ્તગફારે તુ
જુર્મસે કરતા હે અસ્તગફાર તુ
તા કરે પાપોનો પશ્ચાતાપ તુ

૭૪૫

મી નુમાયદ બર તુ ઝિશ્તીયે ગુનહ,
તુઝપે ખુલતી હે ગુનાહોંકી બદી,
તું જુએ છે તારા કૃત્યોની બુરાઈ,

મા કુની નીયત કે બાઝ આયમ બરહ
ઇસ લીયે હોતી હે નિયત તવબાકી
માંગે છે કે જોગ જો પામું કદાચ

૭૪૬	
એહદો પયમાં મી કુની કે બાદ અઝીં,	જુઝ કે તાઅત નબુવદમ કાર ગઝીં
અહદ કરતા હે કે તા ઉમરે તમામ,	જુઝ ઇતાઅત ઓર કુછ હોગા નકામ
તુ કરે નિશ્ચય કે આયંદા કદી,	ભક્તિ વિણુ હું કામ કરવાનો નથી
૭૪૭	
પસ યકીં ગશ્ત આં કે બીમારી તુરા	મી બ બખ્શદ હોશો બેદારી તુરા
પસ યકીની હે કે બીમારી તેરી	હોશો બેદારી તુઝે હે બખ્શતી
જાણ્યું બીમારીથી ને પામ્યો યકીં	હોશ આપે જાગ્રતિ તુજને નકી
૭૪૮	
પસ બદાં ઈં અસ્લ રા અય અસ્લ જુ	હર કે આવુર દસ્ત ઉ બુર દસ્ત બુ
પસ સમઝ અસ્લે હકીકત મુ બ મુ	જો હે એહલે દર્દ ઉસમેં હે યે બુ
મુળ શોધક જાણ તું આ મુળને	જેને તેનું દર્દ પામે ગંધ તે
૭૪૯	
હર કે ઉ બેદાર તર પુર દર્દ તર	હર કે ઉ આગાહ તર રૂખ ઝર્દ તર
જો હે બેદાર ઉસ્કો હે ઇતનાહી દર્દ	જો હે વાકિફ તર ઉસીકા રૂખ હે ઝર્દ
જાગે છે તે દર્દ જેમાં છે ભર્યું	તે જે જાણીતો ને મોં પિત્ત વર્ણનું
૭૫૦	
ગરઝે જબરશ આ ગહી ઝારીત કુ,	જુમ્બીશે ઝન્જીરે જબ્બારીત કુ
જબ્રસે વાકિફ હે, તુ ઝારી હે કયું,	જુમ્બીશે ઝન્જીર જબ્બારી હે કયું
સત્તા તેની જાણી રૂદન કયાં રહયું,	જાણ કે સત્તાની સાંકળ શુ કહું
૭૫૧	
બસ્તા દર ઝન્જીર ઝાદે ચું કુનદ,	ચોબે અશકસ્તા ઇમાદે ચુ કુનદ
બસ્તએ ઝન્જીર હો આઝાદ કયું,	ટુટી લકડીસે બનેગા કયા સિતું
સાંકળેથી બાંધેલો રૂદન કરે.	મોભ ભાગેલાનો ટેકો શે બને
૭૫૨	
કે અસીરે હબ્સ આઝાદી કુનદ,	કે ગિરફતારે બલા શાદી કુનદ
એક કયદી કયા ભલા આઝાદ હો,	એક ગિરફતારે બલા કયા શાદ હો
જાતીના કેદીને આજાદી નહીં,	જે બલામાં કેદ તેને શાદી શી ?
૭૫૩	
વર તુ મી બીની કે પાયત બસ્તા અન્દ	બર તુ સરહંગાને શેહ બિન શસ્ત અન્દ
દેખતા હે તેરે પાઉં હેં બંધે	સરપે બેઠે હેં સિપાહી શાહ કે
જો જુએ તુ પગ ફંસાયો તાહરો	ને છે પોલીસ આવીને ઉભો રહ્યો
૭૫૪	
પસ તુ સર હંગી મકુન બા આજિઝાં	ઝાં કે ન બુદ તબ્એ ખુએ આજિઝાં
આજિઝોંસે ફિર સિપાહી પન ન કર	આજિઝોંકી યે નહીં ખુ બે ખબર
થા ન તું પોલીસ કે તું આજીઝ છે	આજિઝોંની ટેવ નવ એવી ખરે

૭૫૫

ચું તુ જમ્બે ઉ નમી બીની મગો
જબ અગર ઈસમેં નહિં ચુપ સાધ જા
સત્તા તેની તુ ન દે, ચુપજ તું થા

વર હમી બીની નશાને દીદ કો
દેખતા હે તુ નશાની કુછ બતા
ને જો દેખે તો નિશાની દે જરા

૭૫૬

દર હરાં કારે કે મયલસતત બદાં,
તેરી રગબત હય યહાં જીસ કામમેં,
છે અહીં જે કામ તુજને તો પસંદ.

કુદરતે ખુદરા હમી બીની અયાં
ઉસકે કરનેકી હેં તુઝમેં કુદરતેં
તેમાં શક્તિ તારી દેખે હોશમંદ

૭૫૭

દર હરાં કારે કે મયલત નીસ્તો ખ્વાસ્ત
ઔર દિલ જીસ કામ પર માયલ નથા,
ને નથી તુજને વહાલું કાર્ય જે,

અંદરાં જબરી શવી કીં અઝ ખુદાસ્ત
સમઝા જું જબરી ઈસે કારે ખુદા
તેમાં તુ સત્તા ખુદાની બસ કહે

૭૫૮

અંબીયા દર કારે દુનિયા જબ્બ યન્દ
અંબીયા જબરી અગર દુનિયામેં હેં,
મુરસલો જબરી છે જગના કામમાં

કાફિરાં દર કારે ઉકબા જબ્બ યન્દ
જબ્રી યે કુફ્ફાર સબ ઉકબામેં હેં
કાફરો જબરા છે ઉકબા ધામમાં

૭૫૯

અંબીયા રા કારે ઉકબા અખતિયાર
અંબીયાને કી હે દુનિયા અખતિયાર
ઉકબા કામોમાં નબીનો ઇખતિયાર

કાફેરાં રા કારે દુનિયાં અખતિયાર
કાફરોંને કી હે દુનિયા અખતિયાર
ભુંડાની સત્તામાં જગનો કારભાર

૭૬૦

ઝાં કે હર મુર્ગે બસુએ જીન્સે ખેશ
જીન્સ પર માઇલ હે મુર્ગે ગુલસિતાં
પક્ષી પક્ષી ટોળામાં સાથે ઉડે

મી રવદ ઉ દર પસો જાં પેશ પેશ
પીછે પીછે વો હે આગે આગે જાં
થાય તે ટોળામાં સૌથી આગળે

૭૬૧

કાફરાં ચું જીન્સે સિજજીં આમદન્દ
ચું કે કાફિર સાહિબે સિજજીં હુવે
વસ્તુ દોઝખના ધણી છે કાફરો

સિજને દુનિયારા ખુશ આ ઈં આમદન્દ
થે વો મવઝું કેદે દુનિયા કે લિયે
સૃષ્ટિ દોજખને ગણે ઉત્તમ તેઓ

૭૬૨

અંબીયા ચું જીન્સે ઇલ્લીયીં બુદન્દ,
અંબીયા હમ જીન્સ ઇલ્લીયીં જો થે,
અંબીયા જે ઉન્નતીની ચીજ હતા,

સુએ ઇલ્લીયીં બજાનો દિલ શુદન્દ
જાનો દિલસે સુએ ઇલ્લીયીં ગયે
જાન દિલથી ઉંન્નતીને પામીયા

૭૬૩

અય ખુદા બિનમા તુ જાંરા આં મકામ,
અય ખુદા દિલકો દિખા દે વો મકામ,
હે ખુદા દેખાડ મુજને તે મુકામ,

કંદ રો બે હર્ફ મી રોયદ કલામ
જીસ જગા બે હર્ફ હોતા હે કલામ
સાદ અક્ષર વિણુ જહાં આવે કલામ

૭૬૪

ઈં સખુન પાયાં ન દારદ લેકમા, બાઝ ગોયમ આં તમામી કિસ્સેરા
કુચ્છ નહીં ઇસ દાસ્તાંકી ઇનતિહા, ફિર વોહી હમ દેતે હેં કિસ્સા સુના
છે નહિ કંઇ અંત તો આ વાતનો, કિસ્સો બીજો હું કહું તે સાંભળો.

(૩૦)

પછી બધાએ કહ્યું કે હે પ્રધાન તેં જે કંઇ અમને બોધ આપ્યો તેની અમે ના પાડતા નથી પણ અમારૂ કહેવું બીજા જેવું નથી બલ્કે અમારી તો એવી હાલત છે કે તારા વિયોગમાં અશ્રૂ ધારા વહે છે ને અંતરમાં નીસાસા નીકળે છે. તુ અમારી દાઈ છે ને અમો બાળક છીએ બચ્ચાં દાઇના સાથે શું લડી શકે છે? તેતો સારૂં નરસું ઓળખતા નથી તેથી રડી જાણે છે. અમે તો તારી સાથે એક રૂપ થઇ ગયા છીએ અને જાણે તુ ચંગ છે અને અમે મીજરાબ છીએ માટે અમારૂં આ રૂદન અમારૂં પોતાનું નથી પણ તુજ રડે છે એમ જાણજે. અમે એવી મોરલી છીએ કે તેમાં રાગણી તારાથી છે. અમે એવા પર્વત છીએ કે અમારામાં પડઘો તારાથી છે અર્થાત અમે જે કહીએ છીએ તે તારૂંજ કથન છે. અમે એવી શત્રંજ છીએ જેમાં હાર જીત એટલે મરવું જીવવું તે તારાથીજ છે અમે તો એવા છીએ કે જાણે છીએજ નહિ. અમારા પ્રાણના પ્રાણ તું છે પછી અમે પોતાની ગણત્રી પોતામાં શી રીતે કરીએ? અમે પણ કાંઈ નથી ને અમારૂં અસ્તિત્વ પણ કંઇ નથી કેમકે અસ્તિત્વ એ 'બે કોઇ નથી' એની વચ્ચેની સ્થિતિ છે અને પૃથ્વી કે જે શક્યની વિશેષતા છે તે એજ છે કે તેનું અસ્તિત્વ બીજાથી હોય પોતાનો જાતીય ન હોય ને આદિએ પણ નહોય ને અંતે પણ રહે નહિ પણ તારૂં અસ્તિત્વ તે તુજથીજ છે કે આદિએ પણ તુંજ હતો ને અંતે પણ તુંજ હોઇશ ને નાશને અસ્તિત્વ આપનાર પણ તુંજ છે કેમકે એજ વિશેષતા વાજિબની પણ છે. અમે સિંહ તો છીએ પણ વાવટાના સિંહ છીએ (વાવટા ઉપર સિંહ કે સુર્ય ચિત્ર હોય છે અને એ વાવટાનો સિંહ જ્યારે હુમલો કરે છે ત્યારે પવનના કારણથી હાલે છે તેથી જાણે સિંહ હુમલો કરે છે એમ દેખાય છે પણ ખરૂં પુછો તો સિંહ હુમલો કરતો નથી પણ પવનથી તેને ગતિ આવે છે તેથી તે હાલતો જણાય છે) તેથી જો કે હુમલો તો અમારોજ દેખાય છે ને જે કારણથી હુમલો થાય તે પવન ગુપ્ત છે તેને ખુદા ગુમ નકરે સદાકાળ આબાદ રાખે. અમે તો ફક્ત એક ચિત્ર છીએ અમારૂં અસ્તિત્વ તેંજ આપેલું છે અમારૂં અસ્તિત્વ એ તારી રચના છે, તેંજ નાશવંતને અસ્તિત્વનો સ્વાદ ચખાડયો છે કે નાસ્તિમાં અસ્તિત્વ આવ્યું ને તારામાં નાશ પામી ગયા ને આ નાસ્તિમા અસ્તિત્વનો સ્વાદ ચખાડયો ને નાશવંતને પોતાના આશિક કર્યા તેથી આજે અસ્તિત્વનો સ્વાદ ચખાડયો છે ને અમારા પર બક્ષિશ કરી છે. તે અમારી પાસેથી છીનવી નલે ને આ અસ્તિત્વના સ્વાદના બધા મજા મધ ને જામ છીનવી ન લે જો તું છીનવી લઇશ તો એવો કોણ છે કે શોધ ખોળ કરીને તે બીજેથી પામી શકે? ભલા ચિતારાની સાથે ચિત્ર બાથ ભીડી શકે છે? તે તો તેની સત્તામા છે માટે તું અમારી નઠારી સ્થિતિને ન જો પણ તારી દયાને જો જેવી રીતે આજ સુધી કરતો આવ્યો છે તેવીજ રીતે ચાલુ રાખ. જ્યારે અમે હતા પણ નહિ ત્યારે અમોને જે જે વસ્તુઓની જરૂર હતી તે બધી તેં તે વખતથી તૈયાર કરી રાખી, અમારા માગ્યા વિના તેં તારી

કૃપાથી અમને આપ્યું તે કૃપા ઉપર તું નજર કર. ચિત્રકાર ને પીંછીની આગળ ચિત્ર નિરૂપાય છે. જેવી રીતે ગર્ભાશયનાં બાળક નિરૂપાય છે. ચિતારાની પીંછી તેની મરજીમાં આવે તેવું ચિત્ર ચિતરે એની કુદરતની આગળ જો આખું જગત કોઇને મદદ કરવા ઉભું થાય તો તે મદદ કુછ હીસાબમાં નથી તેથી કાંઇ વળવાનું નહિ તે સૌ લાચાર છે. ચીતારો સ્વતંત્ર ગમે તો રાક્ષસ ચીત્રે કે ગમે તો માણસ ચીતરે તે કદીક આનંદનો દેખાવ ચીતરે છે ને કદીક શોકનો એ વખતે કોઇની શક્તિ છે કે એને એમ કરતો રોકી શકે? અથવા એવી કોઇ વાચા છે જે એના લાભા લાભ વિષે કહી શકે? જો તું અમારી આ વાત ન માનતો હોય તો વમા રમયતા ઇજ રમયતાની આયત જેમાં ફરમાવ્યું છે કે જ્યારે તીર ફેંક્યું ત્યારે તે તીર ફેંક્યું નહતું. પણ ખુદાએ તીર ફેંક્યું તેથી જો અમે કોઈની તરફ તીર ફેંકીએ તો તે અમે ક્યારે ફેંકીએ છીએ અમે તો તીરકામઠાની પેઠે એક ઉપકારણ છીએ. ખરો તીર-અંદાજ તો ખુદા છે. છતાં એમ ન સમજવું કે અમે કર્મવાદી છીએ આ કર્મ નથી બલ્કે ખુદા મહાન શકિતવાળો છે માટે તેની શકિત સમજીને રૂદન કરીએ કે જેથી અમારી લાચારી જણાય. એની શક્તિ જાણીએ છીએ ત્યારે તો લાચાર છીએ અને એ ગભરામણમાંજ દુષ્ટકૃત્યોનો પશ્ચાતાપ છે ને તેજ અમારા ઉદ્યમની સાબીતી છે કેમકે જ્યારે એ દુષ્ટ કૃત્યોને બદી સમજ્યા ત્યારે તો પરતાવો થયો. જો પોતાની બદીને પોતાની સત્તાથી થએલી ન જાણી તો આ પરતાવો, શરમ ને લાચારી કેમ હોત? ત્યારે તો અમે એમ સમજતા કે અમારાથી બદી થતી નથી ને અમે અપરાધી પણ નથી આમ સમજીએ તો કર્મ ને ઉદ્યમમાં છે. હજરત ઇમામ જાફર સાદિક રદી૦ પણ એમજ કહે છે. શિક્ષકો પોતાના શિષ્યો ઉપર સખ્તી કરે છે તેમને ખીજે છે તે શા માટે? અને યુક્તિઓથી મનની ધારણાઓ કેમ બદલાઇ જાય છે. જો તું એમ કહીશ કે તે કર્મથી અજ્ઞાન છે ને તેથી ગફલતના વાદળામાં સત્યરૂપી ચંદ્ર છુપાયલો છે તો એનો જવાબ પણ તું સાંભળ. તે અમારી પાસે છે જે સાંભળીને તું કુફરને છોડીને ધર્મ ઉપર આસ્થા રાખનારો થઇજા.

તું જો, કે મંદવાડમાં જે તાજુબી ને રૂદન પેદા થાય છે તે એટલા માટે કે મંદવાડનો સમય જાણે જાગ્રતવસ્થા છે કેમકે જ્યારે તું માંદો થાય છે ત્યારે કેટલો બધો પશ્ચાતાપ ને તોબા કરે છે. નઠારાં કામોની બધી બુરાઇઓ તને તે વખતે દેખાદે છે ને દૃઢ નિશ્ચય કરી લે છે કે જો રોગ મટી જશે તો સીધે રસ્તે ચાલીશ ને આ ભટકવાનું છોડી દઇશ. તેમજ પાકો નિશ્ચય કરે છે કે ભક્તિ ને સારાં કામો વિના બીજું કાંઇ કરીશ નહિ માટે મંદવાડ તને હોશ અને જાગ્રતાવસ્થા આપે છે એ નક્કી છે તેથી જો તું અસલની ઇચ્છા રાખે છે તો જાણી લે કે વિપત્તિ વિના સત્ય વસ્તુ પ્રાપ્ત થતી નથી તેથી જે વધારે વિપત્તિમાં છે તે વધારે જાગ્રત છે ને જે જાણીતો છે તે બીકણ છે, એજ કારણથી શિક્ષકો શિષ્યોને ઠપકો દે છે. તેનું પણ કારણ છે. જો તું એમ કહીશ કે આ તો મારા પર બળાત્કાર છે ને બળાત્કારથી મારે માથે આ કામ ઠોકી બેસાડયું છે ને હું બળાત્કારની બેડીઓમાં જકડાયેલો છું તો એ બેડીઓનો ખડખડાટ જે રૂદન છે તે તારામાં ક્યાં છે? જેમના ઉપર બળાત્કાર થાય છે તે તો રડયાજ કરે છે પણ તું તો ઘણોજ નઠોર થઇ ગયો છે. શું બેડીમાં જકડા-યેલો માણસ બહાદુરી દેખાડી શકે છે? ભાંગેલી વળી ટેકાનુ કામ કરી શકે છે? કેદી

આનંદ ને સ્વતંત્રતા પામી શકે છે ? જો તું એમ જાણે કે મારા પગ બાંધેલા છે ને કોઇ તરફ જવાની મારી શક્તિ નથી. પોલીસનો મારા પર પહેરો છે તેમની ઇચ્છા પ્રમાણે મારે કરવું પડે છે તો પછી નબળાઓ ઉપર જુલમ કેમ કરે છે ? આજિજો તો એવું કરી શકતાજ નથી. જો તું તેના બળાત્કારને જુએ છે ને તને દેખાય છે. જો દેખતો નથી તો જાણી લે કે વિપત્તિ વિના સત્ય વસ્તુ પ્રાપ્ત થતી નથી તેથી જે વધારે વિપત્તિમાં છે તે વધારે જાગ્રત છે ને જે જાણીતો છે તે બીકણ છે, એજ કારણથી શિક્ષકો શિષ્યોને ઠપકો દે છે તેનું પણ કારણ છે. જો તું એમ કહીશ કે આ તો મારા પર બળાત્કાર છે ને બળાત્કારથી મારે માથે આ કામ ઠોકી બેસાડયું છે ને હું બળાત્કારની બેડીઓમાં જકડાયેલો છું તો એ બેડીઓનો ખડખડાટ જે રૂદન છે તે તારામાં કયાં છે ? જેમના ઉપર બળાત્કાર થાય છે તે તો રડયાજ કરે છે પણ તું તો ઘણોજ નઠોર થઇ ગયો છે. શું બેડીમાં જકડાયેલો માણુસ બહાદુરી દેખાડી શકે છે ? ભાંગેલી વળી ટેકાનું કામ કરી શકે છે? કેદી આનંદ ને સ્વતંત્રતા પામી શકે છે ? જો તું એમ જાણે કે મારા પગ બાંધેલા છે ને કોઇ તરફ જવાની મારી શક્તિ નથી. પોલીસનો મારા પર પહેરો છે તેમની ઇચ્છા પ્રમાણે મારે કરવું પડે છે તો પછી નબળાઓ ઉપર જુલમ કેમ કરે છે? આજિજો તો એવું કરી શકતાજ નથી જો તું તેના બળાત્કારને જુએ છે ને તે તને દેખતો નથી તો છાનો રહે. અને એ મર્મ શો છે તેની શોધ ન કર. જો જુએ છે તો તેની સબીતી આપ. અમે તો જોઇએ છીએ કે જે વસ્તુ તને પસંદ પડે છે ને જેની તને ઇચ્છા નથી ને જે તને ગમતી નથી તેમાં તું ભાગ્યવાદી થઈ જાય છે અને કહે છે કે આ તો ખુદાની તરફથી છે.

અંબીયાઓ જગતના મામલામાં ભાગ્યવાદી છે અને તેઓ હાકેમનો હુકમ બજાવે છે પણ જગતનો કંટાળો દેખાડતા નથી. પણ કાફિરો પરલોકના મામલામાં ભાગ્યવાદી છે. અંબિયાએ પરલોકનો સ્વિકાર કર્યો ને ખરા અંતઃકરણથી તેની તરફ વળાણ દેખાડયું. કાફિરોએ જગતનો સ્વિકાર કર્યો ને ખરા દિલથી તેની ખરીદી કરી. કેમકે દરેક પક્ષી પોતીકી જાતના પક્ષીઓ સાથે રહે છે તેમાંનું એકાદ જો પાછળ રહી ગયું હોય છે તેનું મન તો સૌથી આગળ ઉડે છે ને તેથી તે પાછળ રહી ગએલું પક્ષી ઊડવામાં ઘણીજ ત્વરા દેખાડે છે. તેવીજ રીતે કાફરોનું ઠેકાણું સિજજીન છે ને જગતને પણ સિજન (કેદખાનું) કહે છે તેથી તેઓનું વળાણ જગતની તરફ હોય છે અને અંબિયાનો સંબંધ ઇલીઇનની સાથે છે તેથી તેઓ ખરા દિલથી એ ઉચ્ચતર સ્થાન તરફ જવાની કોશિશ કરે છે તેથી હે ખુદા અમને તે ઠેકાણું દેખાડ જ્યાં અક્ષરો અને જીભ વિનાની વાચા થાય છે અર્થાત આત્મીક વાચાની તરફ લઇ જા આ વાતનો પાર નથી તેથી જે કિસ્સો બાકી છે તે પુરો કરવો જોઇએ.

એકાંત છોડવા વિષે વજીરે મુરીદોને નિરાશ કર્યા.

(૩૧)

૭૬૫

આં વઝીર અઝ અન્દરૂં આવાઝ દાદ	કયે મુરીદાં અઝ મન ઈં માઅલુમ બાદ
બોલા અંદરસે વઝીર અચ્છા સુનો	અય મુરીદો! તુમકો યે માઅલુમ હો
બોલ્યો તવ એકાંતમાંથી તે વઝીર	વાત મારી સાંભળો શિષ્યો લગીર

૭૬૬

કે મરા ઇસા ચુંની પયગામ કર્દ	કઝ હમાં યારાં વ ખ્વેશાં બાશ ફર્દ
મુઝકો ઇસાને દિયા હે યે પયામ	યારોં ખ્વેશોંસે અલગ હો લા કલામ
મોકલ્યો સંદેશો ઇસાએ મને	કે તું તારા મિત્રો સર્વે છોડી દે

૭૬૭

રૂએ બર દીવાર કુન તન્હા નશીં	વઝ વજુદે ખ્વેશ હમ ખિલવત ગુઝીં
રખ નઝર દીવાર પર ઉઝલતમે બેઠ	અપને તનસે ભી જુદા ખિલવત મેં બેઠ
જુદો થઇને રહે જે બસ તું એકલો,	જાતથી પોતાની પણ થા વેગળો

૭૬૮

બાદ અઝીં દસ્તુરીએ ગુફતાર નીસ્ત	બાદ અઝીં બ ગુફતગુ યમ કાર નીસ્ત
બાદ ઇસકે બોલના દુશ્વાર હે,	બાદ ઇસકે ગુફતગુ બેકાર હે
વાત કરવાની રજા મુજને નથી,	કાંઇ કહેવાની મને સત્તા નથી

૭૬૯

અલ વિદા અય દોસ્તાં મન મુરદા અમ.	રખ્ત બર ચારમ ફલક બર બુરદા અમ
અલ વિદા અય દોસ્તો મેં મર ગયા.	લો મેં ચોથે આસમાં પર જા બસા
જુદો તનથી થઇ મરૂં હે દોસ્તો,	ચોથા નભ પર જાઉં છું મિત્રો સુનો

૭૭૦

તા બઝેરે ચર્ખે નારી ચું હતબ	મી ન સોઝમ દર ઈનાઓ દર અતબ
તા કે લકડી કી તરાહ ઝેરે ફલક	જલ ન જાઉં રંજોગમસે યક બ યક
અગ્નિ નભની નીચે બળતણની મિસાલ	કોણ દુઃખ વેઠી મરે બોલો તો લાલ

૭૭૧

પેહલુ એ ઇસા નશીનમ બાદ અઝીં	બર ફરાઝે આસ્માને ચાર મીં
પેહલુએ ઇસા મેં બેઠું બે ન્યાઝ	હો કે ચોથે આસ્માં પર સરફરાઝ
ઇસાના પડખામાં જઇને હું રહું	ચોથા નભ ઉપર સ્થાનક મુઝ કરૂં

૭૭૨

વંગહાને આં અમીરાં રા બખ્વાન્દ	યક બ યક તન્હા બહર યક હર્ફ રાન્દ
ફિર અમીરોં કો બુલાકર આપ હી	સબસે તન્હાઇમેં એક એક બાત કી
તે પછી બોલાવીને સઘળા અમીર	જુદા જુદા થઇ ગયા સૌ ધારી ધીર

(૩૧)

પછી પ્રધાન અંદરથી બોલ્યો કે હે શિષ્યો મારી હકીકત સાંભળો કે, મને ઈસા (અ. સ.) એ પોતાનો પેગામ મોકલ્યો છે કે બધાં સગાં સંબંધીઓથી જુદો થઇ જા ને ભીંતની તરફ મોં કરીને એકલો બેસી રહે. અને પોતાના અસ્તિત્વથી પણ એકાંત વાસી થા. તેથી હવે મને બોલવાની રજા નથી તેમજ કોઇની વાત સાંભળવાની પણ જરૂર નથી. હું તમારાથી જુદો પડું છું ને તમે મારાથી જુદા પડો. હું તો હવે મડદું છું ને ચોથા આકાશ ઉપર જતો રહ્યો છું. જો ન ચાલ્યો જાત તો આ આતશી ગોળા જેવા આકાશની નીચે બળતણની પેઠે બળી જાત ને નાશ પામત. હવે ચોથા આકાશ પર હઝરત ઇસા (અ. સ.) ની પાસે શાંતિથી બેસીશ ને દરેક પ્રકારના શોકથી સુરક્ષિત રહીશ.

વઝીરે દરેક અમીરને જુદો જુદો ગાદીએ બેસાડયો.

(૩૨)

૭૭૩

ગુફત હર યક રા બદીને ઈસ્વી	નાયબે હકકો ખલીફા મન તુઇ
સબસે ફરદન ફરદન ઉસને યે કહા	નાયબે હક તુ ખલીફા હય મેરા
તે પછી તેણે દરેક ભટને કહ્યું	દીને ઇસાનો તને નાયબ કરૂં

૭૭૪

વાં અમીરાંને દીગર અત્બાએ તુ	કર્દ ઇસા જુમ્લારા અશયાએ તુ
ઓર હેં સરદાર જીતને જાબજા	સબકો ઇસાને તેરે તાબે કિયા
કે રહે સત્તામાં તારી સૌ અમીર	ઇસાએ સોંપ્યા બધા તુજને સુધીર

૭૭૫

હર અમીરે કો કશદ ગરદન બગીર	યા બકુશ યા ખુદ હમી દારશ અસીર
સર ઉડાયે અબ અગર કોઇ અમીર	કત્લ કર દે યા ઉસે કર લે અસીર
માને નવ જો આજ્ઞા તારી કોઇ	માર તેને કેદમાં દે મોકલી

૭૭૬

લેક તા મન ઝિન્દા અમ ઈંરા મગો	તા નમીરમ ઈં રિયાસત રા મજો
ચુપ રહો જબ તક હે મેરી ઝિંદગી	મેરે મરને તક હકુમત હે મેરી
જીવું છું હું જ્યાં સુધી કહેતો નહીં	હું મરૂં ત્યાં સુધી એ કરવું નહીં

૭૭૭

તા ન મીરમ મન તુ ઈં પયદા મકુન	દઅવએ શાહી વ ઇસ્તીલા મકુન
મેરે મરને તક ન હોયે ફાશ રાઝ	ઝગડે સે શાહી કે કરના એહતિરાઝ
હું મરૂં જ્યાં સુધી આ પ્રકટ ન કર	શાહી દાવાથી બહાર હરગીજ ન કર

૭૭૮

ઇનક ઈ તુમારો એહકામે મસીહ
યક બયક બર ખ્વાં તુ બર ઉમ્મત ફસીહ

લે યે હૈં મકતુબો એહકામે મસીહ
સબકો પહોંચાદે બ અલફાઝે સહીહ

આજ્ઞા ઇસાની ને આ લઈ કિતાબ
જઇને તુ સંભળાવ લોકોમાં શિતાબ

૭૭૯

હર યકેરા કર્દ અંદર સિર અઝીઝ
હર યે આંરા ગુફ્ત ઈંરા ગુફ્ત નીઝ

સબકો દેદી રાઝદારી કી સલા
જો કહા ઇસસે વોહી ઉસસે કહા

તેણે પ્રત્યેકને કહી એવીજ વાત
એકની પેઠે બીજાને સાક્ષાત

૭૮૦

હર યકેરા ઉ યકે તુમાર દાદ
હર યકે ઝિદ્દે દિગર બુદઅલ મુરાદ

સબકો એક મકતુબ અલગ ઉસને દિયા
એક કી ઝિદ અલગરઝ થા દુસરા

આપી જુદી જુદી પ્રત્યેકને કિતાબ
જેમાં એક બીજાથી જુદા જુદા બાબ

૭૮૧

જુમલગી તુમારહા બુદ મુખતલિફ
હમચુ શકલે હર્ફહા બા તા અલિફ

સબકે સબ મકતુબ થે વો મુખતલિફ
જીસ તરાહ સુરતમેં બે તે ઓર અલિફ

જુદાં પુસ્તક, જુદી મતલબ, ભિન્ન ભિન્ન
સૌ વિરોધી જેમ બા તા ને અલિફ

૭૮૨

હુકમે ઈ તુમાર ઝિદ્દે હુકમે આં
પેશ અઝીં કરદેમ ઈ ઝિદરા બ્યાં

દુસરેકી ઝીદ થા એક મકતુબ હાં
ઇસસે પહલે કર ચુકે હૈં હમ બ્યાં

એક બીજાના વિરોધી સર્વ ગ્રંથ
મેં કહ્યા ઉપર તે સઘળો તમને પંથ

(૩૨)

એવી રીતે સરદારોને નિરાશ કર્યા પછી એક સરદારને પ્રધાને પોતાની પાસે બોલાવી એકાંતમાં દરેકને એક વાત કહીને કહ્યું કે ખ્રિસ્તી ધર્મમાં તું હઝરત ઇસા (અ. સ.) નો ખલીફા ને પ્રતીનીધી છે, બીજા બધા અમીરો તમારા તાબેદાર છે. ને હઝરત ઇસા (અ. સ.) એ બધાને તારા અનુયાયી ઠરાવ્યા છે તારામાં જે સરદાર વિમુખ થાય તેને ગમે તો પકડ, ગમે તો ગરદન માર કે ગમે તો કેદ નાંખ. પણ જ્યાં સુધી હું જીવું છું ત્યાં સુધી તારે આ વાત કોઇને કહેવી નહી તેમજ ત્યાં સુધી સરદારીનો લોભ પણ કરવો નહી. આ પુસ્તકમાં જે લખાણુ છે તે હઝરત ઇસા (અ. સ.) ના કાયદા કાનુનો છે તે બધા લોકોની વચ્ચે વાંચી સંભળાવજે. એવી રીતે દરેક સરદારને એકાંતમાં બોલાવીને ઉપર પ્રમાણે કહ્યું તેણે તે પુસ્તક દરેકને આપ્યું હતું તે પ્રત્યેક એક બીજાની વિરૂદ્ધ હતું જેવી રીતે અલેફ, બે, તે ના અક્ષરોનાં આકાર ને રૂપ જુદાં છે તેમ તે દરેક પુસ્તક પણ એક બીજાથી ભિન્ન હતું.

શિષ્યોથી એકાંત વાસી થઇ વજીરે પોતે આપઘાત કર્યો.

(૩૩)

૭૮૩

બાંદ અઝાં ચલ રોઝ દીગર દર બબસ્ત
ખ્વેશ કુસ્તો અઝ વજુદે ખુદ બરસ્ત
એક ચિલ્લે તક ન દરવાઝા ખુલા
આખિર એકદિન ખુદ કુશીસે મર ગયા
એકલો ચાલીશ દિન તે તો રહી
ને મુઓ કમોતે નિજના હાથથી

૭૮૪

ચું કે ખલ્ક અઝ મર્ગે ઉ આગાહ શુદ
બર સરે ગોરશ કયામત ગાહ શુદ
જબ ચલા લોગોંકો મરનેકા પતા
કબ્ર પર ઉસકી હુવા મેહશર બપા
જાણ જબ તેના મરણની સૌને થઇ
ગોર પર થઇ ત્યાં કયામત મેહની

૭૮૫

ખલ્ક ચંદાં જમ્એ શુદ બર ગોરે ઉ
મુ કનાં જામે દરાં દર શોરે ઉ
ખલ્ક ઇતની જમ્એ મરકદ પર હુઈ
નોચતી બાલ ઓર કપડે ફાડતી
ગોર પર તેની બહુ ભેગા થયા
વાળ ખીંચ્યા, વસ્ત્ર ફાડયા ને રડયા

૭૮૬

કાં અદદ રા હમ ખુદા દાનદ શમુર્દ
અઝ અરબ વઝ તુર્ક વઝ રૂમીઓ કુર્દ
જાનતા હય બસ ખુદા ઉનકા શુમાર
વો અરબ વો તુર્કો રૂમી ઓ કરાર
કુર્દ, રૂમી, તુર્ક, અરબસ્તાનના
કેટલા માણસ હતા જાણે ખુદા

૭૮૭

ખાક ઉ કરદન્દ બર સર હાએ ખ્વેશ
દર્દ ઉ દીદન્દ દરમાં વાયે ખ્વેશ
ખાક ઉસકી સરપે ડાલી બા મલાલ
દર્દ કો ઇસકે કિયા દરમાં ખ્યાલ
નાંખે તેથી માટી નિજના શિર ઉપર
રોગની જાણે દવા કરતા કદર

૭૮૮

આં ખલાયક બર સરે ગોરશ મહે,
કરદો ખુંરા અઝ દો ચશ્મે ખુદ રહે
એક મહીને તક રહે સબ નવહાખ્વાં,
ખુન કે આંસુ થે આંખો સે રવાં
એક મહીના સુધી તેની ગોર પર,
રક્ત રૂદન કરતી રાત્રિ દિન મગર

૭૮૯

જુમ્લા અઝ દર્દે ફિરાકશ દર ફુગાં
હમ શહાનો હમ કહાનો હમ મહાં
ઇસકે દર્દે હિજર મેં રોતે રહે
સબકે સબ શાહો ગદા છોટે બડે
તેની જુદાઇમાં બુમો પાડતા
બાદશા સરદારો મોહટા નાહના

૭૯૦

બાદ માહે ખલ્ક ગુફતન્દ અય મહાં
અઝ અમીરાં કીસ્ત બર જાયશ નશાં
એક માહ કે બાદ લોગોંને કહા,
અબ બનેગા કોન સરદાર ઉસકી જાં
માસ જવ પુરો થયો બોલ્યા અમીર,
કોણ તેની ગાંદીએ બેસે છે વીર

૭૯૧

તા બજાયે ઉ શનાસીમશ ઇમામ
તાકે ઇસ્કો માનલેં અપના ઇમામ
કે અમે તેને ગુરૂ ગણી થાપીએ

તાકે કારે મા અઝુ ગરદદ તમામ
પાયેં તકમીલ ઇસ્સે અપને સારે કામ
કામ સૌ કબજામાં તેના સોંપીએ

૭૯૨

સર હમા બર ઇખતિયાર ઉરા નહીમ
ઇસ્કે આગે સરકો અપને ખમ કરે
આજ્ઞા. ધારક બનીને બનીએ દાસ

દસ્ત બર દામાનો દસ્તે ઉં ઝ નીમ
હાથસે હમ ઇસકા દામાં થામ લેં
ઝાલીએ કર—ચાળ તેના આમો ખાસ

૭૯૩

ચું કે શુદ ખુરશીદો મારા કર્દ દાગ
દે ગયા સુરજ હમારા હમકો દાગ
કામ આ દેઇને ગયો સુરજ જદા

ચારા ન બુવદ બર મકામશ અઝ ચરાગ
લાઝમી ઉસ્કી જગા હે એક ચરાગ
દીવો તો તે સ્થાન પર કરવો સદા

૭૯૪

ચું કે શુદ અઝ પેશે દીદા રૂએ યાર
હો ગયા હે હમસે પિન્હાં રૂએ યાર
ચંદ્ર સમ જવ યારનુ મુખડું ગયું

નાયબે બાયદ અઝુમા યાદગાર
નાયબ ઉસકા ચાહીયે એક યાદગાર
ચેલો એનો જોઇએ, શું કહીએ વધુ

૭૯૫

ચું કે ગુલ બુગઝશતો ગુલશન શુદ ખરાબ
ગુલ હુવા રૂખસ્ત હુવા ગુલશન ખરાબ
ફુલ જઇને વાટિકા ઉજડ થઈ

બુએ ગુલરા અઝ કે જોયેમ અઝ ગુલાબ
બુએ ગુલ કિસ્સે મિલેગી જુઝ ગુલાબ
પુષ્પની સુગંધી શાથી ? ફુલ થી

૭૯૬

ચું ખુદા અંદર નયાયદ દર અયાં
જબ ખુદા હોતા નહીં હે ખુદ અયાં
જો ખુદા દુનિયામાં નવ જાહેર થાય

નાયબે હક અન્દ ઇ પયગમ્બરાં
નાયબે હક અમ્બીયા હેં બે ગુમાં
હકના નાયબ સર્વ પેગમ્બર ગણાય

૭૯૭

ને ગલત ગુફતમ કે નાયબ યા મનુબ
યે ગલત હે કયોં કે નાયબ ઓર મનુબ
ના એ ખોટું છે કે નાયબ કે મુનીમ

ગરદો પિન્દારી કબીહ આયદ ન ખુબ
માને જાયેં દો ? નહીં યે બાત ખુબ
જો ગણો જુદા તો છે અડચણ અસીમ

૭૯૮

ને દો બાશદ તા તુઈ સુરત પરસ્ત
યે હુઇ હે એહલે ઝાહિર કે લિયે
બે છે જ્યાં સુધી તને દેખાય રૂપ

પેશે ઉ યક ગશ્ત કઝ સુરત બરસ્ત
એક હેં એહલે નઝર કે સામને
રૂપ જાએ તો તે એકજ છે સ્વરૂપ

૭૯૯

ચું બ સુરત બિનગરી ચશમત દુઅસ્ત
દો નઝર આતી હેં ગો આંખેં તેરી
તં જરા જોતો ખરો આંખો ને બે

તુ બનુરશ દર નિગર કાં યક તો અસ્ત
નુર હે દોનોં મેં લેકિન એક હી
નુર બંનેમાં પરંતુ એક છે

૮૦૦

લા જરમ ચું બર યકે ઉફતદ બસર
આંખ પડતી હે અગર એક ચીઝ પર
કેમ એક વસ્તુ જુએ છે આંખ આ

આં યકે બાશદ દુનાયદ દર નઝર
દો નહીં આતી કિસીકો વો નઝર
એક છે તો બે ન દેખાએ કદા

૮૦૧

નુરે હરદો ચશ્મ નતવાં ફર્ક કર્દ
દોનો આંખો મેં હે એક નુર અય પિસર
ફેર બંને આંખોમાં શી રીતે થાય

ચું કે બર નુરશ નઝર અંદાખ્ત મર્દ
નુર પર ડાલે અગર કોઇ નઝર
નુર ઉપર તો નજર નાંખે જણાય

(૩૩)

એવી રીતે સરદારોને કહ્યા પછી પાછો ૪૦ દીવસ સુધી દરવાજો બંધ કરી દીધો. ૪૦ દીવસ પછી પોતે આપઘાત કરી મરી ગયો જ્યારે તેના અવસાનની ખબર લોકોને થઇ ત્યારે તેની કબર ઉપર લોકો એકઠા થયા ને કલ્પાંત કરી માથે ધુળ નાખી રૂડવા લાગ્યા. તે માણુસોની સંખ્યા ખુદા વિના બીજો કોઇ ગણી શકે નહિ. જેમાં અરબ, તુર્ક, રૂમી, કુર્દી પણ હતા. તેની કબરની માટી પોતાના માથાં ઉપર તેઓ નાખતા હતાં ને તેનો વિલાપ પોતાને માટે આશ્વાસન સમજતા હતા. આવી રીતે એક મહીના સુધી તેની કબર ઉપર લોહીની અશ્રૂધારા વહેવડાવી ગરીબ અમીર બધાએ મળી ત્યાં શોક કર્યો.

એક મહીના પછી અમીરોએ કહ્યું કે આપણામાંથી તેની ગાદીએ કોણ બેસેછે ? કે જેને અમે અમારો આગેવાન ગણીએ. ને અમારાં કામો તેની પાસે કરાવીએ. ને તેના સેવક થઇ તેની ચાળ પકડીએ, ને તેની સાથે કોલ કરાર કરીએ. અમારો સુર્ય તો ગયો ને અમને ડાઘ દઈ ગયો. તેની જગાએ દીવા વીના બીજો ઉપાય નથી. હવે તે મિત્ર નજરની સામે નથી તો તેની યાદગીરી રાખવી જોઇએ. કેમકે ખુદા પોતે તો મુર્તિમાન થઇ જગતમાં દેખાઈ શકતો નથી પણ તેના પ્રતિનિધિ છે તે પેગંબરો છે.

મેં જે કહ્યું કે પેગંબરો ખુદાના પ્રતિનિધિ છે એ મેં અસત્ય કહ્યું છે. કેમકે પ્રાતનિધિને મુખ્ય એ બંને વ્યકિતઓ પૃથક પૃથક ગણાશે તો એ મોટી ભુલ છે, એ બે જુદા નથી પણ જ્યાં સુધી તું મુર્તિપુજક છે તે છોડી અર્થની તરફ વલણ કરીશ ત્યારે તે તને એકજ દેખાશે કેમકે જ્યાં સુધી તું મુર્તિમાં લીન છે ને તેનેજ જુએ છે ત્યાં સુધી તારી આંખો બે છે પણ આ વલણને છોડી દેને તેના અસલ નુરને જો કે તે એકજ છે. જ્યારે બંને આંખોની દ્રષ્ટિ એકજ વસ્તુ પર પડશે ત્યારે બંનેના નુરને એકજ જોઈશ જે તને એકજ દેખાશે. બે દેખાશે નહિ તેથી જયારે માણુસ આંખના નુરને જોશે તો તે બંનેના નુરમાં ફેર દેખાશે નહિ તો પછી મુખ્ય શું ને પ્રનિતિધી શું ?

બધા પગમ્બરો હક છે તે વિષે.

(૩૪)

૮૦૨

દેહ ચરાગ અર હાઝર આરી દર મકાં
દહ ચરાગ એક ઘરમેં રખ્ખે જાયે આફ
દીવા દશ એક ઘરમાં જો સળગાવીએ

હર યકે બાશદ બ સુરત ગેર, આં
સુરતોંમે અલ્બત્તા હોગા ઇખ્તિલાફ
રૂપમાં દર એક છે જુદો ખરે

૮૦૩

ફર્ક ન તવાં કર્દ નુરે હર યકે
નુરમેં હોગા ન ફર્ક અય નેક ખુ
ફેર તે પ્રકાશમાં શી રીતે થાય

ચું બનુરશ રૂએ આરી બેશકે
નુર બેશક ઇનકા જબ દેખેંગા તુ
જ્યારે તેના નુર પર દૃષ્ટિ જોવાય

૮૦૪

ગર તુ સદ સેબો સદ આબી બિશમરી
ગિનને કો સો સેબ ગિન લે સો બિહી
સો બીહી સો સેબ લેઈ ને જો તુ

સદ નુમાયદ યક શવદ ચું બિશફ્રી
એક હોંગી જબ નિચોડી જાયેગી
જો નિચોવે સોને દેખે એક તુ

૮૦૫

ઇત્તિહાદે યાર બા યારાં ખુશસ્ત
હે મુબારક દોસ્તોં સે દોસ્તી
યારની યારી થી ખુશ છે દોસ્તી

પાયે માની ગીર સુરત સર કશસ્ત
જબ ખુલે માનની તો સુરત છુપ ગઈ
અર્થ લે તો ગર્વ દેખાએ સહી

૮૦૬

સુરતે સરકશ ગુદાઝાં કુન બ રંજ
રંજ સે સુરત મેં પયદા કર ગુદાઝ
ગર્વની મુર્તિ ન દુઃખ થી બાળ અન્ય

તા બ બીની ઝેરે આં વેહદત ચો ગંજ
તા ખુલે ગંજીનએ વેહદત કા રાઝ
કે તુ પાયે એકતા જાણે કે ધન

૮૦૭

વર તુ નગુદાઝી ઇનાયત હાયે ઉ
વર ન રખ ઉસકી ઇનાયત સે નિયાઝ
જો તુ ઓગાળી ન દે એક બારગી

હમ ગુદા ઝદ અયે દિલમ મવલાએ ઉ
દેગા ખુદ મવલા તેરે દિલ મેં ગુદાઝ
દેશે ઓગાળી કૃપા તે મિત્ર ની

૮૦૮

ઉ નુમાયદ હમ બદિલહા ખ્વેશ રા
દિલ મેં અપની ઝલકીયાં લેતા હે વો
દિલમાં પોતાના તે દેખાડે છે યાર

ઉ બદોઝદ ખિરકએ દરવીશ રા
ખિરકએ દરવીશ સે દેતાહે વો
ખલકો તે દુરવેશનો શીવે છે યાર

૮૦૯

મુનબસિત બુદેમ યક ગવહર હમા
ગવહરે ફર્દ આહ હમ થે સબ કે સબ
ત્યાં અમે એક દ્રવ્ય વિસ્તારી હતા

બે સરો બે પા બુદેમ આં સર હમા
બે સરો બે પા બ હુકમે ખાસ રબ
પગને માથા વિણુ હતા, હક સર હતા

૮૧૦

યક ગુહર બુદેમ હમચું આફતાબ — બે ગિરહ બુદેમો સાફી હમચુ આબ
એક મોતી સે મિસાલે આફતાબ — બે ગિરહ ઔર સાફ થે હમ મિસ્કલ આબ
એક મોતી સુર્યની પેઠે અમે — ગાંઠ વિણુ નિર્મળ હતા પાણી પેઠે

૮૧૧

ચું બ સુરત આમદ આં નુરે સરહ — શુદ અદદ ચું સાયા હાયે કનગુરહ
નુરે ખાલિસ જબ હુવા સુરત પિઝીર — સાયાહાએ કંગુરા થે અકસ ગીર
રૂપમાં જવ આવ્યો તે નુરે ખુદા — કાંગરાની છાયા પેઠે બહુ થયા

૮૧૨

કંગુરહ વીરાં કુનેદ અઝ મનજનીક — તા રવદ ફર્ક અઝ મીયાને ઈં ફરીક
કંગરોં કો તોડ લેકર મનજનીક — દુર હો યે ઇમતિયાઝે હર ફરીક
તોડ તુ ગોફણથી સઘળા કાંગરા — ફેર આ સમજણ તણો ના રહે કદા

(૩૪)

જો તું તારા ઘરમાં ૧૦ દીવા સળગાવીશ તો જો કે રૂપમાં બધા ભિન્ન હશે પણુ પ્રકાશમાં બધા સરખાજ હશે જ્યારે પ્રકાશને જોઈશ ત્યારે બધાને એકજ સમજીશ હવે તું કુરાનના અર્થ જો અને કહે કે અમો રસુલોમાં કાંઇ ફરક કરતા નથી બધા સરખા છે. ને તેને માટે દાખલો આપી સમજણ પાડી છે કે સો સફરજન ને સો બીહીને કાપો ને સૌનો રસ એકઠો કરો તો તે સૌનો રસ એકજ થઇ જશે જેથી અર્થમાં સંખ્યા કે ભાગાકાર નથી. તે તો અસલ એકજ છે તેથી તને લાયક છે કે અર્થનો છેડો પકડ ને એમની સાથે મળી જા. રૂપને ન જો કેમકે તારામાં પણુ અર્થ છે અને દરેક વસ્તુમાં પણુ અર્થ છે. તેથી દરેક એક બીજાના સહાયક છે અને મિત્રોમાં એક સંપી થાય એજ ઉત્તમ છે પણુ રૂપમાં તો ગર્વ છે તેથી આ ગર્વિષ્ઠ રૂપને તપ ને ભક્તિથી પીગળાવી દેજે, જેથી એનીજ નીચે એકતાનો ખજાનો મેળવે, પણુ જો તુ પીગાળી નહિ દઇશ તો તેની કૃપા તેને ઓગળી દેશે. તે ઘણોજ દયાળુ છે તેનો દાસ મારૂં અંતઃકરણુ છે તે મહાન દયાળુ છે તેજ અમારા અંતઃકરણોમાં પોતાના દર્શન દે છે તેજ ફકીરોની ગોદડી શીવે છે અર્થાત ફકીર બનાવે છે. એક સમયે અમે બધા આનંદમાં હતા ને એક તત્ત્વ હતા હાથ પગ નહોતા ને બધા એકજ વીચારના હતા જેવી રીતે સુર્ય એક તત્વ છે જેમાં ગાંઠ ગળફો નથી જેવી રીતે પાણીમાં ગાંઠ હોતી નથી. જ્યારે સંપુર્ણ ને ખરા નુરે રૂપ ધારણુ કર્યું ત્યારે તેજ નુરમાંથી સંખ્યા થઇ જેવી રીતે કાંગરાના પડછાયા જુદા જુદા હોય છે, હવે તું તપ રૂપી ગોફણથી એ કાંગરાને તોડી નાંખ, તો નબીઓની વચ્ચેનો ફેર મટી જઇને તને એકજ નજર આવશે.

રસુલે કરીમ સલ્લ૦ અને બીજા અંબીયાઓને ફરમાન.

(૩૫)

૮૧૩

શરહ ઈંરા ગુફ્તમે મન અઝ મરે	લેક તરસમ તા ન લગઝદ ખાતરે
શરહે કરતા ઓર મે ઇસકી અભી	ડર યે હે લગઝિશ ન ખાયે દિલ કોઇ
આ હકીકત કહેત વિસ્તારીને હું.	પણ ન નાદાનો ડગી જાએ ડરે

૮૧૪

નુકતહા ચું તયગે અલમાસસ્ત તેઝ,	ગર ન દારી તુ સિપર વાપિસ ગુરેઝ
નુકતે હેં અલમાસકી માનિન્દ તેઝ,	ગર નહીં હે ઢાલ તો કરજા ગુરેઝ
તેગથી હીરાનો નુકતા તેજ આ	ઢાલ તારી પાસે નહીં ન્હાસી તું જા

૮૧૫

પેશે ઇ અલમાસ બે ઇસ્પર મયા	કઝ બુરીદન તેગરા ન બુવદ હયા
આ ન બે ઢાલ આગે ઇસ અલમાસ કે	તેગ કબ રૂકતી હે અપની કાટ સે
ઢાલ વિણુ આ તેમની પાસે ન આવ	ખુન કરતાં તેગ નવ સુણુશેજ રાવ

૮૧૬

ઝીં સબબ મન તેગ કદમ દર ગિલાફ	તાકે કઝ ખ્વાને ન ખ્વાનદ બર ખિલાફ
કર લિયા ચું તેગ કો મેને ગિલાફ	તા કોઇ કજ ખ્વાં ન સમઝે બર ખિલાફ
મીણીયાં માં રાખી મેં તલવાર આ	કે જો વાંચે ઉલટું કોઇ સમજે ના

૮૧૭

આમદેમ અંદર તમામી દાસ્તાં	વઝ વફાદારીએ જમ્એ દોસ્તાં
ખત્મ અબ કરતે હેં હમ યે દાસ્તાં	વો જમાઅત વો વફાએ દોસ્તાં
કરવા આવ્યો પુરૂં હું આ દાસ્તાન	મિત્રો રાજી થાય કે જે છે સુજાણ

૮૧૮

કઝ પસે ઈં પેશ્વા બરખાસ્તંદ	બર મકામશ નાયબે મી ખ્વાસતન્દ
પેશ્વા ઉટ્ઠે વહાં સબ બા શુઉર	એક નાયબ કા તકર્રૂર થા ઝુરૂર
તે પછી તે પેશ્વા ઉઠયા બધા	પાટે તેના કોઇને બેસાડવા

(૩૫)

ઉપર જે હકીકત લખી છે તેનું સવિસ્તર વર્ણન પુરી કોશીશથી હું કરત પણ મને ધાસ્તી છે કે કોઈ નાદાનનું મન ડામાડોળ થઇ જઇ માન્યતા વિરૂદ્ધ કાંઇ કરી બેસે નહિ તેથી લખતો નથી. કેમકે હું જે નુકતા વર્ણવીશ તે વજની તલવાર કરતાં પણ તિક્ષણ છે. ને તેનાથી બચવાને બુદ્ધિરૂપી ઢાલ તારી પાસે નથી તેથી એવી તલવારની સામે ઢાલ વગર જવું ન જોઇએ. કારણકે તલવાર કોઇને કાપતાં શરમાતી નથી એટલા માટેજ તેં તલવારને મ્યાનમાં નાખી રાખી છે કે કોઇ આડો માણુસ તેની વિરૂદ્ધ કાંઇ બોલે નહિ કેમકે માણુસોની આગળ તેમની બુદ્ધિ પ્રમાણે વાત કરો તેથી લોકોને પાત્રતા પ્રમાણે વાત

કહેવાને અમે નીમાયા છીએ એવું ફરમાન છે તેથી નિરૂપાયે અમે પહેલાંથી કથા તરફ વળીએ છીએ કે એ કથા પુરી કરીએ ને તેના જે મિત્રો એકઠા થયા હતા તેમની મિત્રાચારીનું વર્ણન કરીએ કે જેઓ એના મરણ પછી એની ગાદીએ બીજાને બેઠેલા જોવાની ઇચ્છા રાખતા હતા.

અમીરો અરસ પરસ લડી મર્યા તે વિષે.

(૩૬)

૮૧૯

યક અમીરે ઝાં અમીરાં પેશે રફ્ત, — પેશે આં કઓમે વફા અંદેશ રફ્ત
ઇન અમીરોંમેસે એક ઉઠ્ઠા અમીર, — સામને ઇસ કોમ કે આયા અમીર
આગળ આવી તે અમીરોમાંથી એક, — બોલ્યો કોમ આગળ તે રાખીને વિવેક

૮૨૦

ગુફ્ત ઇનક નાયબે આં મર્દે મન. — નાયબે ઇસા મનમ અંદર ઝેમન
બોલા મે નાયબ હું ઇસકા જાનીયે. — નાયબે ઇસા મુઝી કો માનીયે
બોલ્યો હું આ મર્દનો નાયબ બન્યો. — ઇસાનો નાયબ દરેક વ્યક્તિ તણો

૮૨૧

ઇનક ઇં તુમારે બુરહાને મનસ્ત — ઈં નયાબત બાદ અઝુ આને મનસ્ત
યે હે મકતુબ એક દલીલ અયસી કવી — બાદ ઉસ્કે યે નયાબત હે મેરી
સાબીતીમાં છે કિતાબ આ માહરી — આ કૃપાનો હું હવે બન્યો ધણી

૮૨૨

આં અમીરે દીગર આમદ અઝ કમીં — દઅવએ ઉ દર ખિલાફત બુદ હમીં
ફિર અમીર એક ઓર ઉટઠા સાથ હી — થા ન્યાબત કા વો અપની મુદદઇ
બીજો ત્યારે એક અમીર ત્યાં બોલ્યો — કે ખલીફા તો હવે હું છું થયો

૮૨૩

અઝ બગલ ઉ નેઝ તુમારે નમુદ — તા બર આમદ હર દોરા ખશ્મો જહુદ
ઉસ્ને બી એક ખત નિકાલા જેબ સે — દોનો ગુસ્સે મેં ઝગડને લગ પડે
પોતાની પાસેથી પુસ્તક કાઢીને — સૌને દેખાડીને બાઝયા બેઉ તો

૮૨૪

આં અમીરાને દિગર યક યક કતાર, — બર કશીદા તેગહાએ આબદાર
ઓર અમીર આયે કતાર અંદર કતાર, — સોંત કર હાથોંમેં તેગે આબદાર
બીજા પણ સઘળા અમીરો ઉભા થઇ, — ખેંચીને તલવારો લડવા લાગ્યા સહી

૮૨૫

હર યકે રા તેગો તુમારે બદસ્ત, — દરહમ ઉફતાદન્દ ચું પીલાને મસ્ત
તેગ ઓર તુમાર સબકે પાસથે, — મસ્ત હાથીકી તરેહ લડને લગે
તેગ ને પુસ્તક દરેકના હાથમાં, — માંહે માંહે હાથી સમ લડતા રહ્યા

૮૨૬

હર અમીરે દાશ્ત ખયલે એકશાં,   તેમહારા બર કશીદન્દ આં ઝમાં
થી હરેક કે સાથ એક તાકત બડી,   ખેંચ કર તલવાર આયે ઉસ ઘડી
તે સુભટ પ્રત્યેક સેવા નિજની લઇ,   ખેંચીને તલવાર લડવા લાગ્યા સહી

૮૨૭

સદ હઝારાં મર્દ તરસા કુશ્તા શુદ   તાઝે સરહાએ બુરીદા પુશ્તા શુદ
લાખોં ઘસાઈ વહીં એજાં હુવે   સર કટે ઇત્તને કે પુશ્તે લગ ગયે
ખ્રિસ્તીઓ લાખો તહાં માર્યા ગયાં   માથાના અંબાર તે ઠામે થયા

૮૨૮

ખું રવાં શુદ હમચુ સેલ અઝ ચપો રાસ્ત   કોહ કોહ અંદર હવાઝી ગર્દ ખાસ્ત
દાયેં બાયેં ખુન કી નદ્દી બહી   ગર્દ એ અંદાઝા મયદાં મેં ઉડી
બંને બાજુ લોહીની નદીઓ વહી   માટી સમ તેઓ થયા વામા નકી

૮૨૯

તુખ્મ હાયે ફિતનહા કો કિશ્તા બુદ   આફતે સરહાયે ઇશાં ગશ્તા બુદ
બીજ ફિત્નોં કા જો થા વો બો ગયા   વો સરોં કો એક આફત હો ગયા
તેણે બી કંકાસનું ત્યાં વાવીયું   કષ્ટ તેણે માથે તેમના થાપિયું

૮૩૦

જોઝહા બિશકસ્તો આં કો મગઝ દાશ્ત   બાદ કુશ્તન રૂહે પાકે નગઝ દાશ્ત
તુટે અખરોટ ઔર જીન્મેં મગઝ થા   રૂહ ઉનકી પાકથી બાઅદે ફ્રના
પાકને નાપાક સઉ માર્યા ગયા   પાક પામીને મરણ પાકજ રહ્યા

૮૩૧

કુશતનો મુરદન કે બર નકશે તનસ્ત   ચું અનારો સેબરા બિશકસ તનસ્ત
મરને કટનેકા હૈ જીસ્મોં પર મદાર   જીસ તરાહ તોડે કોઇ સેબો અનાર
સેબ ને દાડમ જે રીતે તુટે છે.   કત્લ ને મરવું બરાબર એ સમે

૮૩૨

આં ચે શીરીંનસ્ત આં શુદ યાર દાંગ   વાંચે બોસીદસ્ત નબુવદ ગેર બાંગ
જો હૈ શીરીં ઉન્કા પાની હૈ લતીફ   જો હૈ બોસીદા વોહી હોગા કસીફ
જે હતું મીઠું તે અમૃતસમ હતું   જે હતું કોહેલું તેમાં નવ કશું

૮૩૩

આંચે પુર મગઝસ્ત તું મુશકસ્ત પાક   વાંચે બોસીદસ્ત ન બુવદ ગેરે ખાક
મુશ્ક કી માનિન્દ હૈ પુર મગઝો પાક   જો હૈ બોસીદા વો હો જાયેગા ખાક
કસ્તુરીની પેઠે છે તે તો પવિત્ર   ને સડેલું જાયે માટીમાં ખચિત

૮૩૪

આંચે બા માઅનીસ્ત ખુદ પેદા શવદ   વાંચે બા માઅનીસ્ત ખુદ રૂસ્વા શવદ
જીસ્મેં માઅની હૈં વો ખુદ હોગા અયાં   ઔર બે માઅનીકો હૈં રૂસ્વાઇયાં
અર્થ વાળાની જગતમાં ખ્યાતિ છે   છે નિરર્થક તેની બદનામી ખરે

૮૩૫

રવબ મઅની કોશ અય સુરત પરસ્ત
કર તલાશે માઅની અય ઝાહિર નિગર
જા હવે જાહેરમાં જઇને અર્થ પામ

ઝાં કે માઅના બરતને સુરત પર અસ્ત
ક્યોંકે માઅની જીસ્મકે હેં શકલ પર
અર્થ તારા તનમાં છે ભર્યા તમામ

૮૩૬

હમનશીં એહલે મઆની બાશ તા
હમનશીં હો એહલે માઅની કા યહાં
તે પડોશી અર્થનો તું થા ધણી

હમ અતા યાબીઓ હમ બાશી ફતા
હોગા ઇન્કે ફયઝસે મર્દે જવાં
જેથી બખશિશને કૃપા પામે ઘણી

૮૩૭

જાને બે માઅની દરીં તન બે ખિલાફ
જીસ્મમેં યું જાને બે માઅની હે સાફ
છે નિરર્થક જીવ તનમાં બે ખિલાફ

હસ્ત હમ ચું તયગે ચોબીં દર ગિલાફ
કાઠકી તલવાર પર જયસે ગિલાફ
લાકડાની તેગ પર જેવો ગિલાફ

૮૩૮

તા ગિલાફ અંદર બુવદ બા કીમતસ્ત
હે ગિલાફ ઇસપર તો વો હે કીમતી
જ્યાં સુધી છે મ્યાનમાં તે કીમતી

ચું બિરૂં શુદ સોખ્તન રા આલતસ્ત
બાહર આ જાયે તો એંધન હે વોહી
પણ બહાર આવે તો લાયક આગની

૮૩૯

તેગે ચોબીંરા મબર દર કાર ઝાર
કાઠકી તલવાર ઓર ફિર કારઝાર ?
કાષ્ટની તલવાર લઇ રણમા ન જા

બિનગર અવ્વલ તા ન ગરદદ કારઝાર
દેખલે ના કામીએ અંજામ કાર
કામ જેથી તારૂં બગડે નવ તહાં

૮૪૦

ગર બુવદ ચોબીં બીરો દીગર તલબ
હો જો લકડી કી તો ઇસકો ફેંક દે
કાષ્ટની જો હોય તો તું બીજી લા

વર બુવદ અલમાસ પેશ આ બા તરબ
ઓર જો હો અલમાસ કી આ શોકસે
હોય જો હીરાની તો નિશ્ચિત જા

૮૪૧

તેગે દર ઝરરાદ ખાના અવલીયાસ્ત
તેગ કા ઘર હે મકાને અવલીયા
ઓલીયા તલવાર છે ભંડારમાં

દાદને ઇશાં શુમારા કીમીયાસ્ત
દેખના ઇનકા હે ગોયા કીમીયા
તેમનાં દર્શનને તું ગણ કીમીયા

૮૪૨

જુમ્લા દાનાયાં હમીં ગુફતા હમીં
કવલ યે દાનાઉંકા હે બિલ યકીં
સર્વ દાનાઓ કહે છે કર યકીન

હસ્ત દાના રહેમતુલલિલ આલમીં
સબસે હે બરતર હબીબે મુરસલીં
બસ છે દાના રહમતુલલિલ આલમીન

૮૪૩

ગર અનારે મી ખરી ખંદાં બ ખર
લે શિગુફતા સા જો લેના હે અનાર
ખાય તું દાઢમ તો ખુલ્લું જોઈ ખા

તા દહદ ખન્દા ઝેદાના ઉ ખબર
તાકે હો દાનોંકી હાલત આશ્કાર
દાણાથી જાણીશ કે ઉતમ છે આ

૮૪૪

અય મુબારક ખંદાઅશ કે અઝ દહાં
હે હંસી ઉસકી જો મુંહસે બર મલા
જો તું તેને હસતું કેવું તેનું મો

મી નુમાયદ દિલ ચુ દુર અઝ દુર્જે જાં
દુર્જ જાં સે દિલકા મોતી દે દિખા
દાબડામાં જાણે કે મોતી ન હો

૮૪૫

ના મુબારક ખંદએ આં લાલા ખુદ
ખંદએ લાલા ન થા રાહત ફિશાં
લાલાનું હસવું હતું ભુંડું ખરે

કઝ દહાને ઉ સવાદે દિલ નમુદ
દિલકી તારીકીથી સુરતસે અયાં
મનનું અંધારૂં બતાવે મોંથી તે

૮૪૬

યક ઝમાને સોહબતે બા અવલીયા
અવલીયાનો સંગ પળનો પણ ભલો
ઓલીયાનો સંગ પળનો પણ ભલો

બેહતર અઝ સદ સાલા તાઅત બે રિયા
બે રિયા સો સાલા તાઅતસે સિવા
સો વરસ નિર્દંભ ભક્તિથી ખરો

૮૪૭

ગર તુ સંગે ખારા વ મરમર શવી
ચાહે તુ પત્થર હો અય મરદુમ શનાસ
તો તું છે પત્થર કે આરસ પહાણુ છે

ચું બ સાહબ દિલ રસી ગવહર શવી
મોતી બન જાયેગા સાહબ દિલકે પાસ
ઓલીયાથી જો મળે મોતી બને

૮૪૮

મેહરે પાકાં દરમીયાંને જાં નિશાં
જાનકો પાકોંકે સદકે કીજીયે
રાખ દિલમાં પ્રેમ સદ ગુણીઓનો તું

દિલ મદેહ ઇલ્લા બ મેહરે દિલ ખુશાં
દિલ ફક્ત ઝિંદા દિલોંકો દીજીયે
ઓલીયા વિણુ દિલ ન દે બીજાને તું

૮૪૯

કુએ નઉમીદી મરવ ઉમ્મીદ હાસ્ત
હો ન માયુસ આસ કે ધજ હેં બોહોત
ના ઉમેદીમાં ન જા ઉમ્મીદ છે.

સુએ તારીકી મરવ ખુદશીદ હાસ્ત
જા ન તારીકીમેં સુરજ હેં બોહોત
જા ન અંધારામાં ત્યા ખુરશીદ છે

૮૫૦

દિલ તુરા દર કુએ એહલે દિલ કશીદ
કુએ એહલે દિલમેં દિલ લાયા તુઝે
પાસે વલીઓની તને લઇ જાય મન

તન તુરા દર હબ્સ આબો ગિલ કશીદ
હબ્સ આબો ગિલમેં ખીંચા જીસ્મને
પાણી માટીમાં તને લઈ જાય તન

૮૫૧

હીં ગિઝાએ દિલ બિદેહ અઝ હમ દિલે
એહલે દિલસે લે કે દિલકો દે ગિઝા
સદગુણીથી અન્ન લઇને દિલને આપ

રૂ બ જુ ઇકબાલ રા અઝં મુકબિલે
ઓર કિસી મુકબિલસે ઢુંઢ ઇકબાલ જા
ભાગ્યશાળીથી સુભાગ્ય લઈને સ્થાપ

૮૫૨

દસ્ત ઝન દર ઝેલે સાહબ દવલતે
સાહબે દવલતકા દામન થામ લે
એવા ધનવાનોની ઝાલીબે તું ચાળ

તાઝે ઇફઝાલશ બયાબી રફઅતે
તાકે પાયે રફઅત ઉસકે લુત્ફસે
પદવીઓ મોટી મળે તુજને કમાલ

૮૫૩

સોહબતે સાલેહ તુરા સાલેહ કુનદ   સોહબતે તાલેહ તુરા તાલેહ કુનદ
સોહબત અચ્છી નેક કર દેગી તુઝે   સોહબતે બદસે બુરાઇહી મિલે
રૂડાની સંગત તને રૂડો કરે   ભુંડાની સંગત તને ભુંડો કરે

(૩૬)

જ્યારે લોકોએ પ્રતિનિધિની ઇચ્છા દેખાડી ત્યારે એક અમીર તેમાંથી ઉભો થયો ને બોલ્યો કે હું તે પ્રધાનનો ને હજરત ઇસા (અ. સ,) નો પ્રતિનિધિ છું અને મારી પાસે મારા પુરાવા માટે આ પુસ્તક છે તે જુઓ, એ સાંભળી એક બીજા અમીરે પ્રતિનિધિ પણાનો દાવો કર્યો ને બગલમાંથી પુસ્તક કાઢીને દેખાડયું આથી તે બંનેમાં વિરોધ પડયો. બીજા જે અમીરો હતા તે પણ હારબંધ ગોઠવાઇ પાણીદાર તલવારો ખેંચી ઉભા થયા એવી રીતે દરેકના હાથમાં તલવાર ને પુસ્તક હતાં છેવટે તેઓ મસ્તાન હાથીની પેઠે એક બીજાની સાથે લડવા લાગ્યા. દરેક અમીરની તેહનાતમાં એક જબરૂં ટોળું હતું તેથી તેઓ બધી તલવારો કાઢી લડવા લાગ્યા ને એવી રીતે લાખો ખ્રિસ્તી માર્યા ગયા ને માથાના ઢગલા થઇ ગયા ને લોહીની નદીઓ વહેવા લાગી. ને બધું જગત ધુળથી ખરડાઇ ગયું ને તે દગાબાજ પ્રધાન જેણે આ કંકાસનું બી વાવ્યું હતું તે આ માથાઓ માટે આફત રૂપ થઇ ગયો આ લડાઈ એવી અસાધારણ હતી કે તેમાં દરેક પ્રકારના માણસો માર્યા ગયા. જાણે અખરોટ ભાંગવામા આવ્યાં કે તેમાંના જે લોકમાં ગર હતો તે કેટલાકમાં નહતો. જેઓમાં ગર હતા તેઓના આત્મા તો મરણ પછી પણ પવિત્ર રહ્યા. માર્યા જવું અને મરવું એ જે લખાણ તન ઉપર જારી છે એ સેબ અને દાડમને તોડવા જેવું છે. જે મીઠા છે તે તો કીમતી છે જે કોહેલાં છે તે ખરાબ છે તેને તો તોડતી વખતે જે સાદ થાય છે તેજ છે બીજું કાંઇ નથી ને નકામું છે. જેમાં ગર છે તે કસ્તુરીની પેઠે પાક છે ને કોહેલું બગડેલું છે તે માટિ જેવું છે. જેઓ કીમતી છે તેમની કીમત ઝટ જણાઇ આવે છે ગુપ્ત નથી. હે રૂપના પુજક રૂપમાં શું ફસાઇ ગયો છે જા, અર્થ માટે પ્રયત્ન કર કેમકે અર્થ આ કાયા ઉપર સવાર છે માટે અર્થ જાણનારા વિના બીજા કોઇની પાસે બેસીશ નહિ કેમકે એમ કરવાથી તેમની સંગતની તને બક્ષિશ પણ મળશે અને જવાંમરદ પણ થઇશ. કેમકે ખુદાને જે તલબ કરે છે તે પુરૂષ છે એમ કહ્યું છે. કેમકે જે જીવ બે મારેફત છે તે એવો છે જેવો લાકડાની તલવાર, તનના મીણીઆમાં છે. જ્યાં સુધી મીણીઆમાં છે ત્યાં સુધી કીમતી છે દરેકની સામે તેની આબરૂ છે પણ શરીરના મીણીઆમાંથી નીકળી એટલે બાળવા લાયક બળતણ છે. એ વિના કાંઇ નહિ. તો જ્યારે તારી પાસે આ કાષ્ટની તલવાર છે તો એને લઇને લડાઇમાં ન જા. બલ્કે પહેલાં જોઇલે કે તારૂં કામ ખરાબ ન થાય. જો લાકડાની છે તો જા બીજી શોધી કાઢ પણ પોલાદની છે તો રાજી થા ને નિડરતાથી મુકાબલો કર. જો ભલે કાષ્ટની તલવારને બદલે બીજી શોધવી હોય તો એ ઓલીયાની દુકાનમાં મળશે ત્યાં તારી કાષ્ટની તલવાર લઇ જા ને જેવી જોઇએ તેવી બદલી લાવ કેમકે ઓલીયાના દર્શન તમારે માટે કીમીયો છે જેથી અંતઃકરણ પલટાઇ જાય છે ને ત્રાંબાનું સોનું થઇ જાય છે. આદીથી આજ સુધી બધા દાનાઓ એવુંજ કહેતા આવ્યા છે કે દાના એટલે ખુદાને ઓળખનારા મહાસ્યો જગતને માટે ખુદાની કૃપા છે કેમકે જો દાડમ વેચાતું લેવું હોય તો ખુલ્લા મોંનું

લેજે, જેથી તેનાં બીની ખબર પડે. તું જરા જો તો ખરો કે તેનું મોં કેવું હસતું છે ને પોતાનું મોતી જેવું દિલ જીવ રૂપી દાબડીમાંથી દેખાડે છે પણ હસવું એ બરાબર નથી લાલા પણ હસે છે પણ તેથી તેના દિલની કાળાશ દેખાય છે માટે સંપુર્ણ અને આશિકને શોધીને તેનો ગ્રાહક થા. અધુરા ને જાહેલનો થઈશ નહિ કેમકે ઓલીયાની એક પળની સંગત પણ સો વરસની દંભ વિનાની ભક્તિ કરતાં ઉત્તમ છે તું ગમે તો આરસ પહાણ છે કે ગમે તો કઠણ પત્થર છે પત્થરજ છે પણ જો કોઇ પાક અંતઃકરણવાળાને મળી જઇશ તો હીરો થઇ જઈશ. માટે પાક લોકોની મોહબ્બત મનમાં રાખ ને આનંદી લોકો વિના બીજાની પ્રીતિ ન કર. આનંદો તે છે જેનું મન રાજી હોય. અને સારૂં હોય. દુન્યાના શોકથી પાક હોય તું નિરાશાની ગલીમાં ન જા કેમકે આશાઓ મોજુદ છે તું અંધારામાં ન જા કેમકે સુર્યોદય થયો છે સંપુર્ણ લોકો મોજુદ છે અધુરાઓમાં કેમ જાય છે એ પારંગત લોકોજ આશા છે ને અધુરા લોકો નિરાશા છે. પહેલા લોકો સુર્ય છે ને બીજા અંધારૂં છે. તારૂં મારૂં મન તો મનવાળાઓની ગલીમાં ખેંચી જાય છે પણ કાયા પાણી ને માટીની કેદમાં નાખે છે માટે તું હુશીઆર થા ને તારા મનને કોઇ ખરા અંતઃકરણ વાળાનો ખોરાક ખવરાવ ને કોઇ ભાગ્યશાળીની પાસે જઇને ભાગ્ય શોધ ને એવા ધનવાન માણસની ચાળ ઝાલ કે ઉન્નતિ પામે. સારી પેઠે જાણી લે કે સારાની સંગતથી સારો થઇશ ને નઠારાની સોબતથી નઠારો થઇશ.

ઇંજીલમાં હઝરત રસુલે ખુદા સલ૦ નાં વખાણ.

(૩૭)

૮૫૪

ભુદ દર ઇંજીલ નામે મુસ્તુફા	આં સરે પયગમ્બરાં બેહરે સફા
દર્જ થા ઇંજીલમેં નામે નબી	સરવરે પયગમ્બરાં વ સરવરાં
મુસ્તુફાનું નામ હતું ઇંજીલમાં	કે જે છે સરદાર અંબીયાઓ તણા

૮૫૫

ભુદ ઝિક્રે હુલીયાહાઓ શકલે ઉ	ભુદ ઝિક્રે ગઝવો સવમો અકલે ઉ
ઉનકે હુલીયે ઓર સુરતકા થા ઝિક્ર	રોઝઓ જંગો ફઝીલતકા થા ઝિક્ર
આપના હુલીયા તણું વર્ણન હતું	જંગોનું અપવાસનું બીજું બધું

૮૫૬

તાયેફા નસરાનીયાં બેહરે સવાબ	ચું રસીદન્દે બદાં નામો ખિતાબ
બાઅઝ નસરાની જો થે એહલે નઝર	જબ પહોંચ જાતે થે ઈન કે નામ પર
ખ્રિસ્તીઓનું એક ટોળું જે હતું	મુસ્તુફાનું નામ જ્યારે ભાળતું

૮૫૭

બોસા દાદન્દે બદાં નામે શરીફ	રૂનિહાં દન્દે બરાં વસ્ફે લતીફ
નામ કો દેતે થે બોસા ચુમ કર	વસ્ફ સુન્તે મસ્ત હોતે ઝુમકર
લેતા ચુંબન નામનું કે પુણ્ય થાયે	માન આપી નામ પણ લેતા સદાય

૮૫૮

અંદરીં ફિતના કે ગુફતમ આં ગિરોહ
ઇસ લડાઇમેં થા જીસ્કા ઝિક્ર અભી
ઉપલાં ફિતનામાં તે ટોળું બધું

અય મન અઝ ફિતના બુદન્દો અઝ શિકોહ
ફિત્ને સે એ ખત્રફ થે યે આદમી
શાંતિમાં રહી દુઃખ ન કાંઇ પામિયું

૮૫૯

અય મન અઝ શર્રે અમીરાનો વઝીર
સબકે શરસે થે યે મેહફુઝે નિગાહ
દુષ્ટ લોકોને સુભટ આફત થકી

દર પનાહે નામે એહમદ મુસ્તજીર
લે ચુકે થે નામ એહમદ કી પનાહ
નામ એહમદથી રહયા આરામથી

૮૬૦

નસ્લે ઇશાં નેઝ હમ બિસ્યાર શુદ
નસ્લ ભી ઇનકી બોહોત બઢતી ગઇ
તેમની અવલાદમાં વૃદ્ધિ થઇ

નુરે એહમદ નાસિર આમદ યાર શુદ
નુરને એહમદ કે નુસરત ઉનકો દી
નુરે એહમદે મદદ તેમની કરી

૮૬૧

વાં ગિરોહે દીગર અઝ નસરાનીયાં
દુસરે થે જો નસારા બે ઝલીલ
બીજા ખ્રિસ્તી નામ લેતાં આપનું

નામે એહમદ દાસ્તન્દે મુસ્તહાં
નામ એહમદ કો સમજતે થે ઝલીલ
ડરતા તવ અપમાન ને કહેતાં બુરૂં

૮૬૨

મુસ્તહાનો ખ્વાર ગશ્તન્દ અઝ ફિતન
વો ઝલીલો ખ્વાર ફિત્નોંસે હુવે
તે થયા રૂસ્વા ને આફતમાં પડયા

અઝ વઝીરે શુમ રાયે શુમ ફન
સબ વઝીરે શુમ કે મેહકુમ થે
નાખ્યા તા ફિત્ના વઝીરે જે કે આ

૮૬૩

મુસ્તહાનો ખ્વાર ગશતન્દ આં ફરીક
થા ઝલીલો ખ્વાર બેહદ વો ફરીક
ટોળું એ રૂસ્વા થયું બદનામ થઇ

ગશ્તા મેહરૂમ અઝ ખુદો શરતે તરીક
ખો દિયા ખુદકો ભી ઓર શર્તે તરીક
તે થયા હત ભાગ્ય ભ્રષ્ટતાથી નકી

૮૬૪

હમ મુખબ્બત દીને શાને હુકમે શાન
ખબ્ત ઇનકા દીન ભી થા હુકમભી
ધર્મ તેઓનો થયો તદ્દન ખરાબ

અઝ પએ તુમાર હાએ કઝ બયાન
કયોં કે બે માઅની થે તુમાર આપહી
આવાં જુઠાં પુસ્તકોથી બે હિસાબ

૮૬૫

નામે એહમદ ચું ચુની યારી કુનદ
નામે એહમદમેં યે હે યારી તુ યાર
નામ એહમદનું કરે આવી સહાય

તાકે નુરશ ચું મદદગારી કુનદ
નુર ઉસ્કા હોગા કિતના સાઝગાર
નુર કેમ આપે મદદના છે ન્યાય

૮૬૬

નામે એહમદ ચું હિસારે શુદ હસીં
નામે એહમદ નવ હે એક પુખ્તા હિસાર
કિલ્લો નામ એહમદનો જો મજબુત હોય

તાચે બાશદ ઝાતે આં રૂહુલ અમીં
ઝાતકો હોગા ન જાને કયા વિકાર
શું કહું રૂહુલ અમીંની જાત હોય

(૩૭)

ઇન્જિલમાં પેગંબરોના સરદાર ને સફાઈના દરીઆ હઝરત મોહંમદ (સ.અ. નું નામ હતું, તથા તેમના રૂપરંગનું લડાઇઓનું ને ઉપવાસ તથા ખાવા પીવાનું પણ વર્ણન હતું. ખ્રિસ્તિઓનું એક ટોળું હતું, કે જ્યારે તેમના વાંચવામાં એ આવતું ત્યારે આપના પવિત્ર નામને ચુમી લેતા હતા ને આપના વર્ણન ઉપર શુભાસ્થાના કારણથી પોતાનું મોં મુકતા હતા કે જેથી મોહોબત દેખાઇ આવે છે. હવે અમે ઉપર વર્ણન કર્યું એ ગરબડ જ્યારે મચી ત્યારે એ લોકો એ ઉથલ પાથલથી બચી ગયા અને એમને સરદારો તરફથી કાંઇ કષ્ટ પડયું નહિ તેમજ એ લોકો પ્રધાનના કાવત્રાથી પણ બચી ગયા. ને પેગંબર સાહેબના નામની બરકતથી સુરક્ષિત રહયા તેમજ હઝરતનું નુર એમનું મદદગાર હતું તેથી એમની વંશ વૃદ્ધિ પણ ઘણી થઇ પણ બીજા ખ્રિસ્તિઓ કે જેઓ હઝરતનું નામ તિરસ્કારથી લેતા હતા તેઓ આ ગરબડમાં ખુવાર થયા. અને પ્રધાને જે ગરબડ મચાવી હતી તેમાં ફસાઈ ગયા તેમજ આ ટોળું અપમાનિત થયું ને એમને સીધો રસ્તો મળ્યો નહિ પણ ભટકેલાજ રહયા એમનાં ધર્મ અને કાયદા બધા ખોટા હતા. આ ઉપરથી વિચારો કે અહમદનું નામ આવી મદદગારી કરે તો એમનું નુર તો કેટલી બધી સહાય કરે ! એમનું નામ એક સુરક્ષિત કીલ્લા જેવું છે તો એમની જાત કેવી ઉત્તમ હશે ? હવે એ પ્રધાને જે ગરબડ કરી હતી તેનું શું પરિણામ આવ્યું તે આગળ આવશે.

ખ્રિસ્તી ધર્મમાં બરબાદી કરનાર બીજા યહુદી બાદશાહની વાત

---

(૩૮)

૮૬૭

બાદ અઝીં ખું રેઝ દરમાં ના પિઝીર. — કંદર ઉફતાદ અઝ બલાએ આં વઝીર
બાદ ઈસ હંગામે કે અયે મર્દે પીર, — જો હુવા બરપા પયે મરગે વઝીર
દુષ્ટ પ્રધાને દગો જે કાંઇ કર્યો, — તેથી તે લોકોમાં ટંટો થઇ પડયો

૮૬૮

યક શહે દીગર ઝે નસલે આં જહુદ, — દર હલાકે કવમે ઇસા રૂ નમુદ
ઓર એક ઝાલિમ યહુદી બાદશાહ, — કરને ઉટઠા કવમે ઈસા કો તબાહ
ખ્રીસ્તીઓનો ખાસ દુશ્મન થઇ પડયો — એક યહુદી પાદશા તે જાતનો,

૮૬૯

ગર ખબર ખ્વાહી અઝીં દીગર ખુરૂજ, — સુરા બરખ્વાં વસ્સમા ઝાતલ બુરૂજ
હો તુઝે મઅલુમ સબ હાલે ખુરૂજ, — પઢ યે સુરત વસ્સમા ઝાતલ બુરૂજ
જાણવા ચાહે અગર તેનું ખુરૂજ, — પઢ તુ સુરત વસ્સમા ઝાતલ બુરૂજ

૮૭૦

સુન્નતે બુદ કઝ શહે અવ્વલ બઝાદ, — ઈં શહે દીગર કદમ બરવે નિહાદ
પહેલે ને પયદા કિયા જો રાસ્તા. — દુસરાભી ઉસકે કદમોં પર ચલા
પહેલા શાહથી બદ થઇ સુન્નત અદા, — બીજા પણ તે માર્ગ ઉપર ચાલિયા

૮૭૧

હર કે ઉ બનિહાદ નાખુશ સુન્નતે,   સુએ ઉ નફરીં રવદ હર સાઅતે
જિસ્ને એક સુન્નત બુરી ઇજાદ કી,   નફરતેં ઇસપર રહેંગી હર ઘડી
ખોટો રસ્તો તેણે કોઇ જારી કર્યો,   ટોટો તેથી હર ઘડી તેને થયો

૮૭૨

નેકવાં રફતન્નદો સુન્નતહા બ માન્દ   વઝ લઇમાં ઝુલ્મો લાઅનતહા બ માન્દ
નેકોંકી બાકી હેં અબતક સુન્નતેં,   ઓર બુરોં કે ઝુલ્મ પર હેં લાઅનતેં
સૌ ગયા સારો રવઇયો રહી ગયો,   ભુંડાનો ફિટકાર પણ બાકી રહ્યો

૮૭૩

તા કયામત હર કે જીન્સે આં બદાં,   દર વુજુદ આયદ બુવદ રૂયશ બદાં
તા અબદ જો કોઇ ઇનકી જીન્સ સે.   હોગા પયદા ઇસ તરફ માયલ રહે
તે નઠારાની થઇ ઓલાદ જે,   તે રીવાજો ને અનુસરીઆજ તે

૮૭૪

રગ રગસ્ત ઇ આબે શીરીં આબે શુર,   દર ખલાયક મી રવદ તા નફખે સુર
ચશ્મએ શીરીંનો આબે પુર નમક,   જારી દુનિયામેં રહેગા હશ્ર તક
ખારૂં મીઠું પાણી નસ નસમાં જે છે,   તે ક્રિયામત સુધી બસ જારી રહે

૮૭૫

નેકવાંરા હસ્ત મીરાસ અઝ ખુશાબ,   અંચે મીરાસત અવ રસનલ કિતાબ
નેકોંકી મીરાસ બાકી હે ખુશ આબ,   યાઅને વો મીરાસ અવરસનલ કિતાબ
નેકનો છે વારસો તો મિષ્ટ આબ,   કે જે છે મીરાસ અવરસનલ કિતાબ

૮૭૬

શુદ નિસારે તાલિબાં અર બિનગરી.   શોઅલહા અઝ ગવહરે પયગમ્બરી
તાલિબોં પર હેં ફિદાં સબ દેખ લેં,   ગવહરે પયગમ્બરી કી તાબિશેં.
માંગે તેના પર તો કુરબાં થાય છે,   જો નબીના મોતીની જવાળા ખરે

૮૭૭

શોઅલહા બા ગવહરાં ગરદાં બુવદ,   શોઅલા આં જાનિબ રવદ હમ કાં બુવદ
મોતીઓંકી સિમ્ત શોઅલે હેં રવાં,   શોઅલા ભી જાયે તો બન જાતાહે કાં
મોતીઓની સામે જવાળા પણ ફરે,   ખાણની બાજુએ ભડકા જાય છે

૮૭૮

નુરે રવઝન ગરદે ખાનામી દવદ,   ઝાં કે ખુર બુરજે બબુરજે મી રવદ
ગર્દ ઘરકે ફિરતા હે રવઝનકા નુર,   કયોં કે સુરજ કા હે બુરજોંમેં ઉબુર
છિદ્રોનો પ્રકાશ ઘરમાં આવે છે,   સુર્યને શશી રાશિમાં ફરતા ફરે

૮૭૯

હર કિરા બા અખતરે પેવસ્ત ગીસ્ત,   મરવરા બા અખતરે ખુદ હમતગીસ્ત
જીસ્કો જીસ તારેસે હે વાબસ્તગી,   ખાતા હે ચક્કર જો ઇસ્કે સાથ હી
જેનો સંબંધ જે ગ્રહોથી થાય છે,   તો રહે નિજના ગ્રહની સાથ તે

૮૮૦

તાલેઅશ ગર ઝોહરા બાશદ હર તરબ, મયલે કુલ્લી દારદો ઈશ્કો તલબ
જીસકે તાલે મેં હે ઝોહરા શાદ કામ, વો રહા ઇશ્કો તલબમે તેઝ ગામ
કુંડળીમાં શુક્ર જેની આવીયો, ઇશ્ક ને ઈચ્છાને તે ચાહે ખરો

૮૮૧

વર બુવદ મિર્રીખી ઓ ખુંરેઝ ખુ જંગો બોહતાનો ખુસુમત જોયદ ઉ
જીસકે તાલેઅમેં હો મિર્રીખ અય અખી, ઢુંઢેગા વો જંગે બુહતાં દુશ્મની
રક્ત વર્ણો હોય મંગળ જેહનો, તે લડાઇ શોધે ને ઝગડો ખરો

૮૮૨

અખતરા નન્દ અઝ વરાએ અખતરાં, કહનરાકો નેહસ ન બુવદ અંદરાં
આ સિવા ઇનકે હેં તારે ઓરભી, પખ નહીં હે જીનમેં સોઝો નહેસ કી
આ ગ્રહો વિણુ બીજા પણ જાણજો, જે અશુભ ને અસ્તથી જુદા ગણો

૮૮૩

સાયરાં દર આસ્માં હાયે દિગર, ગયરે ઇન હફત આસ્માને મુસ્તહર
આસ્માં હેં ઓર ઉન્કી સયરકો, કુચ્છ અલગ ઇન આસ્માનોંસે સુનો
તે ફરે છે બીજા આકાશે નહી, સાત ગ્રહો વિણુ એ બીજા છે સહી

૮૮૪

રાસિખાં દર તાબે અનવારે ખુદા, ને બહમ પેવસ્તાને અઝ હમ જુદા
તાબે અનવારે ખુદાસે અવલિયા. હેં ન પેવસ્તા ન એક એકસે જુદા
હકના તે પ્રકાશ મધ્યે દ્રઢ છે. નવ ખુદા તે, નવ ખુદામાં તે ખપે

૮૮૫

હરકે બાશદ તાલએ ઓઝાં નુજુમ, નફ્સે ઉ કુફ્ફાર સોઝદ દર રજુમ
જીસકા તાલે ઇન સિતારોંસે બને, નફસ ઇસકા કાફરાં કો ફુંક દે
જેનો ગ્રહ તેજ ગ્રહોમાંથી હોય, કામ તેનો આત્મા તન સોજ હોય.

૮૮૬

ખશ્મે મીર્રીખે ન બાશદ ખશ્મે ઉ, મુન કલિબ રૂ ગાલિબો મગલુબ ખુ
વો નહીં મીર્રીખ જયસે ગુસ્સા જુ, મુન કલિબ હું—ગાલિબો મગલુબ ખુ
ક્રોધ મંગળ જેવો તેનો તો જ હોય, પણ હો ઉલ્ટો ને પરાજિત તેને જોય

૮૮૭

નુરે ગાલિબ અયમન અઝ કસ્ફો ગસક, દરમિયાને અસબઇને નુરે હક
નુરકો ઇનકે ગહનસે હે અમાન, નુરે હકકી ઉંગલીયુ કે દરમીયાન
જગના અંધારાથી રક્ષે તેજ નુર, અસબઇ છે નુરે હકમાં બસ જરૂર

૮૮૮

હક ફિશાન્દ આં નુરરા બર જાન હા, મુકબિલાં બરદાશ્તા દામાન હા
નુર જાનોં કો દિયા અલ્લાહ ને, થે જો મુકબિલ સબને દામન ભર લિયે
નુરનો અભિષેક જન હકકે કર્યો, ખોબે વ્હાલાઓએ પોતાનો ભર્યો

૮૮૯

વાં નિસારે નુર હરકો યાફતા રૂએ અઝ ગયરે ખુદા બર તાફતા
જીસ્કો વો નુરે સફા આઇ મિલા, ઉસ્કા મુંહ ગયરે ખુદાસે ફિર ગયા
નુર જેના હાથમાં તે આવિયો, હક વિના સર્વેથી તે વિમુખ થયો

૮૯૦

હર કિરા દામાને ઇશ્કે ના બુદા, ઝાં નિસારે નુર બે બેહરા શુદા
જીસ્કો હાસિલ ઇશ્કકા દામન નથા, નુરસે મેહરૂમ ઇસે રહેના પડા
ચાલ પણ જે ઇશ્કથી ખાલી હતી, નુરની બખશિશજ તેને તો મળી

૮૯૧

જુઝવહારા રૂએ હરસુએ કુલ અસ્ત, બુલબુલાંરા ઇશ્ક બા રૂએ ગુલસ્ત
જુઝવોંકા ગોયા તઅલ્લુક કુલસે હે, બુલબુલોંકો ઇશ્ક રૂએ ગુલસે હે
આશાને જે રીતે ઇચ્છા પુર્ણની બુલબુલોને પ્રીતિ જેમ પુષ્પો તણી

૮૯૨

ગાવરા રંગ અઝ બુરૂનો મર્દરા અઝ દુરૂં જુ રંગ સુર્ખો ઝર્દરા
દેખલે બાહરસે રંગે ગાવખર, રંગે ઇન્સાં દેખ અંદરસે મગર
ગાયનો દેખીતો રાતો રંગ છે. જનનો રંગ અંદરથી પીળો જાણજે

૮૯૩

રંગહાએ નેક અઝ ખુમ્મે સફાસ્ત, રંગે ઝિસ્તાં અઝ સિયાહ આબા જફાસ્ત
સાફ નેકોંકા નશીલા રંગ હય, ઓર કીચડસે બુરોંકા રંગ હે
સજજનો નો રંગ જાણો સાફ છે, દુર્જનોનો રંગ કાળો જાણજે

૮૯૪

સિબગતુલ્લા નામે આ રંગે લતીફ, લાઅનતુલ્લા બુએ ઇં રંગે કસીફ
નામ હે ઉસ રંગ કા રંગે ખુદા, ઓર ઇસ પર લાઅનતે હક હો સદા
સિબગતુલ્લાહ નામ સારા રંગ નુ, લાનતુલ્લાહ નામ ખોટા રંગ તણું

૮૯૫

આં ચે અઝ દરિયા બ દરિયા મીરવદ અઝ હમાંજા કામદ આંજા મી રવદ
પાની દરિઆઉં કા બેશક બિલ યકીં, આતા હે જીસ જાસે જાતા હે વહાં
આવ્યો સાગરથી તે સાગરમાં ગયો, આવ્યો જ્યાંથી ત્યાંજ તે પહોંચ્યો ખરો

(૩૮)

આ પ્રધાનની ગરબડ પછી એક બીજો યહુદી બાદશાહ ખ્રિસ્તીઓને કતલ કરવા તૈયાર થયો એનું વર્ણન "વસ્સમાએ જાતિલ બુરૂજ" માં છે કે આગની ખાઇઓ વાળા માર્યા ગયા. જેઓ બળતણ વાળા હતા. જ્યારે તેઓ તે ખાઇઓ ઉપર બેઠા હતા ને ઇમાનવાળાઓ સાથે જે કરતા હતા તે જાહેર હતું. એ લોકોએ ખાઇ ખોદીને તેમાં આગ સળગાવી હતી, તે ઉપર બેસીને મોમિનોને કુફ્ર ને મુર્તિ પુજાની લાલચ આપતા હતા. તેમાં જેઓ એ વાત માનતા ન હતા, તેઓને એ આગની ખાઇઓમાં ધકેલી દેતા હતા. ઉપર કહેલો બાદશાહ એમનોજ હતો, અને પહેલા બાદશાહે કાઢેલા પંથ ઉપરજ ચાલતો હતો.

હઝરત રસુલે ખુદા (સ) ની હદીસ છે કે જેણે નઠારો રસ્તો કાઢયો તેને માથે તે રસ્તાનું પાપ છે, એ પંથે જે વિચરે તેનું પાપ પણ તેને માથે કયામત સુધી છે, અને એમ થવાથી તે રસ્તાપર અમલ કરનારાઓના પાપમાંથી કોઇ ઘટાડો થશે નહિ એવોજ નિયમ સારા રસ્તા પરનો પણ છે, માટે લોકોને દુઃખદાઇ હોય એવો ખોટો રસ્તો જેણે કાઢયો હોય તેના ઉપર ફિટકાર થાય છે અને એવા જુલમ બીજા કરે તોપણ જુલમો સ્થાપક જે હોય તે પણ ખુદાનો ગુનેહગાર ગણાય છે. સારા લોકો ગયા ને તેઓના સારા પંથ ચાલુ રહ્યા, ને નઠારાઓના જુલમ અને ફિટકાર રહયા. માટે જે કોઇ નઠારાં કામો કયામત સુધી કરશે, તેમનો સંબંધ તે નઠારા લોકો સાથે છે, જેમણે એ પંથ કાઢયો છે. માટે જે લોકો સદ્‌ગુણી છે તેમનો વારસો અમૃત છે.

જે લોકો ખુદાને ઇચ્છે છે તેમના ઉપર પેગમ્બરોના મોતીની જવાળા કુરબાન છે. આ જવાળા એજ મોતીઓની સાથે ફરે છે. હઝરત આદમ (અ) થી હઝરત મોહંમદ (સ) સુધી પછી તાબેઇન ઉપર તેઓ સહાબી ને ઓલીયા છે ને જ્યાં એમની ખાણ છે, ત્યાંજ જાય છે. જેવી રીતે છાપરામાંથી સુર્યનો જે પ્રકાશ પડે છે, તે એકજ ઠેકાણે રેહેતો નથી પણ આખા ઘરમાં ફરે છે, કારણ કે સુર્ય પણ એકજ ઠેકાણે કાયમ રેહતો નથી, એવીજ રીતે પેગમ્બરો પણ વારા ફરતી થાય છે અને એ છિદ્રોમાંથી નુર નીકળી તેમના અંતઃકરણો પ્રકાશિત થયાં છે અને થાય છે.

જે કોઈ જે જાતીમાં પેદા થયો છે તેનાથી તેવીજ અસર જાહેર થાય છે, આ કારણથી આ જવાળા વડે દરેક માણુસ લાભ મેળવી શકતો નથી. કેમકે જે ગ્રહ સાથે સંબંધ છે, તે તેજ ગ્રહ પ્રમાણે ગતિ કરે છે. જેનો ગ્રહ શુક્ર હોય તે હમેશાં મોજ શોખમાં મગન રહે છે, ને ઇશ્કમાં ફસાય છે. કેમકે શુક્રનો ગ્રહ આકાશી ગવૈયો છે અને જેનો સંબંધ મંગળની સાથે છે, તે લડાઈ ટંટામાં રચ્યો પચ્યો રેહવાનો, કેમકે એ અપશુકનીઓ અને આકાશી જલ્લાદ છે, આ સાત આકાશને સાત ગ્રહો છે. જે પૈકી અમે શુક્ર અને મંગળની હકીકત કહી, એ વિના બીજા ગ્રહો પણ છે જેમને ભુંડાશ અને અસીની સાથે કાંઈ લેવાદેવા નથી (સુર્યની સમિપ હોવાથી ન દેખાય તેવી સ્થિતિ.) બધા શુભ છે. અને અસ્તના એબથી દુર છે તેઓ સદા પ્રકાશિત રહે છે. વળી એ આકાશ વિના બીજા પણ આકાશ છે, જે અસહાબીઓ છે, તેમના માટે ફરમાવ્યું છે કે મારા અસહાબીઓ તારાના જેવા છે, તેમનો આશ્રય લેશો, તેમનાથી સદ ઉપદેશ મળશે. તે પછી ઓવલીયાઓ છે. તેમની સહેલગાહ અર્શ છે, ને એ દઢ મનના છે, તથા ખુદાના નુરમા ને ગરમીમાં સાબિત રહે છે, અને જાહેર મલી ગએલા ને એક સ્થળવાસી નથી. તેમાં ખરૂં પુછો તો જુદાને અલગ પણ નથી. હવે જે માણુસ એવો છે કે તેનુ નસીબ તે ગ્રહ સાથે છે, તેનો દમ કાફીરોને બાળી નાંખવાની શક્તિ ધરાવે છે. જ્યારે તારાઓ ખરે છે, ત્યારે શયતાનો તે ખરતા તારાઓથી ભષ્મ થઇ જાય છે, તેનો ક્રોધ મંગળના ક્રોધ જેવો નથી કે વિપરિત થાય ને હિંમતવાન હોવાથી વિજયી છતાં પરાભવ પામે કેમકે મંગળનું દિલ પરાભવ પામે છે. ખુદાનું નુર કે જે બધા નુરો ઉપર વિજયી છે તે સુર્ય ચંદ્રની પેઠે ગ્રહણ ને અસ્તથી સુરક્ષિત છે ને તે ખુદાની મુઠ્ઠીમાં છે, તેણે એ નુરની મુઠ્ઠીઓ ભરી ભરીને આશિકોના જીવો ઉપર કુરબાન કર્યું છે, અર્થાત આશિકોને માન આપ્યા છે. તેથી ભાગ્યશાળી લોકોએ નુરથી ખોબો ભરી લીધો, અને જેને આ નુર

પ્રાપ્ત થયું તેણે ખુદા વિના બીજી બધી વસ્તુઓથી મુખ ફેરવી લીધું, તેઓ કોઇની તરફ દ્રષ્ટી પણ કરતા નથી પણ જેમની પાસે ઇશ્કનો ખોળો નહતો તે આ નુરથી બેનસીબ રહયા.

હંમેશાં અંશનું વર્ણન પ્રણાક તરફ હોય છે, જુવો કે ફુલ એ અંશ છે કે તેનો આશિક બુલબુલ છે. તેથી તેનું મોહ પણ તે તરફ છે. ગાય બળદના રંગ તો રાતા છે અને જે પુરૂષ છે તેનો પીળો રંગ જો કેમકે જે સારા રંગ છે તે સારા કુંડામાના છે તેમની જડ સારી છે. ને જે નઠારા રંગના છે તેની જડ ગંધાતા પાણીના ખાબોચીઆમાં છે જે સારા રંગ છે તેનું નામ "સિબગતુલ્લાહ" છે. તેઓ મોમિન છે. ને જે રંગ ખરાબ છે તેની બદબો પર લાઅનતુલ્લાહ છે. કેમકે બદબો એ કુફર અને દુર્ગુણો છે. જુવો દરિયાનું પાણી દરિયામાંજ જાય છે અર્થાત જ્યાંથી આવે છે ત્યાંજ જાય છે. જેથી સારો રંગ સારા રંગ તરફ જાય છે, ને મેલો રંગ મેલા તરફ જાય છે જેવી રીતે ઉંચી જગ્યાએથી પાણીનો પ્રવાહ ઝડપથી વહે છે. અમારા શરીરમાં જે જીવ છે. તેમાં ઇશ્કનું મિશ્રણ છે.

દેવતાની પાસે મુર્તિ મુકી બાદશાહે હુકમ કર્યો કે જે આ મુર્તિને નમશે તે અગ્નિથી મુકિત પામશે તે વિષે

---

(૩૯)

૮૯૬

અઝ સરે કોહ સેલહાએ તેઝરવ — વઝ તને મા જાને ઇશ્ક આમેઝરવ
ચુંટીયોંમે સિલ્સે સેલે તેઝ ચલ — જીસ્મસે અય જાને ઇશ્ક આમેઝ ચલ
ચાલે છે પ્રવાહ પર્વત પર ઘણો — ઇશ્ક વાળો જીવ તનથી જાણું જો

૮૯૭

આ જહુદે સગ બેબીં ચે રાય કર્દ — પહેલુએ આતિશ બુતે બર પાયે કર્દ
દેખતો કયા ઉસ યહુદીને કિયા — આગકે પેહલુમેં એક બુત રખ દિયા
તે યહુદીએ તો જાણ્યું શું કર્યું? — આગની પાસે લાવી મુકયું પુતળું

૮૯૮

કાં કે ઇં બુત રા સુજુદ આરદ બરસ્ત — વર ન્યારદ દર દિલે આતિશ નશિસ્ત
સિજદા જો બુતકો કરે વો હો રહા — જો કરે ઇન્કાર ઉસે દેંગે જલા
મુર્તિને જે નમન આવી કરે — તે બચે બીજા તો અગ્નિમાં પડે

૮૯૯

ચું સઝાએ ઇં બુતે નફસે ઉ ન દાદ, — અઝ બુતે નફસશ બુતે દીગર બેઝાદ
નફસ કે બુતકો ન દી ઉસ્ને સઝા, — નફસ કે બુતને તરાશા દુસરા
મુર્તિને દિલની નવ આપી સજા, — નફસની મુર્તિથી બુત પેદા થયા

૯૦૦

માદરે બુતહા બુતે નફસે શુમાસ્ત, — ઝાંકે આં બુત મારો ઇં બુત અઝદહાસ્ત
નફસ હે માં ઇન બુતોં કી બર મલા, — કયોં કે વો બુત સાંપ હેં યે અઝદહા
નફસ રૂપી મુર્તિ મા બુતની છે, — તે બુતો છે સાંપ આ અજગર ખરે

૯૦૧

આહનો સંગસ્ત નફસો બુત શરાર, આં શરાર અઝ આબ મી ગીરદ કરાર
લોહા પત્થર નફસહે ઔર બુત શરાર, ઈન શરારોં કો હે પાની સે કરાર
નફસ ચકમક પત્થરી બુત ભડકો જાણુ, ભડકાને તો પાણીનો જાણેજ પ્રાણ

૯૦૨

સંગો આહન ઝઆબ કે સાકિન શવદ આદમી બા ઈંદો કે અયમન શવદ
સંગો આહન કો સુકું પાની સે કયા આદમી બે ખવફ ઈન્સે કબ હુવા
પાણીથી ચમક ન સ્થાયી થાય છે માણુસો આ બેથી શી રીતે બચે

૯૦૩

સંગો આહન દર દુરૂં દારન્દ નાર આબરા બર નારે શાં ન બુવદ ગુઝાર
આગસે પુર સંગો આહન કા જીગર પાની કયોં કર ગુઝરે ઈનકી આગ પર
આગમાં લોહું ને પત્થર રાખીયો પાણીની તે આગ પર સત્તા ન હો

૯૦૪

ઝાબ જુ નારે બિરૂં કુશ્તા શવદ દર દરૂને સંગો આહન કે રવદ
આબે જુ મે આગ બાહર કી બુઝે લોહે ઔર પત્થર કે દિલ મેં કયા કરે
આગ જાહેરની તો પાણી ઓલવે પણ તે ચકમકમાં જગા, કેમજ કરે

૯૦૫

આહનો સંગસ્ત અસ્લે નારો દુદ ફેઅલે હરદો કુફરો તરસાઓ જહુદ
સંગે આહન અસ્લમેં હે દુદ નાર, ઇનપે હે કાફર યહુદી કા મદાર
લોઢું પત્થર આગ જવાળા જાણજો, અગ્નિ પુજક ને યહુદી કામનો

૯૦૬

બુત સિયા આબસ્ત દર કુઝા નિહાં, નફસ મર આબે સિયહરા ચશ્મા દાં
કાલા પાની બુત હે કુઝેમેં નિહાં, નફસ કો આબે સિયહકા ચશ્મા જાન
કાળી મુર્તિ કુજામાં છે ગુપ્ત જાણ, નાળું કાળા પાણીનું તું નફસ જાણ.

૯૦૭

આં બુતે મનહુત ચું સેલે સિયાહ, નફસે બુતગર ચશ્મએ બર શાહરાં
બુત વો જું સેલે સિયાહ હે બરમલા, નફસ બુત ગર ચશ્મા હે શાહરાહ કા
છે પ્રતિમા વહેણ કાળા પાણીનું નફસની પ્રતિમા છે નાળું ખરૂં

૯૦૮

બુત દરૂને કુઝા ચું આબે કદર, નફસે શુમત ચશ્મએ આં અય મુસિર
બુત હે ગદલા પાની કુઝે મેં અગર, નફસે શુમ એક ચશ્મા હે કુછ ગોર કર
ડહોળું પાણી કુજામાં છે મુર્તિ, તેનું નાળું નફસ બુત જાણો નકી

૯૦૯

સદ સબુરા બિશ્ કનદ યકપારા સંગ, વા બે ચશ્મા મી રહાનદ બે દરંગ
ટુકડા એક પત્થરકા તોડે સો સુબુ, પાની ચશ્મે સે બહાદે ચાર સુ
કુંપરી સો મોટવાને તોડી દે, ફેંકી દે નાળાનું પાણી જાણજે

૯૧૦

આબે ખુમ્મો કુઝા ગર ફાની શવદ,
કુઝે સે તુ ગિર બી સકતા હે કહીં,
કુજામાંનું પાણી પામ્યું નાશ જો,

આબે ચશ્મા તાઝઓ બાકી બુવદ
ચશ્મે કા પાની ફના હોતા નહીં
નાળાનું પાણી તો તાજું માન જો

૯૧૧

બુત શિકસ્તન સહેલ બાશદ નેક સ્હેલ
હે અગર યે તોડ દેના બુત કો સ્હેલ
મુર્તિ ખંડન કામ જાણો સહેલ છે

સહેલ દીદન નફસરા જેહલસ્ત જહેલ
નફસકો આસાં સમઝ લેના હે જહેલ
મુર્ખ છે જે નફસને હલકો ગણે

૯૧૨

સુરતે નફસ અર બજુઇ અય પિસર
દેખના હો નફસકી સુરત અગર
નફસનુ હોય રૂપ તારે જાણવું

કિસ્સએ દોઝખ બખ્વાં બા હફત દર
હફત દોઝખકા તુ પઢ હાલ અય પિસર
સાત દોઝખનો તે કિસ્સો જાણવું

૯૧૩

હર નફસ મકરે વ દર હર મક્ર અઝાં
હર નફસ હે મક્ર ઓર હર મક્ર મેં
છે દરેક તેના દગા માંહે દગો

ગર્ક સદ ફિરઓન બા ફિરઓનીયાં
ગર્ક હય ફિરઓનો ફિરઓની સુને
વાસો તેમાં સેંકડો ફિરઓન નો

૯૧૪

દર ખુદાએ મુસીઓ મુસા ગુરેઝ.
રબ વ મુસા મેં હોજા જઝબ હાં,
તું ખુદા લે ને ખુદા મુસાનો લે.

આબે ઇમાંરા ઝે ફિરઓની મરેઝ
કર ન ફિરઓની સે ઇમાં રેઝીયાં
પાણી ઈમાનું ન દે ફિરઓન ને

૯૧૫

દસ્ત રા અંદર અહદો અહમદ બેઝન.
તુ અહદ અહમદ કા દામન થામલે,
હાથમાં એહમદ અહદના હાથ દે,

અય બિરાદર વા રેહ અઝ બુ જહેલે તન
ભાઈ ! જીસ્મ અપના બચા બુજેહેલ સે
નાસવું બુજહલથી આ તન ખરે

(૩૯)

તે યહુદી કુતરાએ પોતાના નઠારા સ્વભાવથી અગ્નિ સળગાવ્યો ને તેની પાસે એક મુર્તિ મૂકી, ને કહ્યું કે જે કોઈ આ મુર્તિને નમશે તે બચશે અને નહિ નમે તો આ આગમાં નાંખવામાં આવશે. આ ખરાબી એટલા માટે ઉત્પન્ન થઈ કે તેણે પોતાની વાસના રૂપી મુર્તિને શિક્ષા કરી નહિ. તેથી આ બીજી મુર્તિ જન્મી. બધી મુર્તિઓની મા આ મનવાસના છે. જેથી મુર્તિઓ પેદા થાય છે. કેમકે આ જે મુર્તિઓ જન્મે છે તે સાપ છે પણ વાસના રૂપી મુર્તિ પાણીથી દબાઇ જાય છે પણ ચકમક પાણીથી ઓલવાતો નથી. એનાથી તો તણખા નીકળયાજ કરે છે તો આ બંનેથી માણસ શી રીતે નચિંત થઇ શકે ? પત્થર ને ચકમકના તો દિલમાં અગ્નિ ભરેલો છે એના અગ્નિ ઉપર પાણીની અસર શી રીતે થાય ? જાહેરનો અગ્નિ તો પાણીથી ઓલવાઇ જાય છે પણ પત્થર ને ચકમકનો અગ્નિ ઓલવાતો નથી, લોઢું ને પત્થર આગ ને ધુમાડા છે અને એ અગ્નિ ને ધુમાડો તે કુફરના

કામ છે મુર્તિ તો એવી છે કે જાણે કુજામાં નઠારૂં પાણી ભર્યું છે અને વાસના તે નઠારા પાણીનું વહેણુ, જાણે એ પાણી એમાંથી નીકળે છે. તે ઘડેલી મુર્તિ જાણે કુજામાંનું ગંદુ પાણી અને વાસના એ મેલા પાણીનુ મુળ છે. તેને આ ગંદા પાણીના વહેણુ સાથે મમતા કેમ છે ? એક કુજો તો શું સેંકડો કુજા એક પત્થર તોડી શકે છે પણ વહેણનું પાણી તો બરાબર ઉભરાઈ જાય છે તેનો શો ઈલાજ ? કોઠીમાં કે કુજામાં પાણી ભરેલું હોય તો તે પુરૂ થાય પણ નાળાનુ પાણી તો સદા અને કાયમનું છે મુર્તિ તોડવી એ તો સહેલું કામ છે પણ વાસનાને સહેલી જાણવી એ તદ્દન અજ્ઞાનતા છે. જો તારી ઇચ્છા હોય કે વાસનાનું રૂપ તને દેખાડું તો દોજખનો કિસ્સો વાચ જેને ૭ દરવાજા છે. કુરઆન શરીફમાં કહ્યું છે કે વાસના એ ૭ દરવાજા વાળી દોજખ છે દરેક વખતે એનો દગો ફટકો જુદો છે અને દગો એ એવો કે જેણે સેંકડો ફિરઓનોને ને ફિરઓનપણાને ડુબાવ્યા છે માટે તને લાયક છે કે મુસાના ખુદાની તરફ ને મુસાની તરફ દોડતો જા અને રક્ષણ મેળવ ને ઇમાનની રોનક ને આબરૂનો નાશ ન કર.

મુસાની તરફ નાસીને જવાનું જે કહ્યું તેથી વખતે અજ્ઞાન લોકો મુસાના દીન તરફ વળી જાય તેથી તું અહદ ને અહમદની સાથે કોલકરાર કર જેથી મોક્ષનો દસ્તાવેજ તારે હાથે આવે અને આ શરીર રૂપી અણુજહલથી નિજને બચાવી લે. હે ભાઇ તુ જેને શરીરનુ પોષણ ગણે છે તેજ વાસનાનું પોષણ છે.

બાદશાહ એક સ્ત્રી અને તેના બાળકને લાવ્યો, બાળકને અગ્નિમાં નાખ્યો તે બાળકે અગ્નિમાંથી પોતાની મા સાથે વાતો કરી તેનું વર્ણન.

(૪૦)

૯૧૬

યક ઝને બા તિફલ આવુર્દ આં જહુદ,
લાયા એક તિફલ ઓર ઓરત વો યહુદ
તે યહુદી લાવ્યો બાળક સાથ માત,

પેશેઆં બુત વાતિશ અંદર શોઅલા બુદ
સામને બુતકે પયે ઇઝઝો સજુદ
મુર્તિની પાસે અગ્નિ સાક્ષાત

૯૧૭

ગુફત અય ઝન પીશે ઇં બુત સજદા કુન,
બોલા અય ઓરત ઇસે તુ સજદા કર,
બોલ્યો તે સ્ત્રીને આને કર નમન,

વર ન દર આતિશ બ સોઝી બે સખુન
આગમેં ઝોકુંગા વર ન બે ખતર
આગમાં નહિ તો તું બળશે કર જતન

૯૧૮

બુદ આં ઝન પાક દીનો મોમિના,
થી વો ઓરત પાક દીનો બ.સફા
નાર તે મોમિન હતી ને પાકદીં,

સિજદએ આં બુત નકર્દ આં મોકેના
સજદા ઉસ બુતકો નહીં હરગિઝ કિયા
તો નમન બુતને કર્યું તેણે નહી,

૯૧૯

તિફ્લ અઝુ બસતદ આતિશ દર ફિગન્દ, ઝન બ તરસીદો દિલ અઝ ઇમાં બકન્દ
લે કે બચ્ચા ઉસસે ડાલા આગમેં, ડર ગઇ ઇમાંમેં આઇ લગઝીશેં.
આગમાં બાળકને નાંખ્યું છીનવી, ચળવા લાગ્યું માનુ મન તવ ધર્મથી

૯૨૦

ખ્વાસ્ત તા ઉ સજદા આરદ પીશે બુત, બાંગ ઝદ આં તિફ્લ કન્ની લમ અમુત,
ચાહતીથી સજદા ઉસ બુતકો કરે, બોલા બચ્ચા 'મેં તો ઝિંદા હું અરે'
ઇચ્છા થઇ કે મુર્તિને દંડવત કરૂં, બોલ્યું તવ બાળક કે માં જીવું છું હું

૯૨૧

અંદર આ માદર કે મન ઈંજા ખુશમ, ગરચે દર સુરત મીયાને આતિશમ
અંદર આ અમ્માં કે મેં ખુશ હું યહાં, ગો બ ઝાહિર આગકે હું દરમિયાં
આવ અંદરમાં, કે અંદર રાજી છું, આગમાં જાહેરમાં જો કે છું તો હું

૯૨૨

ચશ્મ બંદસ્ત આતિશ અઝ બેહરે હુજેબ, રેહમતસ્ત ઈં સર બર આવુર્દા ઝે જેબ
હે નઝરબંદ આગ પરદે કે લિયે, સર હે રેહમતને નિકાલા જેબસે
છે નજરબંદી આ પરદા માટે આગ, છે કૃપાનો માણસો માટે આ લાગ

૯૨૩

અંદર આ માદર બેબીં બુરહાને હક. તા બ બીની ઇશરતે ખાસાને હક
અંદર આકર દેખ અમ્માં! શાને હક, દેખ યે હે ઇશરતે ખાસાને હક
જો તું અંદર આવીને હકની બહાર, કે તું સદગુણીઓનો જો આનંદ અપાર

૯૨૪

અંદર આ વ આબ બીં આતિશ મિસાલ અઝ જહાને કાતશસ્ત આબશ મિસાલ
અંદર આ આતિશ કો પાની દેખ હાં ઇસ જહાં સે આગ પાની હે જહાં
અંદર આવી જો તો તું આનંદનો ઢંગ આગ છે આ, આગ કે પાણીનો જંગ

૯૨૫

અંદર આ અસરારે ઇબ્રાહીમ બીં કો દર આતિશ યાફ્ત વર્દો યાસ્મીં
આ કે દેખ અસરાર ઇબ્રાહીમ કે આગ મેં જીનકો ગુલો નસરીં મીલે
જો તું આવી ભેદ ઇબ્રાહીમ નો કે બગીચો આગનો કેમજ થયો

૯૨૬

મર્ગ મી દીદમ ગહે ઝાદન ઝે તુ સખ્ત ખુબમ બુદ ઉફતાદન ઝે તુ
મોત થા પેદા વહાં હોના મેરા તુજ સે છિન જાના બહોત અચ્છા હુવા
જન્મ ધારણ કરવો સમજ્યો મવત હું જુદા પડતાં તુજથી ધભરાયો ખરૂં

૯૨૭

ચું બઝાદમ રૂસ્તમ અઝ ઝિન્દાને તંગ દર જહાંને ખુશ સરાયે ખુબ રંગ
જબ મેં આયા છોડકર ઝિંદાને તંગ પાયા ઉસ દુનિયાકો મેં ને ખુબ રંગ
જન્મીને હું કેદથી છુટો થયો આવ્યા જગમાતો ખરો આનંદ મળ્યો

૯૨૮

ઈં જહાંરા ચું રહેમ દીદમ કુનું — ચું દરીં આતિશ બદીદમ ઈં સુકૂં
અબ વોહ દુનિયા જું રહમ દેખી હે તંગ — આગમેં હે એક સુકુને આબો રંગ
ગર્ભાશય જેવું જગત ભાસ્યું મને, — ને મળ્યો આરામ અગ્નિમાં ખરે

૯૨૯

અંદરી આતિશ બ દીદમ આલમે, — ઝર્રો ઝર્રો અંદરો ઇસા દમે
આગમેં દેખાહે વો આલમકે બસ, — ઝર્રો ઝર્રો જીસ્મેં હે ઇસા નફ્સ
એક સૃષ્ટી આગમાં દીસી મને, — ને દરેક પ્રમાણું ઇસા સમ દિસે

૯૩૦

યક જહાંને નીસ્ત શકલો હસ્તે ઝાત — વાં જહાં તાં હસ્ત શકલો બે સિબાત
યે જહાં યું હે ફના મઅનન બકા, — વો જહાં યું હે બકા મઅનન ફના
નાસ્તિ આ જગ છે રૂપ અસ્તિનું છે, — નાસ્તિ સમ છે પરંતુ અસ્તિ છે

૯૩૧

અંદર આ માદર બ હક્કે માદરી, — બીં કે ઇં આઝર ન દારદ આઝરી
અંદર આ અમ્મા બ હક્કે માદરી, — દેખ ઈસ આઝમેં નહીં કુચ્છ આઝરી
માતા અંદર આવ માતા હક થકી, — આગ જો આ રાખે નવ કાંઇ દોસ્તી

૯૩૨

અંદર આ માદર કે ઇકબાલ આમદરા, — અંદર આ માદર મદદ દવલત ઝે દસ્ત
અંદર આ અમ્મા યહાં ઇકબાલ હે, — અંદર આ અમ્મા જો હિર્સે માલ હે
આવ અંદર ભાગ્ય અહીંવાં આવીચું, — આવ અંદર લક્ષ્મીને જો આવી તું

૯૩૩

કુદરતે આં સંગ દીદી અંદર આ, — તા બ બીની કુદરતે ફઝલે ખુદા
દેખી ઈસ પત્થરકી કુદરત અંદર આ, — તા કે દેખે કુદરતે ફઝલે ખુદા
મુર્તિઓની શક્તિને દેખી ખરે, — હકની કુદરત આવીને જો માત રે

૯૩૪

મન ઝે રહેમત મી કુશાયમ પાયે તુ, — કઝ તરબ ખુદ નીસ્તમ પરવાયે તુ
મેં તરસ ખા કર બુલાતા હું તુઝે, — વર ન ખુશ હું કયા તેરી પરવા મુઝે
હું મોહબ્બત થી છું બોલાવું તને, — નહી તો રાજી છું નથી પરવા મને

૯૩૫

અંદર આવ દીગરાંરા હમ બખ્વાં, — કંદર આતશ શાહ બિનહાદસ્ત ખ્વાં
તુભી આ અવરોંકોભી અંદર બુલા, — આગ મેં એક ખ્વાન શાહી હે બિછા
આવ અંદર બીજા ને બોલાવ તું, — શાહે મુકયો થાળ અગ્નિમાં જો તું

૯૩૬

અંદર આયેદ અય હમાં પરવાના વાર, — અંદરી આતશકે દારદ સદ બહાર
અંદર આવો દોડ કર પરવાના વાર, — આગમેં પયદા હે લુત્ફે સદ બહાર
આવો આવો જાણે પરવાના થઇ, — આગમાં કેવી બહાર આવી ગઇ

૯૩૭

અંદર આયેદ અય મુસલમાના હમાં, ગેર અઝબે દીં અઝાબસ્ત અઝ હમા
અંદર આવો અય મુસલમાનો ચલો, ઇસ સઝાકી કયા હે સુરત દેખલો
અંદર આવો હે મુસલમાનો તમામ, કેર આ વિણુ જાણુજો હે નેકનામ

૯૩૮

અંદર આયેદો બ બીનેદ ઇ ચુનીં, સર્દ ગસ્તા આતશી ગર્મે મુહીં
અંદર આવો ઔર દેખો કિસકદર, સર્દ હે યે આગ જેથી તેઝતર
અંદર આવીને જરા જુઓ ખરા, બળતો અગ્નિ ટાઢો થાયે કેમ આ

૯૩૯

અંદર આયેદ અય હમા મસ્તો ખરાબ, અંદર આયેદ અય હમા અયને ઇતાબ
અંદર આયેં જતને હેં મસ્તો ખરાબ, અંદર આયેં જો હેં સરતા સર અઝાબ
મસ્તો આવોને ખરાબ આવો અહીં, અંદર આવો કષ્ટ સહેનારા સહી

૯૪૦

અંદર આયેદ અંદરી બેહરે અમીક, તાંકે ગરદદ રૂહ સાફીઓ રફીક
અંદર આવો યે હે એક બેહરે અમીક, રૂહ ના હો જાયે તાઝા ઔર રફીક
ઉંડા સાગરમાં તમો આવો બધા, કે પવિત્ર થાયે સૌના આતમા

૯૪૧

માદરશ અંદાખ્ત ખુદરા અંદરૂ, દસ્તે ઉ બે ગિરફ્ત તિફ્લે મેહરખુ
મા ભી આખર આગહી મેં જા પડી, બચ્ચે ને ઉંગલી પકડલી હાથ કી
તેની માએ તેમાં પડતું મુકીયું, બાળકે કર ઝાલીને ચુંબન કર્યું

૯૪૨

અંદર આમદ માદરે આં તિફ્લ ખુર્દ, અંદર શ્યાતિશ કુએ દૌલત રા બબુર્દ
આગમેં ઇસ છોટે સે બચ્ચેકી માં, જાહી પહોંચી બે ખબર ઔર બે ગુમાં
બાળની માં આગમાં આવી જદા, પામ્યો તે ઇમાનની દોલત તદા

૯૪૩

માદરશ હમ ઝાં નસક ગુફ્તન ગિરફ્ત, દુરેં વસ્ફે લુત્ફે હક સુફ્તન ગિરફ્ત
વો ભી બાતેં વયસી હી કરને લગી, મોતીયોં સે અપના મુંહ ભરને લગી
તેની મા પણ તેજ પ્રમાણે વદી, કરતી તી તારીફ તે અલ્લાહની

૯૪૪

બાંગ મી ઝદ દરમીયાને આં ગિરોહ, પુર હમી શુદ જાને ખલકાં અઝ શિકોહ
ઇસ જમાઅત કો વો દેતીથી સદા, ઈસકી હયબત કા થા સબ પર દબ દબા
સાદ પાડી સૌને ત્યાં બોલાવીયા, પણ જગતના લાલચુ ગભરાઇ ગયા

૯૪૫

નાઅરા મી ઝદ ખલ્કરા કયે મરદુમાં, અંદર આતશ બિન ગિરેદ ઇં બોસ્તાં
નાઅરાઝનથી યું કે લોગો હો કહાં, આગમેં દેખો ખિલા હે બોસ્તાં
કહેતી'તી સઉને કે હે ભાઇઓ, આગ છે આ વાટિકા જોઇ તો લો

(૪૦)

આગ સળગાવી હતી ને તેમાંથી ભડકા નીકળતા હતા તેની પાસે એક મુર્તી મુકી તે મુર્તિને દંડવત પ્રણામ કરવા માટે તે યહુદી બાદશાહ એક બાળકવાળી સ્ત્રીને લાવ્યો અને કહ્યું કે આ મુર્તિને નમન કર નહી તો તને બાળી મુકીશ. તે સ્ત્રી પણ ધર્મની ને યકીન વાળી હતી તેણે મુર્તિને નમસ્કાર કર્યા નહિ એટલે યહુદીએ તેના છોકરાને લઇને આગમાં નાખી દીધો આથી તે સ્ત્રી ડરી ગઇ ને તેનું મન ડગમગવા લાગ્યું ને મુર્તિને નમસ્કાર કરવાની ઇચ્છા થઇ એવામાં તે બાળક આગમાંથી બોલી ઉઠયું હું મુવો નથી, હે માતા તું પણ આ અગ્નિમાં કુદી પડ હું અહીં ઘણા આનંદમાં છું. જો કે આ દેખીતી આગ છે પણ વસ્તુત આગ નથી ફક્ત નજર બંધી છે ને પરદો છે. આ તો ખુદાની રહેમતે માથું બહાર કાઢયું છે. હે માતા આ આગમાં આવ અને પુસ્તકોમાં જે વાંચતી હતી તે ખુદાનું પ્રમાણ જોઇ લે કે ખુદાએ પોતાના ખાસ બંદાઓને કેવા આનંદ ને સુખ આપ્યા છે. તું આ આગમાં આવ. આતો આગનું રૂપ ધારણ કરેલું પાણી છે આ આગ સૃષ્ટિની છે જ્યાં આગ પાણીના રૂપમાં છે અને તે સ્વપ્નવત છે કે સ્વપ્નામાં જાણે આગમાં છીએ એમ દેખાય છે પણ જાગ્યા પછી કોઇ પણ હોતું નથી તેવીજ રીતે દુનીઆ પણ ભ્રમણા ને સ્વપ્નું છે અને જે જગત નિત્ય છે તે જાગ્રતાવસ્થા છે. હે મા તું આ આગમાં દાખલ થા અને પછી ઇબ્રાહીમનો ભેદ સમજ કે આગ તેમને માટે ગુલાબ ને ચંબેલીના ફુલ સમ હતી. જ્યારે મારો જન્મ થયો ત્યારે મને હમેશાં મરણની બીક લાગતી હતી અને કાંટાની પેઠે એ બીક ખુંચતી હતી પણ હું તારાથી છુટો પડી આ આગમાં આવ્યો તે મારે માટે ઘણું સારૂં થયું કેમકે હવે હું એવા જગતમાં જન્મ્યો છું કે જે ઉત્તમ જગત ને ઉત્તમ મકાન છે તે જગત તો કેદખાના જેવું અંધારૂં ને સાંકડું હતું ખુદાએ તેનાથી મને છોડાવ્યો તે જગતને હું ગર્ભાશય સમજુ છું. જેમાં અમુક સમય સુધી રહેવું પડે છે અને આ અગ્નિને મેં શાંતિનું ઠેકાણું જાણ્યું છે. આ આગમાં મેં એવી કરામત દીઠી છે કે જેના પ્રત્યેક રજકણમાં ઇસાની જીભ જેવી અસર છે જે અહીં આવે છે તે જીવતો થઇ જાય છે. આ જગતનું રૂપ નાસ્તિના જેવું છે પણ જાતે અસ્તિત્વવાળું છે. નાસ્તિ એટલા માટે કે જે લોકો અહીં આવે છે તેને દુન્યાના લોકો નાશ પામેલા ગણે છે પણ ખરૂં પુછો તો જે અહીં આવ્યો તે નિત્ય થઇ ગયો અને દુન્યાનુ રૂપ અસ્તિત્વ રૂપ છે પણ સત્ય પુછો તો નાસ્તિ રૂપ છે એને નીત્યતા નથી. હે મહેરબાન મા હું તને સમજાવું છું ને માતાપણાના સોગંદ દઉં છું કે તું આમાં આવતી રહે અને ખુદાની કુદરત ને કૃપા જો મને તારી સ્થિતિ ઉપર દયા આવે છે તેથી હું કહું છું કે જલ્દીથી અહી આવ નહી તો હું એવા આનદમાં છું કે મને તારી લગારે પરવા નથી માટે તું પણ આવ અને બીજાને પણ બોલાવ કે સત્ય બાદશાહે આગમાં નેઅમતનું જમણુ તૈયાર કર્યું છે. તે બાળકે કહ્યું કે હે મિત્રો તમે આ આગમાં પતંગીઆઓની પેઠે કુદી પડો જેમાં સેંકડો પ્રકારનો બહાર છે અને જેટલા મુસલમાનો છે તે બધા આ આગમાં પ્રવેશ કરો અને દીનની જે મીઠાશ ચાખી ચુકયાછો તેથી ફીકા ન થઇ જાઓ. આ મીઠાશ વિના બીજી બધી મીઠાશમાં જોખમ ને કષ્ટ જોશો. આ આગમાં પ્રવેશ કરીને જુઓ કે આવો ધગધગતો અગ્નિ કેવો ઠંડો ગાર જેવો છે હે મસ્ત અને ગાંડા લોકો આમાં પ્રવેશ કરો; આથી ડરો

નહિ એમાં પ્રવેશ કરશો તો દરેક પ્રકારના કષ્ટથી મુક્તિ પામશો. આતો ઉંડો દરીઓ છે. અગ્નિ નથી. શો વિચાર કરો છો. એકદમ કુદી પડો જેથી તમારો આત્મા ધોવાઈને નિર્મળ ને પાક થઇ જાય.

આ વાત સાંભળીને તેની મા તેમાં કુદી પડી ને તરત તે બાળકે તેનો હાથ ઝાલી લીધો, તે બંને મળી ગયા. તે આગમાં પડીને દોલત મેળવી ગયા, ને તે બાળકની પેઠે મા પણ કહેવા લાગી. ને ખુદાનાં વખાણ કરવા લાગી, તે આગમાંથી એવી રીતે બોલતી હતી કે, તે ટોળામાં જે માણસો હતા, તેમનો ઉત્સાહ વધતો જતો હતો, તે બુમો પાડી પાડીને કહેતી હતી કે, હે લોકો આમાં આવો જુઓ તો કેવી વાડી ખીલી રહી છે.

માણસોએ આકર્ષાઇ આગમાં ઝંપલાવ્યું તે વિષે.

(૪૧)

૯૪૬

ખલ્ક ખુદરા બાઅદ અઝાં બે ખીશ્તન
મી ફિગન્દન્દ અંદર આતશ મર્દો ઝન
હો ગયે સબ બેહવ સુનકર યે સખુન,
આગમેં ગિરને લગે સબ મર્દો ઝન
ત્યાં તો સૌ નર નારીઓ વ્યાકુળ થઇ,
આગમાં કુદી પડયા નિજ મન થઇ

૯૪૭

બે મોઅક્કલ બે કશશ અઝ ઇશ્કે દોસ્ત,
ઝાંકે શીરીં કરદને હર તલ્ખ અઝોસ્ત
થી કશિશ ઇશ્કે ખુદાકી બે હિરાસ,
બસ વોહી તલખી કો દેતા હે મિઠાસ
ઇશ્કથી જુઓ તો આકર્ષણ વિના,
કડવાને મીઠું કરે તે તો સદા

૯૪૮

તા ચુનાં શુદ કાં અવાના ખલ્ક રા,
મનઅમી કરદન્દ કાતિશ દરમ્યાં
યે હુવા આખિર—મુલાઝિમ શાહ કે,
મનઆ સબકો આગસે કરને લગે
આવું જોઇ લશકરીઓ તે ઘડી,
બોલ્યા કુદે આગમાં નવ આદમી

૯૪૯

આં યહુદે શુદ સિયા રૂઓ ખિજલ,
શુદ પશેમાં ઝીં સબબ બીમાર દિલ
વો યહુદી હો ગયા બિલકુલ ખિજલ,
હો ગયા આખિર પશેમાં ઉસકા દિલ
તે યહુદી કાળું મોં લઇ ચુપ રહયો,
ને ખરા દિલથી તે ઝંખવાણો પડયો

૯૫૦

કંદર આતિશ ખલ્ક આશિક તર શુદન્દ,
દર ફનાએ જીસ્મ સાદિકતર શુદન્દ
ઓર ભી લોગ આગમેં ગિરને લગે,
જીસ્મકો આઝાદ કરને કે લિયે
આગની સૃષ્ટિતો આશિક થઇ ગઇ,
ખોળીયું તે બાળવા તત્પર થઇ

૯૫૧

મકે શયતાં હમ દરૂ પેચીદ શુદ,
દેવ ખુદરા હમ સિયહરૂ દીદ શુદ
શુદ હે શયતાં હુવા ખુદહી તબાહ,
શુદ હે ખુદ દેવ નિકલા રૂસિયાહ
આ દગો શયતાનનો તેને નડયો,
ને થયું રાક્ષસની પેઠે કાળું મોં

૬૫૨

આંચે મી માલીદ બર રૂએ કસાં, જમ્આ શુદ દર ચેહરએ આં નાકિસાં
જે સિયાહી દુસરોં પરથી મલી, ખુદ ઈસી નાદિમ કે મુંહ પર છા ગઈ
અન્યના મુખ પર મસળતો જે હતો, નિજના મુખ પર તે મસળવા લાગીઆે

(૪૧)

જ્યારે તે મા દીકરાની આ સ્થિતિ લોકો એ જોઇ ત્યારે તેઓ તે આગમાં ઝંપલાવવા લાગ્યા એમને કોઇ બળાત્કારે ખેંચીને આગમાં ધકેલતો નહતો તેઓ પોતેજ ખુદાના ઇશ્કથી આકર્ષાઇ તેમાં પડતા હતા. કેમકે કડવાને ગળ્યું કરવું એ તેની કુદરત છે. જુઓ કે તેણે આગને વહાલી બનાવી દીધી. હવે તે જાલિમ મના કરતો હતો કે આગમાં ન પડો પણ કોઇ માનતું ન હતું આવી રીતે તે કાળા મોં વાળો યહુદી કેવો ઝંખવાણો થયો ને તે રોગી અંતઃકરણવાળો કેવો શરમાયો કેમકે ખુદા કુર્આનમાં કાફિરોને મેલાં અંતઃકરણવાળા કહે છે. તેને નવાઇ થતી હતી કે આ આગમાં શું છે કે લોકો તેમાં કુદે છે. આવો ઇશ્ક ને પ્રેમ કેમ થયા છે જરા વિચારતો કરો કે શેતાને કેવો દગો કર્યો કે યહુદીઓને ઉશ્કેર્યા કે તે, લોકોને ફરજ પાડે કે તેઓ મુર્તિને નમન કરે પણ ખુદાની યુકિતની આગળ તેની યુકિત ચાલી નહિ બલ્કે એના દગાથી એનુંજ એટલે શેતાનનું મોં કાળું થયું. એણે યહુદીઓના મનમાં જે વાત ઠસાવી હતી ને મુર્તિને નમન કરાવી તેમનું મોં કાળું જોવાની ઇચ્છા કરી હતી તે બધાં કલંક યહુદીઓના ચહેરામાં એકઠાં થયા અને બીજા લોકો એ કલંકથી બચી ગયા. પણ યહુદીઓના ઉપર ખુદાનો કોપ ઉતર્યો.

જે માણસ હઝરત મોહમ્મદ મુસ્તુફા સલ૦ નું નામ મસખરીથી લેતો હતો તેનું મોં વાંકુ થઇ ગયું તે વિષે

---

(૪૨)

૬૫૩

આંકે મી દરરીદ જામા ખલ્ક ચુસ્ત, શુદ દરીદા આને ઉ ઝીશાં દુરૂસ્ત
કપડે જો મખલુકકે થા ફાડતા, ઉસ્કા જામા ખુદહી આખર ફટ ગયા
ફાડતો જે લુગડું સુષ્ટિ તણું, ફાટયું તેનું બીજાનું આખું રહયું

૬૫૪

આં દહન કજ કરદો અઝ તસખુર બખ્વાન્દ, નામે એહમદ રા દહાનશ કજ બમાન્દ
ઉસ્કા મુંહ કુદરતને ટેઢા કર દિયા, નામે એહમદસે તમસ્ખુર જીસ્કો થા
નામે એહમદ લીધું વાંકું મોં કરી, તે નું મોં વાંકું થયું જાણો નકી

૬૫૫

બાઝ આમદ કયે મુહમ્મદ અફ્વ કુન, અય તુરા અલતાફે ઇલ્મે મિલલદુન
ફી ગુઝારિશ અય મુહમ્મદ માફ કર, તુ તો હે ઇલ્મે લદુન સે બેહરાવર
પાસે આવી બોલ્યો અહમદ માફ કર, છે લદુન્ની તુજમાં વિદ્યા સર બસર

૯૫૬

મન તુરા અફસોસ મી કરદમ ઝે જેહેલ,
જેહેલસે થા તુઝસે નફરત કર રહા,
મુર્ખતાથી તુજને મેં ખોટો કહયો,

મન બુદમ અફસોસ રા મન્સુબો એહેલ
કાબિલે નફરીં મેં લેકિન આપથા
પણ તે ભુંડાઈમાં હું તો છું ખરો

૯૫૭

ચું ખુદા ખ્વાહદ કે પરદા કસ દરદ,
જીસ્કી કરતા હે ખુદા પરદા દરી,
ચાહે અલ્લાહ કોઇને રૂસ્વા કરે,

મયલશ અંદર તાઅનએ પાકાં બરદ
દેતા હે ઇલઝામ નેકોંકો વોહી
સજ્જનોને મેણાં દેવા ચાહે તે

૯૫૮

વઝ ખુદા ખ્વાહદ બ પોશદ એયબે કસ,
વો જો ચાહે પરદા પોશી એબકી,
જેનું દુષણ હક ઢુપાવી રાખે છે,

કમ ઝનદ દર અયબે માઅયુબાં નફસ
એબ જોઇસે હો બિલકુલ ખામોશી
બીજાનો દુષણ ન તે દેખે ખરે

૯૫૯

ચું ખુદા ખ્વાહદ કે મા યારી કુનદ,
જબ હમારી હો મદદ મનઝુર ઉસે,
જવ અમારી હક મદદગારી કરે,

મેલે મારા જાનિબે ઝારી કુનદ
જાનિબે ઝારી હમેં માઇલ કરે
કરવા રૂદન અમને પ્રેરે તે ખરે

૯૬૦

અય ખુનક ચશ્મે કે ઉ ગિરીયાંને ઓસ્ત,
વાહ વો આંખેં જો હેં ગિરયાને દોસ્ત,
આંખ ઉત્તમ તે કે જે વેહતી રહે,

અય હુમાયું દિલ કે ઉ બિરયાને ઓસ્ત
હે મુબારક દિલ જો હે બિરીયાને દોસ્ત
દિલ તે ઉત્તમ જે સદા બળતું રહે

૯૬૧

અઝ પયે હર ગિર્યા આખિર ખંદ ઇસ્ત,
બાદ હર રોનેકે આખિર ખન્દા હે,
છે રૂદન પશ્ચાત હસવું તો ભલું,

મર્દે આખિરબીં મુબારક બંદ ઇસ્ત
મર્દે આખિરબીં મુબારક બંદા હે
દુર દર્શી જાણવું માણસ ખરૂં

૯૬૨

હર કુજા આબે રવાં સબઝા બુવદ,
હે જહાં આબે રવાં સબઝા ભી હે,
વહેતું પાણી હોય ત્યાં ઉગે ઘરો,

હર કુજા અશ્કે રવાં રહેમત શવદ
હે જો આંસુ રહેમતે મવલાભી હે
આંખ ભીની હોતો કૃપા હકની હો

૯૬૩

બાશ ચું દુલાબ નાલાં ચશ્મે તર,
મિસ્લ પરનાલેકે રોના ચાહીયે,
આંખ ભીની કોસ કુવા પેઠે રાખ,

તા ઝ સેહને જાન્ત બર રૂયદ ખિઝર
તાકે સેહને જાંસે એક સબઝા ઉગે
ઘાસ ઉગે લીલું છમ સઘળેજ રાખ

૯૬૪

મરહમત ફરમુદ સૈયદ અફ્વ કર્દ,
અફ્વ કરને પર હુવે રાઝી નબી,
માફ તેઓએ કર્યું કૃપા થકી,

ચું ઝે જુરઅત તવબા કર્દ આં રૂએ ઝર્દ
અપની જુરઅત પર જબ ઉસને તવબા કી
તવબા તેણે ઝંખવાણો થઇ કરી

૯૬૫

રહેમ ખ્વાહી રહેમ કુન બર અશ્ક બાર,
રહેમ ખ્વાહી બર ઝઈફાં રહેમ આર
રહેમ ચાહે બે કસોં પર રહેમ કર,
રહેમ ચાહે બે બસોં પર રહેમ કર
રહેમ ઉત્તમ રહેમ કર ગમગીન પર,
કર દયા ઇચ્છી દયા મિસ્કીન પર

(૪૨)

તે માણુસ કે અન્ય માણુસમાં સદગુણો છતાં તેમના ઉપર આળ મુકતો હતો જેવી રીતે આ યહુદી કે સીધે રસ્તે જતા લોકોને બેહકેલા ગણતો હતો પણ છેવટે તે પોતેજ ફજેત થયો તેવી રીતે એક માણુસે પોતાનું મોં વાંકુ કરીને હઝરત અહમદ સલ૦ નું નામ લીધું તેથી તેનું મોં વાંકુંજ રહી ગયું ને તે આજીજી કરવા લાગ્યો ને બોલ્યો કે હે હઝરત મોહંમદ (સ. અ.) માફ કરો તમારે માટે ખુદા ફરમાવે છે કે તારી પાસેથી રહેમત બખ્શ. મારા ઉપર કૃપા કરો, હું તમારી મસ્ખરી અજ્ઞાનતાથી કરતો હતો ખરૂં પુછો તો મશ્ખરી કરવા લાયક તો હું પોતે હતો. મારાથી આ મોટી મુર્ખાઇ થઇ છે. જ્યારે ખુદા કોઇનો પરદો ખોલવાનું ઇચ્છે છે ત્યારે સદગુણીઓના કલંક ખોળવાની તેના મનમાં પ્રેરણા કરે છે પણ તેથી છેવટે નેક તો નેકજ છે તેમનું તો કંઇ બગડયું નથી તે પોતેજ ફજેત થયા છે ને જો ખુદા કોઇની એબ છુપાવવાનું ઇચ્છે છે તો તેને એવી પ્રેરણા કરે છે કે તે દુર્ગુણી લોકોની એબો પણ ખુલ્લી કરતો નથી. ને જ્યારે ખુદા અમારી મદદ કરવાનું ધારે છે ત્યારે દિલમાં આજીજી ને નમ્રતાની પ્રેરણા કરે છે જે આંખો, ખુદાની બીકમાં વહે છે તે ઘણીજ ભાગ્યશાળી છે ને જે અંતઃકરણ તેના શોકમાં દગ્ધ છે તે પણ ઉત્તમ દિલ છે, આ રૂદન એવું છે કે એની પાછળ પાછળ આનંદ છે. અર્થાત બીજાઓ જ્યાં રડશે ત્યાં એ હસશે માટે જે માણુસ અંતનો વિચાર કરે છે તે ઘણોજ મુબારક માણુસ છે કેમકે તેને દુરની સુઝે છે. જ્યાં પાણી હોય છે ત્યાંજ લીલોતરી ઊગે છે એ દેખીતું છે. તેમજ જેની આંખોથી ચક્ષુ ધારા વહે છે તેજ ખુદાની કૃપાનો હકદાર છે માટે તું કોશની પેઠે રડતો ને ભીની આંખો વાળો થા તેથી તારી પણ જીવ રૂપી જમીનમાં લીલોતરી થાય. જ્યારે તે કાળા મોં વાળાએ પોતાના કૃત્યથી પસ્તાવો કર્યો એટલે આપે દયા કરી તેની કસુર માફ કરી, કેમકે આપનું વચન છે કે રડનાર ઉપર દયા કર ને નિર્બળો ઉપર કૃપા કર તો પછી આપ કેમ દયા ન કરે.

યહુદી બાદશાહ દેવતા ઉપર ગુસ્સે થાય છે કે તું કેમ બાળતો નથી. તેનો દેવતા જવાબ આપે છે.

(૪૩)

૯૬૬

રૂ બ આતિશ કર્દ શેહ અય તુંદ ખુ,
આંજહાં સોઝે તબીઇ ખુત કુ
જલ કે શેહને આગસે યું બાત કી
કયા હુઈ અબ વો જહાં સોઝી તેરી
આગને શાહે કહ્યું કેહ તો ભુંડી,
બાળવાની ટેવ તારી કયાં ગઇ

૯૬૭

ચું નમી સોઝી ચે શુદ ખાસીયતત, યા ઝે બખ્તે મા દિગર શુદ નીયતત
થી જલા દેનેકી ખાસીયત તેરી, કયા હુઈ તબ્દીલ વો નીયત તેરી ?
તેં ન બાળ્યા તારી આદત કયાં ગઇ, તારી નીયત મારી કિસ્મત સહ ફરી

૯૬૮

મી ન બખશાઇ તુ બર આતિશ પરસ્ત આંકે ન પરસ્તદ તુરા ચું ઉ બરસ્ત
હોગી જબ આતિશ પરસ્તોં પર અતા કયોં બચા જો પુજને વાલા ન થા ?
તારા પુજારીને નવ તું છોડતી છોડયા કેમ જે તારો પુજારી નથી

૯૬૯

હરગિઝ અય આતિશ તું સાબિર નીસ્તી ચું ન સોઝી ચીસ્ત કાદિર નીસ્તી
ઝીનહાર અય આગતું સાબિર નહી જબ જલાને પરભી તું કાદિર નહી
આગ તારામાં નથી ધીરજ કાંઇ કેમ ન બાળે શું તુંજ શક્તિ નહી

૯૭૦

ચશ્મ બંદસ્ત અય અજબ યા હોશ બંદ ચું ન સોઝાનદ ચુની શોઅલા બલન્દ
હોશ બંદી હે નઝરબંદી હે યા જબ જલા સકતા નહીં શોઅલા બડા
આ નઝરબંદી છે કે છે હોશ બંદ કેમ નવ બાળે જવાળાઓ બુલંદ

૯૭૧

જાદુએ કરદત કસે યા સીમીયાસ્ત, બરખિલાફે તબ્એ તુ અઝ બખ્તે મારત
હે તિલિસ્મ અય આગ યા હે સહેરે સાફ, બદનસીબી સે હુવા યે ઇખતિલાફ,
શું કર્યું જાદુ કે તુજ પર સીમીયા, કહે થઇ તું કેમ મારાથી ખફા

૯૭૨

ગુફત આતિશ મન હમાનમ આતિશમ, અંદર આ તા તુ બ બીની તાબશમ
આગ બોલી મેં તો બિલકુલ આગ હું, અંદર આ કે દેખ લે તાબે દરૂં
આગ બોલી હું તો છું બસ દેવતા, આવી ને તું જો કહું હું શું ભલા

૯૭૩

તબ્એ મન દીગર ન ગશ્તો ઉન સુરમ, તેગે હકકમ હમ બદસ્તુરે બરમ,
હેં તબીયત ઓર ઉનસુર સબ વોહી, તેગે હક હું હુકમ પર હું કાટતી,
તેજ છે તલવાર મારી જાન તે, હકની છું તલવાર તાબે તેહને,

૯૭૪

બર દરે ખરગાહ સગાને તુર્કમાં ચાપલુસી કરદા પેશે મીહમાં
તુર્કમાં કે કુત્તે અપને ડેરે પર કરતે હેં હર મેહમાંસે દર ગુઝર
શ્વાન ચોકીદાર છે જે મહેલનો જાણે છે મેહમાનને તે દોસ્તો

૯૭૫

વર બ ખરગાહ બુગ ઝરદ બેગાના રૂ હમલા બીનદ અઝ સગાં શેરાના ઉ
જબ કોઇ બેગાના કરતા હે ગુઝર હમલા કરતા હય વો મિસ્લે શેર નર
જો કોઇ અણુ જાણ્યો આવે મહેલ પર શ્વાન દોડે વાઘ સમ તેની ઉપર

૯૭૬

મનઝે સગ કમ નીસતમ દર બંદગી
કમ ઝે તુરકે નીસ્ત હક દર ઝિંદગી
બંદગીમેં ભી મેં સગસે કમ નહીં
તુર્કસે તો કમ નહીં હક બિલ યકીં
શ્વાનથી ભક્તિમાં હું ઓછી નથી
હક નથી દરવાનથી મારો કમી

૯૭૭

આતિશે તબઅત અગર ગમગીં કુનદ,
સોઝિશ અઝ અમરે મલીકે દીં કુનદ,
આતિશે ગમ સે તુ જલતા હય અગર,
યે હે સોઝે અમરે શાહે દાદગાર.
શોક અગ્નીથી જો બળતો હોય તુ,
આ જલણુ માલિકની મરજી જાણુ તુ.

૯૭૮

આતિશે તબઅત અગર શાદી દેહદ,
અંદરૂ શાદી મલીકે દીં નેહદ.
આગ મેં દિલ કી અગર હો તાઝગી,
બસ ઉસી કી હોગી વો રખ્ખી હુઇ.
આમ સમ સ્વભાવ તુજને ખુશ કરે,
હકની મરજીથી ખુશી તું જાણી લે.

૯૭૯

ચું કે ગમ બીની તુ ઇસતગફાર કુન,
ગમ બ અમરે ખાલિક આમદ કારકુન.
જબ કોઇ ગમ હો તો ઇસતગફાર કર,
ગમ ખુદા કે હુકમ સે હે બે ખબર,
શોક દેખે તો તું પશ્ચાતાપ કર,
શોક આવ્યો હકની મરજીથી અગર.

૯૮૦

ચું બખ્વાહદ અયને ગમ શાદી શવદ,
અયને બંદે પાયે આઝાદી કુનદ
જબ વોહ ચાહે અયન ગમમેં હો ખુશી,
ઓર પાબંદી મેં હો આઝાદગી
તે જો ધારે શોક પણ આનંદ થાય,
કેદખાનું આનંદીમાં ફેરવાય

૯૮૧

બાદો ખાકો આબો આતિશ બંદ અન્દ,
બા મનો તુ મુરદા બાહક ઝિંદા અન્દ
બાદો ખાક ઓર આબો આતિશ બંદાહેં,
મુરદા આતે હેં નઝર પર ઝિંદા હેં
પાણી, માટી, અગ્નિ વાયુ બંદા છે,
મડદું અમ પાસે ને જીવતું હકકને

૯૮૨

પેશે હક આતિશ હમેશા દર કયામ,
હમચુ આશિક રોઝો શબ બેજાં મુદામ
આગ કા હે પેશે હક હરદમ કયામ,
સુરતે આશિક યે હે બેજાં મુદામ
હકની પાસે આગતો કાયમ રહે,
રાત દિન નિર્જીવ આશિકની પેઠે

૯૮૩

સંગ બર આહન ઝની આતિશ જહદ,
હમ બ અમરે હક કદમ બેરૂં નિહદ.
લોહે પર પત્થર પડે નિકલે શરાર,
ઝાહિરો બાહિર બ અમરે કીરદીગાર.
અગ્નિ પ્રગટે લોઢું પ્રત્થર જો લડે,
પગલું આગળ હકના કેહવાથી ધરે.

૯૮૪

આહનો સંગે સિતમ બરહમ મ ઝન,
કીં દોમીં ઝાયન્દ હમ ચુ મરદો ઝન.
તુ રગડ લોહે કી પત્થર પર ન દે,
યે હેં મિસ્લે મરદો ઝન પયદા હુએ.
લોઢું ને પત્થર જુલમના તું ન માર,
જેથી પેદા અગ્નિ ન થાયે લગાર.

૯૮૫

સંગો આહન ખુદ સબબ આયદ વલેક, તુબ બાલા તર નિગર અય મર્દે નેક.
સંગો આહન હેં સબબ દોનોં મગર, રેહ તુ અય મર્દે નેકુ આલી નઝર.
લોઢું પત્થર છે તો કારણ ભુત પણ, તું જરા તો કર નઝર લઇ શાણપણ.

૯૮૬

ઝીં સબબરા આં સબબ આવુર્દ પેશ, બે સબબ કર શુદ સબબ હરગીઝ બખેશ
ઇસ સબબકી ઇસ સબબને કી તલબ, બે સબબ કે કિસ તરાહ હો ખુદ સબબ
લાવ્યો આ કારણને તે કારણ મિસાલ; હેતુ વિણ કારણ હો ક્યારે મારા લાલ

૯૮૭

ઇ સબબરા આં સબબ આમિલ કુનદ, બાઝગાહે બે પરો આતિલ કુનદ
ઇસ સબબમેં ઉસ સબબકા હે અસર, વો કભી કરતા હે બાતિલ બે ખબર
એ છે કારણ ને સબબ આમિલ કરે; ને કદી કારણને તે ફોકટ ફરે

૯૮૮

વાં સબબહા કંબીયા રા રેહબરસ્ત, આં સબબહા ઝીં સબબહા બરતરસ્ત
વો સબબ હે રેહનુમાએ અમબીયા, ઇસ સબબસે વો સબબ બરતર હુવા
માર્ગ દર્શક અમબીયાના છે સબબ, આ સબબથી પહેલાંના તે છે સબબ

૯૮૯

ઈં સબબ રા મેહરમ આમદ અકલેમા વાં સબબહા રાસ્ત મેહરમ અમબીયા
ઇસ સબબ કો અકલ હે પેહછાનતી ઈસકી હે સિર્ફ અમબીયા કો આગહી
આ સબબથી બુદ્ધિ થાયે જાણકાર આ સબબના અમબીયા વાકેફ ગાર

૯૯૦

ઇ સબબ ચે બુવદ બતાઝી ગો રસન અન્દરીં ચે ઈં રસન આમદ બ ફન
હે સબબ કા નામ અરબી મેં રસન, ઇસ કુવેં મેં આઇ હે કરને કે ફન
દોરડીને અરબીમાં કહે છે સબબ જગ કુવામાં રાંઢવું જાણો સબબ

૯૯૧

ગરદિશે ચર્ખ ઇં રસન રા ઇલ્લતસ્ત ચર્ખે ગરદું રા ન દીદન ઝિલ્લતસ્ત
ઇસકી ઇલ્લત ગરદિશે ચર્ખ અય પિસર હે ખતા ગર હો ન ગરદું પર નઝર
નભ ગતિમાં દોરડું કારણ ગણો ફરવું નમવું ના જુઓ લજ્જામણો

૯૯૨

ઇં રસન હાએ સબબ હા દર જહાં, હાં વ હાં ઝીં ચર્ખ સરગરદાં મદાં
રસ્સીયાં હેં સબ યે અસબાબે જહાં, જાન ઇન્હે હરગીઝ ન ફેઅલે આસમાં.
જગમાં કારણ ભુત આવા દોરડાં, નભ ફરે છે જાણ નવ તું હે મિયાં.

૯૯૩

તા નમાની સફરો સર ગરદાં ચુ ચર્ખ, તા ન સોઝી તુ ઝ બે મગઝી ચું મર્ખ
તા કે મિસ્લે ચર્ખ સરગરદાં ન હો, ઓર બે મગઝી સે તુ સોઝાં ન હો
જ્યાં સુધી નવ શુન્ય નભથી તે ફરે, પક્ષીની પેઠે ન તે ફરતું રહે

૯૯૪

બાદો આતિશ મી શવન્દ અઝ અમરે હક,
બાદો આતિશ તાબએ હુકમે ખુદા,
વાયુ અગ્નિ આજ્ઞાથી હકની થાય,

હર દો સરમસ્ત આમદન્દ અઝ ખમરે હક
મસ્ત હે સેહબાએ હક સે બરમલા
મસ્ત હકના દારૂથી બન્ને જણાય

૯૯૫

આબે હિલ્મો આતિશે ખશ્મ અય પિસર,
આબહિલ્મ ઔર આતિશે ખશ્મ અયપિસર,
નમ્રતા પાણી, ને અગ્નિ ક્રોધ છે,

હમ ઝે હક બીની ચો બુકશાઈ નઝર
હકસે દેખે તુ જો હો સાહબ નઝર
તુ વિચારી જો તો દેખાએ તને

૯૯૬

ગર ન બુદે વાકિફ અઝ હક જાને બાદ,
અમરે હકસે ગર ન વાકિફથી હવા,
જો, ખુદાને તાબે વાયુ હોતના,

ફર્ક ચું કરદે મિયાને કવમે આદ
ફર્ક કવમે આદમે કયુંકર રખા
આદની વસ્તી ન જુદી થાત આ

(૪૩)

તે યહુદી ગુસ્સે થઈને અગ્નિને ઉદ્દેશી બોલ્યો હે નઠારા સ્વભાવના અગ્નિ તારો નઠારો સ્વભાવ ને જગતને ભસ્મીભુત કરવાની ટેવ કયાં ગયાં ? એતો તારી સ્વભાવિક ટેવ હતી તારી ખાસીયત બદલાઇ ગઈ કે અમારા ભાગ્ય ફરી વળ્યાં ? તેં તારો જાતીય સ્વભાવ કેમ બદલી નાખ્યો, જે તારી પુજા કરે છે, તેને પણ તું તો છોડતો નથી કે, તેના પર દયા કરતો નથી, તો જે તારી પુજા કરતા નથી, તેવા જીવોને કેમ છોડી દે છે. શું તારી શકિત જતી રહી કે, કોઇએ નજરબંધી કરી, અથવા તું ખરો અગ્નિ નથી, પણ માર્મીક છે કે, તારી આવી પ્રૌઢ જવાળા છતાં કોઇને બાળતો નથી.

યહુદી બાદશાહનું આ કહેવું સાંભળીને અગ્નિએ જવાબ આપ્યો, હું તો તેજ અગ્નિ છું તું જરા મારામાં આવ, ને પછી જો કે, મારામાં શકિત છે કે, નહિ, મારો સ્વભાવ બદલાયો નથી ને મારી સ્થિતિ, પણ બદલાઇ નથી. હુ તો તેવોને તેવોજ ખુદાની ઉઘાડી તલવાર છું, પણ જયારે તેનો હુકમ થાય છે; ત્યારેજ કાપું છું, તું જો કે; તારા તંબુના દરવાજા ઉપર કુતરા ને તુર્કમાન લોકો બેસે છે, જેઓ મહેમાનોની સેવા ચાકરી કરે છે; તે કોઇ તરાહીત માણુસ આવે છે; તો વાઘની પેઠે તેની તરફ દોડે છે; તો શું હુ મારા ધણીની સેવા કરવામાં; તે કુતરાથી પણ ખરાબ થાઉં ? તે માણુસની પરિક્ષા કરવામાં; તુર્કમાન કરતા પણ નબળો થાઉં, એક આગતો તે છે જેમાં બળી મરવાથી, તને શાંતી થાય છે; પણ તે આગ તને ખુદાના હુકમથીજ બાળે છે; ને એક આગ તે છે; જેથી તને આનંદ થાય છે, જેવી રીતે શીત કટિબંધમાં શરદીની મોસમમાં આગ વહાલી લાગે છે; તેમાં જે આનંદ છે, તે પણ ખુદાએજ મુકયો છે, માટે જયારે તને શોક થાય તો સમજી લે કે, તે શોક, પણ ખુદાની તરફથી નીમાયલો એક કારકુન છે, તે ખુદા ચાહે તો શોકને આનંદ કરે ને સાંકળોમાંથી બંધન મુકત કરી દે.

હવાં, માટી, પાણી, અને આગ એ ચારે મહાભુત ખુદાના આજ્ઞાકિત ને સેવક છે. આપણી નજરમાં મરી ગએલા, ને ખુદાની નજરમાં જીવતાં છે. જુઓ કે, નમાઝીની પેઠે આગ હંમેશાં ઉભીજ રહે છે. ગમે તેવી રીતે નમાવો પણ ઉંચીજ જાય છે. તે આશિકની

પેઠે રાત, દીવસ, મરી ગએલી, ને નિર્જીવ છે. રાખમાં વાળી રાખશો, તો ત્યાંજ દબાએલી રહેશે, અથવા તો પત્થરમાં ગુપ્ત પડી રહેશે. હા; ને પત્થરને ચકમકથી મારશો, તો તેમાંથી આગ નીકળશે તે વખતે પણ તે ખુદાના હુકમથીજ નીકળે છે; માટે તારૂં અંતઃકરણ, જે લોઢા જેવું છે; તેને જુલમ રૂપ પત્થરની સાથે ન ઘસ; કેમકે એ બન્નેના ઘર્ષણથી આગ ઝરે છે, જેવી રીતે સ્ત્રી પુરૂષના સંબંધથી બાળક જન્મ લે છે. લોઢાને ચકમકનો તે દાખલો અમોએ આપ્યો; એ પણ કારણ છે. તેમાં હે ભલા માણસ તું ફસાઇ ન જા, ઉચ્ચ વિચાર રાખ ને જો કે એ કારણનો ઉત્પન્ન કરનાર પણ બીજું કારણ છે, કારણ કે કારણ વિના કારણ ઉત્પન્ન થતું નથી માટે એ કારણોનો ઉત્પન્ન કરનાર જે છે તેનો વિચાર કર તેજ આ કારણોને આગળ કરવા પ્રેરે છે ને જ્યારે ચાહે છે ત્યારે તેને મિથ્યા કરી દે છે, બધી વસ્તુઓની સ્થિતિને ઉડણું તેજ કારણથી છે જે કારણો ખાસ અંબીયાને માર્ગ સુચવે છે તે સબબો ઉપલાં કારણોથી ઉજવલ્લ છે આ કારણો તો અમે પણ જાણી શકીએ છીએ પણ તે કારણો તો નબીઓજ જાણી શકે છે. અરબી ભાષામાં દોરડાને સબબ કહે છે ને જગતને કુવાનુ રૂપ આપ્યું છે. દરેક રીતે આ જગતમાં કારણ ઉપસ્થિત થાય છે જે તે આકાશના ભ્રમણથી થાય છે જેવી રીતે ગરગડીથી પાણી કાઢવામાં આવે છે એવીજ રીતે આ દોરડાથી પણ કાર્ય થાય છે ગમે તો સારા કે નઠારાં. અને આ આકાશનું ભ્રમણ ખુદાની મરજીથી થાય છે સ્વત નહિ માટે આકાશના ભ્રમણને લક્ષમાં ન લેતાં એમજ ધારવું કે ફલાણું કારણ અમે કર્યું તેથી ફલાણું કાર્ય થયું એ બહેકી જવાની વાત છે કેમકે આકાશનું ફરવું એ પોતેજ ખુદાની ઇચ્છા છે તેમજ આકાશની ભ્રમણામાં પણ ન પડ કેમકે ઘણાક વિદ્વાનો એવીજ માન્યતાના કારણથી ભટકી ગયા છે જો આકાશની ભ્રમણાને માનીશ તો તેના જેવો સત્ય ને ખાલી થઇ જઇશ ને બળતણની પેઠે દોઝખની આગમાં બળીશ. હવા ને આગ તે જગતમાં છે તે ખુદાના હુકમથીજ ને તેનાજ તાબેદારને તેનાજ મદથી મસ્ત છે. નમ્રતા પાણી છે ને ક્રોધ આગ છે જો આંખ ઉઘાડીને જોઇશ તો સમજીશ. વિચારી જો કે આદની કોમના મોમિન ને કાફિર ને સારા ને નરસા વચ્ચે કેવો ફેર દેખાડયો તેથી હવાનો જીવ ખુદાથી વાકિફ નથી એમ શી રીતે કહી શકાય ?.

પવને આદની કવમનો નાશ કર્યો તેનું વર્ણન

---

(૪૪)

૯૯૭

હુદ ગરદે મોમિનાં ખત્તે કશીદ, નર્મ મી શુદ બાદ કાં જામી રસીદ
હુદને ખીંચાથા એક ખત ઇમ્મકા, નર્મ હોતીથી પહોંચકર વાં હવા
મોમિનોની આજુ બાજુ હુદ એ, દોર્યું વર્તુલ વાયુ ના તેમને નડે

૯૯૮

હર કે બીરૂં બુદ ઝાં ખત જુમ્લારા, પારા પારા મી શિકસ્ત અંદર હવા
બાહર ઉસ ખતસે જો જાતાથા કોઇ, મુનતશિર હોતા હવાસે મુદદઇ
તો બહાર વર્તુલની જેઓ રહ્યા, કડકા કડકા વાયુએ તેમના કર્યા

૯૯૯

હમ ચુનીં શીઆને રાઇ મી કશીદ, કર્દ બર ગિરદે રમા ખત્તે પિદીદ
ઇસ તરાહ શીઆને રાઇ હમ સરીર, ખીંચતે થે ગિર્દ ગલ્લે કે લકીર
એ રીતે શીઆન એક ગોવાળીયો, આજુ બાજુ એની વર્તુલ દોરતો

૧૦૦૦

ચું બ જુમઆ મી શુદ ઓ વકતે નમાઝ, તા નયારદ ગુર્ગ આં જા તુર્ક તાઝ
જબ વો જાતે થે નમાઝે જુમ્આ કો ભેડીયોંકો તા કોઈ હમ્લા ન હો
જવ જતો તે ખુત્બો પઢવા બારણે, નવ વરૂ આવીને નવ તેને નડે

૧૦૦૧

હેચ ગુર્ગે દર ન રફતે અંદર આં, ગોસપન્દે હમ ન ગશ્તે ઝાં નશાં
ભેડીયા કોઈ ન આતા થા વહાં, કોઇ બકરીભી ન જાતી રાયગાં
નવ વરૂ દાખલ થતાં વર્તુલમાં, ને ન વર્તુલ છોડતાં બકરાં કદાં

૧૦૦૨

બાદ હિર્સે ગુર્ગો હિર્સે ગોસ પન્દ, દાયરા મર્દે ખુદારા બુદ બંદ
ભેડ ઓર બકરીકી યું હિર્સો હવા, દાયરે મેં બંદ થી મર્દે ખુદા
બકરીઓ ને નારની સૌ લાલસા, રહેતી તે વર્તુલમાં ઘેરાઇ સદા

૧૦૦૩

હમ ચુનીં બાદે અજલ બા આરિફાં, નર્મો ખુશ હમચું નસીમે બોસ્તાં
આરિફોંકો અયસેહી બાદે કઝા; હોતી હે મિસ્લે નસીમે જાં ફિઝા
મોતનો વાયુ ખુદાના મિત્રોને; છે નરમ, સુંદર ને ઠંડો જાણી લે

૧૦૦૪

આતિશ ઇબ્રાહીમ રા દંદાં ન ઝદ, ચું ગઝીદા હક બુવદ ચુ નશ ગઝદ
આગમે બેખવફ ઇબ્રાહીમ થે, બર ગુઝીદા હકકા કિસ સુરત જલે
આગ બાળે કેમ ઇબ્રાહીમ ને, હકના વ્હાલાને કહો કેમ ડંખ દે

૧૦૦૫

આતિશે શેહવત ન સોઝદ એહલે દીં. બાગીયાં રા બુરદા- તા કાઅરે ઝમીં
આતિશે શેહવતસે એહલે દીં બચે ઓર બાગી ખાક કી તેહમેં ગયે
કામ અગ્નિ ધર્મીઓને બાળે કેમ ? માટીમાં સતરૂ ખુદાના જાય જેમ

૧૦૦૬

મવજે દરિયા ચું બ અમરે હક બતાખ્ત એહલે મુસારા ઝે કિબ્તી વા શનાખ્ત
મવજે દરિયા જબ બ હુકમે હક બઢી કિબ્તી વ મુસાંકો થી પેહછાનતી
મોજાં દરિયાના જેવારે આવીયાં સબતીઓને કિબ્તીઓથી ઓળખ્યા

૧૦૦૭

ખાકે કારૂંરા ચુ ફરમાં દર રસીદ બાઝરો તખ્તશ બ કેઅરે ખુદ કશીદ
ખાકે કારૂંકો ઇજાઝત જબ મિલી ઇસકી દવલત અપને અંદર ખીંચલી
પહોંચ્યો અલ્લાહનો હુકમ જવ ખાકને તખ્ત ને ધન સૌ ગળી લીધાં તેણે

૧૦૦૮

આબો ગિલ ચું અઝ દમે ઇસા ચરીદ બાલો પર બુકશાદો મુર્ગે શુદ પરીદ
આબો ગિલપર દમ જો ઇસાને કિયા બાલો પરસે મુર્ગ બનકર ઉડ ગયા
પાણી માટી શ્વાસ ઇસાનો લઇ ઉડવા લાગ્યાં ખરા પક્ષી થઇ

૧૦૦૯

અઝ દહાનત ચું બર આયદ હમ્દે હક. મુર્ગે જન્નત સાઝદશ રબ્બુલ ફલક
તેરે મુંહસે હમ્દ હક જબ હો અદા, તાઇરે જન્નત ઉસે કરદે ખુદા
હકની સ્તુતિ મોંથી તારા નીકળે, સ્વર્ગ પક્ષી તેને તો અલ્લાહ કરે

૧૦૧૦

હસ્ત તસ્બીહત બજાયે આબો ગિલ, મુર્ગે જન્નત શુદ ઝનફ્ખે સિદક દિલ
થી તેરી તસ્બીહ મિસ્લે આબો ગિલ, તાઇરે જન્નત બની બા સિદક દિલ
ગરમી પાણી માટીની તુજ સેવાથી, સ્વર્ગ પક્ષી જાય સત દિલ શ્વાસથી

૧૦૧૧

કોહેતુર અઝ નુરે મુસા શુદ બરકસ, સુફીએ કામિલ શુદો રસ્ત ઉઝે નકસ
નુરે હકસે તુરકો આયા જો રકસ; હો ગયા સુફી મિટે સબ ઉસકે નુકસ
નુરથી મુસાના નાચ્યો તુર છે. પુર્ણ સુફી થઇ ગયો જાણો તમે

૧૦૧૨

ચે અજબ ગર કોહ સુફી શુદ અઝીઝ, જીસ્મે મુસા અઝ કુલુખે બુદ નીઝ
ક્યા અજબ ગર તુર સુફી હો ગયા, જીસ્મે મુસાભી તો મટ્ટીહીકા થા
તુર સુફી થઈ ગયો આશ્ચર્ય શું ? માટીનું મુસાનું હતું ખોળીયું

(૪૪)

આદ નામની કોમના પેગંબર હજરત હુદે જ્યારે એ કોમ ઉપર પવનનું તોફાન આવ્યું ત્યારે મોમિનોની આજુ બાજુ એક વર્તુળ દોરી આપ્યું હતું જ્યારે ત્યાં પવન જતો તો નરમ ને મુલાયમ થઇ જતો અને એ વર્તુળની બહાર જેઓ હતા તેનો નાશ કરી નાખતો. એવી રીતે હઝરત શોઅબાન કે જેઓ ગોવાલીઆ હતા તે પણ પોતાના બકરાંની ચારે બાજુ વર્તુલ દોરી દેતા હતા ને પછી શાહેરમાં જુમાની નમાજ પઢવા જતા હતા. તેથી બકરાંઓ વરૂના પંજામાંથી બચી રહેતાં હતાં એમ કરવાથી કોઈ પણ વરૂ વર્તુળમાં જઇ શકતું નહિ તેમ ન કોઇ બકરૂં યે વર્તુળમાંથી બહાર આવતું એવી રીતે એ ખુદાના બંદાએ દોરેલું વર્તુલ તે વરૂ ને બકરાંની લાલચ રૂપી હવા હતું.

એવી રીતે તોફાની વંટોળીઓ આદની કોમના મોમિનો સામે નરમાશ કરતો હતો એવીજ રીતે મોતની હવાનો જીવ ખુદાને ઓળખનાર બંદાઓ માટે આનંદદાયક ને નરમ થાય. હઝરત ઇબ્રાહીમ (અ. સ.) ને કાંઇપણુ કર્યું નહિ બીજું જે કાંઈ સામે આવતું હતું તેનો નાશ કરતી હતી કેમકે તેઓ તો ખુદામાં નાશ પામ્યા હતા તેથી જેઓ ખુદામાં નાશ પામેલા છે તેમનો નાશ શી રીતે થાય ? જેઓ ધાર્મિક પુરૂષો છે તેઓને વાસનાનો અગ્નિ બાળિ શકતો નથી પરંતુ જેઓ વિમુખ છે તેમને પાતાળમાં દાબી દે છે જ્યાં દોજખ છે. જ્યારે નીલ નદીના મોજા ખુદાનો હુકમ બજાવવા તૈયાર થયાં ત્યારે

હઝરત મુસા (અ. સ.) ના અનુયાયીઓને તેણે કેવી અદ્દભુત રીતે કબતીઓમાંથી ઓળખી કાઢ્યા કે જેથી તેઓ બચી ગયા ને કબતીઓ ડુબી મુઆ, જ્યારે કારૂનને દાટી દેવા માટે ધરતીને હુકમ થયો ત્યારે કુરઆનમાં લખ્યા પ્રમાણે અમે તેને દાટી દીધો અને તેની દોલત સાથે ધરતીમા દાટી દીધો વળી તે પક્ષી કે જેણે હજરત ઇસા (અ. સ.) થી માટી ને પાણી જેમાં અર્થાત પાણીને માટીથી આપે તેને બનાવ્યું કે જે ચામ ચીડીઉં હતું જેવી રીતે કુરઆનમાં છે કે ઇસા જ્યારે તેં માટી થી પક્ષી બનાવ્યું મારી આજ્ઞા પ્રમાણે પછી તું તેમાં શ્વાસ નાખતો હતો તેથી તે પક્ષી થઇ ગયું મારા હુકમથી ખુદાના હુકમથી આ પ્રમાણે પક્ષી થઈને ઉડવા લાગ્યું એવી એમના શ્વાસમાં અસર આપતો હતો.

જ્યારે તારા મોંહમાંથી ખુદાની સ્તુતિ નીકળે છે તો ખુદા તેને પ્રભાતની શ્વેતતાનું એક સ્વર્ગીય પક્ષી બનાવે છે. હઝરત ઇસા (અ. સ.) એ તો માટી ને પાણીથી પક્ષી બનાવીને તેમાં જીવ નાંખ્યો હતો. તેથી ઉડી ગયું હતું પણ તારી ભક્તિથી તે પક્ષી બને છે જે તારા વખાણ કરે છે, તેના વખાણ ધણાને માટીને સ્થાને છે અને ખરા દિલથી સ્તુતિ કરવા તે દમને ઠેકાણે છે, અને હઝરત ઈસા (અ. સ.) ના પક્ષીને ખુદાએ બીજું પક્ષી તેવીજ રીતે પોતાની કુદરતથી પેદા કર્યું પણ તારા બનાવેલા પક્ષીતો ચિરંજીવ ને સદા રહે એવા છે. તુ તુર નામના પર્વતને જો, કે જે હઝરત મુસા (અ. સ.)ના નુરથી [બલકે ખુદાની આગળ વિનંતી કરવાથી] નાચવા લાગ્યો ને પુરો સુફી થઇ ગયો ને એનથી છુટી ગયો ને લોકોની આંખોનો સુરમો થયો, પર્વત નાચવા લાગ્યો માટે તેને સુફીની ઉપમા આપી છે. ને પર્વતો પર ધાસ ઉગેલું હોય છે. તોં સુફીઓ ઉનનાં લુગડાં પહેરે છે. તેથી એ ઉપમા આપી છે; જો કે જડ વસ્તુ હતી. છતાં આંખોનો સુરમો થયો ને હજરત મુસા (અ. સ.)ની કાયા પણ માટીની બનેલી હતી જેવી રીતે કુરઆનમાં છે કે તેણે માણુસ (આદમ) ને કોરી, બોલતી ને ખડખડાટ કરતી માટીથી બનાવ્યું ને તે પણ જડ વસ્તુ હતી.

યહુદી બાદશાહ મેણા દેછે ને ઉપદેશકો બોધ આપે છે.

---

(૪૫)

૧૦૧૩

ઈં અજાયબ દીદ આં શાહે જહૂદ,
વો યહુદી બાદશાહ હેરતમેં થા,
તે યહુદી શાહ નવાઈ પામીર્યો,

જુઝ કે તનઝો જુઝ કે ઇનકારશ ન બુદ
કરતા જુઝ તન્ઝો જુઝ ઇનકાર ઓર કયા
મેણાં ને ઇનકાર વિણુ ત્યાં નવ કરી

૧૦૧૪

નાસિહાં ગુફતન્દ અઝહદ મગઝરાં,
બોલે નાસેહ તું ન યું હદસે ગુઝર.
બોલ્યા શીખામણુથી કંઇ હદ રાખ તું.

મરકબે અસ્તીઝેરા ચંદીં મરાં
કુન્જતો તકરાર ઇસ દરજા ન કર
જુલ્મના ઘોડાને નવ દોડાવ તું

૧૦૧૫

ઝુગઝર અઝ કુશ્તન મકુન ઇં ફેઅલેબદ, બાઅદ અઝીં આતિશ મઝન દરજાને ખુદ
બસ હલાકતસે યે શૈવા હે બુરા, અપની હસ્તીકો ન આતિશમેં જલા
કતલ કરવું છોડીદે ખોટું છે કામ, બાળ નવ આ આગમાં પોતાનો જાન

૧૦૧૬

નાસિહાંરા દસ્ત બસ્તો બંદ કર્દ, ઝુલ્મ રા પેવન્દ દર પેવન્દ કર્દ
નાસેહોં કો કેદ ઉસને કર દિયા, ઝુલ્મ પર એક ઓર ઝુલ્મ ઉસને કિયા
કેદ સૌ ઉપદેશકોને ત્યાં કર્યા, એવી રીતે જુલ્મ તેણે આદર્યા

૧૦૧૭

બાંગ આમદ કાર ચું ઇં જા રસીદ, પાયેદાર અયે સગ કે કહરે મા રસીદ
આઇ યે નવબત તો પહોંચી એક નિદા, દેખ અય કુત્તે કે કેહર આયા મેરા
સાદ આવ્યો જુલ્મની બસ હદ થઇ, કુતરા હુશીયાર કેહર આવ્યો સહી

૧૦૧૮

બાદ અઝાં આતિશ ચેહેલ ગઝ બર ફરોખ્ત, હલકા ગશ્તો આં જહુદાં રા બ સોખ્ત
ફૈલ કર ચાલીસ ગઝ શોઅલે બઢે, વો યહુદી ઘિરકે સબ જલને લગે
ઉંચી ગઇ ચાલીસ ગજ અગ્નિ જવાળ, ઘર યહુદીઓનાં બળ્યાં તાત્કાળ

(૪૫)

એ યહુદી બાદશાહે આ ચમત્કાર જોયો છતાં ઇન્કાર ને મશ્ખરી વિના બીજું કાંઇ કર્યું નહિ શિખામણ દેનારાઓએ કહ્યું કે તું હદથી વધી ગયો છે હવે એમાં વૃદ્ધિ ન કર. આ કામ છોડી દે કેમકે જગતનો નાશ કરે છે ને તારા પોતાના જીવનમાં ભડકો મુકે છે. પણ તેણે તેમનું કહેવું સાંભળ્યું નહિ ઉલટું તેમના હાથ બાંધી કેદમાં નાંખ્યા ને લાગલાગટ જુલમ કરવા લાગ્યો જ્યારે આવી સ્થિતિ થઇ ત્યારે એકદમ સાદ આવ્યો કે હે કુતરા ઉભો રહે હવે મારો કોપ આવી પોહોંચ્યો છે.

અજ્ઞાનતા અને ગર્વના અગ્નિની જવાળાનું ઉઠવું.

(૪૬)

૧૦૧૯

અસ્લ ઇશાં બુદ ઝાતિશ ઇબતિદા, સુએ અસ્લે ખ્વેશ રફતન્દ ઇનતિહા
ઇબતિદાસે અસ્લ ઉનકી આગથી, અસ્લકી જાનિબ વો લોટે સબ શકી
આગ તેમનું મુળ હતું પહેલાંથી જે, મુળમાં પહોંચી જઇને પોતે તે

૧૦૨૦

હમ ઝે આતિશ ઝાદા બુદન્દ આં ફરીક, જુઝવ હારા સુએ કુલ બાશદ તરીક
વો ગિરોહે નારી આતિશ ઝાદા થા, જુઝવકા કુલ કી તરફ હે રાસ્તા
ટોળું તે પયદા થયું તું આગથી, અંશ પ્રણાંકમાં મળે જે રીત થી

૧૦૨૧

હમઝે આતિશ ઝાદા બુદન્દ આં ખસાં,   હર્ફે મી રાંદન્દ અઝ નારો દુખાં
આગસે વો લોગ થે પયદા હુએ,   બાતેં કરતે થે ધુંવેં ઓર આગસે
ને થયા પયદા હુતા તે આગથી,   વાત કરતા અગ્નિ જ્વાળાથી નકી

૧૦૨૨

આતિશી બુદન્દ મોમિન સોઝો બસ   સોખ્ત ખુદ રા આતિશે ઇશાં ચો ખસ
ચું કે મુસ્લિમ સોઝ નારી થે વો બસ   આગ મેં અપની જલે માનીન્દ ખસ
મોમિનોને બાળનારી આગ હતી   પોતે બળીયા ઘાસ સમ તે આગ હતી

૧૦૨૩

આં કે ઉ બુદસ્ત ઉમ્મુલ હાવીયા   હાવીયા આમદ મર ઉરા ઝાવીયા
મુનતબિક હો જીસમે ઉમ્મુલ હાવીયા   હાવીયા મેં હોગા ઉસકા ઝાવીયા
ઘાસ હતા તે યાને ઉમ્મુલ હાવીયા   હાવીયા સાથે તે સંબંધ રાખતા

૧૦૨૪

માદરે ફરઝન્દ જોયાને વ એસ્ત   અસ્લહા મર ફરઅહારા દર પએસ્ત
ઢુંઢતી હય બેટે કો માં બે ગુમાં   હૈં જડેં શાખોં કે દર પય અય જવાં
માતા નિજના બાળને શોધે સદા   ડાળને પણ મુળ શોધે છે ખરાં

૧૦૨૫

આબ અંદર હવઝ ગર ઝિન્દાની અસ્ત,   બાદ નશફ્શ મી કુનદ કોકાની અસ્ત
હવઝમેં યાની જો હો જાતા હૈ બંદ,   ખીંચ લેતી હૈ હવા અય હોશમન્દ
હોજમાં પાણી છે કેદી જાણજો,   વાયુ ખેંચે છે સજા તેમ માનજો

૧૦૨૬

મી રિહાનદ મીબરદ તા માઅદનશ,   અંદક અંદક તા ન બીની બુરદનશ
સુએ માઅદન લે કે જાતી હૈ ઇસે,   થોડા થોડા તા ન કોઇ દેખલે
તળીઆ સુધી તેને લઇ જાએ છે તે,   થોડું થોડું જેથી દેખાએ ન એ

૧૦૨૭

વીં નફસ જાંહાએ મારા હમ ચુનાં,   અંદક અંદક દુઝદ અઝ જીન્સે જહાં
બસ ઇસી સુરતસે હમકો નફસભી,   ખીંચતા હૈ ઇસ જહાંસે આપહી
એમ ચોરે શ્વાસ જાણે પ્રાણ તે,   થોડો થોડો જેલ જગમાંથી ખરે

૧૦૨૮

ચશ્મે હર કવમે બસુએ માન્દ અસ્ત   કાં તરફ યક રોઝ ઝોકે રાન્દ અસ્ત
ઉસ તરફ દોડેગી ચશ્મે ઇશતિયાક   જીસ તરફ જીસ કવમકા હોગા મઝાક
તે તરફ દરએકની દ્રષ્ટિ રહે   જ્યાંથી તે કંઇ સ્વાદ પામ્યો છે ખરે

૧૦૨૯

ઝવકે જીન્સ અઝ જીન્સે ખુદ બાશદ યકીં   ઝવકે જૂઝવ અઝ કુલ્લે ખુદ બાશદ બબીં
જીન્સ કો હૈ ઝવક અપની જીન્સ સે   જુઝવકો હૈ શવક કુલકા દેખ લે
પ્રેમ છે દરએકને સ્વજાતીય થકી   અંશને છે પ્રેમ જેમ પુર્ણાંક થકી

૧૦૩૦

તાં મગર આં કાબિલે જીન્સે બુવદ — ચું બદુ પેવસ્ત જીન્સે ઉ શવદ
જીન્સે કાબિલ હો અગર ઔર ઝવક નેક — મિલ મિલાકર જીન્સમેં હોતા હે એક
થાય લાયક વખ્તે સ્વજાતીય થકી — જાતી થી પોતાની સૌ મળશે નકી

૧૦૩૧

હમ ચુ આબો નાં કે જીન્સે મા નબુદ — ગશ્ત જીનસે માંઉ અંદર મા ફઝુદ
આબો નાં એક ગેર જીન્સી ચીઝ થી — હો ગઇ હમ જીન્સ ઔર હમમેં બઢી
જાત અમારી અન્ન ને પાણીથી છે — ખાદ્ય રૂપે તે મળ્યા અમને ખરે

૧૦૩૨

નક્શે જીન્સીયત ન દારદ આબો નાં — ઝેઅતિબારે આખિર આં રા જીન્સ દાં
આબો નાં મેં નક્શે જીનસીયત નહીં — આખરી સુરતસે હે યે બિલ યકીં
જો કે અન્નોદક અમારૂં રૂપ નહીં — પણ અમારી જાત તે જાણે નકી

૧૦૩૩

વર ઝે ગયરે જીન્સે બાશદ ઝવકે મા — આં મગર માનિન્દ બાશદ જીન્સ રા
ઝવક ગેરે જીન્સ સે ભી હો અગર — જીન્સ હો જાતી હે વો તો ગેર કર
અન્ય જાતિથી જો અમને પ્રેમ હોય — તો કદી તે હો અમારી જાતનોય

૧૦૩૪

આં કે માનિન્દસ્ત બાશદ આરિયત — આરિયત બાકી ન માનદ આકિબત
આરિયત હે જીન્સકા યે કાયદા — આરિયત હો જાતી હે આખિર ફના
એવી જે સરખામણી ને છે નકલ — પણ નકલ બાકી રહે નહીં જેમ અસલ

૧૦૩૫

મુર્ગ રા ગર ઝવક આયદ અઝ સફીર — ચુંકે જીન્સે ખુદ નયાબદ શુદ નફીર
મુર્ગ સુનતા હે સફીરે નગમા રેઝ — ચુંકે હે ના જીન્સ કરતા હે ગુરેઝ
પક્ષીને સીટી વહાલી લાગે છે — પણ સ્વજાતીય નવ જુએ તો નાસશે

૧૦૩૬

તિશ્ને રા ગર ઝવક આયદ અઝ સરાબ — ચું રસદ દર વે ગુરેઝદ જોયદ આબ
પ્યાસેકો દેતા હે ગો દઅવત સરાબ — ભાગતા હે ફીર વહાંસે સુએ આબ
જોઇ મૃગ જળ તરસ્યો દોડે તો ખરો — પણ ન પાણી પામે તો નાશે જુઓ

૧૦૩૭

મુફલિસાં ગર ખુશ શવન્દ અઝ ઝરે કલ્બ — લેક આં રૂસ્વા શવદ દર દારે ઝર્બ
ખોટે સીક્કેસે ભી ગો ખુશ હે ગરીબ — હોગી પર ટકસાલમેં ખ્વારી નસીબ
ખોટા સોનાથી ખુશી નિર્ધન તો થાય — થાય પણ ટંકશાળમાં બદનામ હાય

૧૦૩૮

તા ઝર અનદો દીત અઝ રેહ ન ફગનદ — તા ખ્યાલે કઝ તુરા યે નફગનદ
યે મુલમ્મા સાઝી છિપનેકી નહીં — ડાલ દેગી ચાહ મેં તુઝકો કહીં
લોભ તુને મારે ભટકાવી નહીં — લોભના કુવામાં નાંખે ના કદી

(૪૬)

એ સાદ થયા પછી આગનો ભડકો ૪૦ ગજ ઊંચો થયો ને તેણે બધા યાહુદીઓને ઘેરીને બાળી નાખ્યા. એમની જડ આગથી હતી માટે છેવટે તેઓ આગમાં મળી ગયા. આ બધા તુચ્છ તણુખલાની અસલ આગ હતી તે માટેજ આગ ને ધુમાડાની વાતો કરતાં ને તેજ કારણથી આગ સળગાવી હતી, આ આગ મોમિનોને બાળવા માટે હતી. પણ તેના બદલામાં તેમનેજ બાળી નાખ્યા કેમકે જેની મા દોજખ છે તેનું એકાંત પણ દોજખ એટલે કબર બનશે. જેવી રીતે મા પોતાના બાલકને શોધે છે એવીજ રીતે દરેક શાખા તેની જડ તરફ જાય છે, જુઓ કે હોજમાં પાણી કેદ થઇને રહયું છે પણ કોઇ જાણે નહિ તેવી રીતે તેને ધીમે ધીમે હવા શોધી લે છે તે તેને આ કેદ ખાનામાંથી છોડવે છે ને તેની અસલ જગાએ લઇ જાય છે એવીજ રીતે અમારા શ્વાસોશ્વાસમાં પણ અમારા જીવને થોડો થોડો કરીને જગતની કેદમાંથી છોડવે છે કેમકે માણસનો આવરદા શ્વાસોશ્વાસની ગણતરી ઉપર છે, જેટલા શ્વાસોશ્વાસ ઓછા થાય છે તેટલીજ મુકિત પાસે આવતી જાય છે. જે વચનો પવિત્ર છે તે અમારી પાસેથી ઊંચી જગાએ જાય છે. ને અમારી પવિત્રતા ને પર હેજગારીથી તે ઉન્નતિ પામે છે અને અમારી તરફથી પરલોકનો તોહફો બને છે પછી ખુદા તેનો બેવડો બદલો પોતાની દયાથી અમને આપે છે અને અમને તેવાંજ પવિત્ર વચનો તરફ વળવા પ્રેરણા કરે છે જેથી તે બદલો અમે પામી ચુકયા છીએ તે મેળવવા પ્રયત્ન કરીએ. એવીજ રીતે પવિત્ર વચનોનો ચઢાવ ઉતાર છે કેમકે કુરઆનમાં કહયું છે કે પાક વચનો પાક ઝાડ જેવાં છે તેની જડ સાબીત છે ને ડાળાં આકાશમાં છે ને નઠારા વચનો નઠારા ઝાડ જેવાં છે કે તે જમીનની બહારજ નીકળતાં નથી ને તેને દ્રઢતા નથી.

પાક વચનો તરફ અમારૂં આકર્ષણ એટલાજ માટે થાય છે કે તે ઉતમ વસ્તુ છે માટે તેનુંજ આકર્ષણ છે. જો કોઇ કવમ કોઇ દિવસ કોઇ તરફ પોતાનું વલણ દેખાડે છે ને મજા પામે છે તો તેની દ્રષ્ટી તેનીજ તરફ રહે છે કે ફરી પણ તેજ સ્વાદ ચાખું દરેકને પોતાની સ્વજાતિમાં મજા મળે છે. અને દરેક અંશને પોતાના મુળની સાથે પ્રેમ હોય છે કે તેમાં જઇને સમાઇ જાઉં તેથી જે પાક વચનો અમારા મોંમાથી નીકળે છે તે પોતાની સ્વ-જાતિમાં મળવાની ઇચ્છા રાખે છે. જો કોઇ વિજાતીય વસ્તુ હોય ને તે કોઇ વસ્તુને લાયક હોય તો તે પણ જ્યારે કોઇ વસ્તુની સાથે મળે છે ત્યારે તેજ જાતની થઇ જાય છે. જેવી રીતે ખોરાક અને પાણી કે તે અમારા સ્વજાતિય નથી પણ અમારામાં એનો વધારો થવાથી અમારી જાત થઇ જાય છે. દેખીતી રીતે રોટલાને પાણીમાં વસ્તુપણું નથી. પણ એ ખોરાક છે તેથી એ વસ્તુ છે તેથી આ વિજાતીય વસ્તુથી અમને મજા મળે છે તો તેનું કારણજ એજ છે કે તે વસ્તુ છે પણ જે વસ્તુ કોઇ વસ્તુના જેવી હોય છે તેને વસ્તુની સંપુર્ણતા વિના અધુરી હોય છે અને તેથી તે બાકી રહેતી નથી પણ નાશ પામે છે જેવી રીતે પક્ષીને સીટી વગાડી બોલાવીએ છીએ ને તે આનંદમાં આવીને બોલવા લાગે છે પણ જ્યારે જાણે છે કે એ મારા સ્વજાતીયનો અવાજ નથી એટલે સીટીના તરફ અણુગમો દેખાડે છે. તરસ્યો માણુસ મદ્યથી મજા પામે પણ જ્યારે કેફ ચડે ને પીડા થાય ત્યારે મદ્યને બદલે પાણી શોધે છે. ગરીબ માણુસ ખોટું નાંણું પામે છે તો ખરૂં જાણી રાજી થાય છે પણ જ્યારે ટંક-શાળમાં તેની પરિક્ષા થાય છે ત્યારે ફજેત થાય છે માટે ખબરદાર થા ને ખોટાં નાણાંથી

તારૂં ભવિષ્ય બગાડ ના, ને નઠારા વિચારોથી પોતાને કુવામાં પાડીશ નહીં એને માટે એક નકલ છે કે સિંહ પોતાના પડછાયાને બીજો સિંહ સમજી કુવામાં પડયો.

શિકારીનો કિસ્સો અને કર્મવાદી તથા ઉધમનો વાદવિવાદ અને પ્રયત્ન કરવાનું તજી દેવા વિષે.

(૪૭)

૧૦૩૯

અઝ કલીલા બાઝ ખ્વાં ઇં કિસ્સેરા, વહરાં કિસ્સા તલબ કુન હિસ્સેરા,
ફિર કલીલા દમનાકી પઢ દાસ્તાં, લે બકદરે ઝવક હિસ્સા એ ગુમાં
વાંચ આ કિસ્સો કલીલામાંથી એશ, થાય જેથી લાભ ને હિતોપદેશ

૧૦૪૦

તાયેફા નખચીર દર વાદીએ ખશ, બુદ શાં બા શેર દાયમ કશમકશ
ખુશ થે ઇસ જંગલ મેં સારે જાનવર, શેર કી દેહશત થી લેકિન પુર ખતર
જાનવરોનું વનમાં એક ટોળું હતું. સિંહના કારણથી ગભરાતું ખરૂં

૧૦૪૧

બસકે આં શેર અઝ કમીં દરમી રબુદ, આં ચરા બર જુમ્લા ના ખુશ ગશ્તા બુદ
ઘાતમેં રહેતા થા, શેરે નાબકાર, વો ચરાગાહ હો ગઇથી નાગવાર
સિંહ એને યુક્તિઓથી મારતો, તેથી આફતમાં હતો નાનો મોટો

૧૦૪૨

હીલા કરદન્દ આમદન્દ ઇશાં બ શેર, કઝ વઝીફા મા તુરા દારેમ સેર
હીલા કરકે શેર કે સબ આયે પાસ, ઓર કહા દેંગે વઝીફા બે કિયાસ
યુક્તિ કરીને આવ્યા સિંહની પાસે તે, ને કહ્યું ખોરાક મોકલીશું અમે

૧૦૪૩

જુઝ વઝીફા દર પએ સયદે મયાં, તલ્ખ બર માતા ન ગરદદ ઇં ગયા
લે વઝીફા તુ ન કર હમકો શિકાર, તા ન હમપર તલ્ખ હો યે મર્ગ ઝાર
મોકલીએ જે અમે તેને તું ખા, કષ્ટ શા માટે તું વેઠે બાદશા

(૪૭)

વનસ્પતિથી ભરપુર એક જંગલમાં ઘણા જાનવરો રહેતા હતા ત્યાં એક સિંહ પણ રહેતો હતો જેથી તે જાનવરો ભારે સંકટમાં હતા કેમકે તેમાંથી એકને રોજ સિંહ ઉપાડી જતો હતો તેથી પશુઓ કંટાળી ગયા હતા, માટે તેમણે વિચાર કર્યો ને સિંહને આવીને કહેવા લાગ્યા કે અમે તારો ખોરાક રોજ તને પહોંચાડીશું તને ભુખે મારીશું નહિં તેથી એ વિના બીજા કોઇને મારીશ નહિ અને તેથી આ ગોચર માં અમે નિરાંતે ફરીએ ને ચરી ને રાજી થઇએ.

સિંહે પ્રાણીઓને જવાબ આપ્યો અને ઉધમના ફાયદાનું વર્ણન.

(૪૮)

૧૦૪૪

ગુફ્ત આરે ગર વફા બીનમ ન મક, મક્રહા બસ દીદાઅમ અઝ ઝેદો બક્ર
શેર બોલા હાં જો મકકારી ન હો, સેંકડો દેખે હેં મેને મક્ર તો
સિંહ બોલ્યો સત્ય છે જો હો વફા, પણ મેં જોયા છે દગા ફટકા ઘણા

૧૦૪૫

મન હલાકે કવલો ફેઅલે મરદુમમ, મન ગઝીદા ઝખ્મે મારો કઝદુ મમ
કવલો ફેઅલે આદમીસે હોં હલાક, સાંપ બિચ્છુ સે મુઝે રહેતા હે બાક
માણુસોના કોલથી છેતરાયો છું, સાંપ ને વીંછી મેં જોયા છે બહુ

૧૦૪૬

નફસ હર દમ અઝ દરૂનમ દર કમીં અઝ હમા મરદુમ બ તર દર મક્રો કીં
મેરે જઝબે મેરે દિલ કી ઘાત સે મક્રો કીં મેં આદમી સે હેં બુરે
દાવમાં છે નફસ વીંછી હર ઘડી તે દગા ફટકામાં ભુંડો સૌ થકી

૧૦૪૭

ગોશે મન લા યુલ દગુલ મોમીન શનીદ કવલે પયગમ્બર બ જાનો દિલ ગઝીદ
મેં ને હે લા યુલ દગુલ મોમિન સુના કવલ પયગમ્બર પે હું દિલ સે ફિદા
સાંભળ્યું લા યુલ દગુલ મોમિન છે મેં કોલ પયગમ્બરનું માનું છું ખરે

(૪૮)

સિંહે કહ્યું કે ઠીક, તમે આ કોલકરાર પુરા કરજો દગો કરશો નહિ મેં લોકોના દાવ પેચ ઘણાં જોયા છે હું તો લોકોનાં વચન ને કૃત્યથી ઘાયલ થએલો છું અને ઘણાં સાંપ ને વીંછી મને કરડેલા છે તેમજ મેં સંકટ વેઠેલાં છે મારી વાસ્ના મારા દાવમાં બેઠેલી છે તેનોજ દગો ફટકો જબરો છે મેં પેગમ્બર સાહેબની હદીસ સાંભળી છે કે "મોમિન એક દરથી બે વખત ડંખ પામતો નથી" પહેલીજ વખત હુસ્યાર થઇ જાય છે.

પ્રાણીઓ તવકકુલ ને ઉધમથી ઉત્તમ સાબિત કરે છે તે.

(૪૯)

૧૦૪૮

જુમ્લા ગુફતન્દ અય હકીમે બાખબર, અલ હઝર દઅ લયસા યગની અન કદર
સબ યે બોલે અય હકીમે બાખબર. ક્યા હઝર કિસમતપે હોગા કારગર
બોલ્યા સૌ વનરાજને હે રાજવર. અલ હઝર દઅ લયસા યગની અનકદર

૧૦૪૯

દર હઝર શેરીદને શેરા શરરત. રવ તવકકુલ કુન તવકકુલ બેહતરસ્ત
હે હઝર મેં શેરા શરકી ઝિંદગી, તુ તવકકુલ કરકે બેહતર હે પેહી
ખીકમા ગડબડ ભરેલી હોય છે, છે તવકકુલ તેમાં ઉત્તમ જાણજે

૧૦૫૦

બા કઝા પંજા મઝન અય તુન્દો તેઝ તા નગીરદ હમ કઝા બાતુ સ્તેઝ
મોત સે પંજા કશી અચ્છી નહીં મોતભી તુઝસે ન લડ બેઠે કહીં
મોતની સાથે ન લડ પણ બેસ તું મોતનો શતરૂ ન થા કહીએ ખરૂં

૧૦૫૧

મુરદા બાયદ બુદ પેશે હુકમે હક તા નયાયદ ઝેહમત અઝ રબ્બુલ ફલક
હુકમે હક કે સામને મર જાઇયે ઝેહમતોં કે દામ મેં કયોં આઇયે
થા તું મડદું હક ની આજ્ઞા માની ને કે ખુદા થી દુઃખ ન તું પામે અરે

(૪૯)

કુરઆનની આયત ઉપરથી જાણી લે કે કોઈ વસ્તુથી બચવાનું જે છે તેને તજી દે કેમકે એ ખુદાના હુકમથી બેપરવા કરી શકતું નથી બચાવ કરવો એ તો ભુમબરાડા પાડવા છે માટે ખુદાને આધીન થા કેમકે ખુદાને આધીન થવાથી રૂડું બીજુ કાંઇ નથી. અને ખુદાને આધીન ન થવું એ જાણે ભાગ્ય સાથે લડાઇ કરવા બરાબર છે અને જ્યારે તું તેનાથી લડીશ તો તે પણ તારી સાથે લડશે ને તારામાં તેની સાથે લડવા જેટલી શકિત કયાં છે ? તું ખુદાના હુકમ સામે મરદ થઇને આવ અને તેનું કહયું માન ને જે કાંઇ સારૂં નરસું થાય તે સહન કર તો તને ખુદા તરફથી કાંઇ પણ કષ્ટ પ્રથમથીજ પહોંચે નહીં.

સિંહ ઉદ્યમને ભાગ્ય કરતાં ઉત્તમ સાબિત કરે છે.

(૫૦)

૧૦૫૨

ગુફત આરે ગર તવકકુલ રેહબરસ્ત ઇં સબબ હમ સુન્નતે પયગમ્બરસ્ત
શેર બોલા હે તવકકુલ રાહબર જેહેદભી સુન્નત નબીકી હે મગર
સત્ય છે ઉત્તમ તવકકુલ છે ખરો સુન્નતે પેગમ્બરી ઉદ્યમ કરો

૧૦૫૩

ગુફત પયગમ્બર બ આવાઝે બલન્દ બર તવકકુલ ઝાનુએ ઉશ્તર બ બન્દ
બરમલા હે યે પયગમ્બર ને કહા કર તવકકુલ બાંધ ઝાનુ ઉંટકા
બોલ્યા પોકારીને પેગમ્બર સદા, બાંધી દામણુ ઉંટ હકને સોંપતા

૧૦૫૪

રમ્ઝ અલ કાસિબ હબીબુલ્લા શનવ, અઝ તવકકુલ દર સબબ કાહિલ મશવ.
જબ કે કાસિમ દોસ્ત હેં અલ્લાહ કે, કાહલી સે ક્યોં સબબકો છોડીયે.
મર્મ એનો ભાઇઓ સૌ સાંભળો, કામમાં સુસ્તી, તવકકુલ તે નહો.

૧૦૫૫

રવ તવક કુલ કુન તું બા કસ્બ અય અમુ, જેહેદ મી કુન કસ્બ મી કુન મુ બ મુ.
કસ્બ કરકે ફિર તવકકુલ ચાહીયે; દોનોં કરઓ જેહેદ હેં તેરે લિયે.
કર તું ઉદ્યમ ને તવકકુલનો સંગાથ, કર તું ઉદ્યમ સારી પેઠે ધોઇ હાથ,

૧૦૫૬

જેહેદ કુન જદદે નુમા તા વારહી, વરતુ અઝ જેહદશ બમાની અબલહી.
જેહેદ કર ઓર કસ્બ કર તા હો નજાત, તરકે કોશિશ બેવકુફીકી હે બાત.
કર તું કોશિશ તેથી આફતથી બચે, જો ન તું ઉદ્યમ કરે મુરખ બને.

(૫૦)

સિંહે કહ્યું કે સત્ય છે પણ જો ખુદાની મરજીને આધીન થવું એ ભોમીઓ છે તો પ્રયત્ન કરવો એ પણ પેગમ્બર સાહેબની સુન્નત છે કેમકે આપે પોકારીને ફરમાવ્યું છે કે 'અલ કસ્બો સુનુન' વળી ફરમાવ્યું છે કે ઉંટના પગ બાંધો ને પછી ખુદા પર ભરોસો રાખ: તો શું બાંધેલું ઉંટ ખોવાઇ જતું નથી. વળી 'અલ કાસિબો હબીબુલ્લાહ'ના ભેળથી પણ વાકિફ થવું જોઇએ ફકત ખુદાની મરજીને આધીન થઇ પ્રયત્નમાં સુસ્તી કરવી ન જોઇએ. કેમકે પ્રયત્ન ન કરનાર માણસ ખુદાનો દુશ્મન છે, માટે ખુદા ઉપર આસ્થા રાખવાનું કામ પ્રયત્નની સત્યે કર એથી વિરૂદ્ધ વર્તન કરવું એ ભુલ છે અને દરેક પ્રયત્નનું પરિણામ ખુદાની મરજીને આધીન થવું એજ છે માટે એક રતિ બરાબર પણ પ્રયત્નમાં કસુર કરવી નહિ દાખલા તરીકે ખેતરને ખેડી વાવણી કરવી ને તેને માટે જોઈતી બધી તૈયારી કરવી એ પ્રયત્ન છે તેમાં દાણા થાય એ ખુદાને આધીન છે માણુસની સત્તાની બહાર છે માટે પ્રયત્ન કર કે જેથી તું સંકટમાંથી બચે જો તુ ખુદાને આધીન થઇ પ્રયત્ન નહીં કરે તો તારા જેવો મુર્ખ કોણ હશે?

ઉદ્યમ કરતાં ભાગ્ય બળવતર છે એવું પ્રાણીઓનું કહેવું.

(૫૧)

૧૦૫૭

કવમ ગુફતન્દશ કે કસ્બ અઝ ઝોઅફે ખલ્ક લુકમએ તઝવીરદાં બર કદરે હલ્ક
બોલે વો હે કસ્બ એક ઓદીસી બાત, યે નિવાલા હે ફરેબી વાહિયાત
કવમ બોલી જગના નબળાં કામથી, કોળીઓ છે છળ કપટનો વાજબી

૧૦૫૮

પસ બદાંકે કસબહા અઝ ઝોઅફખાસ્ત, દર તવકકુલ તકીયા બર ગયરે ખતાસ્ત
ઝોઅફસે હે કસ્બકા જઝબા બઢા, ગેર પર કરના ભરોસા હે ખતા
ધંધો કમજોરીથી છે પેદા થયો, અન્ય આશ્રય છે તવકકુલ મા બુરો

૧૦૫૯

નીસ્ત કસ્બે અઝ તવક્કલ ખુબ્તર, ચીસ્ત અઝ તસ્લીમ ખુદ મહેબુબ તર.
હાં તવક્કલ કસ્બ સે હે ખુબ્તર, કુચ્છ નહીં તસ્લીમ સે મહેબુબ તર.
ધંધાથી ઉત્તમ તવકકુલ જાણજે, સોંપવો પોતાને ઉત્તમ છે ખરે.

૧૦૬૦

પસ ગુરેઝન્દ અઝ બલા સુએ બલા, બસ જહન્દઝ માર સુએ અઝદહા.
કયોં બલાસે ભાગીયે સુએ બલા, સાંપસે છુટે તો ઝપટા અઝદહા.
નાસી વણુ તેડે બલાની પાસ જાય, સાપથી નાસીને અજગર પાસ હાય.

૧૦૬૧

હીલા કર્દ ઇન્સાંનો હિલશ દામ બુદ, આંકે જાં પિન્દાશ્ત ખું આશામ બુદ.
હીલા ઇન્સાં કે લિયે એક દામ થા, જીસ્કો જાં સમઝા વો ખું આશામ થા.
જે કર્યું બાંનુ બહાનું તે દગો, જાણ્યો જેને પ્રાણુ તે દુશ્મન ખરો.

૧૦૬૨

દર બબસ્તો દુશ્મન અંદર ખાના બુદ હીલએ ફિરઅવન ઝીં અફસાના બુદ
બંદથા દર ઘરમેં દુશ્મનથા છુપા, મકે ફિરઅવની યેહી અફસાનાથા
ઘરમાં દુશ્મન, બંદ કીધું બારણું, કામ આ ફિરઅવનના જેવું થયું

૧૦૬૩

સદ હઝારાં તિફલ કુશ્ત આં કીના કશ, વાંકે ઉમી જુસ્ત અંદર ખાનાઅશ
લાખોંહી બચ્ચે કિયે ગો પાશ પાશ, ઓર વો થા ઘરમેં જીસ્કીથી તલાશ
કીનાથી તે બાળકોને મારતો, શોધતો જેને હતો ઘરમાં હતો

૧૦૬૪

દીદએ મા ચું બસે ઇલ્લત દરોસ્ત, રવ ફના કુન દીદે ખુદદર દીદે દોસ્ત
હે હમારી દીદ ઇલ્લત આશના, અપની આંખે, દીદે હકમેં કર ફના
છે અમારી આંખમાં રોગજ ભર્યા, હકને જોવા માટે કર દ્રષ્ટિ ફના

૧૦૬૫

દીદે મારા દીદે ઉ નેઅમલ ઇવઝ, હસ્ત અંદર દીદ ઉ કુલ્લી ગરઝ
દીદે હક હે દીદકા નેઅમુલ બદલ, હે ઇસીકી દીદ મકસુદે અમલ
મારૂં જોવું તેના જોવાને અવેજ. તેને જોવાની ગરજ મુજને ખરેજ

૧૦૬૬

તિફલ તા ગીરાવ તા પોયા ન બુદ, મરકબશ જુઝ ગરદને બાબા ન બુદ
તિફલ ચલ સકતા ન થા જબ આપહી ઉસ્કા મરકબ બાપકી ગરદન રહી
જ્યાં સુધી બાળક ન બોલે ચાલે છે. તો ખભો પિતાનો તે ઘોડો ગણે

૧૦૬૭

ચુ ફુઝુલી કર્દો દસ્તો પા નમુદ, દર અના ઉફતાદો દર કોરો કબુદ
જબ નિકાલે દસ્તોપા ઓર બઢ ચલા, રંજે ગમમેં હો ગયા વો મુબતિલા
બોલે ચાલે ને બને જ્યારે જુવાન, તો મુસીબતમાં પડે તેતો નિદાન

૧૦૬૮

જાન હાએ ખલ્ક પેશ અઝ દસ્તો પા
જબ ન જાનોં કો મિલે થે દસ્તો પા
હાથ-પગની પહેલાંનો માણસનો જીવ

મી પરીદન્દ અઝ વફા સુએ સફા
કયા વફાસે ઉડતી થીં સુએ સફા
ઉડતો હતો વફાથી હે સચિવ

૧૦૬૯

ચું બ અમરે એહબિતુ બંદી શુદન્દ
જબ હુએ કયદી બહુકમે એહબિતુ
ઉસ્તવાની કેદ લાગે જયાહ રે

હબ્સ ખશ્મો હિર્સો ખુર સન્દી શુદન્દ
હો ગયે પાબન્દ હિર્સો આરઝુ
રોગ ને સુખ દુઃખનો કેદી તે બને

૧૦૭૦

મા અયાલે હઝરતેમો શીર ખ્વાહ
હમ અયાલ ઉસકે હૈં બચ્ચે શીર ખ્વાર
હકના વિચારો ન જાણે ધાવણા

ગુફ્ત અલ ખલ્કો ઇયાલુન લિલ ઇલાહ
ખલ્ક કુન્બા હે ખુદાકા દોસ્ત દાર
કહે છે અલ ખલકો અયાલે લાઇલાહ

૧૦૭૧

આંકે ઉ અઝ આસ્માં બારા દેહદ
અબ્રસે પાની જો બરસાતા હે વો
પાણી જે આકાશથી વરસાવશે

હમ તવાનદ કો બરેહમત ના દેહદ
દેગા રોટી ભી કરમ વાલા હે વો
તે કૃપાથી રોટલો પણ આપશે

(૫૧)

તે જાનવરોની કોમે કહ્યું કે ઉદ્યમ તો સૃષ્ટિની નબળાઇથી છે કે એણે આસ્થા સ્વીકારી નહિ અને ઉદ્યમ છે તે દગા ફટકાનો કોળીઓ છે કેમકે તે અન્ન નળીમાં કાણાં કરતાં વધારે છે જે ગળાની બરાબર હોય તેજ પુરતું છે ને તે જરૂર મળશેજ. માટે જાણવું જોઇએ કે ઉદ્યમ નબળાઇથી પેદા થાય છે કેમકે આસ્થામાં બીજા ઉપર ભરોસો રાખવો એ ભુલ છે અને એવું ધઇર્ય કોઇને નથી. કોઇ પણ આસ્થાથી ઉત્તમ નથી. જગ બતાવો તો ખરા કે ખુદાની મરજીને તાબે થવા કરતાં કયી વસ્તુ વધારે પ્રિય હશે. કેટલાક તો એવા છે કે બલાના મોંમાંથી નીકળીને બલાના મોંમાંજ જાય છે અર્થાત નિર્ધનતાથી આસ્થા છોડીને ઉદ્યમની તરફ જાય છે કેમકે એ બીજી બલા છે જાણે સાંપના મોંમાંથી છુટીને અજગરના મોંમાં જાય છે. તું જો કે માણુસ બહાનું કાઢે છે તે તેને માટે જાળ થઇ જાય છે ને તેને જાણી જાય છે ને તેનું રકત ચુસી લે છે. તેં બારણું તો બંધ કર્યું પણ દુશ્મનતો ઘરમાંજ હતો એવો દાખલો ફિરઓનનો પણ છે તેને બાળક ન હતું. માટે હઝરત મુસા (અ૦ સ૦) ને ખોળે લેવાનો વિચાર કર્યો તે તેના હકમાં ભય રૂપ થઇ ગયા, ને ફિરઓન તેમની જાળમાં ફસાયો ને ડુબી ગયો, લોકોનાં લાખો બાળકો મારી નાંખ્યાં પણ જે બાળકથી ડરતો હતો ને જેને શોધતો હતો તેતો તેના ઘરમાંજ મોજુદ હતો કેમકે ભવિષ્ય વેત્તાઓએ તેને ખબર આપી હતી કે બની ઇસરાઇલમાં એક છોકરો થશે તે તને મારશે તેથી એ બની ઇસ્રાઇલના છોકરાઓને મારી નાખતો હતો ને છોડીઓને જીવવા દેતો હતો. પણ જ્યારે હઝરત મુસાની માતા ગરભવંતા થયાં ત્યારે ખુદાની કુદરતથી તે ગરભ જાહેર થયો નહીં, જ્યારે એમનો જન્મ થયો ત્યારે એમની માએ એક પેટીમાં બંધ કરી તે પેટી નીલ નદીમાં છોડી મુકી ફિરઓને તે પેટી કઢાવી ને તેની સ્ત્રી હઝરત આસી-

યાની ઈચ્છા પ્રમાણે તેમને દત્તક કરી લીધા અર્થાત મોલાના કહે છે કે ફિરઓનની યુક્તિથી શો ફાયદો થયો ? છેવટે જે થવાનું હતું તેજ થયું. અમારી આંખોએ ઘણાક કારણો જણાય છે કે આમ કરીશું તો આ લાભ થશે ને આમ કરીશું તો આ નુકસાન થશે તો જા એ આંખોને મિત્રની આંખોમાં ફના કરી દે એના વિના બીજા કોઇ કારણને જોઇશ નહિ. મિત્રની મરજી પ્રમાણે રાજી થા તારી આંખના બદલામાં જો તેની આંખો મળે તો જાણજે કે ઘણો સારો બદલો મળ્યો એમ થાય તો બધી ઈચ્છાઓ પુર્ણ થાય છે. તું જુએ છે કે બાળક પોતાની પાસેની વસ્તુ ઝાલીને ટગમગ ટગમગ ચાલે છે પણ જ્યારે તે ચાલતો ન હતો ત્યારે માની કેડે ફરતો હતો. જ્યારે જગતના જીવ અરવાહમાં હતા ને શરીર ન હતાં ત્યારે વફા ને સફાઈથી ઊડતી હતી પછી જ્યારે શરીર મળ્યાં ત્યારે ઘઉં ખાવાથી કેવી મુસીબતમાં પડયાં, અરવાહમાં નિશ્ચિંત હતા અમને પરવા શી ? અમે તો બાલ બચ્ચાં જેવાં છીએ અને છોકરાં પણ ખુદા તઆલાનાં છીએ તો શું તે અમારૂં પોષણ નહિ કરે ? તું જોતો ખરો કે જે આકાશથી વરસાદ વરસાવે છે તે રોટલો નહિ આપી શકે ? એતો એને મન કાંઇ મોટી વાત નથી.

સિંહ ઉદ્યમને ઉત્તમ કહી તેની દલીલો બતાવે છે.

(૫૨)

૧૦૭૨

ગુફ્ત શેર આરે વલે રબ્બુલ ઇબાદ, નર્દબાને પેશ પાયે મા નિહાદ
શેર બોલા યું તો હે સબકા ખુદા, ઉસ્ને એક રખદી હે સીડી પેશપા
સિંહ બોલ્યો સાચું છે લેકિન ખુદા, પગની પાસે રાખે નીસરણી સદા

૧૦૭૩

પાયા પાયા રફત બાયદ સુએ બામ. હસ્ત જબરી બુદન ઇં જા તમ્એ ખામ
સીડી સીડી ચલકે ચઢીયે બામ પર, હોતા જબરી ખામ તબ્ઈ હે મગર
પગથીયે પગથીયે ચઢે મેડા ઉપર. મુર્ખ ઉત્તમ ભાગ્ય ને જાણે મગર

૧૦૭૪

પાયેદારી ચું કુની ખુદરા તુ લંગ દસ્તદારી ચું કુની પિન્હાં તુ જંગ
પાઉં હેં તો ખુદકો કયોં કરતા હે લંગ હાથ હેં તો છુપ કે કયોં કરતા હે જંગ
પગ તને આપ્યા છે લંગડો થાય કેમ ? હાથ છે છાની લડાઇ રાખે કેમ !

૧૦૭૫

ખ્વાજા ચું બેલે બદસ્તે બંદા દાદ બે ઝબાં માઅલુમ શુદ ઉરા મુરાદ
જબ કે દે નોકરકો આકા બેલચા બે કહે મકસદ અયાં હે બરમલા
પાવડો ચાકર ને શેઠે આપિયો વિણુ કહે મતલબ તે તેની પામીઓ

૧૦૭૬

દસ્ત હમ ચુ બેલ ઈશારત હાએ ઓસ્ત આખર અંદેશી ઇબારત હાએ ઓસ્ત
હાથ ઇશારે ઇસ્કે હેં જો બેલચા આખર અંદેશી હે અસ્લે મુદ્દુઆ
હાથ છે તેને તે જાણે પાવડો દુર અંદેશી કરી ને જાણજે

૧૦૭૭

ચું ઇશારત હાશરા બર જાં નહી. દર વફાએ આં ઇશારત જાં દહી
જબ ઇશારૂં પર તું ઇસ્કે ધ્યાન દે, ફિર અમલ કરને પર ઇનકે જાન દે
જ્યારે તું તેની ઇશારત રાખે જો, તે ઇશારત ની વફામાં જીવ ખો

૧૦૭૮

પસ ઇશારત હાશ અસરારત દેહદ, બાર બર દારદ કે તુ કારત દેહદ
હર ઇશારા ભેદ તુમ પર ખોલ દે, બાર ઉઠાએ તેરા મકસદ વર કરે
આ ઇશારત તુજને સમજાવે ખરૂં, ભાર ઉપાડી થાય કારજ તાહરૂં

૧૦૭૯

હામેલી મેહમુલ ગરદા નદ તુરા, કાબલી મકબુલ ગર દાનદ તુરા
તુ જો હામિલ હે કરે મેહમુલ વો, તુ જો કાબિલ હે કરે મકબુલ વો
તું ઉઠાવે ભાર મુજને ભાર કર. તુ છે કાબિલ તો મને મકબુલ કર

૧૦૮૦

કાબિલે અમરે વઇ કાબિલ શવી, વસ્લ જોઈ બાદ અઝાં વાસિલ શવી
કર કુબુલ અમ્ર ઉસકા તા કાબિલ હો તું, વસ્લ ઉસ્કા કર તલબ વાસિલ હો તુ
માને તેની આજ્ઞા લાયક જો થાય. સંગ શોધે તો મળે સાથી સદાય

૧૦૮૧

સઅઇ શુક્રે નેઅમતે કુદરત બુવદ, જબ્રે તુ ઇનકાર આં નેઅમત બુવદ
સઅઈ શુક્રે કુદરતે માઅબુદ હે, જબ્ર કુફ્રે નેઅમતે મવજુદ હે
કોશીશ એ હકનો એક ઉપકાર છે. લાચારી કૃતઘનતા જાણો ખરે

૧૦૮૨

શુક્રે નેઅમત નેઅમતત અફઝું કુનદ, કુફ્રે નેઅમત અઝ કફત બેરૂં કુનદ
શુક્રે નેઅમતસે બઢેંગીં નેઅમતેં કુફ્રે નેઅમત સે ઘટેંગીં નેઅમતેં
માન તુ ઉપકાર તો નેઅમત વધે. થઇશ જો કૃતઘ્ની તો નેઅમત ઘટે

૧૦૮૩

જબ્રે તુ ખુફતન બુવદ દર રેહ મખુસ્પ, તા ન બીની આંદરો દર ગેહ મખુસ્પ
જબ્ર સોજાના હે તુ રેહ મેં ન સો, જા નહીં સકતા જો દર ગેહ મેં ન સો
ભાગ્ય જાણે રસ્તાનો અરામ છે, રસ્તામાં ઘર ના જુએ સુઇ ન રહે

૧૦૮૪

હાં, મખુસ્પ અય જબરીએ બે એતિબાર, જુઝ બઝેરે આં દરખ્તે મેવા દાર
હાં, ન સો અય જબરીએ બે એતિબાર, હો ન જબ તક વો દરખ્તે મેવા દાર
ભાગ્યવાદી વિણુ ભરોસે સો ન તુ, ઝાડ હો ફળવાન નીચે સુજ તુ

૧૦૮૫

તાકે શાખ અફશાં કુનદ હર લેહઝા બાદ, બર સરે ખુફતા બ રેઝદ નુકલો ઝાદ
તા હવા હર લેહઝા શાખોં કો હિલાય, ઓર સોતે કો સમર શીરીં ખિલાયે
જેથી તેની ડાળીઓથી હરઘડી, મેવો ટપકે સુતાની ઉપર નકી

૧૦૮૬

જબ મુફતન દર મિયાને રેહઝનાં, મુર્ગે એ હંગામ કે યાબદ અમાં
જબ હેં સોના ઠગોં કે દરમિયાં મુર્ગે એ હંગામ કલ પાયે અમાં
ભાગ્ય વાકી સુતો ચોરો મધ્યે જઈ, પક્ષી એ હંગામને રાહત નહીં

૧૦૮૭

વર ઇશારત હાશરા બીની ઝની, મર્દ પિન્દારી વ ચું બીની ઝની
નાક મારેગા જો ઇંન હુકમોં કો તું, મર્દ સે ઓરત બનેગા હુ બહુ
આ ઇશારતને ન સમઝે મુર્ખ તું, છે તું સ્ત્રી નર ન સમજીશ હુ કહું

૧૦૮૮

આં કદર અકલે કે દારી ગુમ શવદ, સરકે અકલ અઝ વે બ પરંદ ગુમ શવદ
અકલ હોગી જીતની હો જાયેગી ગુમ, અકલ જબ સરસે ઉડે રેહ જાએ દુમ
ગુમ થશે આ સઘળી બુદ્ધી તાહરી, બુદ્ધિ ગઈ તો પુંછ રહેશે આદમી

૧૦૮૯

ઝાંકે બે શુકરી બુવદ શુમો શનાર, મી બરદ બે શુક રા દર કઅરે નાર
કયોં કે બે શુકરી તે બિલકુલ એબો નંગ ડાલતી હે આગમેં યે બે દરંગ
થા અનુપ કારી ન લજ્જાની છે વાત, દેખે અન ઉપકારી દોજખ સાક્ષાત

૧૦૯૦

ગર તવકકુલ મી કુની દર કાર કુન, કસ્બ કુન પસ તકીયા બર જબ્બાર કુન
હે તવકકુલ ખુ તો પ્હેલે કામ કર, બાઅદ ઇસકે તકીયા કર અલ્લાહ પર
જો તવકકુલ કરવો છે કામોમાં કર કર તુ ઉદ્યમ ને ખુદા પર કર નજર

(પર)

સિંહે કહયું કે એ બધું તો હું માનું છું પણ ખુદાએ અમારી સામે એક નીસરણી ગોડવી છે જો મેડા ઉપર જવું હોય તો એ નીસરણીના પગથીએ થઇને જવું જોઇએ. એમ ને એમ જઇ શકતા નથી માટે એવે ઠેકાણે કર્મવાદી લોકોના જેવા થઇ જઇને નીસરણીના પગથીઆ પગથીઆથી અજાણ્યાં રહેવું એ મોટી ભુલ છે. પગ તો છે છતાં જાણી જોઈને લંગડા બનવું છે હાથ તો ખુદાએ આપ્યા છે પણ જાણી જોઇને તેને છુપાવીએ છીએ.

એક શેઠે પોતાના નોકરના હાથમાં પાવડો આપ્યો હવે કહયા વગર પણ તે નોકર સમજી જશે કે કાંઈ કામ માટે આ પાવડો શેઠે મને આપ્યો છે તેવીજ રીતે પંજાથી ખભા સુધી તેને જે હાથ આપ્યા છે તે પણ પાવડાના જેવાજ છે તેથી તારે જાણવું જોઇએ કે એ નિરર્થક આપ્યા નથી એથી દુર અંદેશીથી કામ લેવું જોઇએ. અને એ વડે અઇહિક ને પરલોકનાં કામ લેવા જોઇએ એ રહસ્ય સમજી એ પ્રમાણે કરીશ તો એનો ભેદ પરલોકમાં તુ જાણીશ અને એવા સુકૃત્યોથી તને ભલાઈ મળશે ને તે તારો ભાર ઉપાડશે. ને તને ઉપયોગી થઇ પડશે. તેવી રીતે આજે તેં સુકૃત્યોથી કુરબાની કરી તો તે કુરબાની તને કાલે કિયામતમાં તે પુલ ઉપર તારે કામે આવશે ને તારી સવારી બનશે એવીજ રીતે બધાં સારાં કામોનો તને બદલો મળશે. કુરાનમાં એક આયત છે જેનો અર્થ છે કે જ્યાં સુધી માણસ પોતાના સુકૃત્યોને દુષ્કૃત્યોને જોઇ લેશે નહિ ત્યાં સુધી તેમનું ઇમાન તેમને

લાભદાયી થશે નહિ. પોતાના સારાં નઠારાં કામો અંતકાળ વખતે સારા નઠારા રૂપમાં તેને દેખા દે છે. ને તે ગુનેહગારને કહે છે કે દુન્યામાં તું અમારા ઉપર સવાર હતો હવે અમે તારા ઉપર સવાર થઇશું. તે સુકૃત્યો કહે છે કે દુન્યામાં અમે તારા ઉપર સવાર હતાં હવે તું અમારા ઉપર સવાર થા, અમે તને આરામની સાથે કિયામતને પુલસિરાતનો માર્ગ વટાવી દઇશું અર્થાત આજે તું ભાર ઉપાડનાર છે કાલે તારો ભાર બીજો ઉપાડશે. આજે તું સારા કામોનો સ્વીકાર કરે છે કાલે તારૂં કહેવું બીજા સ્વીકારશે. સારાં કામોમાં પ્રયત્ન કરવો એ કુદરતની બક્ષીશનો ઉપકાર માનવા બરાબર છે પણ અમને કાંઇ પણ સત્તાજ નથી એવું કહેવું તે ખુદાની બખ્શીશોનો ઇન્કાર કર્યા બરાબર છે. માટે જો બખ્શીશોનો ઉપકાર માનીશ તો તારી બખ્શીશોમાં વૃદ્ધિ થશે પણ અનુપકારી થવાથી તારી બખ્શીશોમાં ઘટાડો થશે. કુરઆનમાં એ પ્રમાણેજ ફરમાવ્યું છે તું પોતાને તદ્દન નિરૂપાય સમજે છે એ તો એવું છે જેવું ગારમાં સુઇ રહેવું. તો જ્યાં સુધી જંગલમાં કોઇ સુરક્ષિત ઠેકાણું મળે નહિ ત્યાં સુધી સુઇ રહેવું ન જોઇએ. છતાં એ સુવું પડે તો ફળવાન ઝાડની નીચે સુઇ રહે જે કે જ્યારે મોતની ઉંઘમાંથી જાગૃત થાય ત્યારે ખપતી વસ્તુઓ ત્યાં હાજર હોય. કર્મને માનનારા માણુસો તો એવા છે કે જાણે લુટારૂઓના ટોળામાં સુતો છે ને વેળા કવેળા બોલનાર એક પક્ષી છે ને પુરૂષ નથી પણ સ્ત્રી છે. તારી બધી બુદ્ધિ નાશ પામશે જ્યારે મગજમાંથી બુદ્ધિ જતી રહી તો તે માથું માથું નથી પણ પુંછડો છે કેમકે અનુપકારીપણું એ ઘણીજ નઠારી ટેવ છે એ માણુસને તે દોઝખમાં ધકેલી દે છે. કૂરઆનની આયતમાં એમજ કહ્યું છે માટે જો ખુદા ઉપર વિશ્વાસજ રાખવો હોય તો ઉદ્યમમાં રાખ અર્થાત ઉપયોગ કર ને પછી ખુદા ઉપર વિશ્વાસ રાખ શું ઉદ્યોગ વિશ્વાસથી ખાલી છે ?

ઉદ્યમ કરતાં ભાગ્ય ઉપર વિશ્વાસ રાખવો ઉત્તમ છે. એવા પ્રાણીઓની સીંહ સાથે દલીલો.

(૫૪)

૧૦૯૧

જુમ્લા બાવે બાંગહા બરદાશતન્દ
બોલે હોકર હમનવા નખચીર સબ
તે પછી બોલ્યા કે તુજને કહીએ શું

કાં હરીસાં કીં સબબ હા કાશતન્દ
યે હરીસોંને કિયે પયદા સબબ
લોભીઓએ આ બધું છે જોડવ્યું

૧૦૯૨

સદ હઝાર અંદર હઝારાં મરદો ઝન
અયસે હુંય લાખોં હઝારોં મર્દો ઝન
આ જગતમાં સેંકડો પુરૂષો ને નાર

પસ ચરા મેહરૂમ માંદન્દ અઝ ઝમન
કિસ લિયે હેં ફિર વો મેહરૂમે ઝમન
કેમ છે લાચાર ને નિરાશ ધાર

૧૦૯૩

સદ હઝારાં કર્ન ઝ આગાઝે જહાં
હેં યે ઇન્સાં ઇબતિદાએ ખલ્ક સે
જગ થયું તે દિનથી અજગરની મિસાલ

હમચુ અઝદર હા કુશાદા સદ ઝબાં
મિસ્લ અઝદર સો ઝબાં બોલે હુવે
મોં વકાસી બેઠાં છે કંગાલ હાલ

૧૦૯૪

મક્રહા કરદન્દ આં દાના ગીરોહ
કે ઝે બુન બરકન્દા શુદ ઝાં મક્ર કોહ
અયસે અયસે મક્ર ઔર હીલે કિયે,
કોહ તક અપની જગેસે હિલ ગયે
દાના ટોળાએ દગો ફટકો કરી,
ખોદયો છે પર્વતને તેની જડ થકી

૧૦૯૫

કરદા મક્રો હીલાં આં કવમે બબીસ,
વર ઝમાં બાવર ન દારી ઈં હદીસ
મક્રો હીલા ઉસ જમાઅતને કિયા,
ગર નહીં તુજકો યકીં તો સુન ઝરા
કવમે પુનરૂપિ દગો ફટકો કર્યો,
તું ન માને કોલ જો આ માહરો

૧૦૯૬

કર્દ વસ્ફે મક્ર શાંરા ઝુલ જલાલ,
લાતઝુલો મિન્હો અકલાલુલ જિબાલ
મક્ર કા ઇનકે હે શાહદ ઝુલ જલાલ,
મક્ર દેતા હે હિલા દશ્તો જિબાલ
કે દગા ફટકાને માટે ઝુલ જલાલ,
લાતઝુલા મિન્હો અકલાલુલ જિબાલ

૧૦૯૭

જુઝ કે આં કિસ્મત કે રફ્ત અંદર અઝલ,
રૂએ જનમુદ અઝ શિકાલો અઝ અમલ
થી વોહી કિસ્મત જોથી રોઝે અઝલ,
હો ગયા મુશ્કિલ ફિર ઇનકા હર અમલ
ભાગ્યમાં જે કંઈ લખાએલું હતું,
તેજ પ્રગટ થઇ ગયું જાણે બધું

૧૦૯૮

જુમ્લા ઉફતાદન્દ અઝ તદબીરે કાર,
માંદા કારો હુકમ હાએ કિર દિગાર
સબકી તદબીરેં નીકમ્મી હો ગઈ
મરઝીયાં અલ્લાહકી બાકી રહીં
માટે નવ તદબીર કર તુજને કહું
માન હકની આજ્ઞા લાચાર તું

૧૦૯૯

કસ્બ જુઝ નામે મદાં અય નામદાર,
જોહેદ જુઝ વેહમે મપિન્દાર અય અયાર
કસ્બસે એક નામ હે અય નામદાર,
જોહેદ હે એક વહેમહી યા રફતાકાર
નામ તું ઉદ્યમનું જાણી લે ફક્ત,
વહેમ છે કોશિશ તો ઉદયોગજ ગલત

(૫૩)

સિંહની આ વાત સાંભળીને બધાં પ્રાણી બોલી ઉઠયાં કે લોભીઆઓ કે જેમણે પ્રયત્નનાં બી વાવ્યાં છે તેવા લાખો હજારો માણસોમાં તું જોતો નથી કે કેવા જગતથી બેનસીબ રહ્યા છે તેમણે જે જે કારણો સરજ્યાં હતાં તે બધાં તેમની પાસેથી છીનવી લીધાં ને અહીંજ રહી ગયા. જ્યારથી પૃથ્વી થઇ છે ત્યારથી સેંકડો માણસો અજગરની પેઠે જીભ કાઢીને બેઠા છે કહે છે કે અજગરના મોંમાં ઘણી જીભો હોય છે, વળી એવા મોટા વિદ્વાનો થઇ ગયા છે કે જેમણે જાત જાતની યુક્તિઓ શોધી કાઢી છે કે પર્વતો પણ જડથી ઉથલાઇ પડયા છે. જો તેમના દગા ફટકાની વાતો કહીશ તો તું માનીશ પણ નહી છતાં પણ સાંભળ. ખુદાએ પણ કુરઆનમાં ફરમાવ્યું છે કે તેમના દગા ફટકાથી પહાડો ડગી જાય છે છતાં ખુદાએ તેમના ભાગ્યમાં જે નિર્માણ કરી મુકયું હતું તેથી વધારે કાંઇ પણ પામ્યા નહી. મેળવવાની બધી યુક્તિઓ ધુળધાણી થઈ ગઇ ને ખુદાનુંજ ધાર્યું થયું હવે ઉદ્યોગ તો ફક્ત નામનો છે.

ખઈ પુછો તો તે કોઇ નથી ને કોશીશ એક વહેમજ છે. માટે જો તું સમજદાર છે તો આ વાતને સમજી લે. આગળ જે વાત આવે છે તે આનુંજ દ્રષ્ટાંત છે.

ઇઝરાઇલ અ. સ. એ એક માણસને જોયો, તે માણસ નાશીને હઝરત સુલેમાન અ. સ. ની સેવામાં આવ્યો અને ઉદ્યમ કરતાં ભાગ્ય બળવત્તર છે એ વિષે વાદવિવાદ.

(૫૪)

૧૧૦૦

સાદા મર્દે ચાસ્ત ગાહે દર રસીદ, દર સરા અદલે સુલયમાની દવીદ
સુબ્હ કો એક સાદા દિલ દોડા હુવા, ખાનએ અદલે સુલયમાં મેં ગયા
એક દિન એક ભોળો જન ગભરાઈને, જઇ સુલેમાં પાસે પહોંચ્યો ધાઇને

૧૧૦૧

રૂયશ અઝ ગમ ઝર્દો લબ હર દો કબુદ, પસ સુલયમાં ગુફત અય ખ્વાજા ચેબુદ
હોંટ નીલે ગમસે ચેહરા ઝર્દ થા, કયા હે અય ખ્વાજા ? સુલેમાં ને કહા
રંગ પીળો હોઠ લીલા છમ સમા, તવ સુલેમાને કહયું છે હાલ શા ?

૧૧૦૨

ગુફત ઇઝરાઇલ દર મન ઇં ચુનીં, યક નઝર અંદાખ્ત પુર અઝ ખશ્મો કીં,
બોલાં હઝરત ! મુઝ કો ઇઝરાઇલ ને, આજ દેખાથા નિગાહે કેહેર સે
બોલ્યો ઈઝરાઇલે મુજને જોઇને, ગુસ્સાથી નાંખી નજર મુજ પર ખરે

૧૧૦૩

ગુફત હીં અકનું ચેમી ખ્વાહી બખ્વાહ, ગુફત ફરમા બા દરા અય જાંપનાહ
પુછા અબ કયા ચાહતા હય તુ બતા બોલા ફરમા દીજીયે મુઝ કો હવા
બોલ્યા પેગમ્બર શી ઇચ્છા તારી છે વાયુને આજ્ઞા કરો બસ બોલ્યો તે

૧૧૦૪

તા મરા ઝીં જા બહિંદુસ્તાં બુરદ બુ કે બંદા કાં તરફ શુદ જાં બુરદ
જલ્દ તર પહોંચા દે હિંદુસ્તાન મેં જાન શાયદ આયે મેરી જાન મેં
કે મને લઇ જાય હિંદુસ્તાનમાં કેમકે નિશ્ચિંતતા થાશે તહીં,

૧૧૦૫

નુક એ દુરવેશી ગુરેઝાનન્દ ખલ્ક, લુકમએ હિર્સો અમલ ઝાનન્દ ખલ્ક
ફક્રસે જબ ખલ્ક ભાગે ઇસતરાહ, ફિર ન લુકમા હિર્સકા હો કિસતરહ
નાસે છે નિર્ધનતાથી એવી રીતે, લાભથી રાજીને ઇચ્છે જગ ખરે

૧૧૦૬

તર્સે દરવેશી મિસાલે આં હિરાસ, હિર્સો કોશીશ રા તુ હિંદુસ્તાં શનાસ
ખવફે દુરવેશી હે માનિન્દે હિરાસ, હિર્સ કો હિંદોસ્તાં કરલે કયાસ
બીક દરવેશોની જાણો બીક આ, લોભ લાલચ હિંદને સમજો જરા

૧૧૦૭

આદરા ફરમુદ તા ઉરા શિતાબ,
બાદ કો ફરમાં મિલા તુ ઝુદતર,
વાયુ ને ફરમાવ્યુ એને જલદીથી,

બુર્દ સુએ ખાકે હિંદોસ્તાં બઆબ
લાઇ વો ઇરકો ઝમીને હિંદ પર
લઇજા હિંદુસ્તાનમાં તાકીદથી

૧૧૦૮

રોઝે દીગર વકતે દીવાને લિકા
દુસરે દિન જબ વોહ મિલને કો ગયે
બીજે દિવસ આવ્યા ઇઝરાઇલ જવ

શેહ સુલયમાં ગુફ્ત ઇઝરાઇલ રા
યું સુલયમાં બોલે ઇઝરાઇલ સે
શાહ સુલેમાં બોલ્યા તેની સાથે તવ

૧૧૦૯

કી મુસલમાં રા બખશ્મ અઝ ચે સબબ
તુને ઉસ મોમિન પે કયોં ચશ્મે ગઝબ
જોયો તે માણુસને એવા કોપથી

બિનગરીદી બાઝ ગો અય પયકે રબ
ડાલ દી થી કલ બતા અય પયકે રબ
તેનું શું કારણુ છે બોલો તો જરી

૧૧૧૦

અય અજબ ઇં કરદા બાશી બેહરે આં
ઇસ લિયે શાયદ યે કી થીં સખ્તીયાં
એટલા માટે કર્યું શું એવું કામ

તા શવદ આવારા ઉ અઝ ખાનુમા
તા વો હો આવારઓ બે ખાનુમા
છોડી તે ભટકે બિચારો નિજનું ગામ

૧૧૧૧

ગુફ્તશ અય શાહે જહાને બે ઝવાલ
બોલે ઇઝરાઇલ અય જાને કમાલ
બોલ્યા ઇઝરાઇલ શુણુ જો નામદાર

ફેહેમ કજ કર્દો નમુદ ઉરા ખ્યાલ
યે કિયા બિલ કુલ ગલત ઇસને ખ્યાલ
તેની બુદ્ધિ ગુમ થઇ બન્યો ગમાર

૧૧૧૨

કે મરા ફરમુદે હક કિમરોઝ હાં
હુકમે હક થા આજ ઇસ ઉનવાન મે
આજ્ઞા હકની થઇ કે આજ દિન,

જાને ઉરા તુ બ હિંદોસ્તાં સતાં
લે લે ઉસકી જાન હિંદોસ્તાન મેં
પ્રાણુ લે તુ હિંદમાં તેના યકીન

૧૧૧૩

દીદમશ ઇં જાઓ બસ હયરાં શુદમ
ઇસકો ઇસ જા દેખકર હયરાં થા મેં.
પણુ હું તેને જોઇ અહીં તાજુબ થયો,

વઝ તફક્કુર રફ્તા સર ગરદાં શુદમ
ફિક્રસે વલ્લાહ સર ગરદાં થા મે
એજ કારણુથી હું તેને ઘુરકીયો

૧૧૧૪

અઝ અજબ ગુફ્તન ગર ઉરા સદ પરસ્ત
સોચતાથા સોબી હોં ઉસકે જો પર,
મેં વિચાર્યું એને પાંખો હોય સો,

ઝુ બ હિંદુસ્તા શુદન દુર અંદરસ્ત
હે પહોંચના હિંદમેં દુસ્વાર તર
તો એ તે પહોંચે ન હિંદુસ્તાં ખરે

૧૧૧૫

ચું બઅમરે હક બ હિંદુસ્તાં શુદમ,
હુકમે હકસે જબ મે હિંદુસ્તાં ગયા,
હું હુકમથી હકના હિંદુસ્તાં ગયો,

દીદમશ આંજા વ જાનશ બિતસ્દમ
ઉસકો દેખા ઓર કામ અપના કિયા
જોયો તેને ત્યાં ને જીવ એનો લીધો

૧૧૧૬

તુ હમા કારે જહાંરા હમ ચુની, કુન કયાસો ચશ્મ બુકશાઓ બમી
તુ યુંહી સારે જહાંકા કારોબાર કર કયાસ ઓર ખોલ આંખે–હોશીયાર
આ જગતનાં કામ એવાં જાણ તું, જાણીને એવંજ આંખ ઉઘાડ તું

૧૧૧૭

અઝ કે બુગરેઝેમ અઝ ખુદ ઈ મહાલ, અઝ કે બર તાબેમ અઝ હક-ઈ વબાલ
ભાગે અપને નફસસે યે હે મહાલ, હકસે મુંહ ફેરે તો યે હે એક વબાલ
નાસીએ કોનાથી અઘરૂં કામ છે, જ્યાં જઈ સંતાઈએ હક ત્યાં ખરે

(૫૪)

એક ભોળો માણુસ બપોરી વખતે હઝરત સુલેમાન (અ૦ સ૦) ના તખ્ત પાસે આવ્યો તે વખતે તેનો ચહેરો બીકથી પીળો થઈ ગયો હતો અને હોઠ વાદળી રંગના થઈ ગયા હતા, હજરતે તેને આમ ગભરાઇ જવાનું કારણ પુછ્યું તેણે કહ્યું કે મને હઝરત ઈજરાઈલે ઘણુાજ ગુસ્સાની નજરથી જોયો છે તેથી હું ભયભીત થયો છું. આપે ફરમાવ્યું કે તારી જે ઇચ્છા હોય તે કહે, તેણે કહ્યું કે હે જીવોના રક્ષણ કર્તા હવાને હુકમ કરો કે તે મને હિંદુસ્તાનમાં લઈ જાય. વખતે ત્યાં જવાથી મારો જીવ બચે, એવીજ રીતે દુન્યાનો દસ્તુર છે કે કંગાળિયતથી નાસે છે ને લોભ ને તૃષ્ણાનો કોળીઓ થાય છે. અર્થાત કંગાલીઅતની બીક એવી છે જેવી ભોળા માણુસને જમની બીક લાગે છે. અને લોભને ઉદ્યોગ એવા છે જેવી રીતે તે માણુસને આશા હતી કે હિંદુસ્તાનમાં જઇશ તો બચી જઇશ.

હઝરત સુલેમાને (અ૦ સ૦) હવાને હુકમ કર્યો ને તે તેને હિંદુસ્તાનમાં સમુદ્ર કાંઠે લઈ ગઇ બીજે દીવસે દરબારમાં હઝરત સુલેમાને (અ૦ સ૦) હઝરત ઇઝરાઇલ (અ૦ સ૦) ને પુછ્યું કે તે મુસલમાનને તમે એવા ગુસ્સાથી કેમ જોયો હતો ? મને નવાઈ થાય છે. શું એ બીચારો પોતાનું ઘરબાર છોડીને રખડતો થઇ જાય એમ તમે ઇચ્છો છો ? હઝરત ઇઝરાઈલ [અ૦ સ૦] એ ફરમાવ્યું કે હે બાદશાહ એની સમજ ઉંઘી હતી, તેથી તેના ધ્યાનમાં બીજી વાત ઠસાઇ હતી, કેમકે મને ખુદાએ હુકમ કર્યો હતો કે આજે એનો જીવ હિંદુસ્તાનમાં લેવો, પણ જ્યારે મેં એને આપના દરબારમાં જોયો તો મને નવાઇ લાગી કે જો એને સો પાંખો હોય તો પણ હિંદુસ્તાનમાં જવું અશક્ય છે. એ શી રીતે ત્યાં પહોંચશે ? પણ જ્યારે હિંદુસ્તાન ગયો ત્યારે તેને ત્યાં જોયો ને તેનો જીવ મેં લીધો.

એવીજ રીતે તું દુન્યાના બધાં કામોને સમજી લેજે અને આંખો ઉઘાડીને જોજે. એ માણુસે તો પોતાનો જીવ બચાવવાની યુક્તિ શોધી કાઢી પણ ખુદાના હુકમની આગળ કાંઇ પણ ચાલ્યું નહિ માટે કહો કે અમે કોનાથી નાશી જઇએ ખુદાથી નાશી જઇએ એ તો અશક્ય છે. ખુદાએ જે નિર્માણ કર્યું છે તેથી શી રીતે છુટીએ ? તેથી છેવટે એની મરજીને આધીન થવું જોઇએ.

સિંહ ઉદ્યમને ઉત્તમ કહી તેની દલીલો બતાવે છે

(૫૫)

૧૧૧૮

શેર ગુફત આરે વલેકીન હમ બ બીં
શેર બોલા સચ હે લેકિન ગોર કર
બોલ્યો શાર્દુલ સત્ય પણ જોતો ખરો

જહદ હાયે અંબીયા વ મુરસલીં
અંબીયા કે કસ્બો સઇઓ જેહેદ પર
અંબીયાના યત્ન ને આ કોશિશો

૧૧૧૯

સઇએ અબરારો જિહાદે મોમિનાં
મોમિનોં કી સઇ નેકોં કા જિહાદ
યત્ન છે મોમિનને સજ્જનનો જિહાદ

તા બદીં સાઅત ઝે આગાઝે જહાં
ઇબતિદા સે આજ તક સબકો હે યાદ
આજ સુધી આદિથી તે રાખ યાદ

૧૧૨૦

હક તઆલા જેહદે શાં રા રાસ્ત કર્દ
હો ગયા અલ્લાહ ઇનપર મહેરબાં
એની કોશિશ સાચી ઠેરાવી ખુદા

આંચે દીદન અઝ જફાઓ ગર્મ સર્દ
ઝુલ્મ ઉન્હોંને ઝીલે હેં ઓર સખ્તીયાં
જગમાં જેવું જોયું તે મુજબ સદા

૧૧૨૧

હીલા હા શાં જુમ્લા હાલ આમદ લતીફ
ઉનકે જીતને ફઅલ થે સબ થે લતીફ
યત્ન તેઓના થયા સુંદર લતીફ

કુલ્લો શયઇન મિન ઝરીફ હોવઝ ઝરીફ
અચ્છે લોગોં કી હરેક શય હે ઝરીફ
કુલ્લો શયઇન મિન ઝરીફ હોવઝ ઝરીફ

૧૧૨૨

દામહા શાં મુર્ગે ગરદુની ગિરફ્ત
મુર્ગ ગરદું દામમેં ઉનકે ફંસા
ખેચરોને પકડી લીધા જાળમાં

નુકસહા શાં જુમ્લા અફઝુની ગિરફ્ત
નુકસભી ઉનકા કમાલે નફસ થા
ટોટા તેઓના થયા સૌ ફાયદા

૧૧૨૩

જેહેદ મી કુન તા તવાની અય કયા
હો સકે જબતક કિયે જા કોશિશેં
થઇ શકે ત્યાં સુધી તો ઉદ્યમ કરો

દર તરીકે અંબીયા ઓ અવલીયા
દર તરીકે અંબીયા વ અવલીયા
પીરને નબીઓ નો લઇને દાખલો

૧૧૨૪

બા કઝા પંજા ઝદન ન બુવદ જેહાદ
મવત સે લડના નહી કોઇ જેહાદ
મવત થી લડવું નથી કંઇ એ જેહાદ

ઝાંકે ઇં રા હમ કઝા બરમા નિહાદ
વોભી હય હુકમે ખુદા અય ખુશ નિહાદ
તેનો છે હુકમે ખુદા તું રાખ યાદ

૧૧૨૫

કાફિરમ ગર મન ઝિયાં કર દસ્ત કસ
મેં હું કાફિર ગર રહે ઇમાન મેં
કોઇના ઇમાં ના રસ્તામાં કદી

દર રહે ઇમાનો તાઅત યક નફસ
એક દમ કોઇ રહે નુકસાન મેં
મેં કર્યું નુકસાન કાફર હું નહી

૧૧૨૬

સર શકિસ્તા નીસ્ત ઈં સરરા બબન્દ
બાંધના કર્યો હે નહીં ટુટા જો સર
ફુટે માથું, માથાને તો બાંધવું

યકદો રોઝે જેહદ કુન બાકી બખન્દ
જેહદ કર દો રોઝ ફિર આરામ કર
યત્ન કરી એક બે દિવસ રાજી થવું

૧૧૨૭

બર મુહાલે જસ્તકો દુનિયા બેજસ્ત
વો બુરા હે જીસ્ને દુનિયા કી તલાશ
શોધે દુનિયાને તો ખોટી તે તલાશ

નેક હાલે જસ્તકો ઉકબા બે જસ્ત
નેક વો હે જીસ્ને ઉકબા કી તલાશ
શોધે ઉકબાને તો ઉત્તમ તેની આશ

૧૧૨૮

મકહા દર કસ્બે દુનિયા બારે દસ્ત
કસ્બે દુનિયા કે તો બેજા મક્ર હેં
છે દગો દુનિયાના કામોમાં ખરાબ

મકહા દર તરકે દુનિયા વારે દસ્ત
તરકે દુનિયા કે સબ આલા મક્રહેં
પણ જો દુનિયા તજવા કરીયે તો સવાબ

૧૧૨૯

મક્ર આં બાશદ કે ઝિન્દાં હુફરા કર્દ
મક્ર યે હે કયદખાના તોડ દે
કેદમાં સારો દગો, જો દે સિપાઇ

આંકે હુફરા બસ્ત આં મકરીસ્ત સર્દ
મક્ર નાકિસ હે બઢાલે ગર ઉસે
બદ દગો પણ બંધ જો કરી દેજ ભાઇ

૧૧૩૦

ઈં જહાં ઝિન્દાં વ મા ઝિન્દાનીયાં
હમ હેં કયદી કયદખાના હે જહાં
કયદખાનું જગ અમે કયદી બધા

હુફરા કુન ઝિન્દાં વ ખુદરા વા રહાં
કયદખાના તોડ હો આઝાદ હાં
મારી ખાતર જેલથી તુ બહારથા

૧૧૩૧

ચીસ્ત દુનિયા અઝ ખુદા ગાફિલ બુદન
કયા હે દુનિયા હકસે ગફલતકા ચલન
શું છે દુનિયા હકથી જે છોડાવે તું

ને કિમાશો નુકરઓ ફરઝન્દો ઝન
માલો અસબાબ ઓર નહીં ફરઝંદો ઝન
ચાંદી સોનું કે ન બાળુકા વધુ

૧૧૩૨

માલ રા કઝ બેહરેદીં બાશી હમુલ
માલ વો હો દીને હક જીસસે હુસુલ
ધર્મ માટે જો તેં દુનિયા મેળવી

નઅમ માલુન સાલિહુન ગુફત આં રસુલ
માલ અચ્છા હે યેહી નિઝદે રસુલ
નઅમ માલે સાલેહ બોલ્યા છે નબી

૧૧૩૩

આબ દર કશ્તી હલાકે કશ્તી અસ્ત,
કશ્તીમેં પાની હો તો કરદે તબાહ
પાણી જો હો નાવમાં ડુબાડે નાવ

આબ દર બીરૂને કશ્તી પુશ્તી અસ્ત
હો જો બાહર તો હે કશ્તીકી પનાહ
નાવની નીચેનું પાણી છે બચાવ

૧૧૩૪

ચુ કે માલો મુલ્ક રા અઝ દિલ બરાંદ
થા સુલેમાંકો ન હિસેં માલ તો
માલને વિખુટો જવ દિલથી કર્યો

ઝાં સુલેમાં ખ્વેશ જુઝ મિસ્કીં ન ખાન્દ
કેહતે થે મિસ્કીન અપને આપકો
ખુદ સુલેમાં તેથી તો મિસ્કીં થયો

૧૧૩૫

કુઝએ સર બસ્તા અંદર આબ રફ્ત — અઝ દિલે પુરબાદ ફવકે આબ રફ્ત
ગર્ક કુઝે કો કિયા મુંહ બાંધ કર — દિલ જો ખાલી થા તો ઉભરા આબ પર
બંધ થયું મોં કુજો પાણીમાં પડયો — લોભથી પાણીની ઉપર આવીયો

૧૧૩૬

બાદે દરવેશી ચું દર બાતિન બુવદ — બરસરે આબે જહાં સાકીન બુવદ
જીસકે દીલમેં થી ફકીરી કી હવા — આબે દુનિયા પર વોહી કાયમ રહા
જેના દિલમાં યાદ દરવેશીની હોય — આ જગતના પાણી પર કાયમ તે હોય

૧૧૩૭

આબ નતવાનદ મર ઉરા ગોતા દાદ — કશ દિલ અઝ નફહા ઈલાહી ગસ્તા શાદ
પાની ઇસકો ગોતા દે સકતા નહીં — ઇસકે રબ હે જીસકે દિલ મેં ખિલ વકી
ના શકે પાણી ડુબાવે તેહને — જેના દિલમાં દમ ખુદાનો છે ખરે

૧૧૩૮

ગરચે ઈ જુમલા જહાં મુલકે વયસ્ત — મુલ્ક દર ચશ્મો દિલે ઉલા શયસ્ત
મિલ્ક ઇસકી ગો હે યે સારા જહાં — હેચ હે સબ ઇસકી નઝરો મેં સમાં
આ જગત સ્વામિત્વમાં તેના ખરે — પણ જણાયે શુન્ય દુનિયા તેહને

૧૧૩૯

પસ દહાને દિલ બ બન્દે મોહર કુન — પુર કુનશ અઝ બાદે કિબ્રે મિલલદુન
બંદ કરલે દિલકા મુંહ ઔર મોહર કર — ફિર હવાએ માઅરેફતમે ઇસકો ભર
દિલ અને મોં બંદ કરીને સીલ કર — ને લદુન્ની તું હવાને તેમાં ભર

૧૧૪૦

જેહેદ હકકસ્તો દવા હકકસ્તો દર્દ — મુનકર અંદર નફી જેહદશ જેહદ કર્દ
કસબ ભી હક હે દવા ભી દર્દ ભી — સઇ મુનકરને ખિલાફે જેહદ કી
સત્ય કોશિશ ને દવા બિમારી સત્ય — કર તુ કોશિશ કર ન ઉદ્યમ દુર સત્ય

૧૧૪૧

કસબ કુન સઇયે નુમા વ જેહદ કુન — તા બદાની સિર્રે ઇલ્મે મિલ લદુન
કસબ કર અંદાઝે સઇયો જેહેદસે — તાકે ઇલ્મે માઅરેફત કો માન લે
કરતુ ઉધમ ક્રતું તદબીરો ખરી — કે લદુન્નો ઇલ્મ તુ પામે નકી

૧૧૪૨

ગરચે જુમ્લા ઇ જહાં બર જેહેદ શુદ — જેહેદ કે દર કામે જાહિલ શેહેદ શુદ
જેહેદ સે માઅમુર હે સારા જહાં — શહેદ લેકિન હલકે જાહિલ મેં કહાં
જો કે આ આખું જગત દુઃખ રૂપ થાય — યત્ન જાહિલ મોમાં મધ શી રીતે થાય

૧૧૪૩

સીં નિમત બિસ્યાર ગુરહાં ગુફત શેર — કઝ જવાબ આં જબ્રયાં ગશતન્દ સેર
શેર ને અયસી દલીલે ખુબ દીં — જબરી સુન સુન કર જીન્હેથે શર્મગીં
સીંહે તો એવી દલીલો ત્યાં કરી — ભાગ્યવાદીથી ન કાંઇ યુક્તિ બની

(૫૫)

સિંહે કહ્યું કે અમે તમારી એ વાત માની પણ વિચારી જુઓ કે નબીઓ અને રસુલોએ કેવા કેવા ઉદ્યોગ કર્યા છે. અને તેમની પાછળ સદ્દગુણો ને દિનદાર માણસોએ કેવી કેવી કોશિશો જારી રાખી છે ત્યારે આ જગતમાં તમે સુધારો જોઇ શકો છો. તેમણે કાફરોના કેવા કેવા જુલ્મ સહન કર્યા છે. અને કેવી કેવી મુસીબતો વેઠી છે વળી ખુદાએ પણ તેમના ઉદ્યોગોને અનુકુળતા આપી છે કેમકે તેમની જે જે યુકતીઓ હતી તે બધી પવિત્ર હતી કેમકે પવિત્ર માણસોનાં કૃત્યો પણ પવિત્ર હોય છે તેમણે જાળમાં આકાશી પક્ષીઓને પકડી લીધાં અર્થાત જે લોકો અહંકારથી આકાશમાં ઉડતા હતા તેમને તાબે કર્યા અને ફિરઓન ને નમરૂદ વગેરે જેઓ ખુદા હોવાનો દાવો કરતા હતા અને મોટી મોટી કોમો તેમની સાથે હતી તેમનાં મુકાબલામાં નબીઓની કોમો ઘણીજ ઓછી હતી છતાં તેમની કમીએ મોટું રૂપ લીધું ને કાફરોની મોટી કોમો નાની થઈ ગઇ માટે તારાથી પણ બની શકે ત્યાં સુધી એજ કોશિશ કરજે કેમકે નબીઓ ને વલીઓથી ઉત્તમ કોણ છે ?

જો તમે એમ કહેતા હો કે પ્રયત્ન કરવો એ તો ભાગ્યની સાથે લડવા જેવું છે તો તેમ નથી. કારણ કે ભાગ્યેજ અમારે માટે પ્રયત્નો નિર્માણ કરેલા છે કોઇએ ભક્તિ ને ધર્મના કામમાં કોશિશ કરી હોય ને તેથી તેને નુકસાન થયું હોય એમ કદી બન્યું નથી. હું પ્રતિજ્ઞા પુર્વક કહું છું કે જો ઉદ્યોગ નકામો હોત તો ધર્મ વીરો આ લોકને પરલોકમાં લાભ શી રીતે મેળવત ? તમારી તો એવી હાલત છે કે મળ્યું સારૂં છતાં માથું ફુટેલા માણસની પેઠે પાટો બાંધો છો, આ દુન્યા તો કારણોનું ઘર છે અને એક બે દિવસનો મુકામ છે એમાં ઉદ્યોગ કરી લો પછી આરામથી બેસજો અહીં આરામથી પડી રહેવાનું યોગ્ય નથી. સિંહે કહ્યું કે હા ઉદ્યોગમાં એટલી વાત આવશ્યક છે કે નઠારાં કામો માટે ઉદ્યોગ ન આદરે જેણે જગત માટે ઉદ્યોગ કર્યો તેણે ખરાબ ઉદ્યોગ કર્યો પણ જેણે પરલોક માટે પ્રયત્ન કર્યો તેણે વડો પ્રયત્ન કર્યો કેમકે જગત માટે જે દગા ફટકા કરવામાં આવે છે તે મિથ્યા છે પણ જગતને છોડવા માટે જે દગો ફટકો કરે છે તે સ્વમાન છે. જગત એક કેદખાનું છે એમાંથી નીકળી જવા માટે છળકપટ કરે અને એમાંથી મુક્તિ મેળવે એ બહાદુર છે, જગત કેદખાનું છે અને અમે એમા કેદી છીએ માટે એમાં ખાતર પાડીને આપણે તેમાંથી નાસી છુટવું જોઇએ, ખુદાથી પ્રમાદ કરવો એ દુન્યા છે માલ દોલત ઘરબાર બાલ બચ્ચાં સ્ત્રી વગેરે દુન્યા નથી જે ખુદાથી ગાફીલ છે તે દુન્યા દાર છે. જે ધન દોલત દીનના કામ માટે એકઠો કરે છે ને તેવાં દીનનાં કામોમાં તેનો ઉપયોગ કરે છે તેવા ધન માટે તો હજરતે (સ. અ.) ફરમાવ્યું છે કે તે ઉત્તમ ને નેક છે ને તે માણસ પણ ઉત્તમ ને નેક છે. હોડીમાં પાણી હોય તો હોડી ડુબી જાય છે પણ હોડીને બહાર પાણી હોય તો તે હોડીને મદદ કર્તા છે. અર્થાત ધનની પ્રીતિ જો ધનવાનના મનમાં હોય તો તે તેના ડુબવાની નિશાની છે પણ જો તેની પ્રીતિ દીલની બહાર હોય તો તે દોલત બંને લોકોમાં લાભદાયી છે જેવી રીતે હઝરત સુલેમાને (અ. સ.) દેશને દોલત બંનેને ભુલાવી દીધાં હતાં તેટલા માટેજ આપને મિસ્કીન કહેતા હતા. જેનો પાસે એક ટંકનું પણ ખાવાનું ન હોય તેને મિસ્કીન કહે છે પણ તેમની પાસે તો ઘણુંએ હતું. મોં બાંધેલા કુજાને પાણીમાં મુકો તેમાં હવા ભરેલી છે. તેથી પાણી તેને ડુબાડી શકતું નથી. તેવીજ રીતે

જેના દીલમાં દરવેશીની હવા ભરેલી છે તે પણ આ ભવસાગરમાં તરતો રહે છે એનું મન તો ખુદાની મોહબ્બતથી ભરપુર છે આખું જગત જાણે છે કે તેની સલ્તનત છે પણ તેથી એનું મન ભરેલું છે. માટે દિલ ને મોં બંધ કરી સીલ કરી દે છે તે પછી ખુદાની દયાની બારીમાંથી કેવો મંદ મંદ પવન આવે છે તે જો. સિંહ કહે છે કે રોગ પણ સત્ય છે ને દવાને કોશીશ પણ સત્ય છે જે ઇન્કાર કરે છે તે કોશિશના નકારમાં કોશિશ કરે છે ને કોશિશ ઇન્કાર કરે છે. માટે ઉદ્યોગ કરને કોશિશ દેખાડ ને પ્રયત્ન કર ત્યારે તને ગેબની વિદ્યાનું જ્ઞાન થશે, ને દેખીશ. જો કે આ બધું જગત પ્રયત્નથી ભરેલું છે પણ મુર્ખનું મોં કડવું છે તેની મિઠાશ જણાતી નથી એવી રીતે સિંહનું ભાષણ સાંભળીને તે કર્મવાદી પશુઓ ચુપ થઇ ગયા ને તેમનાથી કોઇ જવાબ દેવાયો નહિ.

તકદીર કરતાં તદબીર બળવત્તર છે એ વિષે

(૫૬)

૧૧૪૪

રૂબહો ખરગોશો આહુઓ શિગાલ — જબ્રરા બુગઝાશતન્દો કીલો કાલ
લોમડી ખરગોશ હિરની ઓર શિગાલ — છોડે બયઠે જબ્રકી સબ કીલો કાલ
લોંકડી શિઆળવું સસલું હરણ — બાજ આવ્યા કર્મવાદીઓ કઠણ

૧૧૪૫

એહદ હા કરદન્દ બા શેરે ઝિયાં — કંદરી બયઅત ન યફ્તદ દર ઝિયાં
એહદ સબને શેરસે આખિર કિયા — અબ ન ઇસ બયઅતમેં નુકસાં આયગા
સિંહની સાથે કર્યો કોલો કરાર — તાબેદારીમાં ન ફેર આવે લગાર

૧૧૪૬

કિસ્મે હર રોઝશ બયાયદ બે ઝરર — હાજતશ ન બુવદ તકાઝાએ દિગર
રોઝ દે દેંગે વઝીફા બિલ યકી — કુચ્છ તકાઝે કી ઉસે હાજત નહીં
ખાવાનું પહોંચે બરાબર વણ કહે — ને તકાદો નવ કદી કરવો પડે

૧૧૪૭

એહદ ચું બસ્તન્દો રફતન્દ આં ઝમાં — સુએ મરએ અયમન અઝ શેરે ઝિયાં
એહદ કરકે ઓર બે ખવફો ગુમાં — સબ ચરાગાહોંમેં પહોંચે શાદમાં
તે પછી સઘળા ગયા કરીને કરાર — ને રહયા નિશ્ચંત થઇને વન મોઝાર

૧૧૪૮

જમઆ બિન શિસ્તન્દ યક જા આં વહુશ — ઓફતાદા દરમીયાને જુમ્લા જુશ
જમઆ હોકર એક જગા બયઠે કહીં — જોશમેંથે સબ કે સબ વો બિલયકીં
એકઠા બેઠા થઇને સૌ પશુ — પણ તહાં તોફાન એક ઉભું થયું

૧૧૪૯

હર કસે તદબીરો રાયે મી ઝદે
હર કોઇ એક રાય દેતાથા નઇ
યુક્તિ ત્યાં હર એક દેખાડે નવી

હર કસે દર ખુને હરયક મી શુદે
ફિકરથી સબકો પરાયે ખુનકી
મરવું ચાહે બીજાનું દિલથી નકી

૧૧૫૦

આકિબત શુદ ઈતતિફાકે જુમ્લાશાં
મુતતફિક ઇસપર હુવે વો બેઝબાં
એકમત એક વાતપર સર્વે થયા

તા બિયાયદ કુરરએ અંદર મીયાં
કુરઆ ડાલા જાયે સબકે દરમીયાં
જેની ચીઠી તેનો વારો જાણો આ

૧૧૫૧

કુરઆ બર હર કો ઝનદ ઉ તઅમા અસ્ત
કુરઆ આ જાયેગા જીસ્કે નામ પર
ચીઠી જેના નામની નીકળે તહાં

બે સખુન શેરે ઝિયાં રા લુકમા અસ્ત
શેરકા હોગા વો લુકમા બે ખતર
વણ કહે સિંહ પાસે જાયે દોડતા

૧૧૫૨

હમ બરીં કરદન્દ આં જુમ્લા કરાર
હો ગયા આપસ મેં યે કવલો કરાર
એક મત સર્વે થયા એ વાતમાં

કુરઆ આમદ સર બસર રા ઈખતિયાર
કુરએ પર આખિર હુવા સબકા મદાર
સત્તા આપો ચીઠ્ઠીમાં સઘળાં તહાં

૧૧૫૩

કુરઆ બર હર કો ફતાદે રોઝ રોઝ
કુરએ મેં જીસકા નીકલતા રોઝ નામ
આવે જેના નામની ચીઠ્ઠી સદા

સુએ આં શેર ઉ દવીદે હમ ચુ યોઝ
શેરકી જાનિબ વો જાતા તેઝ ગામ
સિંહ પાસે તે જતો બોલ્યા વિના

(૫૬)

છેવટે સેંકડો સસલા હરણ વગેરે બધાઓએ કર્મવાદ છોડયો ને વાદવિવાદ છોડી સિંહની સાથે કોલ કરાર કર્યા કે અમે બધા તારા સેવક છીએ અને અમારી આ તાબેદારીમાં કોઇ ભુલ પડશે નહિ. તારો ભાગ રોજ તને બરાબર પહોંચશે તારે ઉઘરાણી કરવી પડશે નહિ. એવો ઠરાવ કરીને બધાં ચરાની તરફ ચાલ્યા ને નચિંત થઇને બેઠાં હવે તે મંડળીમાં તકરાર પડી એક કહે કે તું જા, અને બીજો કહે કે તું જા, છેવટે પાસો નાખવાનો ઠરાવ થયો ને તે જેના નામ પર પડે તે જાય એમ નક્કી થયું. હવે તે પ્રમાણે રોજ અમલ થવા લાગ્યો ને જેનું નામ આવતું હતું તે સિંહની તરફ ઝપાટાબંધ દોડીને જતું હતું.

તે પશુઓને આપેલો સસલાએ જવાબ

(૫૭)

૧૧૫૪

ચું બ ખરગોશ આમદ ઇ સાગર બદોર
આયા જબ ખરગોશ કે જાનેકા દોર
એક દિન સસ્લાનો વારો આવીયો

બાંગ ઝદ ખરગોશ કા ખર ચંદ જોર
બોલ ઉઠા વો આહ અબ કબતક યે જોર
બોલ્યું તે આ કર્મ ક્યાં સુધી કરો

૧૧૫૫

કવમ ગુફ્તન્દશ કે ચંદી ગાહ મા જાં ફિદા કરદેમો દર એહદે વફા
કવમ બોલી ઇતને દિન તક બર મલા હમને હે પુરા કિયા એહદો વફા
બોલી તેની જાતિ મુદ્દતથી અમે કોલ પર સાબિત અને અવીચળ છીએ

૧૧૫૬

તુ મજો બદનામીએ મા અય ઉનુદ તા ન રન્જદ શેર રવ તુ ઝુદ ઝુદ
અય બિરાદર! હમકો યું રૂસ્વા ન કર શેર રંજીદા ન હો જા જલ્દ તર
તું અમારી જગમાં બદનામી ન કર કે ખફા થાયે ન સિંહ અમ જાત પર

૧૧૫૭

ગુફ્ત અય યારાં મરા મોહલત દહેદ તા બ મકરમ અઝ બલા અયમન શવેદ
બોલા અય એહબાબ મોહલત દો મુઝે તા ખલાસી પાવ મેરે મકસે
બોલ્યો તે મેહતલ તમે આપો મને મારી યુકિતથી બચી જાશો તમે

૧૧૫૮

તા અમાં યાબદ ઝે મકરમ જાને તાં માંદ ઇ મીરાસે ફરઝન્દાને તાં
મકસે મેરે બચેગી સબકી જાં હો યે જંગલ બચ્ચોંકી મીરાસ હાં
મારી યુકિતથી બચી જાશેજ પ્રાણ વંશ રહેશે આપનો બાકી સુજાણ

૧૧૫૯

હર પયમ્બર ઉમ્મતાંરા દર જહાં હમ ચુની તાં મુખલેસી મી ખ્વાન્દ શાં
હર પયમ્બર અપની ઉમ્મતકે લિયે ચાહતા થા મુખલેસી દિલ ખોલ કે
દર પયમ્બર ઉમ્મતોની દરમ્યાન એવી રીતે ઇચ્છિતા હતા અમાન

૧૧૬૦

કઝ ફલક રાહે બિરૂં શો દીદા બુદ દર નઝર ચું મરદુમક પેચીદા બુદ
ચર્ખસે દેખ આયે થે રાહે નજાત થે નિહાં પુતલી કી સુરત ખુશ સિફાત
રાહ નીકલવાની નવ જોઇ નભે કીકી થઇને બસ નજરમાં તે વસે

૧૧૬૧

મરદુ મશ ચું મરદુમક દીદન્દ ખુર્દ દર બુઝુર્ગી મરદુમક કસ રહે ન બુર્દ
ગરચે લોગોને ઇન્હેં ઝુટા કહા કોઇ પુતલીસે નહીં લેકિન બડા
નાની કીકી પેઠે તેને આપીએ કીકી ની મોટાઇ ને નવ જાણીએ

(૫૭)

એવી રીતે કેટલાક દિવસ નિયમીત કામ ચાલ્યું પણ જ્યારે સસલાનો વારો આવ્યો ત્યારે તે કકળવા લાગ્યો ને બોલ્યો કે આવો જુલ્મ કયાં સુધી ચાલવા દેશો. આનો કાંઇ ઉપાય નથી શું? જાનવરોએ કહયું કે અમે આટલા બધા દિવસથી જીવ કુરબાન કરીને વાયદો પુરો કરીએ છીએ ને તુ અમને બદનામ કરવા ઇચ્છે છે? હે અન્યાયી જલદી જલદી જા કે સિંહ ગુસ્સે થાય નહિ. સસલે કહ્યું કે હે મિત્રો મને મહેતલ આપો તો હું એવી યુકિત કરૂં કે તમે બધા આ પીડામાંથી છુટી જાઓ ને મારી યુકિતથી તમે એવા નિશ્ચિત થાઓ કે તમારા જીવની ચિંતા પણ રહે નહિ ને તમારા વંશજો માટે આ ચરો વારસામાં રહે.

દરેક પેગંબરે પોતાની ઉમ્મતને બોધ કરી તેમને મુકિતનો માર્ગ સુચવ્યો હતો હું પણ તમને પીડામાથી છોડાવવાનું ઇચ્છું છું કેમકે પેગંબરને આકાશની પેલે પાર જોવાનું હતું ને તે તેમની નજરમાં કીકી પેઠે સમાએલું હતું પણ લોકોની કીકીની પેઠે તેમને સ્વાલ્પ જાણ્યા પણ કીકીમાં કેવી મોટાઇ છે તેનો વિચાર કર્યો નહિ તેમાં તો જમીન, આસ્માન, ઝાડ, પર્વત ચંદ્ર સુર્ય વગેરે બધું સમાઇ જાય છે તેનો વિચાર કર્યો નહિ.

(૫૮)

૧૧૬૨

કવમ ગુફતન્દશ કે અય ખરગોશ દાર, ખ્વેશ રા અંદાઝએ ખરગોશ દાર
સુન ઝરા સુન કવમને ઉસસે કહા, અપની ખરગોશી સે તુ બાહર ન જા
કવમ બોલી તેને હે સસલા સમજ, જાણ તુ લાચાર નિજને બે સમજ.

૧૧૬૩

હીંચે લાફ્સ્ત ઇ કે તુ અઝ મહેતરાન, દર ન્યાવુર દન્દ અંદર ખાતિર આં
હાં યે શેખી મે જો તુઝસે થે બડે, વો ભિ દિલમેં ઝોઅમ યે લાતે ન થે
છે આ મુર્ખાઇ મહાજનને જે તું, તુચ્છ ગણીને નવ નજરમાં લાવતું.

૧૧૬૪

મુઅજબી આ ખુદ કઝા માંદર પયસ્ત, વર ન ઈં દમ લાયકે ચું તુ કયસ્ત
તુ હે મગરૂર આગઇ હે યા કઝા, તેરે કાબિલ વર ન યે બાતેં હેં કયા
મોત મગરૂરીથી તારી આવશે. આવો દાવો ભાઇ કરવો છોડી દે.

૧૧૬૫

ગુફત અય યારાં હકમ ઈલહામ દાદ, મરઝઈફે રા કવી રાયે ફુતાદ
બોલા મુઝકોતો હુવા ઈલહામ આજ, રાય એક કમઝોર કી હે નામ આજ
બોલ્યો તે હકની છે આ પ્રેરણા મને, આજીજોને રક્ષવા સુઝાડે છે

૧૧૬૬

આંચે હક આમોખ્ત મર ઝમ્બુર રા, આં ન બાશદ શેર રા વ ગોર રા
અકલ જો દેદે ખુદા ઝમ્બુરકો, ગોરખર ઓર શેરકો હાસિલ ન હો
હકકે ભમરીને જે વિદ્યા શીખવી, સિંહ તે વિદ્યા ન જાણે છે કદી

૧૧૬૭

ખાનહા સાઝદ પુર અઝ હલવાએ તર. હક બરૂ આં ઇલ્મ રા બકશુદ દર
શેહેદ કે ખાને બનાયે ઇસ કદર, હકને ઇસ પર ઇલ્મકા ખોલા હે દર
ઘર બનાવે છે તે મીઠાઇ મિસાલ, આપી છે અલ્લાહે આ વિદ્યા કમાલ

૧૧૬૮

આં ચે હક આમોખ્ત કિરમે પીલેરા હેચ પીલે દાનદ આં ગું હીલેરા
ઇલ્મ જો રેશમકે કીડે કો દિયા હાથીઓં કો ભી ન વો હાસિલ હુવા
એક છે કીડો કે તે રેશમ કરે બીજા કોડા થી ન તે થાએ ખરે

૧૧૬૯

આદમે ખાકી ઝે હક આમોખ્ત ઇલ્મ તા બ હફતમ આસ્માં અફરોખ્ત ઇલ્મ
સીખા જબ ઇનસાનને ઇલ્મે ખુદા ચર્ખે હફતમ તક ગઇ ઉસકી ઝિયા
પુતળું માટીનું માણસ ઇલ્મ થી આસ્માં સુધીની જાણે છે ગતિ

૧૧૭૦

નામો નામુસે મલકરા દર શિકસ્ત
કોરીએ આં કસ કે બા હક દર શિકસ્ત
દી શિકસ્ત ઉસને ફરિશ્તોં કો બજા
થા વો અંધા હકસે જો લડતા રહા
આબરૂ ઝાંખી ફિરસ્તાની થઇ
શંકા રાખી હક માં તે અંધો રહી

૧૧૭૧

ઝાહિદે શશ સદ હઝારાં સાલારા
પુઝબંદી સાખ્ત આં ગોસાલારા
ઉમ્ર જિસ ઝાહિદ કી થી છે લાખ સાલ
બાંધ ઉસકે મુંહકો બછડે કી મિસાલ
ભક્ત લાખો વર્ષનો શયતાન હતો
વત્સ જાણે છીંકીથી બાંધેલું મોં.

૧૧૭૨

તા ન તાનદ શીર ઇલ્મે દીં કશીદ
તા ન ગરદદ ગિર્દ આં કસરે મશીદ
તા ન શીરે ઇલ્મ પી જાયે કહીં
કસ્રે મહકમ કે ન પાસ આયે કહીં
વિદ્યા રૂપી દુધ ધાવી ના શકે
જઇ શકે નવ ઉચ્ચ મંદિર સુધી તે

૧૧૭૩

ઇલ્મહાએ એહલે હિસ શુદ પોઝ બંદ
તા નગીરદ શીર ઝાં ઇલ્મે બલન્દ
એહલે ઝાહિર પર દહાને ચઢ ગયે,
તા ન પહોંચે શીર ઇન્કો ઇલ્મસે
છીંકી બાંધી એટલા માટે ખરી,
દુધ ને નવ પી શકે વિદ્યા રૂપી

૧૧૭૪

કતરએ દિલરા યકે ગવહર ફતાદ,
કાં બ ગરદુંહાવ દરિયાહા ન દાદ
કતરએ દિલકો વો એક મોતી મિલા,
જો ન ગરદું કો ન દરિયા કો મિલા
મોતી ટીપા પર હૃદય જેના ધર્યું,
તે ન સાગર કે ન નભને આવિયું

૧૧૭૫

ચંદ સુરત આખિર અય સુરત પરસ્ત,
જાનેં એ માઅનીસ્ત અઝ સુરત પરસ્ત
આખિર અબ કબતક યે અય સુરત પરસ્ત,
જાને બે માઅની રહેગી તેરી પસ્ત
રૂપ પુજક રૂપતો આખર મટે
તે નિરર્થક જીવ સુરતથી ખસે

૧૧૭૬

ગર બ સુરત આદમી ઇન્સાં બુદે,
એહમદો બુ જેહેલ ખુદ યકસાં બુદે
શિકલ હીસે આદમી ઇન્સાં હો ગર,
એહમદો બુ જેહેલ કયોં હોતે દિગર
રૂપથી જો થાત માણુસ આદમી.
થાત સરખા બુ જેહેલ એહમદ નબી

૧૧૭૭

એહમદો બુ જેહલે દર બુતખાના રફત
ઝીં શુદન તા આં શુદન ફરકીસ્ત રફત
એહમદો બુ જેહેલ જાયેં બુતકદે.
ફર્ક બેહદ ઇનકે જાનેમેં રહે
બુ જેહેલ ને મુસ્તુફા મંદિર ગયા
પણ જવામાં બંનેના ફેરજ ખરા

૧૧૭૮

ઈં દર આયદ સર નિહન્દ આંરા બુતાં
વાં દર આયદ સર નિહદ ચું ઉમ્મતાં
વો જબ આયેં ઇનકો બુત સિજદા કરે,
યે જબ આયે બુતકે આગે સર રખે
આવ્યા તો મુર્તિએ દંડવત કર્યાં.
તે ગયો તો મુર્તિને દંડવત કર્યાં

૧૧૭૯

નક્શ બર દીવાર મિસ્લે આદમસ્ત — બિનગર અઝ સુરતચે ચીઝ ઉરા કમઅસ્ત
મિસ્લે આદમ નકશ હે દીવાર પર, — દેખ સુરતસે કમી ઇસમેં મગર
ભીંત પર માણસનું દોર્યું ચિત્ર છે, — જીવ વિણુ એમાં કસર શી છે કહે

૧૧૮૦

જાં કમઅસ્ત આં સુરતે બેતાબ રા, — રવ બજુ આં ગવહરે નાયાબ રા
જાન કમ હે સુરતે બેતાબકી, — કર તલાશ ઇસ ગવહરે નાયાબકી
જીવ નવ જાણો તમે જે રૂપમાં — સાચું મોતી તે નહીં પણ કાંકરા

૧૧૮૧

શુદ સરે શેરાને આલમ જુમલા પસ્ત — ચું સગે અસહાબ રા દાદન્દ દસ્ત
હર તરફ શેરોંકી ગરદન ઝુક ગઇ, — જબ સગે અસહાબકો ઇઝ્ઝત મીલી
જગમા સિંહોનુ ન કયમ માથું ઝુકે, — મિત્રતા અસહાબ સગથી રાખે તે

૧૧૮૨

ચે ઝિયાનસ્ત તશ અઝાં નકશે નુફુર, — ચું કે જાનશ ગર્ક શુદ દર બેહરે નુર
ઉનકી શકલ અચ્છી નથી તો કયા હુવા, — જાનતો થી એક ભુકઆ નુરકા
રૂપથી ખોટો છે તો પણ હાણથી, — જીવે તેનો નુરનો દરિયો નકી

૧૧૮૩

વસ્ફે સુરત નીસ્ત અંદર જામહા, — આદિલો આદિલ બુવદ દર નામહા
વસ્ફે સુરત હે લિબાસે ઝાહેરી, — આદિલો આલિમ હી કી હે ઝિંદગી
રૂપનીય સ્તુતી લેખણુમાં નથી, — ન્યાયી ને વિદ્વાન કાગળમાં સહી

૧૧૮૪

આલિમો આદિલ હમા માઅનીસ્ત બસ, — કસ નયાબી દર મકાનો પેશો પસ
આલિમો આદિલહેં મઆની ઓર બસ, — હે મકાં જીસકા ન કોઇ પેશો પસ
ન્યાયી ને વિદ્વાન સઘળું અર્થ માં, — સ્થાન વાસી જાણે શી રીતે ભલા

૧૧૮૫

મી ઝનદ બર તન ઝે સુએ લા મકાં, — મી ન ગનજદ દર ફલક ખુરશીદે જાં
લાં મકાંસે હે તનોં પર ઝુ ફિશાં, — કયા સમાતા ચર્ખ મેં ખુરશીદ જા.
લા મકાંથી ગુપ્ત તનમાં આવે તે, — નભ માં સુરજ જીવન માએ ખરે

૧૧૮૬

ઇ સખુન પાયાં ન દારદ ગોશ દાર, — ગોશ સુએ કિસ્સએ ખરગોશ દાર
ઇનતિહા ઇસ બાતકી આખર કહાં, — ખેર અબ ખરગોશકી સુન દાસ્તાં
અંત નવ આ વાતનો જાણે કદા, — સસલાનો કિસ્સો ફરી સુણજો જરા

(૫૮)

તે જનાવરોએ કહ્યું કે હે મુર્ખ અમે જે કહીએ છીએ તે કાન દઇને સાંભળ. તું સસલું છે તો પોતાને સસલુંજ સમજ, શેખી ન માર. તારા જેવું તુચ્છ પ્રાણી આવી બડાઇ મારે છે જે મોટાં મોટાં પ્રાણીઓના મનમાં પણ આવતી નથી, તું ઘણોજ ગર્વિષ્ટ

છે અથવા અમારી કજા છે જે સસલાના રૂપમાં અમારી પાછળ પડી છે. તેણે કહ્યું કે હે મિત્રો મને ખુદાએ એક પ્રેરણા કરી છે તે મારા જેવા નબળાને એક યુક્તિ સુઝાડે છે. શું તમે જાણુતા નથી કે ખુદાએ મધમાખને કેવો હુન્નર શીખવ્યો છે કે તેવો હુન્નર સિંહ ને રોઝ જેવા પણ જાણુતા નથી. તે મધપુડાનાં ખાના કેવી રીતે મધથી ભરે છે. અને એ વિદ્યાનું દ્વાર કેવી રીતે તેના ઉપર ખોલ્યું છે. તેમજ રેશમનો કીડો જેવું રેશમ બનાવે છે તેવું શું કોઇ હાથી બનાવી શકે છે? માણુસને જુઓ કે તેણે ખુદાની પાસેથી વિદ્યા શીખીને સાતમા આકાશ સુધી વિદ્યાનો પ્રકાશ એવો તો ફેલાવ્યો કે ફરિશ્તાઓનું નામ મટાડી દીધું માટે જે ખુદાની કુદરતમાં શંકા કરે છે તે આંધળો છે. જુઓ કે હજારો વરસ જેણે ભક્તિ કરી છે એવા શેતાને જ્યારે આદમને નમન કર્યું ત્યારે તે બળદ જેવો મુર્ખ ગણાયો ને તેના મોં ઉપર ખરતા તારા રૂપી છીંકી બાંધી કે આકાશે પર જઇને ફરિસ્તાઓ પાસેથી ખુદાની વિદ્યા ચોરતો હતો તે ચોરી શકે નહિ એવીજ રીતે જેમની વિદ્યા જાહેરદારીની છે તેમને માટે તેમની વિદ્યા પણ છીંકી રૂપ છે કે ખુદાના ઉચ્ચ તર વિદ્યા રૂપી દુધ પી શકે નહિ તેની વિદ્યાનું એક ટીપું અંતઃકરણુની છીપમાં પડયું કે મોતી થઇ ગયું જાણવું, એવો મોતી આકાશમાં એ નથી ને સાગરોમાંએ નથી જો કે રત્નાકરમાં તો અસંખ્ય મોતી છે તો હે જાહેરદારીને પુજનાર તું આ જાહેરના રૂપની ક્યાં સુધી પુજા કરીશ. તારો જીવ આ મિથ્યા જીવથી છુટતો નથી રૂપથી માણુસ માણુસ થતો નથી જો એમજ હોત તો હઝરત રસુલે ખુદા (સ. અ.) અને અબુ જહલ સમાન હોત. હજરત રસુલે ખુદા (સ. અ) ને અબુજહલ બન્ને બુતખાનામાં ગયા હતા પણ બંનેના જવામાં મોટો ફેર છે. હઝરત મંદિરમાં ગયા તો મુર્તિઓએ આપને નમન કર્યું ને બુજહલ મંદિરમાં ગયો તો સેવકની પેઠે મુર્તિઓને નમન કર્યું. ભીંત ઉપર માણુસનું ચિત્ર હોય છે તે બરાબર માણુસને મળતું હોય છે તેમાં શું નથી હોતું! ફકત એક જીવની કસર હોય છે એવીજ રીતે જેણે ખુદાની ઓળખાણુ રૂપી અર્થ જાણ્યો નથી તે પણુ નિર્જીવ છે. માટે તું તારૂં કામ કર ને તે દુર્લભ મોતી રૂપ અર્થને શોધ, તું જોકે અરહામે કહફના કુતરાને એવી શક્તિ આપી હતી કે આખી દુન્યાના સિંહોએ તેની આગળ માથુ નમાવ્યું તો તે કુતરાને પોતાની નઠારી સુરતથી શું નુકશાન થયું? કેમકે તેનો જીવ નુરના સાગરમાં ડુબેલો હતો. સારો પોશાક પહેરવાથી રૂપાળા દેખાય પણુ એ ખરી સુંદરતા નથી. પણુ પુસ્તકોમાં વિદ્વાન ને ન્યાયીના નામથી ખ્યાતિ થાય તે ખરૂં સૌંદર્ય છે તો આ વિદ્વાન ને ન્યાયી એ અર્થ છે એનું કોઇ ખાસ સ્થાન નથી અથવા એ કોઇની આગળ કે પાછળ નથી. પણુ તને એ ગુપ્તમાં મળશે એ ખુબી ખુદાએ બખ્શેલી સ્વભાવિક છે ઉદ્યમથી આવેલી નથી. લા મકાનની તરફથી આ વિશેષતા શરીરની તરફ આવે છે જેની મોટાઇ અને પ્રકાશથી જીવ રૂપી સુર્યનો આકાશમાં પણુ સમાવેશ થઇ શકતો નથી એ વાતો તો એવી છે જેનો અંત નથી માટે તે સસલાની વાર્તા સાંભળ પણુ તારો કાન કે જે ગધેડાના કાન જેવા છે તે વેચી નાખીને બીજા કાન ખરીદ કર કેમકે આ વાત લંબકર્ણો જેવા કાનવાળા સાંભળી શકતા નથી.

સસલાની અક્કલમંદી ને બુદ્ધીની મોટાઇ ને લાભ વિષે

(૫૯)

૧૧૮૭

ગોશે ખર બ ફરોશી દીગર ગોશ ખર, કીં સખુન રા દર નયાબદ ગોશ ખર
બેચ દે યે કાન લે લે દુસરે, ગોશ ખર કિસ તરહા યે બાતેં સુને
કાન તારા વેચી બીજા કાન લે, કાન ખર ના વાત નવ આં સાંભળે

૧૧૮૮

રવ તો રૂબા બાઝીએ ખરગોશ બીં, મક્રો શર અંદાઝીએ ખરગોશ બીં
દેખ હિલા સાઝીયાં ખરગોશ કી, દેખ શેર અંદાઝીયાં ખરગોશ કી
બિલ્લી સમ ચાલાકી તું સસલાની જો, સિંહ પકડવાની તું યુક્તિ પેખ તો

૧૧૮૯

ખાતિમે મુલ્કે સુલયમાનસ્ત ઇલ્મ, જુમલા આલમ સુરતો જાનસ્ત ઇલ્મ
ખાતિમે મુલ્કે સુલયમાં ઇલ્મ હે, સબ જહાં સુરત હે ઓર જાં ઇલ્મ હે
છે સુલેમાં મોહોર તે વિદ્યા ખરી, રૂપ છે વિદ્યા ને તે જીવજ નહીં

૧૧૯૦

આદમી રા ઝીં હુનર બીચારા ગશ્ત, ખલ્ક દરિયા હાવ ખલ્કે કોહો દશ્ત
ઇસ હુનરસે, આદમી કે હેં ગુલામ, દશ્ત ઓર કોહોસાર ઓર દરિયા તમામ
આદમીની વિદ્યાથી આજિઝ થયાં, સૃષ્ટી, દરીયા, પર્વતો, જંગલ બધાં

૧૧૯૧

ઝુ પલંગો શેર તરસાં હમચુ મુશ, ઝુ શુદા પિન્હાં બ દશ્તો કોહ વુહુશ
મિસ્લે ચુહે કે હે લરઝાં ઇસસે શેર, છિપતે હેં કોહો બિયાબાંમે દિલેર
સિંહ ને ચિતા ચુહાની પેઠે બીએ, ને શિકારી જાનવર વનમાં ફરે

૧૧૯૨

ઝુ પરીઓ દેવ સાહલહા ગિરફ્ત, હર યકે દર જાએ પિન્હાં જા ગિરફ્ત
સબ કનારા કશ હુએ દેવો પરી, ઇખતિયાર એક એકને કી પોશી દગી
દેવને પરીઓ એ છુપાઇ ગયાં. વિદ્યાથી નાસીને એકાંતી થયા

૧૧૯૩

આદમીરા દુશ્મને પિન્હાં બસેસ્ત, આદમીએ બા હઝર આકિલ કસેસ્ત
આદમી કે હેં છુપે દુશ્મન બોહોત, આદમી ખીંચે રહે દુશ્મન બોહોત
આદમીના ગુપ્ત દુશ્મન છે બહુ, બીક જેને છે તે બુદ્ધિમંત ખરૂં

૧૧૯૪

ખલ્ક ખુબો ઝશ્ત હસ્ત અઝમા નિહાં, મી ઝનદ બર દિલ બહર દમ કોબશાં
હમસે પોશીદા હે ખલ્ક અચ્છી બુરી, જીસ્કે ડરસે દિલમેં હયબત હે બડી
ગુપ્ત અમથી સારા ખોટા છે ઘણાં, દ્રષ્ટિ તેઓની અમારા પર સદા

૧૧૯૫

બેહરે ગુસ્લ અર દર રવી દર જુયબાર, બર તુ આસેબે ઝનદ દર આબખાર
ગુસ્લ કો જાયે કનારે જુયબાર, ઓર કોઈ આસેબદાં દે જાયે ખાર
જો નદીએ જાય કરવા સ્નાન તુ, પાણીમાં કાંટાથી દુઃખ થાએ ખરૂં

૧૧૯૬

ગરચે પિન્હાં ખારદાર આબસ્ત પસ્ત, ચું કે દર તુમી ખલદ દાની કે હસ્ત
ગોકે હે પાની મેં કાંટા તેહ નશીં. જબ ચુભાતો આ ગયા તુજકો યકીં
ગુપ્ત જો કે કાંટો પાણીમાં રહે, પગમાં ભોંકાયે તો જાણે તું ખરે

૧૧૯૭

ખાર ખારે હિસ્સ હાએ વસ વસા, અઝ હઝારાં કસ બુવદ ને યક કસા
ખાર હિસ્સો વસ વસા કે બરમલા, સોકી જાનિબસે હેં એક જાનિબસે કયા
ધાસ્તી ચિંતા ને ફિકરો એહવી, સેંકડો માણસને માટે છે ઘડી

૧૧૯૮

બાશ તા હિસ હાએ તો મબદલ શવદ, તા બ બીની શાનો મુશકિલ હલ શવદ
હિસ બદલ જાએ તેરી તું સબ્ર કર, તાકે તેરી મુશકિલેં હોં સેહેલ તર
લાગણી બદલાઇ જાઓ તાહરી તો આ વસ્તુ તુજને દેખાએ ખરી

૧૧૯૯

તા સખુન હાએ કયાં રદ કરદઇ, તાં કયાંરા સરવરે ખુદ કરદઇ
તુને કિનકી ગુફતુગુ કો રદ કિયા, કિનકો આકા કર લિયા ખુલ જાયગા
છોડી સંગત બુદ્ધિવાનોની જો તેં, મુર્ખની સેવા કબુલી લીધી તેં

(૫૯)

હવે ચાલ તે સસલાના દાવ પેચ જો કે એવડા મોટા સિંહનો તેણે શી રીતે નાશ કર્યો. આ બધો પ્રતાપ વિદ્યાનો છે કેમકે વિદ્યા એ હઝરત સુલેમાન [અસ] ની અંગુઠી છે. જગત રૂપ છે ને વિદ્યા જીવ છે એથીજ આખા જગતના પ્રાણીઓ માણુસથી હારેલા છે. સિંહ વગેરે પણ એનાથી આજિજ થઇને ઉંદરની પેઠે પહાડોમાં ભરાઈ ગયા છે ને દેવ તથા પરીઓએ નદીઓ ને સાગરો પર મુકામ કર્યો છે એવી રીતે માણુસોના દુશ્મન અસંખ્ય છે પણ જે માણુસ સાવધાન રહે છે તે બુદ્ધિશાળી છે ઘણાક સારા નરસા પ્રાણીઓ અમારાથી ગુપ્ત છે જેથી અમને એક ફિકર પેદા થાય છે દાખલા તરીકે પાણીમાં નાહવા ઉતરીએ છીએ તો તેમાં કાંટા છુપાએલા છે જો કે કાંટો એક નજીવી વસ્તુ છે પણ જ્યારે ભોંકાય છે ત્યારે પીડા થાય છે. એવીજ રીતે વહેમ, શંકા, વસવસો એવા છુપાએલા છે કે તે પણ માણુસને નડે છે તે તેના શતરૂ છે માટે તું હુસ્યાર થા કે તારી લાગણીઓ બદલાય ને તું તારા શતરૂઓને ઓળખી શકે. તેં તારા મિત્રોનું કહ્યું માન્યું નથી તે કાંટા રૂપી શતરૂઓને સરદાર ગણ્યા છે, ને તેમના કહેવા પ્રમાણે ચાલ્યો છે.

સસલાના મનની વાત જાણવા માટે પ્રાણીઓની કોશિશ.

(૬૦)

૧૨૦૦

બાઅદ અઝાં ગુફતન્દ કયે ખરેગોશે ચુસ્ત,
દરમીયાં નેહ આનચે દર ઇદરાકે તુસ્ત
ફિર કહા અયે ચુસ્ત ખરગોશ અબ બતા,
જો તેરે દિલમેં હે કેહદે બરૂમલા
બોલ્યા સૌ સસલાને કે હે જાણકાર,
કહીદે તું આ યુક્તિની મતલબ લગાર

૧૨૦૧

અય કે બા શેરે તુ દર પેચીદઈ,
બાઝ ગો રાયે કે અંદેશી દઇ
શેરસે ઉલઝાવ પેદા કર લિયે,
અયસે અંદેશે હેં કયા દિલમેં તેરે
બાથ તેં જે સિંહની સાથે ભીડી છે,
ફાયદા એમાં કયા છે તે કહે

૧૨૦૨

મશવીરત ઇદરાકો હુશીયારી દહદ,
અકલહા મર અકલ રા યારી દહદ
મશવીરતસે બઢતી હેં હુશીયારીયાં,
અકલકો દેતી હેં અકલેં યારીયાં
લઇએ મત બીજાના હુશીયારી વધે,
બુદ્ધિને બુદ્ધીથી લાભજ થાય છે,

૧૨૦૩

ગુફ્ત પયગમ્બર બકુન અયે રાય ઝન,
મશવરત કલ મુસતશારો મોઅતમન
મશવિરા કર સુન પયમ્બરકા સખુન,
મશવિરત હે મોઅતબિર ઓર મોઅતમન
બોલ્યા પયમ્બર કરો હે સર્વ જન
મસલેહત કલ મુસતશારો મોઅતમન

૧૨૦૪

કવલે પયગમ્બર બજાં બાયદ શનુદ,
બાઝ ગો તા ચીસ્ત મકસુદે તો ઝુદ
કવલ પયગમ્બરકા તુને સુન લિયા,
જલ્દ કેહ દે અબ તેરા મકસદ હે કયા
માન પયગમ્બરનું કહેવું મન થકી,
તારી ઇચ્છા હોય તો તુ દે કથી

(૬૦)

પછી તે પ્રાણીઓએ પુછયું કે હે સસલા તેં શી યુકિત શોધી કાઢી છે તે કહે. તું સિંહનો મુકાબલો કરવા તૈયાર થયો છે એ માટે તેં શી તૈયારી કરી છે. તને લાયક છે કે અમારી સાથે પણ એ વિષે વાતચીત કરી લે કે જેથી તારી હુશ્યારી વધે. એક બુદ્ધિમાં ઘણી બુદ્ધિઓની મદદથી વધારો થાય છે. હઝરત રસુલે ખુદા (સ. અ.) એ ફરમાવ્યું છે કે કોઇ કામ માટે તજવીજ કરો તો બીજાથી પણ સલાહ લો ને તે સલાહ અમાનતદાર પાસેથી લેવી જોઇએ તારે પણ એ હદીસ માનવી જોઇએ.

સસલે પોતાના મનની વાત પ્રાણીઓથી છુપાવી રાખી

(૬૧)

૧૨૦૫

ગુફ્ત હર રાઝે ન શાયદ બાઝ ગુફ્ત   જુફ્ત તાક આયદ ગહે ગેહ તાક જુફ્ત
બોલા હે અફ્શાયે રાઝ ઇસ વક્ત શાક   તાક જુફ્ત આયે કભી કેહ જુફ્ત તાક
બોલ્યો તે કે ભેદ નવ કહેવો કદી   બેકી એકી થાય એકી બેકી થી

૧૨૦૬

અઝ સફા ગર દમ ઝની બા આઇના   તીરા ગરદદ ઝુદ બા મા આઇના
દેખેગા ગર મારકર ફુંક આઇના   ધુંધલા હો જાયગા આઇના તેરા
જો સફાઇ માટે ફુંકે આરસી   તેથી મેલી થાય તે શ્વાસે નકી

૧૨૦૭

દરબયાંને ઈં સેહ કમ જુંબાં લબત,   અઝ ઝહાબો અઝ ઝહબ વઝ મઝહબત
તીન બાતોંકો છુપા મુમકિન હો ગર,   મઝહબો રાહે સફર ઔર માલો ઝર
નવ કરો આ ત્રણે વસ્તુનું બિયાન,   ધર્મ દવ્લત ને સફરનું હે જુવાન

૧૨૦૮

કીં સેરા બસ્મસ્ત બિસયારો અદુ,   દર કમીનત એસતદ ચું દાનદ ઉ
દુશ્મન ઇન તીનોં કે હેં વાં બે શુમાર,   આજિઝોં સુન કર ન કરંગ હોશિયાર
દુશ્મનો આ ત્રણના જગમાં છે ઘણાં,   ઘાતમાં આ ત્રણની છે તેઓ બધા

૧૨૦૯

વર બ ગોઈ બા યકે ગો અલ વિદાઅ   કુલ્લો સિર્રીન જા વઝલ ઇસનેન શાઅ
બાત કેહદી એકસે ઔર બસ બઢી,   બાત હોંટોં સે ગઈ કોઠો ચઢી
જો કહેતુ એક જણથી અલ વદાઅ,   કુલ્લો સિર્રીન જા વઝલ ઇસનેન શાઅ

૧૨૧૦

ગર દો સેહ પરિન્દા રા બંદી બહમ,   બરઝમીં માનન્દ મેહબુસ અઝ અલમ
તુ અગર દો તીન પકડે જાનવર.   ઔર કરે પાબંદ ફરશી ખાક પાર
બાંધીએ બે ત્રણ જો પક્ષી સાથમાં   થઇ રહે કેદી ન ઉડે તે કદા

૧૨૧૧

મશાવરત દારન્દ સર પોશીદા ખુબ   દર કિનાયત બા ગલત અફગન મશુબ
મશવરા વો અપના રખતે હૈં નિહાં   કર કે દિલકા ભેદ નાદાં પર અયાં
રાખીએ પોતાનો મત છાનો સદા   તે ઇશારા પણ ગલત કરવા ભલા

૧૨૧૨

મશાવરત કરદે પયગમ્બર બસ્તા સર   ગુફ્તા ઇશાનશ જવાબો બે ખબર
મશાવરત કરતેથે છુપ કર મુસ્તુફા   હોતાથા મખ્ફી જવાબ અસહાબકા
ગુપ્ત કરતા ગોષ્ટી નબીઓ તમામ   બે ખબર થઇ આપના ઉત્તર સલામ

૧૨૧૩

દર મિસાલે ગસ્તા ગુફ્તે રાયેરા, તા ન દાનદ ખસ્મ સર અઝ પાયેરા
રખતે થે જિન્હાં મિસલમેં રાયે કો, તા ન દુશ્મન કો પતા મઅલુમ હો
કહેતા મત પોતાનો તે દ્રષ્ટાંતમાં, કે ન જાણે ભેદ શતરૂ તેહના

૧૨૧૪

ઉ જવાબે ખેશ બગિરફ્તે અઝુ વઝ સવાલશ મી ન બુરદે ગેર બુ
લેતેથે અપના જવાબ અપ ખુદ ખિસાલ ગેર સુન સકતા નથા કોઇ સવાલ
લેતા ઉત્તર તેઓથી રૂડો તેઓ પ્રશ્નથી બીજો ન સમજે મામલો

૧૨૧૫

ઈં સખુન પાયાં ન દારદ બાઝગર્દ, સુએ ખરગોશે દિલાવર તા ચે કર્દ
ખત્મ યે બાતેં ન હોગીં દોસ્તો, હાલ ખરગોશે દિલાવર કા સુનો
લાંબું આ વર્ણન છે તું પાછો ફરી વાત કર પાછી શરૂ સસલા તણી

(૬૧)

સસલે કહ્યું કે દરેક ભેદ જાહેર કરવો ન જોઇએ. કેમકે તેનું પરિણામ સારૂં આવશે નહિ. ઘણી વખત જોઇએ છીએ કે એકી બેકી રમનાર બેકી ચાહે છે ને એકી નીકળે છે. ને એકી ચાહે તો બેકી નીકળે છે, ગમે તેટલી સફાઇથી અરસી ઉપર શ્વાસ નાંખો પણ તે મેલીજ થશે, હઝરત રસુલે ખુદા (સ. અ.) નું ફરમાન છે કે સફર; ધર્મ અને ધનને ગુપ્ત રાખો કેમકે એના શતરૂઓ ઘણા છે. જો દાવ ફાવે તો હરકત કરવા તઇયાર રહે છે એ વાત કોઇને મિત્ર સમજીને કહેતા નહિ તું એમ ન સમજીશ કે વાત એ છાની રાખશે. એની મારફતે તો એ જગતમાં ફેલાઇ જશે. જો બે ત્રણ કેદીઓને પકડીને એક સાથે જમીન પર ફેંકીએ તો જો કે તેઓ અંદર અંદર એક બીજાની વાત જાણે છે પણ બીજા લોકો એમના હકીકતથી વાકિફ થશે નહિં એવીજ રીતે ઇશારામાં વાતો ન કર કેમકે તું કોઇને કહીશ ને બીજો કાંઇ બાજુ સમજશે. હજરત રસુલે ખુદા જે વાત કરતા હતા તે પણ એવી રીતે પરદામાં કરતા હતા તેએ. સલાહ કારોને દ્રષ્ટાંતના સાથે કહેતા હતા કે દુશ્મન તેથી જાણીતા થાય નહિ. તે પોતાના સવાલનો જવાબ આપથી સાંભળતો હતો પણ બીજો માણસ સમજી શકતો નહિ. આ વાત બહુ લાંબી છે. માટે સસલાએ શું કર્યું તેનું હવે વર્ણન કર.

સસલે સિંહની સાથે દગો કર્યો ને તેને ઠેઠ પહોંચાડયો.

---

(૬૨)

૧૨૧૬

હાસિલ આં ખરગોશ રાયે ખુદ ન ગુફ્ત મક્ર અંદેશીદ બા ખુદ તાકો જુફ્ત
અસ ગરઝ ખરગોશને બોલા ન રાઝ અપને દિલમે મક્ર સોચે હિલા સાઝ
સસલાએ વિચાર તો કહયો નહીં એકી બેકીનો દગો ગોઠવ્યો સહી

૧૨૧૭

બા વુહુરા અઝ નેરા બદ ન કુશાદ રાઝ
કુચ્છ નખચીરોં સે ખોલા આપના રાઝ
ગુમ મિત્રોને કહી નવ ગોડવણ્

સિર્રે ખુદ બા જાને ખુદ મી શંદ બાઝ
ઓર રહા વો ભેદ કેહ દેને સે બાઝ
રાખી મનની વાત મનમાં તેણે પણ

૧૨૧૮

સાઅતે તાખીર કર્દ અન્દર શુદન,
જાનેમેં પહેલે તો કુચ્છ તાખીર કી,
મોડો ઘરથી નીકળ્યો જાણીને તે

બાઅદ અઝાં શુદ પેશે શેરે પંજાઝન
ઓર ફીર પહોંચા ગુફામેં શેરકી
તેથી મોડો પહોચ્યો સિંહ પાસે ખરે

૧૨૧૯

ઝાં સબબ કાંદર શુદન વામાંન્દ દેર
ચું કે આનેમેં હુઈથી ઇસકે દેર
પહોચવામાં તેને જે મોડું થયું

ખાકરા મી કન્દેમી ગરરીદ શેર
ખાક ઉડાકર કર રહાથા શેર શેર
ધુળ ઉડાડે ભુમો પાડે સિંહ બહુ

૧૨૨૦

ગુફ્ત મન ગુફતમ કે એહદે આં ખસાં
કેહ રહાથા મેં ન કેહતાથા કરાર
કહેતો તે કમજાત લોકોના કરાર

ખામ બાશદ ખામો ઝિસ્તો ના રસાં
ઇન કમીનોંકા ન હોગા ઉસ્તવાર
કાચા હોયે છે ન દઢતા પણ લગાર

૧૨૨૧

દમ દમા ઈશાં મરા અઝ ખર ફિગન્દ,
મક્રસે ઉનકે હુવા મેં ના શકેબ,
દીધું દુઃખ ને દીધો આ પૂરો દગો,

ચંદ બ ફરેબદ મરા ઇં દેહેર ચંદ
ચે જહાં કબ તક મુઝે દેગા ફરેબ
ઠગશે કયાં સુધી મને આ દુશ્મનો

૧૨૨૨

સખ્ત દર માન્દ અમીરે સુસ્ત રીશ,
આજિઝ આતા હે અમીર એક રોઝ બસ.
મુર્ખ જે સરદાર તે આજિઝ રહે,

ચું ન પસ બીનદ ન પેશ અઝ એહમકીશ
જો દિમાકત સે ન સોચે પેશો પસ
આઘું પાછું નવ જુએ નાદાન તે

૧૨૨૩

રાહ હમવાર્સ્ત વ ઝેરશ દામ્હાસ્ત
રાહ હે હમવાર ઓર નીચે હેં દામ
રસ્તો ચોકખો જાળ તેમાં પાથરી

કહેત માઅની દરમીયાને નામ્હાસ્ત
માઅરેફત કા કહેત હે મશહુર આમ
અર્થનો છે કાળ ગ્રંથોમાં નકી

૧૨૨૪

લફઝહા વ નામહા ચું દામ્હાસ્ત
જા બજા લફ્ઝોં કે ઓર નામોં કે દામ
શબ્દ ને કાગળ ને જાણી જાય છે

લફ્ઝે શીરીં રેગે આબે ઉમરે માસ્ત
રેગે આબે ઉમ્ર મેં અય ખુશ કલામ
શબ્દ મીઠા રેત, પાણી વય ખરે

૧૨૨૫

ઉમ્ર ચું આબસ્ત વક્ત ઉરા ચુ જુ
ઉમ્ર પાની વક્ત નદી જાન લે
પાણીને તું કાળ નાળું લે ગણી

ખલ્ક બાતિન રેગ જુએ ઉમરે તુ
ખલ્ક બાતિન રેત ઉસકી માન લે
જુઠી સૃષ્ટી, રેતી આયુષ્ય નાળાની

૧૨૨૬

આં યકે રેગે કે જોશદ આબ અઝુ
રેત હે એક જીસ સે જોશાં આબ હે
એક રેતીમાંથી પાણી નિકળે

સખ્ત કમયાબસ્ત રવ આં રા બ જુ
ઢુંઢ ઉસે તું વો બોહાત કમયાબ હે
ને ઘણું ઉત્તમ તે પાણી જાણી લે

૧૨૨૭

મઝ્બએ હિકમત શવદ હિકમત તલબ
ઘર બને હિકમતકા હર હિકમત તલબ
નાળું હિકમતનું જે હિકમત ચાહે તે

ફારિગ આયદ ઉ ઝે તેહસીલો સબબ
હો કે બે પરવાહે તેહસીલો સબબ
નવરી કેળવણી જે કારણથી બને

૧૨૨૮

હસ્ત આં રેગ અય પિસર મર્દે ખુદા
અય પિસર વોહ રેગ હે મર્દે ખુદા
રેતી તે હે ભકત જનો તું જાણજે

કો બહક પેવસ્તો અઝ ખુદ શુદ જુદા
ખુદ સે જો હો કર જુદા હક સે મિલા
કે મળ્યા હકથી ને ટેકો અન્ય છે

૧૨૨૯

આબે અઝબે દીં હમી જોશદ અઝુ
આબે દીં જોશાં હે ઇસસે ખુશ સિફાત
પાણી જારી ધર્મનું તેઓથી થયું

તાલિબાંરા ઝુ હયાતસ્તો નુમુ
ઇસસે તાલિબકા નુમુ હે ઓર હયાત
ઇચ્છાવાળા તેથી જીવે જાણ તું

૧૨૩૦

ગયરે મર્દે હક ચું રેગે ખુશ્ક દાં
ગેર મર્દે હક કો રેગે ખુશ્ક જાન
રેતી સુકી હકના જે બંદા નથી

કાબે ઉમરત મી ખુરદ ઉ હર ઝમાં
ઉમ્ર તેરી વો ઘટાતા હે હરઆન
પાણી ખેંચે તે તો તુજ આયુષ્યથી

૧૨૩૧

તાલિબે હિકમત શવ અઝ મર્દે હકીમ
તાલિબે હિકમત હો દાના મર્દસે
રાખ ડાહ્યા લોકોથી હિકમતની આશ

તા અઝુ ગરદી તો બીનાઓ અલીમ,
તાકે તુજકો ઇલ્મ ઓર દાનિશ મિલે
જોયા ડાહ્યો ને બને દાના તું ખાસ

૧૨૩૨

લવહે હાફિઝ લવહે મેહફુઝે શવદ
લવહે દિલ એક તખતીએ મેહફુઝ હો
લવહે હાફિઝ લવહે મેહફુઝી બને

રૂહે ઉ અઝ રૂહે મેહફુઝે શવદ
જાન ઇસકી રૂહસે મેહફુઝ હો
રૂહ તેની રૂહે મેહફુઝી બને

૧૨૩૩

ચું મુઅલ્લમ બુદ અકલશ ઝેઇબતિદા
ઇબ્તિદા મેં ગો મુઅલ્લમ અકલથી
તેની બુદ્ધી આદિએ શિક્ષક હતી

બાદ અઝાં શુદ અકલે શાગીર્દે વરા
બાદ મેં શાગિર્દ ઉસકી હો ગઇ
શિષ્ય તેની તે પછી બુદ્ધિ બની

૧૨૩૪

અકલ ચું જીબરીલ ગોયદ એહમદા
અકલે કુલ જીબરીલ બોલે યા નબી
બુદ્ધિ જીબ્રાઇલ એહમદને કહે

ગર યકે ગામે ઝનમ સોઝદ મરા
મેં બઢું આગે તો જલ જાઉં અભી
એક કદમ આગળ વધું પાંખો બળે

૧૨૩૫

તું મરા ગુમઝાર અઝી પસ પેશીરાં   હદ્દે મન ઈં બુદ અય સુલતાને જાં
છોડીયે મુજકો તો બઢીયે બાદ અઝાં   બસ યેહી હદ્દથી મેરી સુલતાને જાં
છોડ મુજને એકલો આગળ તું જા   મારી હદ છે અહીં સુધી હે બાદશા

૧૨૩૬

હર કે માન્દ અઝ કાહેલી બે શુક્રો સબ્ર   ઉ' હમી દાનદ કે ગીરદ પાયે જબ્ર
કાહેલી સે જો રહા બે શુક્રો સબ્ર   બસ યેહી સમઝા કે પકડે પાયે જબ્ર
બે સબર પણ ધૈર્ય આળસથી રહે,   ઝાલ્યો છે પગ ભાગ્યનો બસ તેહણે

૧૨૩૭

હર કે જબ્ર આવુર્દ ખુદ રનજુર કર્દ   તાં હમાં રનજુરીયશ દર ગુર કર્દ
જબ્ર જો કરતા હે ખુદ રનજુર હે   દફન હોને કે લિયે મજબુર હે
ભાગ્ય વાદી તો સદા ઉદાસ છે   જીવતો જાણે મયો ઉદાસી એ

૧૨૩૮

ગુફ્ત પયગમ્બરકે રંજુરી બલાગ   રંજ આરદ તાં બમીરદ ચું ચરાગ
ફરમાવે પયગમ્બર યે હે રંજે મરઝ   ઝિંદગીકા ખ્વાર કરતા હે ગરઝ
બોલ્યા પયગમ્બર કે દિલગીરી બુરી   ઓલવી દે દીવા તે છેલ્લી ઘડી

૧૨૩૯

જબ્ર ચે બુવદ બસ્તને ઇશકસ્તેરા   યા બ પેવસ્તન રગે બુગસસ્તે રા
જબ્ર હે ટુટે હુવેકા બાંધના   યા શિકસ્તા રગ પે ડોરા બાંધના
કર્મવાદી બાંધે સુકાં હાડકાં   તે કપાયેલી નસોને બાંધે વા

૧૨૪૦

ચું દરીં રેહ પાયે ખુદ બિશકસ્તઈ   બરકે મી ખન્દી ચો પારા બસ્તઈ
પા શિકસ્તા હે જો ઇસ રસ્તેમેં તુ   બાંધકર હંસતા હે કિસ પર પાઉં કો
તારો પગ ભાંગ્યો નથી જો વાટમાં   તો હસે છે બાંધીને પગ કેમ આ

૧૨૪૧

વાંકે પાયશ દર રહે કોશિશ શિકસ્ત   દર રસીદ ઉરા બુરાકો બર નિશસ્ત
સઈ મેં ટુટા જો પાયે ઇશતિયાક   બયઠને કો મિલ ગયા ફવરન બુરાક
જેનો પગ ઉદ્યમમાં ભાંગ્યો જાણજો   તો બુરાક આવ્યો છે, તે માટે ખરો

૧૨૪૨

હામિલે દીં બુદ ઉ મહેમુલ શુદ   કાબિલે ફરમાં બુદઓ મકબુલ શુદ
થા જો હામિલ હો ગયા મહેમુલ વો   થા જો કાબિલ હો ગયા મકબુલ વો
ધર્મધારક જે હતો રાજા થયો.   આજ્ઞાધારક હતો તે પ્રિય બન્યો

૧૨૪૩

તા કુનું ફરમાં પિઝી રફતે ઝે શાહ,   બાદ અઝાં ફરમાં રસાનદ બર સિપાહ
હર લિયા જીસને ગવારા હુકમે શાહ,   હુકમ પર ઉસકે ચલેગી હર સિપાહ
આજ સુધી માનતો શાહનો હુકમ   દાસ સેના થઈ ગઈ હકની કસમ

૧૨૪૪

તા કુનુ અખતર અસર કરદે દરૂ
અખતક ઇસપર થા સિતારોંકા અસર
મહ બધા કરતા હતા તેને અસર

બાદ અઝાં બાશદ અમીરે અખતર ઉ
અય વો હે તારોંકા હાકિમ સરબસર
તે મહનો શાહ થયો જાણો મગર

૧૨૪૫

ગર તુરા ઇશકાલ આયદ દર નઝર
યે અગર મેહસુસ હો દુશ્વાર તર
મારા કહેવામાં જો હોયે શક અગર

પસ તુ શકદારી દરાં શકકુલ કમર
કયા તો ફિર મશકુક હે શકકુલ કમર
આસ્થાથી જોઇલે શકકુલ કમર

૧૨૪૬

તાઝા કુન ઇમાં ન અઝ ગુફ્તે ઝબાં
તાઝા કર ઇમાન બાતેં છોડદે
તાજુ કર ઇમાન બોલ્યા વિણુ ભલા

અય હવાસે તાઝા કરદા દર નિહાં
હિર્સ તાઝા દિલમેં હે શાયદ તેરે
સ્વચ્છ વાયુ ને તુ રાખે ગુપ્તમાં

૧૨૪૭

તા હવા તાઝાસ્ત ઇમાં તાઝા નીસ્ત
હિર્સ તાઝા હે તો ફિર ઇમાં ગલત
જો હવા તાજી છે ઇમાં તાજું નહી.

ચું હવા જુઝ કુફલે આં દરવાઝા નીસ્ત
યે હવા હે કુફલ દરવાઝા ફક્ત
તાળું છે દિલ પર હવા આ જાણવી

૧૨૪૮

કર દઇ તાવીલ હરફે બિક્રા
કરતા હે તાવીલ કયોં કુરઆનકી
અવળા તુ કુરઆનના અર્થો કરે

બેશરા તાવીલ કુન ને ઝિક્રા
અપનીહી તાવીલ કર અય મુદઇ
તુજ ઉલટો કહે ન કંઇ કુરઆનને

(૬૨)

તે સસલાએ પોતાનો વિચાર જણાવ્યો નહિં એ રમત પોતેજ રમતો હતો એણે સિંહની પાસે જવામાં એક કલાકની વાર લગાડી તે પછી ગયો. ભક્ષને જતાં વાર લાગી તેથી સિંહ બુમો પાડવા લાગ્યો ને કહેવા લાગ્યો કે હું જાણતોજ હતો કે એ તુચ્છ લોકોના કોલકરાર ઉપર ભરોસો કરવો નહિ એમણે મારી સાથે દગો કર્યો એમ શુ કહું ! ખરૂં પુછો તો વખતજ એવો છે.

એવી રીતે જે બાદશાહ પોતાની મુર્ખાઇથી આગળ પાછળનો વિચાર નહિ કરે તે લાચાર થઇ જશે. ઘણી વખત એમ બને છે કે રસ્તો તો સપાટ હોય છે પણ તેની નીચે જાળ પાથરેલી હોય છે. એવીજ રીતે લોકોના નામે માં પણ આડંબર હોય છે કે ફલાણા મોટા મોટા મશાયખ છે પણ જુઓ તો ખાલીખપ હોય છે, ફકત ફરેબની જાળ હોય છે એમની વાતો ને નામ અમારે માટે જાળ જેવા હોય છે. એમની મીઠી વાતો અમારી ઉપરના પાણી માટે રેતી રૂપ છે જે એને ચુસી લે છે. તારી ઉમર પાણીના પેઠે છે ને વખત નદીના પેઠે છે એ બન્ને પ્રવાહી છે તેમા તેમની ખોટી સભ્યતા જે તારી ઉમર રૂપી નદી માટે રેતી છે તેથી નદી પુરાઇ જાય છે હવે તારી ઉમર નકામી જવામાં શી કસર છે જે રેતીમાથી પાણી ઝરે છે તે તો દુર્લભ છે પણ પાણીને ચુસી લેનારી રેતી એટલે આવા ઠગભગાઓના

તો ઠમલે ઢગલાં પડયા છે. માટે તું પહેલા પ્રકારની રેતીની શોધમાં જા કે તે રેતી ખુદાની હિકમતનું ઝરણુ છે તેનાથી હિકમત મેળવ એ રીતે તે માણસો છે જે ખુદાથી મળેલા ને પોતાથી જુદા છે. ને દીનનું મીઠું પાણી તેમાથી ઝરે છે. જેથી હાજતમદોને જિંદગી મળે છે ને વૃદ્ધિ થાય છે.

માટે હિકમતની ઇચ્છા હોય તો હકીમ પાસેથી મેળવજે તેથી તારી સ્મરણ શક્તિ હંમેશાં મહફુજ થઇ જાય ને તારો આત્મા તેના આત્માથી સારો લાભ મેળવે. બધી ઇંદ્રિયો બુદ્ધિને તાબે છે એ સૌની સરદાર છે તે જીબ્રઇલની પેઠે કહેશે કે હે મોહંમદ હવે આગળ જાઓ મારામાં શક્તિ નથી કે એક ડગલું પણ આગળ ભરૂં. જો આગળ જાઉં તો ખુદાના પ્રકાશથી બળી મરૂં માટે તમે અહીંજ છોડી મુકો. પણ જે લોકો સુસ્ત ને સુસ્તીથી બે ખબર છે તે કર્મનો પગ ઝાલે છે ને કર્મને આધીન થાય છે ને કહે છે કે અમારી કોઇ સઝા નથી ખુદા ચાહે તે થાય. તે પછી પોતાનો દુઃખ પર સબર ને તેની બખ્શીશોનો ઉપકાર કે જે બધું તેણે સરજયું છે તે કરતા નથી ને એમજ માની બેઠા છે કે અમારાથી કશું થવાનું નથી અમે નિરૂપાય છીએ જાણી જોઇને માંદા થઇ બેઠા છે ને એજ બીમારીથી કબરમાં પેસી જાય છે. કેમકે હજરતે ફરમાવ્યું છે કે જે કોઇ જાણી જોઇને પોતાની મુર્ખાઇથી બીમાર થઇ બેસશે તે બીમારજ રહેશે ને પછી દીવાની પેઠે ધીમે ધીમે હોલવાઇ જશે. હે કર્મવાદી તેં તારો પગ હાથે કરીને તોડયો છે જેનો પગ હુકમ કરતાં કરતાં ભાગ્યો છે તેને માટે તો બુરાક આવી છે ને તે તેના ઉપર સવાર થયો છે, પહેલાં તે હુકમ માનનારો હતો હવે તે હુકમ કરે છે. આજ સુધી તે બાદશાહનો તાબેદાર હતો હવે તેનો સેનાપતિ બન્યો છે આજ સુધી તારાઓની ગતિ તેને અસર કરતી હતી હવે તે બધા તારાઓનો સરદાર બન્યો છે જ્યાં સુધી તારા મનમાં શંકા છે ત્યાં સુધી તું શકકુલ કમરનો મોજેજો માનવાનો નથી. પણ શંકા મારો તો તેને માનીશ માટે તારા ઇમાનને દિલથી તાજું કર જીભે કહેવાથી કાંઇ લાભ નથી તારા ગુમમાં તો લાભ લાલચ ભરેલાં છે જ્યા સુધી લોભ છે ત્યાં સુધી ઇમાન તાજું થશે નહિ કેમકે આ બાબતનું તાળુંજ જગતની માયા છે તું કુરાનના અર્થ તારી મરજી પ્રમાણે ન કર તેમાં તો જે કાંઇ છે તે બધું ખરૂં છે.

તુચ્છ માખીનો દાખલો.

(૬૩)

૧૨૪૯

બર હવા તાવીલે કુરઆં મી કુની
પસ્તો કઝ શુદ અઝ તુ માઅનીએ સની
એ તુફી તાવીલ ઓર કુરઆન કી
તુઝ કો માઅની સે હે એક શરમાંદગી
મરજી મુજબ અર્થ કુરઆનાના કરે
અર્થ રોશન પણ ગતિ બુંડી ખરે

૧૨૫૦

માંદ એહવાલત બદ્દાં તુરફા મગસ
કો હમી પિન્દાશ્ત ખુદરા હસ્ત કસ
હે તેરા બિલકુલ ઉસી મખ્ખી કા હાલ
મેં ભી કુચ્છ હું જો યે કરતી હે ખ્યાલ
માંખીની પેઠે તો તારી છે ગતિ
કે તે જાણે મહ્દ પોતાને નકી

૧૨૫૧

આઝ ખુદી સરમસ્ત અસ્તા બે શરાબ
વો બેહેકતીથી ખુદીસે બે શરાબ
મદ્ય વિના મસ્ત તે તો થઇ ગઇ

ઝરરએ ખુદરા શમુર્દી આફતાબ
અપને ઝરરેકો સમઝકર આફતાબ
છે તો રજકણુ સમજે પોતાને રવિ

૧૨૫૨

વસ્ફે બાઝાં રા શનીદા દર ઝમાં,
ઉસને બાઝોં કી સુની થીં ખુબીયાં,
બાજ પક્ષીનું જો વર્ણન સાભળ્યું

ગુફતા મન ઉનકાએ વકતમ બે ગુમાં
બોલી ઉનકાએ ઝમાં હું બે ગુમાં
બોલી કે દુનિયામાં તો ઉનકા છું હું

૧૨૫૩

આં મગસ બર બરગે કાહો બોલે ખર
બર્ગે કાહો બોલે ખર પર બેઠ કર
ઘાસ પર ખર મુત્રમાં તે બેસીને

હમચો કસ્તીબાં હમી અફરાશ્ત ફર
મિસ્લે કસ્તી બાં હુઇથી મફતખર
જાણે છે હોડીમાં પોતે બેઠી છે

૧૨૫૪

ગુફત મન કસ્તીએ દરિયા ખ્વાન્દા અમ
કસ્તીઓ દરિયાકા મેં સુનતીથી ઝિક્ર
બોલી તે સાગરને હોડીનું બ્યાન

મુદ્દતે દર ફિક્રે આં મી માન્દા અમ
એક મુદ્દતસે યેહીથાં મુઝકો ફિક્ર
સાંભળ્યું ને રહેતું તુ તેનુંજ ધ્યાન

૧૨૫૫

ઈનક ઇં દરિયાઓ ઈં કસ્તીઓ મન
અબ યે દરિયા હે યે કસ્તી ઔર મેં
આ હવે સાગર, આ હોડીને આ હું

મર્દ કસ્તીબાંનો અહલે રાયો ફન
ઝાત કસ્તીબાં હે મેરી ઔર મેં
નાવિકોની પેઠે તેને એકું હું

૧૨૫૬

બર સરે દરિયા હમીરાંદ ઉ અમદ
મારતીથી જલાવા વ શવકસે
ચાટવા જાણે કે પોતે મારતી

મી નમુદશ ઈંકદર બેરૂં ઝે હદ
બોલે ખર એક બેહેરથા ઉસકે લિયે
મુત્ર તો વિશેષ તે જોતી હતી

૧૨૫૭

બુદ બેહદ આં ચમી નિસ્બત બ્દો
બોલ કો સમજીથી દરિયા બિલ યકાં
તેને તે દેખાતું તુ મુતર બહુ

આં નઝર કો બીનદ ઊરા રાસ્ત ગો
દુરથી હક સે નિગાહે દુબાં
પણુ ન દેખાતું તું જોયું તે હતું

૧૨૫૮

આલમશ ચન્દાં બુવદ કશ બી નશઅત
ઉસકી દુનિયા હૈ ન અંઃઝે નઝર
બુદ્ધિ તેની એટલી, જેટલી નજર

ચશ્મ ચંદીં બેહેર હમ ચંદી નશસ્ત
ઇતના હે દરિયા નઝર હે જીસ કદર
જેવી દ્રષ્ટિ તેવો તો સાગર મગર

૧૨૫૯

સાહિબે તાવીલે ચું બાતિલ મગસ
સાહિબે તાવીલ હે મિસ્લે મગસ
અર્થ કુરઆંના જે બદલે મક્ષિકા

વેહેમે ઉ બોલે ખરો તસ્વીરે ખસ
વહેમ ઉસ્કા બોલે ખર તસ્વીરે ખસ
ઘાસ ચિત્રજ મુત્ર ખર છે ધારણા

૧૨૬૦

ગર મગસ તાવીલ બુગઝારદ બહાયે   આં મગસ રા બખ્ત ગરદાનદ હુમાએ
છોડદે મખ્ખી અગર તાવીલ રાયે   ઇસકી ખુશ બખ્તાં હુમા ઇસ્કો બનાયે
જો ગુરૂ પર અર્થ છોડે મક્ષિકા   ભાગ્યથી માંખી બની જાયે હુમા

૧૨૬૧

આં મગસ ન બુવદ કશ ઈ ગેરત બુવદ   રૂહે ઉ ને દરખુરે સુરત બુવદ
વો નહી મખ્ખી યે ગેરત જીસમેં હો   કયા ગરજ સુરત સે ઉસકી રૂહકો
નહિતો માખી છેજ તે, જેને ન લાજ   આત્મા લાયક નથી તન તે જરાજ

(૬૩)

હે કર્મવાદી તું તો તારી ઇચ્છા પ્રમાણે કુરઆનના અર્થ કરે છે પણ તું વિચારતો નથી કે ગોઠવેલા અર્થ કેવા નઠારા ને અયોગ્ય હોય છે. તારી હાલત તો એવી છે કે એક માખી હતી જે પોતાને માણસની બરાબર સમજતી હતી ને વગર નિશાએ તે મસ્ત બની ગઇ હતી તે એક માંખ પણ પોતાને સુર્ય સમજતી હતી. ને કહેતી હતી કે જેમણે ઉનકાને ન જોયું હોય તે મને જુએ. એ માખ એક ઘાસના તણખલા ઉપર બેઠી. એ તણખલું ગધેડાના પેશાબમા ખનડાયલું હતું પણ તે એમ સમજતી હતી. કે હું હોડીમાં બેઠી છું. ને કેહતી હતી કે મે દર્યામાં વહાણ હંકાર્યું છે. જુઓ આ જહાઝ છે, આ દર્યા છે અને હું નાખુદા છું અર્થાત તે ગધેડાના પેશાબને દર્યો સમજી હતી જેવી રીતે હોડીને મુતરનો રેલો. એવીજ રીતે જગતની હાલત છે જેવી જેની નજર તેવુજ તેને દેખાય છે કેમકે જેની જેવડી આંખ તેને તેવડો દરીયો દેખાય જેઓ ખુદાને ઓળખે છે તેઓના ઓળખ ઘણી વિસ્તીર્ણ છે તેમની દ્રષ્ટિમાં તો આ જગત સ્વલ્પ છે. પણ જગતના લોભી માણસો જગતને વિસ્તીર્ણ જુએ છે કેમકે તેમની આંખ સાંકડી છે તેની સમજ એવી છે જેવું ગધેડાનું મુત્ર અને ઘાસનું તણખલું પણ જો એ માખી ખરો અર્થ સમજે તો હુમા થઇ જાય. એવીજ રીતે જે માણસોને અમે માખી જેવા કહીએ છીએ તે પણ જો પોતાને બદલી નાખે તો તે માખી નથી તેનો આત્મા ઉત્તમ છે.

સસલું મોડું આવ્યું તેથી સીંહ ક્રોધે ભરાય છે તે વિષે.

---

(૬૪)

૧૨૬૨

હમ ચું આં ખરગોશ કો બર શેર ઝદ   રૂહે ઉ કે બુદ અંદર ખુર્દ કદ
સેર કો ખરગોશ ને પહોંચાઇ ઝદ   રૂહ ઉસ કી થી ન છોટી ખિરલે કદ
સસલે જેવી રીતે સિંહને મારિયો   તે શરીરને યોગ્ય આત્મા ક્યાં હતો

૧૨૬૩

શેર મી ગુફ્ત અઝ સરે તેઝીઓ ખશ્મ   કઝ રહે ગોશમ અદુ બર બસ્ત ચશ્મ
શેર કેહતા થા બસદ જોશો ખરોશ   દુશ્મન અંધા કર ગયે અઝ રાહે ગોશ
ગુસ્સે થઇને સિંહ તો કહેતો હતો   કાન ને રસ્તે મને અંધો કર્યો

૧૨૬૪

મઠહાએ જખ્મખાનમ બસ્તા કર્દ,
જખ્મચુંકે મઠને બાંધા મુઝે,
કર્મવાદીના દગાએ મારિયો,

તેગે ચોખીં શાં તનમરા ખસ્તા કર્દ
તેગે ચોખીને કિયા ખસ્તા મુઝે.
કાષ્ટ અસિએ મુજને તો ઘાયલ કર્યો.

૧૨૬૫

ઝીં સેંપસ મન નશનવમ આ દમદમા,
અબ સુનુંગા મૈં ન ઉનકા ગલગલા,
સાંભળું હું શી રીતે એમના દગા,

બાંગે દીવાનસ્તો ગોલાં આં હમા
વો છલાવે ઓર શયતાં કી સદા
ભુત પ્રેતોના આ શબ્દો જાણવા

૧૨૬૬

બરદરાં અય દિલ તુ ઇંશાંરા મઇસ્ત,
કર ન દેર અય દિલ તુ ઇનકો ફાડ ડાલ,
ફાડીખા એઓને ના કાંઇ કર વિચાર,

પોસ્ને શાં બર કન કશાં જુઝપોસ્ત નીસ્ત
ખાલહેં વો સિર્ફ ખીંચ ઉન સબકી ખાલ.
ચામડી ઉતરડી નાંખીને તું માર

૧૨૬૭

પોસ્ત ચે બવદ ગુફ્તહાયે રંગ રંગ,
ખાલ રંગા રંગ યે બાતેં હેં યાર,
ચામડી છે એઓ વાતો પણ વિચિત્ર,

ચું ઝે રેહ બર આબ કશ નબુવદ દરંગ
જયસે નકશે આબ હો ના પાયદાર
લહેરો જાણે પાણીની હે મારા મિત્ર

૧૨૬૮

ઇ સખુન ચું પોસ્ત માઅની મગઝદાં,
ખાલ હેં બાતેં તો માઅની મગઝ માન,
ચામડી છે વાતો ગાભો અર્થ છે,

ઇં સખુન ચું નકશ માઅની હમચુ જાં
નકશ હે હર બાત માઅની મિસ્લ જાન
અર્થ તો છે પ્રાણ વાતો રૂપ છે

૧૨૬૯

પોસ્ત બાશદ મગ્ઝે બદરા અયબ પોશ,
ખાલ હે હર મગઝે બદકી અયબ પોશ,
ગુપ્ત વાતો ખોટા ગાભાની કરે,

મગઝ નેકોરા ઝે ગેરત ગયબ પોશ
મગઝ મરદે નેક કા હે ગયબ પોશ
સારા ગાભાની છુપાવે એબને

૧૨૭૦

ચું કલમ અઝ બાદ બુદ દફતર ઝેઆબ,
જબ હવાહો ખામા ઓર દફતર હો આબ
પાણી છે કાગળ હવા જાણે કલમ.

હર ચે બિનવીસી ફના ગરદદ શિતાબ
જો તુ લિખખેગા મિટેગા વો શિતાબ
જો લખે તે તો અરે બસ એક દમ

૧૨૭૧

નકશ આબસ્ત અર વફા ખ્વાહી અઝાં.
નકશે આબી મેં વફાદારી કહાં
ચિત્ર પાણી પરનું તેને કયાં વફા,

બાઝ ગરદી દસ્ત હાએ ખુદ ગઝાં
હાથ કાટેગા તુ અપના બાદ અઝાં
પાછો ફર કેમ હાથ કાપે તાહરા

૧૨૭૨

બાદ દર મરદુમ હવાઓ આરઝુસ્ત,
આદમી મેં હે હવા બસ આરઝુ
માણસોમાં લોભ ને છે આરજુ

ચું હવા બુગઝાશ્તી પયગામે હુસ્ત
જબ હવા ગુઝરી રહા પયગામે હુ
થામ તે પયગામ હવાને છોડે તું

૧૨૭૩

ખુશ ખુવદ પયગામ હાએ કિરદિગાર   કોઝે સરતાપાએ બાશદ પાયદાર
હાં, મુબારક હે પ્યામે કિરદિગાર   જો હે મુસતહકમ સરાસર પાયદાર
ખુબ છે અલ્લાહના પયગામ તો   કે ચિરસ્થાયી છે તે સઘળા જાણજો

૧૨૭૪

ખુતબએ શાહાં બ ગરદદ આં કયા   જુઝ કયા વ ખુત્બા હાએ અંબિયા
ખુતબે હેં શાહોં કે ફાની અય પિસર   ખુત્બહાએ અંબીયા બાકીઝા તર
બદલે ખુતબા ને લકબ સુલતાનના   બાકી રહે ખુત્બા નબી વલીઓ તણા

૧૨૭૫

ઝાંકે ખુશે પાદશાહાં અઝ હવાસ્ત   બારે નામા અંબીયા બા કિબરીયાસ્ત
કરરો ફર શાહોં કી હે હિર્સો હવા   હે ખુદા કે સાથ અવજે અંબીયા
કામ છે શાહો ને હર દમ લોભથી   ને નબીઓને ખુદાની ધૂન ખરી

૧૨૭૬

અઝ દિરમહા નામે શાહાં બર કનન્દ   નામે એહમદ તા કયામત મી ઝનન્દ
સિકકોંસે મિટ જાઇંગે શાહોં કે નામ,   ઔર રહેગા નામ એહમદકા મુદામ
નામ સુલતાનોના સિકકાથી મટે,   હશ્ર સુધી નામ એહમદનું રહે

૧૨૭૭

નામે એહમદ નામે જુમ્લાં અંબીયાસ્ત,   ચું કે સદ આમદ નવદ હમ પેશે માસ્ત
નામે એહમદ જુમ્લા નબીયોંકા હે નામ,   સોમેં હે નવ્વે શરીક અય શાદ કામ
નામ એહમદ કુલ નબીનું નામ છે   સોમાં નેવુ તો સમાએ છે ખરે

૧૨૭૮

ઈ સખુન પાયાં ન દારદ અય પીસર   કિસ્સએ ખરગોશ ગો વ શેર નર
યે સખુન લા ઇનતેહા હે દોસ્તો,   શેર ઔર ખરગોશકા કિસ્સા સુનો
વાત આ લાંબી છે મારા મિત્ર જાણ,   કિસ્સો સસલાનો કહું છું તે પ્રમાણ

(૬૪)

ઉપર જે કહ્યું છે કે કેટલાક જીવ તેના ખોળીઆને લાયક હોતા નથી જુઓ કે સસલાએ સિંહ પર હુમલો કર્યો તો શું તેનો જીવ તેના કદના પ્રમાણમાં યોગ્ય હતો? જેમ તેનો ઉદ્દેશ ઉચ્ચ હતો તેમજ તેનો જીવ પણ ઉચ્ચ કોટિનો હતો. સિંહ કહેતો હતો કે શતરૂઓએ કાનને માર્ગે મારી આંખો આંધળી કરી છે અર્થાત દગા ફટકાની વાતો કહીને ભવિષ્યનો વિચાર સુઝવા દીધો નથી એમની લાકડાની તલવારે મારા શરીરનો નાશ કર્યો છે હું કર્મવાદીઓના દાવમાં ફસાઇને હાથ પગ વિનાનો થઇ ગયો છું. ખેર જે થયું તે થયું હવે પછી એમનો દગો ફટકો સાંભળીશ નહિ. એમનાં વચનો ભુતપ્રેત જેવાં છે જે માણસને બહેકાવે છે ને ભટકાવે છે. માટે એમને ચીરી એમની ચામડી ઉતરડી નાખવી જોઇએ.

તમે જાણજો કે મીઠી મીઠી વાતો કરવી એ ચામડી છે કેમકે તેથી માણસ ઠગાઇ જાય છે અથવા ફકત જીભથી ખુદાની યાદી કરે છે તે એવી રીત છે જેમ પાણી ઉપર પરપોટા, કે જેની કોઇ સ્થિતિ નથી. પાણીનાં મોજાં આવે તો ગતિમાન થાય, નહિ તો

સ્થિર રહે. ખઇ પુકો તો વચન એતો ચર્મ છે તેનો ગર તેનો અર્થ છે વચન એક રૂપ છે ને અર્થ તેનો જીવ છે. માટે જે વચન ગરભ વિનાના ને જીવ વિનાના છે તે મિથ્યા છે. જે ચામડીમાં નઠારો ગરભ છે અર્થાત જેની અસલ નઠારી છે. સારી સારી વાતો એના બદીને ઢાંકી રાખે છે. લોકો તેની વાતો સાંભળી તેને સારો સમજે છે પણ જે ચામડીમાં સારો ગર છે તેનું ગુપ્ત સ્વમાનની ખાતર છુપાએલું છે કે કોઇપર જાહેર થશે નહિ. બોલનારાઓને તેમનાં વચન છુપાવી રાખે છે પણ જે કૃત્ય કરે છે તેમના, ખુદા પોતાની મોટાઇથી છુપાવી રાખે છે. જ્યારે હવારૂપી કલમ હોય ને પાણી રૂપી કાગળ હોય તો તે પર જે લખશે તે તરત નાશ પામશે તેમજ જે માણસ પોતાની આબરૂ ને માટે મોટી મોટી વાતો કરશે તે પણ નિર્મુળ હશે કેમકે પાણી પર લખેલું ટકી શકતું નથી. તું જાણે છે કે માણસોમાં ફક્ત ઇચ્છા અને વાસના છે જ્યારે તે જતી રહે તો ફક્ત ખુદાનો પેગામ રહે છે. અર્થાત તે તે છે ને તેનો સારો સંદેશો તારી સાથે છે હવે વિચારી જો ખુદાના પેગામ કેવા સારા હોય છે તે નબીઓ વિના બીજા કોઇની પાસે આવ્યા હોય એવું તેં કદી જાણ્યું છે ? જેમને ખુદાની તરફથી પેગામ આવે છે તે જાણે બાદશાહી ખુત્બા હોય છે. બાદશાહો ખુત્બામાં પોતાના નામ દાખલ કરે છે પણ નબીઓના નામ તો ખુત્બામાં સ્વભાવિક રીતે લેવામાં આવે છે બાદશાહોના જાહોજલાલ મનવાસના છે પણ નબીઓનો જાહોજલાલ ખુદાથી છે બાદશાહોના નામના સિક્કાઓતો બાદશાહ બદલાય તો બદલાય છે પણ અહમદના નામનો સિક્કો તો કિયામત સુધી જારી રહેશે. અહમદનું નામ બધા નબીઓના નામનો સરવાળો છે. કેમકે દરેક નબીમાં જે વિશેષતા હતી તે બધી આપનામાં મોજુદ હતી. જેવી રીતે ૧૦૦ ની સંખ્યા કે તેમાં ૯૦ નો પણ સમાસ થાય છે. ખુદાની જાત એકય છે ને હજરતની જાત ૧૦૦ છે વચ્ચે જે દસકાઓ રહયા તે નબીઓ છે કે જેઓ જુદે જુદે સમયે થઇ ગયા છે. આ વાત લાંબી છે એને જવા દે ને સસલા ને સિંહની વાત ચાલુ કર.

સસલાને જતાં વાર થઇ તે વિષે તેણે રચેલી કપટ બાજી.

(૬૫)

૧૨૭૯

દર શુદન ખરગોશ બસ તાખીર કર્દ   મકરા બા ખેશતન તકરીર કર્દ
દેર કી જાને મેં જબ ખરગોશને   દિલહી દિલમેં મક્ર અપને સોચકે
ઢીલ સસલાએ જવામાં જવ કરી   યુક્તિ એક મનમાં ઘડી રાખી નવી

૧૨૮૦

દર રેહ આમદ બાઅદ તાખીરે દરાઝ   તા બગોશી શેર ગોયદ યક દો રાઝ
રાહલી લેકિન બતાખીરે દરાઝ   તા કહે વો શેર સે દોએક રાઝ
તે પછી સસલું રવાના થઇ ગયું   સિંહને કહેવા વાત પાસે પોંચીયું

૧૨૮૧

તાચે આલમ હાસ્ત દર સવદાએ અકલ   તાચે બા પેહનાસ્ત ઇં દરિયાએ અકલ
હે નિરાલા આલમે સવદાએ અકલ   કિસ કદર હે વુસઅતે દરિયાએ અકલ
બુદ્ધિ આણસમાં છે આવી કેટલી   છે અજબ વિસ્તીર્ણ બુદ્ધિની નદી

૧૨૮૨

બેહરે બે પાયાં બુવદ અકલે બશર
બેહેર શીરીં મે હે સુરત જહ્વાગર
માણુસોની બુદ્ધીને સીમા નથી

બહેર રા ગબ્વાસ બાયદ અય પિસર
ઘરમેં ગોતા ખોર બનતા હૈ હુનર
તારો એમાં જોઇએ લાયક નકી

૧૨૮૩

સુરતે મા અંદરીં બેહરે અઝાબ
બેહેરે શીરીં મે હે સુરત જહ્વાગર
મીઠા સાગરમાં અમારી સુરતો

મી દવદ ચું કાસહા બર રૂએ આબ
જયસે કૂચ્છ પ્યાલે હોં સતહે આબ પર
પ્યાલા પેઠે જલ ઉપર ચાલે જુઓ

૧૨૮૪

તા ન શુદ પુર બર સરે દરિયા ચુ તશ્ત
તશ્ત પહેલે સતહે દરિયા પર રહા
થાળમાં પાણી ન હોયે તો તરે

ચું કે પુર શુદ તશ્ત દર વે ગર્કે ગશ્ત
ભરગયા તો ગરકે દરિયા હો ગયા
પાણીથી થાળી ભરાએ ડુબશે

૧૨૮૫

અકલે પિન્હાનસ્તો ઝાહિર આલમે
અકલ પિન્હાં હમ હેં ઝાહિર બેશો કમ
છુપી બુદ્ધિને જગત પ્રકટ જણાય

સુરતે મા મવજ યા અઝવે નમે
સુરત અપની મવજ હે યા ઉસકી નમ
મવજો બિંદુ સુરતો સાગર મનાય

૧૨૮૬

હર ચે સુરત બે વસીલત સાઝદશ
દેતી હે સુરત જીસે રંગે શઉર
જે વસીલો રૂપને બસ જાણશે

ઝાં વસીલત બેહેર દુર અંદાઝદશ
વો વસીલા બેહેરસે રખતાહે દુર
દુર સાગર તે વસીલથી કરે

૧૨૮૭

તા ન બીનદ દિલ દહિન્દા રાઝ રા
તા ન સમઝે દિલ દહિન્દા રાઝકો
દિલનો દેનારો ન દેખે મર્મ જો

તા ન બીનદ તીર દુર અંદાઝ રા
તા ન દેખે તીર દુર અંદાઝ કો
તીરને બાણાવળી વિના દેખો તો

૧૨૮૮

અસ્પે ખુદરા યાવા દાનદ વઝ સ્તેઝ
ગુમ શુદા સમઝા હુવાહે અસ્પ કો
ઘોડો તે દોડાવી જાણે જંગમાં

મી દવાનદ અસ્પે ખુદરા રાહે તેઝ
ઓર ખુદ દોડા રહા હે અસ્પ કો
તેજ તે દોડાવી જાણે હે મીયાં

૧૨૮૯

અસ્પે ખુદરા યાવા દાનદ આં જવાદ
વો સમજતા હે કે ઘોડા ખો ગયા
ઘોડો તે દોડાવી જાણે આપણો

વસ્પ ખુદ ઉરા કશાં કરદા ચુ બાદ
લે ગયા ઘોડા ઉસે મિસ્લે હવા
વાયુ વેગે ઘોડો તેને લઈ ગયો

૧૨૯૦

દર ફુગાનો જુસ્તજુ આં ખીરા સર
હે ફુગાએ જુસ્તજુ મેં ખીરા સર
બુમો પાડી હાય હાયે હાય તે

હર તરફ પુરસાનો જોયાં દર બદર
પુછતા ફિરતા હે જોયાં દર બદર
દોડી રજનીને બધાને પુછે છે

૧૨૯૧

કાંકે દુઝ દોસ્ત મારા કુ વકીસ્ત
કૌન હે વો ચોર ઘોડેકા મેરે
કોણે મારા ઘોડાને દોડાવિયો

ઈં કે ઝેરે રાને તુસ્ત અય ખ્વાજા ચીસ્ત
પુછીયે યે કયા હે ઝેરે રાં તેરે
કોણ બેઠો અશ્વ પર નવ સમજિયો

૧૨૯૨

આરે ઈં અસ્પસ્ત લેક આં અસ્પ કો
હે યે ઘોડા ચોર તુ કહેતા હે કહાં
આછે ઘોડો પેલો ઘોડો છે કહાં

બા ખુદ આ અય શેહ સવારે અસ્પ જો
હોશમેં આ શેહ સવારે અસ્પે રાં
હોશમાં અશ્વાર તું આવજ મિયાં

૧૨૯૩

વસ્ફહારા મસતમાબ ગોયદ બ રાઝ
વસ્ફ સુનકર બોલદે સામેઅ જો રાઝ
વાતો કહે ગુપ્ત રીતથી સો વાત આ

તા શનાસદ મર્દ અસ્પે બેશ બાઝ
વો કરે ઘોડેકા શાયદ ઇમતિયાઝ
ઓળખાલે ઘોડાને તું નિજના

૧૨૯૪

જાં ઝે પેદાઇ વ નઝદીકેસ્ત ગુમ
હે ઝહુરો કુર્બસે યે જાંન ગુમ
જીવ છે ગુમ પાસેથી ને દુરથી

ચું શવદ પુર આબો લબ ખુશ્કી ચુ ખમ
ખુશ્ક લેકિન આબસે પુર મિસ્લે ખમ
સુકી કોઠી પાણીથી કોઠી ભરી

૧૨૯૫

દર દુરૂને ખુદ બે અફ્ઝા દર્દરા
અપને સીનેમેં બઢાલે દર્દ કો
ગુમ તારૂં જાણવા તુ યત્ન કર

તા બબીની સબ્ઝો સુર્ખો ઝર્દ રા
તાકે દેખે સબ્ઝ સુર્ખ ઓર ઝર્દ કો
રંગ લીલો પીળો રાતો જાણ નર

૧૨૯૬

કે બ બીની સુર્ખો સબ્ઝો બુરરા
રંગ સુર્ખો સબ્ઝ કો હો કયા ઝહુર
રાતો લીલો પીળો તુજને કવ દિસે

તા નબીની પેશ અઝાં સે નુરરા
ઇનસે પહેલે ગર ન દેખે તીન નુર
કે ન પ્રથમ નુર ત્રણથી દેખીએ

૧૨૯૭

લેક ચું દર રંગ ગુમ શુદ હોશ તુ
રંગમેં ખોયે ગયે જબ તેરે હોશ
રંગમાં તારૂં ગયું છે ભાન જો

શુદ ઝે નુરાં રંગહા રૂપોશ તુ
બન ગયે ખુદ રંગ તેરે નુર પોશ
રંગ તે પરદો થયો તે નુરનો

૧૨૯૮

ચુંકે શબ આં રંગહા મસ્તુર બુદ
રાતકો વો રંગ સબ મસ્તુર થે
રાતે અંધારામાં રંગ લેવાઇ જાય

પસ બ દીદી દીદ રંગ અઝ નુર બુદ
આંખ કે દેખે પડે બે નુર થે
જોયું તે પ્રકાશથી તેતો જણાય

૧૨૯૯

નીસ્ત દીદે રંગ બે નુરે બિરૂં
નુરે ઝાહિર બીન હે બીનાઇ મહાલ
રંગ ને દેખાડે જાહેરનો પ્રકાશ

હમ ચુનીં રંગે ખયાલે અન્દરૂં
હે યેહી રંગે ખયાલે દિલકા હાલ
ખ્યાલના પણ એમ જોવા જાણો ખાસ

૧૩૦૦

ઘું બવું અઝ આફતાબો અઝ સુહાસ્ત
વાં દરૂ અઝ અકસ અનવારે ઉલારત
ઝાહેરી મેહરો સુહાકા અકસ હે
બાતની નુરે ખુદાકા અકસ હે
સુર્યથી ને ચંદ્રથી દેખાય આ
તે જણાવે નુરથી અલ્લાહના

૧૩૦૧

નુર નુરે ચશ્મે ખુદ નુરે દિલસ્ત
નુરે ચશ્મ અઝ નુરે દિલહા હાસલસ્ત
નુર આંખોંકા હે ખુદહી દિલકા નુર
નુરે દિલસે હે બસારત કા ઝહુર
નુર દિલનું આંખના નુરોનું નુર
નુરથી દિલના છે આંખો મધ્યે નુર

૧૩૦૨

બાઝ નુરેલ નુરે હિલ નુરે ખુદાસ્ત
કોઝે નુરે અકલો હિસ પાકો જુદાસ્ત
નુરે દિલકા નુર હે નુરે ખુદા
નુરસે જો અકલે હિસ કે હે જુદા
નુર દિલના નુરનું નુરે ખુદા
કે અસર બુદ્ધિથી જુદું નુર આ

૧૩૦૩

શબ ન બુદ નુરે ન દીદી રંગરા
પસ બઝિદ આં નુર પેદા શુદ તુરા
નુર થે શબકો ન દેખે રંગ હી
નુરકી ઝિદ સે હકીકત યે ખુલી
રંગ નવ દેખાત જો નવ હોત રાત
નવ વિરોધજ હોય દેખે સાક્ષાત

૧૩૦૪

શબ ન દીદી રંગ કાં બે નુર બુદ
રંગ ચે બુવદ મોહરએ કોરો કબુદ
કબ નુમાયાં રાત કો હોતે હેં રંગ
નીલે પીલે મોહરે હેં જીતને હેં રંગ
રાત્રે પ્રકાશ તે રંગ વિણુ હતો
રંગ શું જાણે કે કાળો કોયલો

૧૩૦૫

કે નઝર બર નુર બુદ આંગેહ બરંગ
ઝિદ બ ઝિદ પયદા બુવદ ચું રૂમો ઝંગ
નુરથા પેદા નઝર આતા થા રંગ
ઝિદસે ઝિદ પેદા હે જયસે રૂમો ઝંગ
નુર જોઇ રંગ જુએ તે પછી
હો વિરોધ ભાસ દેખાએ સહી

૧૩૦૬

દીદને નુરસ્ત આંગેહ દીદે રંગ
વીં બ ઝિદદે નુર દાની બે દરંગ
નુરકા હોના હે ગોયા બુદે રંગ
નુર કી ઝિદ માન ઇસકો બે દરંગ
જોઇએ પ્રકાશ તો દેખાય રંગ
નુરનો વિરોધ જાણો રાખી ઢંગ

૧૩૦૭

પસ બ ઝિદદે નુર દાનસ્તી તુ નુર
ઝિદ ઝિદેરા મી નુમાયદ દર સુદુર
નુર કી ઝિદસે તુ પેહછાને હે નુર
ઝિદસે યાઅને ઝિદકા હોનાહે ઝુરૂર
નુરના વિરોધથી તુ દેખે નુર
દેખાએ વિરોધથી વિરોધ નુર

૧૩૦૮

રંજો ગમ રા હક પએ આં આફરીદ
તા બદીં ઝિદ ખુશદિલી આયદ પદીદ
રંજો ગમકો હકને યું પયદા કિયા
તાકે ઇસ ઝિદસે ખુશી હો ઝાહિરા
શોક એ માટે કર્યાં પેદા ખુદા
કે વિરોધ એનાથી ખુશ થાએ સદા

૧૩૦૯

પસ નિહાયત હા બઝિદ પયદા શવદ   ચુંકે હકરા નીસ્ત ઝિદ પિન્હા બુવદ
હેં યે સબ ચીઝે ફક્ત ઝિદસે અયાં   ઝિદ નહી હકકી તો રેહતા હે નિહાં
ગુપ્ત આ વિરોધથી જાહેર થાય   સત્યનો વિરોધ નત્ર ગુપ્તજ ગણાય

૧૩૧૦

નુરે હક રા નીસ્ત ઝિદ્દે દર વજુદ   તા બઝિદ ઉરા તવાં પયદા નમુદ
નુરે હકકી ઝિદ નહીં રખતી વજુદ   તાકે ઝિદસે ઇસકી હો જાયે નમુદ
નુરના હકનો નથી વિરોધ કાંઈ   જો વિરોધજ હોત તો આવત જણાઇ

૧૩૧૧

લા જરમ અબસારોના લા તુદરેકુહ   વહોવા યુદરિક બીં તુ અઝ મુસાત્ર કુહ
દરક આંખે ઝરકા કર સકતી નહીં   દેખ કિસ્સા તુરો મુસાકા યહીં
છેવટે અબસાર માલા તુદરિકુહ   વહોવા યુદરિક બીં તુ અઝ મુસીએ કુહ

૧૩૧૨

સુરત અઝ માઅની ચુ શેર અઝ બીશાહાં   યા ચુ આવાઝો સખુન ઝઅંદેશાહાં
સુરતો માઅની ભી શેરો બેશા હે   યે સખુન હે ઓર વા અંદેશા હે
અર્થનો સુરત છે સિંહને બોડ જાણ   સાદ ને વાણી કે દિલથી થાય જ્ઞાન

૧૩૧૩

ઇં સખુન વાવાઝ અઝ અંદેશા ખાસ્ત   તા નદાની બહેરે અંદેશા કુજાસ્ત
હર સખુન કા હે બિના અંદેશે પર   બહેરે અંદેશે કી તુઝકો કયા ખબર
ધારણાથી સાદને વેણુજ ઉઠે   ધારણા સાગર છે કયાં તે ના દીસે

૧૩૧૪

લેક ચું મવજે સખુન દીદી લતીફ   બેહેર આં દાનીકે હમ બાશદ શરીફ
જબ નઝર મવજે સખુન આઇ લતીફ   બહેરે અંદેશેકો સમઝા તુ શરીફ
વેણુ નિર્મળ હોય તો તો જાણજો   તેનો સાગર પણ હશે ઉત્તમ ખરો

૧૩૧૫

ચું ઝે દાનિશ મવજે અદેશા બતાખ્ત   અઝ સખુન વાવાઝ ઉ સુરત બ સાખ્ત
મવજે અંદેશા જો દાનશ સે ઉઠી   સુરત આવાઝો સખુનકી બન ગઇ
સોચના ન બુદ્ધથી જે મોજાં થાય   સાદનાં તે રૂપ વાતોમાં તણાય

૧૩૧૬

અઝ સખુન સુરત બઝાદો બાઝ મુર્દ   મવજે ખુદરા બાઝ અદંર બંદુર બુર્દ
બાત કી સુરત બની ઓર ફિર મિટી   મવજ ફિર દરિઆમેં ખુદકો લે ગઇ
વાતથી રૂપજ થયું ને ગુમ થઇ   મોજ સાગરમાં જઇને ગઇ મળી

૧૩૧૭

સુરત અઝ બે સુરતી આમદ બિરૂં   બાઝ શુદ કન્ના ઇલયહે રાજેઉં
સુરત આઇ ગેર સુરત સે બિરૂં   સબ કો જાના હે ઉસી કે પાસ યું
આવી વિણ સુરત બહાર એક રૂપનું   તે પછી કાના ઇલયહે રાજેઉં

૧૩૧૮

પસ તુરા હર લેહઝા મર્ગો રજઅતેસ્ત
મવત ઓર રજઅત હે તુઝકો હર ઝમાં
છે મરણ ને નાશ તુને હર ઘડી

મુસ્તુફા ફરમુદ દુનિયા સાઅતેસ્ત
મુસ્તુફા કેહેતે હેં સાઅત હે જહાં
મુસ્તુફાએ સાઅતા દુનિયા કહી

૧૩૧૯

ફિક્રેમા તીરેસ્ત અઝ હુ દર હવા
ફિકરે તીરે હુ હે પરરાને હવા
સોચના એક તીર છે લાલચ તણું

અઝ હવા કે પાયદ આયદ તા ખુદા
જો ન ઠેહરા ઓર પહોંચા તા ખુદા
લોભથી પહોંચે ખુદા પાસેજ શું?

૧૩૨૦

હર નફસ નવ મી શવદ દુનિયાઓમા
હર ઘડી હે એક નઇ દુનિયા મગર
હર ઘડી જગને અમે થઇએ નવા

બે ખબર અઝ નવ શુદન અંદર બકા
જીદ્દતે દુનિયા સે હમ હેં બે ખબર
પણ નવિનતાથી નહીં વાકિફ જરા

૧૩૨૧

ઉમ્ર હમચું જુએ તો નવ મી રસદ
ઉમ્ર મિસ્લે નહેર હોતી હે નઇ
પાણી તાજું જેમ નદીનું તેમ ઉમર

મુસતમરરે મી નુમાયદ દર જસદ
જીસ્મમેં લેતી હે લેહરેં વાકઇ
તેજ રીતે તે તને આવે નઝર

૧૩૨૨

શાખ આતિશ રા બ જુમ્બાની બસાઝ
તુ જલાકર ગર કોઇ લકડી હિલાય
જેમ બનેટી ફેરવે ચકકર દઇ

દર નઝર આતિશ નુમાયદ બસ દરાઝ
આગ લમ્બી બનકે નઝરોંમેં સમાય
તો તને વર્તુલ દેખાયે સહી

૧૩૨૩

ઇં દરાઝી મુદ્દત અઝ તેઝીએ સનઅ
ઉમરકી લંબાઇકા કરલે શુમાર
તીરની પેઠે છે લાંબી આ ઉમર

મી નુમાયદ સુરઅત અંગેઝીએ સનઅ
સુરઅતો તેઝીએ સનએ કિર દિગાર
તુજને દેખાયે ઝડપથી સર બસર

૧૩૨૪

તાલીબે ઇં સિર અગર અલ્લામ ઈસ્ત
તાલિબ ઇન ભેદોંકા એક અલ્લામ હે
ભેદની ઇચ્છા તને જો હોય તો

નુક હિસામુદદીં કે સામી નામ ઈસ્ત
બસ હિસામુદ્દીન જીસકા નામ હે
છે હિસામુદ્દીનમાં આ મરતબો

૧૩૨૫

વસ્ફે ઉ અઝ શરહે મુસતગની બુવદ
વસ્ફ બાલાતર હે ઇસકા શરહે સે
શું કરૂં વિસ્તારીને તેનું બ્યાં

રવ હિકાયત કુનકે બે ગેહ મી શવદ
વકત જાતાહે તુ કિસ્સા છેડ દે
કહે હિકાયત કે વખત જાએ મીયાં

(૬૫)

સસલે જવામાં ઘણો વિલંબ કર્યો ને એક યુક્તિ પોતાના મનમાં ગોઠવી રાખી ને નક્કી કર્યું કે સિંહના કાનમાં એક બે વાતો એવી કહું કે તે પણ જાણે કે અલ્પ પ્રાણીઓમાં પણ કેવી બુદ્ધિ હોય છે. અને તેમાં એવા બુદ્ધિસાગરો હોય છે કે તે સિંહને કુવામાં

બુરાડી શકે છે. માણસની બુદ્ધિ મહાસાગરના જેવી છે જો ખરો તારો હોય તો તેમાંથી મોતી કાઢી શકે છે. અમારાં રૂપો એ શોભીના સાગર ઉપર એવી રીતે તરે છે જેવી રીતે પાણી ઉપર લાકડાઓ તરે છે. જ્યાં સુધી એ રૂપોમાં અર્થ સમાતો નથી ત્યાં સુધી તે પાણી પર થાળીની પેઠે છે પણ જ્યારે થાળી પાણીથી ભરાઇ જાય છે તો દરીઆને તળીએ જઇ બેસે છે. બુદ્ધિ ગુપ્ત છે ને જગત દેખીતું છે ને અમારાં રૂપ તેનાજ દરીઆનાં મોજાં છે હવે જો આ રૂપ, બુદ્ધિના પ્રતાપથી કાંઇ વાત પેદા કરે તો તેને પોતાનો આધાર કહે છે. જેવી રીતે ધર્મ ઢોંગીઓએ પોતપોતાના સંપ્રદાય નક્કી કર્યા છે તો એવા વસીલાઓ તેમને બુદ્ધિના દરીઆમાંથી દુર ફેંકી દે છે જેવી રીતે દરીઓ પોતાનામાંથી ધણીક વસ્તુઓને દુર ફેંકી દે છે ને તેનો રૂપરૂપી વાડકો બુદ્ધિરૂપી પાણીથી ખાલી રહે છે. તે બુદ્ધિનો ભેદ સમજી શકતો નથી. જ્યારે બુદ્ધિરૂપી સાગર પોતાનામાંથી કોઇને કાઢીને ફેંકી દે છે ત્યારે તે માણસની હાલત એવી થાય છે કે જાણે એક માણસ પોતાના ઘોડા ઉપર બેસીને તેને ખુબ દોડાવે છે છતાં એમ જાણે છે કે મારો ઘોડો ખોવાઇ ગયો છે ને હું તેને શોધવા નીકળ્યો છું તેથી તે દરેકની સાથે વઢવાડ કરે છે ને પુછે છે કે મારો ઘોડો કયાં ગયો? પણ તે એટલું જાણતો નથી કે ઘોડોજ તેને પવનના વેગે લઇ જાય છે. છતાં આ સવાર તો લોકોને પુછે છે કે મારો ઘોડો ખોવાયો છે ને જેણે જોયો હોય તે દેખાડો. લોકો કહે છે કે તું જેના ઉપર બેઠો છે તે ઘોડો છે કે નહિ? ત્યારે જવાબ આપે છે કે તે ઘોડો તો છે પણ તે મારો ઘોડો નથી. અર્થાત બુદ્ધિસાગરે ફેંકી દીધેલો માણસ એવો મુર્ખ છે કે તેની કાંઇ વાત બરાબર દેખાતી નથી. હવે તું તારા અંતઃકરણમાં ઈશ્કની લાગણી વધારે ત્યારે તને લાલ લીલા ને પીળાની કેફીઅત જણાશે. ને દુનીયાની બહાર ને પાનખરનો અનુભવ થશે. જરા વિચારી જો કે તારો જીવ કેવો જાહેર ને સમીપ છે તે ખોવાઇ ગયો છે પણ તને સુજતું નથી. જેવી રીતે કોઠીનું પેટ તો પાણીથી ભર્યું છે પણ હોઠ સુકાયલા છે એવીજ રીતે તું જાહેરમાં ફસાઇ ગયો છે તો તને નુર શી રીતે દેખાય? જ્યારે રાત હોય છે ત્યારે બધા રંગ છુપાઇ જાય છે પણ જ્યારે એ દેખાય છે ત્યારે તારા નુરથી દેખાય છે આંખમાં જે નુર છે તે દિલનું છે ને દિલનું નુર તે ખુદાનું નુર છે એમા ઈંદ્રિયોની કાંઇ સત્તા નથી. રાત્રે પ્રકાશ ન હોવાથી તું રંગ જોઇ શકતો નથી પણ જ્યારે તેનો વિરોધ દહાડે જાહેર થાય છે તો એ વિરોધથી તને એ નુર જાહેર થાય છે. રાત્રે રંગ નથી દેખાતા તેનું કારણ કે રાત નિસ્તેજ છે તે વખતે તારી નજર નુર પર હતી પછી રંગ પર, કેમકે નુર હોય તો રંગ દેખાય કેમકે વિરોધથી વિરોધ જાહેર થાય છે. ખુદાએ રંજ ને ગમ એટલા માટે પેદા કર્યા છે કે એનો વિરોધ આનંદ છે તે જાહેર થાય. અર્થાત ગુપ્ત વસ્તુઓ પણ પ્રકટ થાય છે ખુદાની જોત કે જેનો કાંઇ વિરોધ નથી તેથી તે દેખાતો નથી. કોઇની પણ બુદ્ધિ તેને જોવાને શકિતમાન નથી. અમારી દ્રષ્ટિઓ તેને જોઇ શકતી નથી. જેવી રીતે હજરત મુસા તેને તુર ઉપર જોઇ શકયા નહિ ને બેહોશ થઇને પડી ગયા. તેમજ પર્વત પણ તે નુર જોઇ શકયો નહિ તેના પણ કડકે કડકા થઇ ગયા એવી રીતે ખુદાના નુરને ઇંદ્રિયો જોઇ શકતી નથી, રૂપ અને અર્થ એવી રીતે છે જેવી રીતે સિંહ ને ગુફા, કારણ કે ગુફાના કારણથી સિંહ છે અથવા એવું જાણ કે સાદ અને વચન વિચાર કરવાથી પેદા થાય છે. મનમાં જે વિચાર આવે છે તેનું રૂપ વચન છે ને તે સાદના રૂપમાં નીકળે છે તેથી વચન જે નીકળે છે તે તો તું સમજી ગયો પણ એટલું જાણ્યું નહિ કે એનો

દરીઓ કયાં છે ? વચનનાં મોજાં ઘણુંજ નાજુક છે તેથી તેનો દરીઓ પણ નાજુક હશે જ્યારે તેની જાતથી વિચારનાં મોજાં ઉઠયા તો વચન ને સાદથી તેણે રૂપ લીધું ને એ વચનથી રૂપ પેદા થયું ને તે મરી ગયું ને જે મોજાં ઉઠયાં હતાં તે પાછા તે દરીઆમાં સમાઇ ગયાં એવીજ રીતે તારૂં પણ દરેક પળે મરવું ને જીવવું છે કેમકે હજરતે ફરમાવ્યું છે કે દુન્યા એક ઘડી છે જેની દરેક પળે પળે મરવું ને જીવવું છે માણુસ એ વાત જાણી શકતું નથી કોઇ માણુસ હવામાં તીર ફેંકે તો તે તીર પાછું તેનીજ તરફ આવે છે હવામાં રહી શકતું નથી. જુઓ કે દુન્યા પળે પળે નવી થતી જાય છે પણ અમે તેને નિત્ય સમજી એવા બેખબર થયા છીએ કે આ નવીનતાની અમને ખબરજ નથી અમે તો એને એવી નદી સમજ્યા છીએ જેમાં સદા નવું પાણી આવતું હોય ને તેથી અમે એમ સમજીએ છીએ કે અમારી ઉપર અમારા દેહમાં નિત્ય છે જેવી રીતે બળતી લાકડી લઈને ખુબ હલાવો તો તેનો પલેવ સળંગ દેખાય છે લોકો બનેટી ફેરવે છે તે જુઓ જાણે સળંગ વર્તુલ દેખાય છે એવીજ રીતે ઉમર પણ સળંગ દેખાય છે એ ભેદને હિસામુદ્દીન જેવા જાણે છે બીજાની સમજમાં આવશે નહિં માટે જે વાર્તા શરૂ કરી છે તેનું વર્ણન કર.

સસલું સિંહની પાસે પહોંચે છે અને સિંહ ગુસ્સે થાય છે.

(૬૬)

૧૩૨૬

શેર અંદર આતિશો દર ખશ્મો શુર — દીદ કાં ખરગોશ મી આયદ ઝે દુર
શેર થા ગુસ્સે સે ગર્મ શોરો શર — દુરસે ખરગોશ ઉસે આયા નઝર
ક્રોધને ગુસ્સામાં સિંહે ભાળીયું — દુરથી સસલાને નિજ ગમ આવતું

૧૩૨૭

મી દવદ બે દેહશતો ગુસ્તાખ ઉ — ખશ્મગીંનો તેઝો તુન્દો તુર્શરૂ
બે ખતર ગુસ્તાખ ઇતરાતા હુવા — ભાગતા ઓર તેઝો તુંદ આતા હુવા
દોડતું આવે છે નિર્ભયતા થકી — તે દુરાચારી ને ભુંડો સ્વાર્થી

૧૩૨૮

કઝ શિકસ્તા આમદન તોહમત બુવદ — વઝ દીલેરી દફએ હર રૈબત બુવદ
સુસ્ત આનાભી હે તોહમત કી દલીલ — યે દીલેરી રફએ શકકીથી દલીલ
આવે બીકણુતાથી, આવે માથે આળ — આવે નીડરતાથી નિર્દોષી કમાલ

૧૩૨૯

ચું રસીદ ઉ પેશતર નઝદીકે સફ — બાંગ બર ઝદ શેર હાં અય નાખલફ
પહોંચા આગે બઢ કે જબ નઝદીકે સફ — શેર ધાડા ઓર કહા ઓ ના ખલફ
સિંહની પાસે તે જ્યારે આવ્યું — ઓ અવીવેકા કહી સિંહે કહ્યું

૧૩૩૦

મન કે ગાવાં રા ઝેહમ બદરીદ અમ, — મન કે ગોશે શેરે નર માલીદા અમ
ફેંક દી હેં મેને ગાયેં ફાડ કર — શેરે નર કે કાન લેતા હું પકડ
ફાડી ખાધા મેં ઘણાએ આંખલા — સિંહોના પણ કાન છે મેં આમળ્યા

૧૩૩૧

નીમ ખરગોશી ચે બાશદ કો ચુની અમરે મારા અફગનદ અંદર ઝમીં
તુઝસા હો ખરગોશ ભી ઈસ તાકમેં હુકમ કો મેરે મિલાએ ખાકમેં
એક અદના સસલું કામ આવુ કરે મારી અવગણનાથી ના દીલમાં ડરે

૧૩૩૨

તરકે ખ્વાબો ગફલતે ખરગોશ કુન ગરરશે ઈં શેર અય ખરગોશ કુન
તરકે ખ્વાબો ગફલત અય ખરગોશ કર શેરકી આવાઝ સુન ઓર હોશ કર
ઉંઘ ગફલતને તું સસલા છોડી દે ધ્યાનથી સાંભળ જે કંઇ શાર્દુલ કહે

(૬૬)

સિંહ ગુસ્સામાં ભરેલો બેઠો હતો જ્યારે તેણે દુરથી જોયું કે સસલું આવે છે અને નીડરતા ને અસભ્યતાથી હાંફલુ ફાંફલુ આવે છે અને તેથી જણાય છે કે તે જાણે બીજા સીંહ ઉપર આળ મુકશે અને તેથી એણે પોતાની ચાલ એવી રાખી છે કે તેના ઉપર કોઇ વહેમ લાવે નહિ. જ્યારે તે સીંહની પાસે પહોંચ્યો ત્યારે સિંહે લલકારીને પુછ્યું કે કપુત હુશીયાર થા તુ જાણે છે કે મેં ગાયને બળદો ને ફાડી ખાધાં છે ને સિહોનાં કાન આમળ્યા છે તો તારા જેવું અરધું સસલું કે જે હજુ પુરૂં સસલું પણ થયું નથી તેની શી ગણતરી છે કે તુ મારો હુકમ માને નહિ. હવે મોલાના કહે છે કે તું પણ આ સીંહની તરાડ જો ને શીખામણ લે કે પોતાના કામમાં સુસ્તી ને વિલંબ થવાથી કેવો ગુસ્સે થયો છે તો તું તારા માલિકના ક્રોધથી શી રીતે બચી શકીશ માટે ગફલત છોડીને જાગૃત થા ને હે ખર સિંહનું તરાડવું સાંભળ.

વાર થવાથી સસલું આજીજી કરે છે ને પોતાનું નિરપરાધીપણું બતાવે છે.

(૬૭)

૧૩૩૩

ગુફત ખરગોશ અલ અમાં ઉઝરેમ હસ્ત ગર દેહદ અફવે ખુદાવન્દીયત દસ્ત
બોલા ખરગોશ અલઅમાં માઅઝુર થા અફવ કર તવફીક અગર બક્ષે ખુદા
બોલ્યુ સસલું માફકર લાચાર છું આજ્ઞા કર કે હુ શાંતીમાં રહું

૧૩૩૪

બાઝ ગોયમ ચુંકે દસ્તુરી દીહી તુ ખુદાવન્દી વ શાહેમન રહી
તું મઆરી દે તો ફીર મેં કુચ્છે કહું તુ હે સુલતાં ઓર મેં મજબુર હું
જો હુકમ આપે તો વિતક હું કહું તું છે સ્વામી હું તો તારો દાસ છું

૧૩૩૫

ગુફત ચે ઉઝર અય કુસુરે અબ્લહાં ઈં ઝમાન આયેદ દર પેશે શાહાં
શેર બોલા બેવકુફ અબ ઉઝર કયા સામને શાહોંક માના જાયગા
બોલ્યો શું કહે છે હે મુરખ ને કઠોર આવ્યો છું દરબારમાં મારા તું ચોર

૧૩૩૬

મુર્ગે બે વકતી સરત બાયદ બરીદ
ઉઝરે એહમકરા નમી બાયદ શનીદ
મુર્ગે બે હંગામકા સર કાટીએ
ઉઝર એહમકકા ન સુના ચાહીએ
કુકડો બોલે કવેળા મારીએ
મુર્ખનું બહાનુ કદી નવ માનીયે

૧૩૩૭

ઉઝરે એહમક બદતર અઝ જુરમશ બુવદ
ઉઝરે નાદાં ઝેહેર હર દાનીશ શવદ
જુર્મસે બદતર હે ઉઝરે બેવકુફ
ઉઝરે નાદાં ઝેહેર હે અય ફીલસુફ
મુર્ખનું બહાનું ગુનાહોથી બુરૂં
બહાનું મૂરખનું છે વીષ દાના તણું

૧૩૩૮

ઉઝરત અય ખરગોશ અઝ દાનિશ તિહી
મન ન ખરગોશમ કે દર ગોશમ નિહી
ઉઝર તેરા અકલસે હોતા તિહી
મેં નહીં ખરગોશ જો સુનલું તેરી
બુદ્ધીથી ખાલી બહાનું તાહરૂં
હું નથી સસલું કે તેને સાંભળું

૧૩૩૯

ગુફ્ત અય શેહ ના કસે રા કસ શુમાર
ઉઝરે ઇસ્તમ દીદગાં રા ગોશ દાર
બોલા ખરગોશ આહ કુચ્છતો માન કે
ઉઝર મઝલુમોં કા સુનના ચાહીયે
બોલ્યો હે શાહ આજીજોની કર મદદ
બહાનું લાચારોનું તું સુણ નેક બદ

૧૩૪૦

ખાસ અઝ બેહરે શિકોહે જાહે ખુદ
ગુમરહે રા તુ મરાં અઝ રાહે ખુદ
અપને વકરો જાહકા સદકા તુઝે
દરસે યું ધકકે ન ગુમરાહોં કો દે
નિજ તણાં વૈભવનું તું કર પુણ્ય દાન
ભુલ્યા ભટકયાને ન કાઢી મુક માન

૧૩૪૧

બેહેર કો આબે બહર જો મી દેહદ
હરખસેરા બર સુરૂરો મી નેહદ
બેહેર હર નદીકો દેતા હે જો આબ
ખસકોભી રખતાહે સરપર બે હિજાબ
આપે છે નેહરોને પાણી દર નદી
માથા પર કચરો તે રાખે છે ધરી

૧૩૪૨

કમ ન ખ્વાહદ ગશ્ત દરિયા ઝીં કરમ
અઝ કરમ દરિયા ન ગરદદ બેશોકમ
કમ ન દરિયાકો કરેગા યે કરમ
ઓર કરમસે કયા હો દરિયા બેશોકમ
આમ કરવાથી નદી ખુટી ન જાય
કે ન કાંઈ સિંધુમાં ખામી ગણાય

૧૩૪૩

ગુફ્ત દારમ મન કરમ બર જાયે ઉ
જામએ હરકસ બુરમ બાલાએ ઉ
શેર બોલા હર કરમકા હે મકામ
કદ કે હે અંદાઝ પર જામા મુદામ
બોલ્યો હું ખાઉં દયા જ્યાં યોગ્ય છે
વસ્ત્ર આપું જેવું તનને શોભશે

૧૩૪૪

ગુફ્ત બિશનવ ગર ન બાશદ જાયે લુત્ફ
સર નિહાદમ પેશે અઝદર હાયે ઉન્ફ
બોલા ખરગોશ અબ નહીં ગર વકતે લુત્ફ
સર રખુંગા પેશ અઝદર હાયે ઉનફ
બોલ્યું સાંભળ જો દયા કરવી નથી
પગમાં માથું મુકયું છે તારા નકી

૧૩૪૫

મન બ વકતે ચાશ્ત દર રાહ આમદમ
બા રફીકે ખુદ સુએ શાહ આમદમ
સુબ્હ કે બાદ આ રહાથા મેં ચલા
સાથ મેરે એક હમરાહીભી થા
હું પ્રભાતે તારી પાસે આવવા
નીકળ્યું એક સસલું લઈ હે બાદશા

૧૩૪૬

બામન અઝ બેહરે તુ ખરગોશે દિગર
જુફ્ત હમરેહ કરદા બુદન્દ આં નફર
એક ખરગોશ ઔર થા હમરાહ મેરે
તોહફે દો ભિજવાયે જો તેરે લિયે
મારી સાથે બીજું એક સસલું હતું
કે જે ટોળાએ હતું મુજ આપિયું

૧૩૪૭

શેરે અંદર રાહ કસ્દે બંદા કર્દ
કસ્દે હર દો બંદએ આયન્દા કર્દ
રાસ્તેમેં શેર એક હાયલ હુવા
દોનોં કે ખાનેપે વો માયલ હુવા
વાટમાં એક સિંહ બીજો આવીયો
ને ધુરકવા અમને જોઇ લાગીયો

૧૩૪૮

ગુફ્તમશ મા બંદએ શાહન શહેમ
ખ્વાજએ તાંશા ગહે આં દર ગહેમ
મેં યે બોલા બંદએ સુલતાં હેં હમ
ખાદીમે દરગાહે દોનો હાં હેં હમ
બાદશાહના સેવકો છીએ કહયું
બંને તેના ચાકરો છીએ કહયું

૧૩૪૯

ગુફ્ત શાહનશા કે બાશદ શર્મદાર
પેશે મન તુ યાદ હર ના કસ મદાર
વો લગા કેહને કે શર્મ આયે તુઝે
નામ નાકિસકા મેરે આગે ન લે
ત્યારે તે બોલ્યો કે કેવો બાદશા
વાત નાલાયકની નવ કરવી કદા

૧૩૫૦

હમ તુરા વેહમે શહતરા બર દરમ
ગર તુ બા યારત બગરદી અઝ બરમ
તુઝકો ભી ફાડું તેરે સુલતાં કો ભી
લે કે સાથીકો જો તું ભાગી કભી
તુજને તારા સાથીને ફાડું અહીં
મીત્રને લઇને તું જાયે રીત શી ?

૧૩૫૧

ગુફ્તમશ બુગઝાર તા બારે દીગર
રૂએ શેહ બીનમ બરમ અઝ તુ ખબર
અર્ઝકી મેને ઇજાઝત દે અગર
દેદું અપને શાહકો તેરી ખબર
અર્જ કીધી છોડી દે એકવાર તું
શાહને જઇને કહી દઇએ બધું

૧૩૫૨

ગુફ્ત હમરેહરા ગીરો ન પેશે મન
વર ન કુરબાની તું અંદર કેશે મન
બોલા હમરાહીકો રખજા રેહેન યાં
વર ન તેરી જાન લુંગા બે ગુમાં
બોલ્યો તારા સાથીને મુકીને જા
નહીં તો ખાઇ જઇશ તમને બે હયા

૧૩૫૩

લા બ કરદેમશ બસે સુદે ન કર્દ
યારેમન બસ્તદ મરા બગુઝાસ્ત ફર્દ
કી ખુશામદ ભી મગર બેસુદ થી
મુઝકો છોડા લી ઝમાનત દોસ્ત કી
નવ થઇ કાંઇ ખુશામદની અસર
મીત્ર લઇ છોડયો છે મુજને તો મગર

૧૩૫૪

માંદા આં હમરેહ ગીરો દર પેશે ઉ   ખું રવાં શુદ અઝ દિલે બે ખ્વેશ ઉ
રેહ ગયા યું રેહેન હમરાહી વહાં   હો ગયા દીલસે લહુ ઉસકે રવાં
મિત્ર મારો તેની પાસે છે ગીરો   રકત પાણી થઇ ગયું શુણજો તમો

૧૩૫૫

યારમ અઝ ઝફતે સે ચંદાં ખુદ કે મન   હમ બ લુતફો હમ બખુબી હમ બ તન
મેરા હમરાહી થા મુઝસે સેહ ગુના   ખુબસુરત ઓર મોટા ખુશ અદા
મીત્ર મારો જાડો મુજથી ત્રણુ ગણો   રૂપવંતો ચરબી વાળો ને ભલો

૧૩૫૬

બાદ અઝીઝાં શેરે આં રેહ બસ્તા શુદ   હાલેમા ઇં ખુદ કત દાનિસ્તા શુદ
શેરને હે બંદ વો રસ્તા કીયા   હાલ યે હે જો ગુઝારીશ કર દીયા
બંધ રસ્તો જ્યારે તે સીંહે કર્યો   આ અવસ્થા મારી થઇ છે સાંભળો

૧૩૫૭

અઝ વઝીફા બાદ અઝીં ઉમીદ બુર   હક હમી ગોયમ તુરા અલ હક્કો મુરર
રખ ન ઉમીદે વઝીફા બાદ અઝાં   થી જો સચ્ચી બાત વો કરદી અયાં
બંધ થાશે આ વઝીફો જાણજો   સત્ય કહું છું સત્ય છે કડવુંજ જો

૧૩૫૮

ગર વઝીફા બાયદત રેહ પાક કુન   હીં બયાએ દફએ આં બાક કુન
ગર વઝીફા ચાહીયે કર રાહ પાક   ચલ અભી ઇસ શેર કો કરદે હલાક
જો વઝીફો ચાહે રસ્તો સાફ કર   ચાલ તે ભુડાનો કંઇ ઉપાય કર

(૬૭)

સસલે કહયું કે રક્ષણ ચાહું છું માટે કાંઇક કહેવાનું છે જો તું જીવતદાન આપે તો હું નિવેદન કરૂં તું અમારો ખુદા છે ને હું તારો ગુલામ છું જો રજા આપે તો હું મારી હકીકત કહું. સીંહે કહયું કે તારે જે કાંઇ કહેવું હોય તે કહે તું કવખતનો કુકડો છે તારૂં માથું કાપવું જોઇએ ને મુર્ખનું કહેવું સાંભળવું ન જોઇએ. મુર્ખનું બહાનું તેનાં ગુનાહથી ખરાબ છે ને નાદાનનું બહાનું દાનાઓને મારી નાંખે એવું ઝેરી હોય છે. તારા બહાના ફોકટ છે હું સસલું નથી કે તારૂં કહેવું સાંભળું સસલે કહયું કે જો કે હું તુચ્છ છું પણ આ વખતે તું મને મોટો સમજી લે. બાદશાહો ગરીબોની ફર્યાદો સાંભળે છે તું મારી ફર્યાદ પણ સાંભળ કેમકે મારા ઉપર આફત પડેલી છે, તારી પ્રૌઢતાનું દાન આપ ને ફર્યાદ સાંભળ. એમજ જાણજે કે તારી મોટાઇની નકલ આપી. મને કોઇ માર્ગ સુઝતો નથી તું મને કાઢી ન મુક તું નદીઓને જો કે જગતને કેવો લાભ મળે છે ને તે હમોને પાણી પુરૂં પાડે છે તેમજ ઘાસ ને કચરાને પોતાના માથા ઉપર મુકે છે. જો મારૂં કહયું સાંભળીશ તો તારા કૃપારૂપી સાગરમાં ઘટાડો થશે નહી. કેમકે દયાથી નદીનું પાણી ઘટતું નથી ને કંજુસાઇથી વધતું નથી. સીંહે કહયું કે હું પાત્ર પ્રમાણે દાન આપું છું ને દરેક માણસના કદ પ્રમાણે તેનો પોશાક વેતરૂં છું સસલે કહયું કે મારી વાત સાંભળ જો દયાજનક ન જણાય તો તારા ક્રોધરૂપી સાપની આગળ હું મારૂં માથું નમાવું છું.

પછી સસલે કહયું કે હું ને મારો મિત્ર નાસ્તાના વખતથી તારી તરફ આવવા નીકળ્યા હતા. પ્રાણીઓએ તારા માટે મારી સાથે એક બીજું સસલું પણ મોકલ્યું હતું રસ્તામાં આવતાં એક બીજા સીંહે અમને ઘેરી લીધાં. મેં કહયું અમે બંને એકજ બાદશાહના ચાકર છીએ. તેણે કહયું કે મારા વીના બીજો કોણ બાદશાહ છે જરા વાત કરતાં શરમાતોએ નથી ગમે તેવા લફંગાની વાત મારી આગળ ન કર હું તને ને તારા મિત્ર બંનેને ફાડી ખાઇશ. મેં કાલાવાલા કર્યા કે તું મને છોડી દે કે અમે અમારા રાજા કને જઇએ ને તારી હકીકત તેને કહીએ ત્યારે તેણે કહયું કે તારા મિત્રને મારે ત્યાં ગીરવી મુકી જા નહી તો તું મારા શાસ્ત્ર પ્રમાણે કુરબાન કરવા લાયક છે મેં ઘણી ખુશામદ કરી પણ તેણે માન્યુ નહીં ને મારા મિત્રને રાખી લીધો ને મને એકલાને છોડી દીધો. મારો મિત્ર મારા કરતાં મોટો ને રૂસ્ટ પુસ્ટ હતો હવે તું જાણજે કે એ રસ્તો બંધ થઇ ગયો હવે તારે રોજ નિરાંતે બેસી રહી શીકારના આવવાની વાટ જોવી નહીં. મારૂં કહેવું તને કડવું લાગશે કેમકે સત્ય કડવું હોય છે પણ જો તને તારી રાતબની ફીકર હોય તો તે વાટપાડુથી રસ્તો સાફ કર ને તેને ત્યાંથી હાંકી કાઢ.

સિંહે સસલાને જવાબ આપ્યો ને તેની સાથે ચાલ્યો.

(૬૮)

૧૩૫૯

ગુફ્ત બિસમિલ્લાહ બયા તાઉ કુજાસ્ત
બોલા બિસમિલ્લાહ ચલ વો હે કહાં
બોલ્યો બિસમિલ્લાહ ચાલો છે કયાં

પેશ રવ શવ ગર હમીં ગોઈ તુ રાસ્ત
હે અગર સચ્ચા તો દે ઉસ્કા નશાં
થઈ જા આગળ સત્ય છે તારૂં બયાં

૧૩૬૦

તા સઝાએ ઉ વ સદ ચું ઉ દેહમ
વો તો કયા દું અયસે લાખોંકો સઝા
એ શું એવા સોને હું શિક્ષા કરૂં

વર દરોગસ્ત ઇં સઝાએ તુ દેહમ
ઝુટ હે તો આયેગી તુઝપર બલા
જો તું જુઠો છે તો શિક્ષા પામે તું

૧૩૬૧

અંદર આમદ ચું કલાવો ઝી બ પેશ
પેશ રવકી તરહા વો આગે ચલા
ભોમીઆની પેઠે તે આગળ થયું

તા બુરદ ઉરા બ સુએ દામે ખ્વેશ
દામમેં તા ઉસ્કો ફાંસે બરમલા
જાળ જ્યાં હુતી કપટની લઈ ગયું

૧૩૬૨

સુએ ચાહે કો નશાનશ કરદા બુદ
ઉસ કુંવે કી સિમ્ત થે દોનો રવાં
જે કુવો જોયો તો તે ગમ ચાલિયું

ચાહે મુગરા દામે જાનશ કરદા બુદ
જીસ કુંવે કો થા બનાયા દામે જાં
ત્યાંજ એને મારવાનું ધારિયું

૧૩૬૩

મી શુદન્દ આં હર દો તા નઝદીકે ચાહ
જા રહે જો દોનો વો નઝદીકે ચાહ
બેઉ જ્યારે કુપની પાસે ગયાં

ઈંત ખરગોશી ચુ આબે ઝેરે કાહ
થી મગર ખરગોશી ચુ આબ ઝેરે કાહ
ઘાસ નીચે પાણી, પેઠે સસલું ત્યાં

૧૩૬૪

આબ કાહેરા ઝેહા મું મી બરદ
આબ લે જાતા હે પત્તે દશતસે
ઘાસને લઈ જાયે પાણી રાનથી

આબ કોહેરા અજબ ચું મી બરદ
લે ગયા વો કોહ કયોં કર ખીંચકે
આ અજબ કે પાણી પર્વત જાય લઈ

૧૩૬૫

દામે મકરે ઉ કમન્દે શેર બુદ
દામે મક ઉસ્કા કમન્દે શેર થા
જાળ સિંહની તો કપટ તેનું હતું

તુરફા ખરગોશે કે શેરે રા રબુદ
શેર કો ખરગોશ ને જુલ દે દિયા
જો જો સસલું શતરૂ તો છે સિંહ તણું

૧૩૬૬

મુસીએ ફિરઅવન રા તા રૂદે નીલ
એક મુસા નીલમેં ફિરઅવન કો
નીલ સુધી મુસા તો ફિરઅવન ને

મી કશદ બા લશકરો જમએ સકીલ
સાથ એક લશકર કે દેતા હે ડિબો
લઈ ગયો લશ્કર સાથે જાણીએ

૧૩૬૭

પશ્શએ નમરૂદ રા બા નીમ પર
એ હકીકત મચ્છર એક કમઝોર સા
ને મગજ નમરૂદનું એક મચ્છરે

મી શિગાફદ બે મહાબા મગઝે સર
ચીરતા હે મગઝે સર નમરૂદ કા
ખાધું જાણો છો તમે એ વાતને

૧૩૬૮

હાલે આં કો કવલે દુશ્મન રા શનુદ
કવલે દુશ્મન જીસ્ને માના બરમલા
વાત દુશ્મનની શુણે તેના આ હાલ

બીં સઝાએ આંકે શુદ યારે હસુદ
આખિર ઉસ્કા દોસ્તભી દુશ્મન હુવા
તેની આ શિક્ષા હો શતરૂના ખિયાલ

૧૩૬૯

હાલે ફિરઅવને કે હામાંરા શનુદ
માન લી ફિરઅવનને હામાન કી
સાંભળી હામાનની ફિરઅવને વાત

હાલે નમરૂદે કે શયતાં રા શનુદ
ઓર સુની નમરૂદને શયતાન કી
ને શુણી નમરૂદે શેતાનીજ વાત

૧૩૭૦

દુશ્મન અરચે દોસ્તાના ગોયદત
બાત દુશ્મન કી અગર યારાના હો
મિત્રતાના રૂપમાં શતરૂ કહે

દામ દાં ગરચે ઝે દાના ગોયદત
દામે જાં ઉસ્કો જો ઝિકરે દાના હો
જાળ જાણો જો બતાવે દાણો તે

૧૩૭૧

ગર તુરા કન્દે દેહદ આં ઝેહેર દાં
કન્દ દે તુજકો તો ઉસકો. ઝેહેર જાન
ખાંડ આપે તો તે તું ઝેર જાણ

ગર બતુ લુત્ફે કુનદ આં કેહેરે દાં
લુત્ફ ફરમાએ તો ઉસ્કો કેહેર જાન
કેર તું કૃપાને તેની જાણ સુજાણ

૧૩૭૨

ચું કઝા આયદ ન બીની ઝેરે પોસ્ત
મવત આયે તો ન સુઝે ગેર પોસ્ત
મોત આવે ત્વચા વિણ નવ દિસે

દુશ્મનાં રા બાઝ ન શનાસી ઝે દોસ્ત
કુચ્છ ન પેહચ્છાને કે દુશ્મન હે કે દોસ્ત
તે ગણે શતરૂને તે વ્હાલો ખરે

૧૩૭૩

ચું ચુનીં શુદ ઈખ્તિહાલ આગાઝ કુન
નાલએ તસ્બીહો રોઝા સાઝ કુન

હો જબ અયસા હાલ તો કર ઇબતિજા
નાલા કર તસ્બીહો રોઝા કર અદા

થાય એવું તો રૂદન આરંભ કર
રોજે ને તસ્બીહ પર રાખી નઝર

૧૩૭૪

નાલા મી કુન કયે તુ અલ્લામુલ ગુયુબ
ઝેર સંગે મક્રે બદ મારા મ કુબ

રોકે કેહ અય ગયબદાને કાયનાત
મક્ર કે પત્થરસે હમકો દે નજાત

તુ રડીને કેહ કે હે પરવરદિગાર
તું કપટ શિલા થકી મુજને ન માર

૧૩૭૫

યા કરીમુલ અફ્વ સત્તારૂલ ઓયુબ
ઈનતિકામ અઝ મા મકશ અંદર ઝનુબ

અય કરીમ અય પરદાપોશે ખાસો આમ
લે ગુનાહોંકા ન હમસે ઈનતિકામ

યા કરીમુલ અફ્વ યા બારે ઇલાહ
તું ગુનાહોમા ન બદલો મુજથી ચાહ

૧૩૭૬

આંચે દર કોનસ્ત ઝશીયા ઝનચે હસ્ત
વાનુમા જાં રા બહર હાલન કે હસ્ત

સારી ચીઝે હેં યહાં ના પાયદાર
રૂહકો હાલ ઉનકા દિખલાયે કિરદિગાર

જેવી છે તેવીજ તું વસ્તુ બતાવ
તેની જે સ્થિતી છે તે મુજને જણાવ

૧૩૭૭

ગુરસગી કર્દેમ અય શેર આફરીં
શેર રા મગુમાર બરમા ઝીં કમીં

કી બદી શેર આફરીં હમને અગર
હુકમરાં તુ શેરકો હમ પર ન કર

સિંહનો કર્તા વિનતી સુણ તુ માહરી
સિંહની સત્તા મારા પર સ્થાપજ નહીં

૧૩૭૮

આબે ખુશરા સુરતે આતિશ મદેહ
અંદર આતિશ સુરતે આબી મનેહ

આગકી સુરત ન પાનીકો ઉબાલ
આગ મેં યે સુરતે આબી ન ડાલ

આગનું તું રૂપ પાણીને ન દે
અગ્નીમાં પાણીની સુરત નવ દિસે

૧૩૭૯

અઝ શરાબે કેહેર ચું મસ્તી દેહી
નીસ્ત હારા સુરતે હસ્તી દેહી

જબ બઢી મસ્તી શરાબે કેહેર કી
નેસ્તોં કો સુરતે હસ્તી મિલી

કેરના દારૂની મસ્તી આપે તુ
નાસ્તીને આસ્તીમાં લાવે ખરૂં

૧૩૮૦

ચીસ્ત મસ્તી બંદ ચશ્મ અઝ દીદે ચશ્મ
તા નુમાયદ સંગે ગોહર પશ્મે ચશ્મ

કયા હે મસ્તી એક હિજાબે દીદે ચશ્મ
સંગ નઝરોં મેં હે ગોહર યાને ચશ્મ

શું છે મસ્તી એક પરદો આંખનો
શીલા દેખાયે ગોહર માનો તમો

૧૩૮૧

ચીસ્ત મસ્તી હિસહા મબદલ શુદન
ચોબે ગઝ અંદર નઝર સંદલ શુદન

કયા હે મસ્તી ? બસ બદલના આંખકા
ઝાવ કી લકડી કો સંદલ જાનના

શું છે આસ્તિ આંખ આગળથી ખસે
વાળ મોતીને શિલા પ્રત્યક્ષ દિસે

(૬૮)

સિંહે કહ્યું કે બિસ્મિલ્લાહ, મારી સાથે ચાલ ને મને દેખાડ કે તે કયાં છે? જો તું સાચો છે તો જો જે કે તેને કેવી શિક્ષા કરૂં છું. પણ જો તું જૂઠો છે તો એ શિક્ષા તને થશે. પછી ભોમીઆના પેઠે સસલું તેની આગળ થયું ને જે કુવો તેણે નક્કી કરી રાખ્યો હતો ત્યાં લઈ ગયું. એવી રીતે સસલું જાણે ઘાસની નીચે છુપાઈ રહેલું પાણી હતું. જાણે જંગલમાંથી પાણી ઘાસને નહવડાવી લઈ જાય છે, પણ આ પાણી તો અજબ છે કે પર્વતને તાણીને લઈ જાય છે. દસ્તુર તો એવો છે કે સિંહ સસલાને લઈ જાય પણ એ સસલું એવું ચમત્કારી છે કે સિંહને ખેંચી લઈ જાય છે કે જેવી રીતે ખુદાઈનો દાવો કરનાર ફિરઓન ને તેના સૈન્યને હઝરત મુસા નીલ નદી તરફ ખેંચી ગયા ને ડુબાડી દીધા. અડધી પાંખવાળા ચાંચડે ખુદાઈનો દાવો કરનાર નમરૂદનું માથું ફોડી નાખ્યું જે માણસ શતરૂની વાત સાંભળે છે ને ઈર્ષાખોરને પોતાના મિત્ર ગણે છે તેનું આવુંજ પરીણામ આવે છે. ફિરઓને હામાનની વાત સાંભળી ને નમરૂદે શેતાનની વાત સાંભળી તેથી તેમની એવી સ્થિતિ થઈ. તને લાયક છે કે દુશ્મન મિત્ર થઈને કોઈ સલાહ આપે અથવા દાણો દેખાડે તો તેને દાણાના બદલામાં જાળ જાણજે ને તેથી ઉલટુંજ સમજજે. જો તને ગોળ આપે તો ઝેર જાણજે ને મહેરબાની કરે તો કોપ સમજજે કેમકે જ્યારે ખુદાનો ગજબ આવે છે તો કોઈ મિત્ર તરફથી દગા વિના બીજું મળતું નથી. તે વખત કોઈ મદદગાર થતું નથી ત્યારેજ તને સમજ પડશે કે જેમણે તને બહેકાવ્યો હતો તે મિત્ર ન હતા પણ શત્રુ હતા. મિત્ર ને શતરૂની પરિક્ષા ત્યારે થાય છે જ્યારે કોઇ ઉપાય રહેતો નથી. તને લાયક છે કે નરમી ને આજીજી કર ને ખુદાની ઇબાદત કર ને રડી પડીને કહે કે હે ગુપ્ત વાતોના જાણનાર તું છાની વાતો જાણે છે તું દરેક ભુંડાઈ ને ભલાઈથી વાકિફ છે જેને અમે જાણતા નથી એવા દગા ફટકાની શિલા નીચે અમને કચડી ન નાખ ને હે ક્ષમા આપનાર ને એબો છુપાવનાર અમારા અપરાધોનો અમારાથી બદલો ન લે તારી દયાથી ક્ષમા આપ અમે ગુનાહ ને બદલાથી વાકેફ નથી. જગતની વસ્તુઓ જેવી હોય તેવીજ તેના ખરા રૂપમાં અમને દેખાડ, તેને અમારાથી ગુપ્ત ન રાખ. હે સિંહોના બનાવનાર અમે તો અમારા શ્વાનપણામાં કમી કરી નથી પણ તું તારા સિંહને અમારા ઉપર અધિકારી ન બનાવ અમે જેને નિર્મળ પાણી સમજીએ છીએ તેને તું અમારે માટે આગ ન બનાવ. તે આગને પાણીનું રૂપ ન આપ જે વસ્તુ જેવી છે તેવીજ અમને દેખાડ તું તારા કોપ રૂપી મદિરાથી જેને મસ્ત કરે છે તો જે નાસ્તિ વસ્તુ છે તેને આ અગ્નિનું રૂપ આપે છે એટલે પાણી જવાળા નથી તેને આગ બનાવી શકે છે. તારા દર્શનથી આંખો બંધ કરી લેવી એ મસ્તી છે કેમકે તેને વસ્તુનું ખરૂં રૂપ દેખાતું નથી ને પત્થરને લાલ બનાવી દે છે. મસ્તીથી હોશ જતા રહે છે. જેવી રીતે ઝાવની લાકડીને સુખડ સમજે છે તો તને જે આ ખુદાના કોપની મસ્તી છે તેથી તું દરેક નઠારી વસ્તુને સારી સમજે છે. પણ ખુદાની કૃપાની જે મસ્તી છે તે તો ખાસ પ્રિય ને ઈચ્છવા જોગ છે.

(પહેલી જીલ્દનો પહેલો ભાગ સમાપ્ત)

ઉર્દુ ઝબાન અને ગુજરાતી હરૂફની મઝહબી કિતાબો.

પંજસુરા મએ મજમુએ વઝાયફ—થોડીજ મુદ્દતમાં પાંચ આવૃતીઓ બહાર પડી ચુકી છે. કુરઆને પાકની આઠ સુરાઓ અને ૨૧ વઝીફાઓ છે. પાકા પુંઠા ને સોનેરી નામની કિતાબ છે. હદીયો એક રૂપીઓ પોસ્ટેજ જુદું.

સુરએ યાસીન શરીફ—કુરઆને મજીદના દિલ રૂપે યાસીન શરીફની મુબારક સુરત છે. હદીયો બે આના.

તરીકએ ફાતેહા—ઉર્દુ અરબી નહીં જાણવાના કારણે મુસલમાનો પોતાના મરહુમ ખુશીઓને ફાતેહાનો સવાબ પહોંચાડી શકતા નહોતા તેમના માટે ગુજરાતી મોટા હરૂફોમાં ફાતેહો છપાવ્યો છે. હદીયો બે આના.

દુઆએ ગંજુલ અર્શ—પ્રખ્યાત વઝીફાની કિતાબ છે. હદીયો બે આના.

રૂકને દીન—આ કિતાબમાં નમાઝ રોઝા વીગેરેના ફીકેહના મસાયલ સવાલ જવાબ રૂપે લખવામાં આવ્યા છે, જેથી વાંચનાર સ્હેલાઇથી દરેક મસઅલો સારી પેઠે સમજી શકે છે. ફતાવાએ આલમગીરી, શામી, કબીરી, ગાયતુલ અવતાદ, શરેહ વકાયા દુરરે મુખતાર, રાહતુલ કુલુબ, જવાહીરે ગયબી, ગુનીયતુત તાલેબીન, વીગેરે મુસતનદ કિતાબોના હવાલાથી બધા મસઅલા લખ્યા છે. હરફ મોટા રાખવાથી કિતાબના પાના ૪૧૬ થયા છે. પાકી અંગરેઝી બાંધણીની દળદાર કિતાબની કિંમત દોઢ રૂપીઓ.

કિતાબે તહારત—ઈસ્લામમાં સૌથી પહેલાં તહારતને અગત્ય આપવામાં આવી છે. નમાઝ રોઝા પહેલાં પાકી નાપાકીના મસઅલા જાણવાની દરેક મુસલમાનને જરૂર રહે છે. આ કિતાબમાં સવાલ જવાબ રૂપે તહારત એટલે પાકીના મસઅલા બ્યાન કર્યા છે. પાના ૧૪૦ ઉપરાંત છે. કીંમત રૂ. ૦–૬–૦

કિતાબે સલાત—નમાઝોને લગતા તમામ મસાયલનુ બ્યાન છે અને તમામ નમાઝોના તરીકા છે તેમજ ગુસલ કફન દફન નમાઝ વીગેરેના પણ ખુલાસાવાર મસાયલ બ્યાન કર્યા છે. પાના ૨૧૩ છે. કીંમત ફક્ત આઠ આના.

કિતાબે સવમો ઝકાત—એક મુસલમાન જ્યારે પાકી નાપાકીના મસઅલાથી વાકિફ થઈ ગયો અને નમાઝના મસાયલથી જાણીતો થઈ ગયો તો તે પછી તેને રોઝા અને ઝકાતના મસઅલા જાણવાની જરૂર રહે છે એટલે આ કિતાબમાં રોઝા અને ઝકાતના હનફી મઝહબના મસાયલ બયાન કર્યા છે. પાના ૧૧૦ છે કીંમત રૂ. ૦–૬–૦

ફઝાએલે શુહુરે સયામ યાને ઈસ્લામી બારા મહીનાંકી ફઝીલત—આજ સુધી ગુજરાતી ભાષામાં આવી કિતાબ પ્રગટ થઈ નથી, દીન ઓફીસ તરફથી એવીજ કિતાબો બહાર પાડવામાં આવે છે જે દીનદારીને લગતી હોય કે ઈસ્લામીઓની મઝહબી, તવારીખી કે કોઈ ઉપયોગી બાબતોમાં ખાસ મહત્વ ધરાવતી હોય, આ કિતાબમાં ઈસ્લામી બાર મહીનાનાં જે નામ પડયા છે તેનું કારણ અને મહીનાની મુબારક તારીખો તથા તેને લગતી દુઆઓ તથા વિર્દ વઝીફાઓનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. દરેક મહીનાના હાલાત જુદા જુદા આપવામાં આવ્યા છે. એક કોપી મંગાવીને રાખવાથી બીજી મોટી કિતાબોમાં મુબારક તારીખોની માહિતી જોવાની જરૂર પડતી નથી. કીંમત માત્ર છ આના.

મળવાનું ઠેકાણું “ **દીન ઓફીસ** ” પાંચપટી-**અહમદાબાદ**